

Південноукраїнські наукові студії

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VII Всеукраїнської
науково-практичної конференції
студентів та молодих вчених
(19-21 листопада 2024 року)

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України
м. Одеса

Південноукраїнські наукові студії

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих
вчених**

(19-21 листопада 2024 року)

УДК: 1+316 (062.552)

Рецензенти:

Володимир ЖАРКИХ, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, історії та політології, НУ «Одеська політехніка»;

Оксана ІВАНОВА, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет.

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Протокол № 7 від 26.12.2024 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – Оксана ПЕТІНОВА, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Члени редколегії:

Євген БОРІНШТЕЙН, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), Україна

Зоя АТАМАНЮК, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», (м. Одеса), Україна

Олена ЛІСЕЄНКО, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна

Південноукраїнські наукові студії: Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (м. Одеса, 19-21 листопада 2024 року) / за ред. д. філос. н., проф. Петінової О. Б. – 213 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

ЗМІСТ

Ганна ОЗЕРНЮК	ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	6
Ольга БІЛОУС	ЩО ЯВЛЯЄ СОБОЮ ПОНЯТТЯ “ЗАКОН”?.....	8
Юлія МАКАРЦЕВА	ГУМАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ.....	10
Арсен САЛОВСЬКИЙ	ЯКИЙ ЗВ'ЯЗОК ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВА У РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ?.....	13
Вікторія ОСТАТОЧНА	SMM ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	15
Марина МАСЛОВСЬКА	МОДЕЛЬ BASIC RH ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	17
Олександр ЛІСОВСЬКИЙ	АЛЕКСИТИМІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ.....	20
Яна СЕМКО	СТАТУСНА МОТИВАЦІЯ СПОЖИВАННЯ МИСТЕЦТВА.....	22
Анастасія КУЛЬБАКО	ІНФОРМАЦІЙНО-РЕКЛАМНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА.....	25
Юлія ДОБРОЛЮБСЬКА	ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСУ МУЗЕЮ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	27
Влада КОВАЛЬ	АКТУАЛЬНІСТЬ АНАЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	31
Каріна КОВАЛЕНКО	МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ АТАКАМ.....	34
Роман ЗОЛОТУХІН	ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ РАДІОМЕРЕЖ ЗВ'ЯЗКУ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ.....	36
Микола КРОХМАЛЬ	ОПТИМІЗАЦІЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ ПРОТОКОЛІВ ВЗАЄМОДІЇ МІКРОКОНТРОЛЕРІВ В ІНТЕРНЕТІ РЕЧЕЙ.....	39

Євген НОВОЧИНСЬКИЙ	АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ГЕТЕРОГЕННИХ КОМП'ЮТЕРНИХ АРХІТЕКТУР.....	40
Юлія МАЗУР Оксана ПЕТІНОВА	ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО МІГРАНТІВ: СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ (НА МАТЕРІАЛАХ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ).....	46
Аллен БИКОВ	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	53
Ірина АРАБАДЖИ Кіра ЛІТВІНЦЕВА	ФЕНОМЕН НАРОДНОЇ ОБРЯДОВOSTІ ЯК СКЛАДОВА ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ НА ОДЕЩИНІ.....	59
Аліна СТЕПУРА	УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ СТИЛЬ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ (ПОЧАТОК ХХ СТ.)....	61
Наталія РИБКА Марія СОЛОДКА	ЕСТЕТИЗАЦІЯ ЗУПИНОК ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ: АКТУАЛЬНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	64
Ганна НІВНЯ	РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ СНАТ-GPT В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	67
Олена КАРАНФІЛОВА Софія ВЕРДИШ	СКЛАДОВІ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	70
Яна ГОРДИНСЬКА	ПРЕКРАСНЕ І ПОТВОРНЕ У СУЧАСНІЙ МІСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ.....	73
Інна ФЕДОРОВА	ДЕСТРУКТИВНІСТЬ ЯК ВИБІР: ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ.....	76
Тетяна ЮРЧЕНКО	ЛЮБОВ ЯК УМОВА НАБУТТЯ ЦІЛІСНОСТІ.....	79
Алана НЕКРЯЧ	ЕТИЧНІ НОРМИ В НАУЦІ ТА ЕТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	81
Степан БАРКОВ	ПРИНЦИП ГАРМОНІЇ У КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО ПРИРОДОКОРИСТАННЯ.....	84
Анастасія ДЯКОВА	СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АБСУРДУ (НА ПРИКЛАДІ ОДНОГО З ТВОРІВ А.КАМЮ: «ЧУМА», «МІФ ПРО СІЗІФА»).....	86
Фікрет ГУСЕЙНОВ	ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕАЛИ ЦИЦЕРОНА.....	92

Марія ПАВЛУСЕНКО	«ПІФАГОРСЬКА МОДЕЛЬ СВІТУ».....	97
Євген КИСЛИЦЯ	АКТУАЛЬНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПРОГРАМ НЕФОРМАЛЬНОГО ТА ІНФОРМАЛЬНОГО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ-ХІРУРГІВ ЦИВІЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ КІРОВОГРАДЩИНИ.....	102
Олександр СТАСЮК	РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	105
Оксана БАЗЕЛЮК	ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ І РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	108
Олександра БАРАНОВА	ЩО ТАКЕ ПРИРОДНЄ СЕРЕДОВИЩЕ І ЯКИЙ ЙОГО ВПЛИВ НА ЛЮДИНУ?.....	112
Вікторія БОРИСЕНКО	ЕВОЛЮЦІЯ І РЕВОЛЮЦІЯ В ІСТОРИЧНОМУ ПРОЦЕСІ.....	113
Ігор КРОХМАЛЬ	ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ.....	115
Ігор ГАЙДУКОВ	СУЧАСНІ ТРЕНДИ У КОРПОРАТИВНОМУ ШАХРАЙСТВІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	117
Ангеліна ДРУЗЕНКО	АНАЛІЗ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ “МОЛОДА ЛЮДИНА ЩЕ “БУДЕ”, ЛЮДИНА СЕРЕДНІХ РОКІВ – “Є”, СТАРА ЛЮДИНА – ВЖЕ “СТАЛА”...	123
Марія ДУШКОВА	КОГНІТИВНІ МОДЕЛІ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ ОСВІТИ: РОЛЬ ГУМАНІТАРНОЇ НАУКИ У РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	125
Каріна КОВАЛЕНКО	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВПЛИВУ ВОЛОНТЕРСТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	128
Владислав КОВАЛЬ	ОСВІТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ	131
Анастасія КОМОЛОВА	ПРОБЛЕМА КІБЕРБЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	133
Василиса КУШПІТ	ЯКА З ГІПОТЕЗ ПОХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ МЕНІ ДО ВПОДОБИ І ЧОМУ?.....	137

Анна МАРИНИЧЕВА	СУТНІСТЬ ЗАКОНУ ЗАПЕРЕЧЕННЯ.....	138
Аліна МІНЧЕНКО	СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПРАГМАТИЗМУ В ЖИТТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.....	140
Олександр ПАСТУХ	ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СУСПІЛЬСТВА І ПРИРОДИ: АНТРОПОЦЕНТРИЗМ VS ЕКОЦЕНТРИЗМ.....	143
Анна ПОПОВИЧ	ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ВІРИ ТА РОЗУМУ В ЛЮДСЬКОМУ БУТТІ.....	145
Микола БУХАНЕНКО, Іван КОТЕЛЬНИКОВ,	ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ.....	148
Марія ОДАРІЙ, Максим ЛАВРЕНТЬЄВ	ІСТОРІЯ СТОМАТОЛОГІЇ ВІД ЕПОХИ ЕНЕОЛІТУ ДО СЬОГОДЕННЯ.....	150
Єгор ДУБІНЄНКО, Анастасія ЄГОРОВА	УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ ВІДНОСИНИ У ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ УНР 1918-1920 РОКИ.....	152
Альвіна ПИСАРІВСЬКА	ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ОДЕСИ.....	154
Кирило СТОЯНОВ, Артем ЯРОШ	МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МЕХАНІЗМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	157
Валерія ТВЕРДОВСЬКА	ПОЛІТИЧНІ ТА ШЛЮБНІ ЗВ'ЯЗКИ ПЕРІОДУ КИЇВСЬКОЇ РУСІ.....	159
Талла ЧАЙКОВСЬКА, Богдан ВИБОРНИЙ	КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ.....	161
Дмитро ЧОЛАК	НАСЛІДКИ ГОЛОДОМОРУ ДЛЯ САМОУСВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ.....	163
Вікторія ДІДЕНКО	БУЛІНГ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ (на матеріалах соціологічного дослідження).....	165
Вячеслав ФІЛІПЧУК	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ.....	168
Віолета СВІТЛИЦЬКА	ЕТИМОЛОГІЯ ТА ДОФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ «ЖІНКА».....	170
Mykola KICHKA	PROFESSIONAL TRAINING PECULIARITIES OF SPECIALISTS IN THE ECONOMIC DOMAIN.....	173

Лія ЧЕБАНУ	ЗЛО ЯК БРАК ДОБРА (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З ТВОРУ «СПОВІДЬ» АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА).....	176
Марія РАЙКОГЛОВА	МУДРІСТЬ ТА ЇЇ «ВОРОГИ» (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З «ПОХВАЛИ ГЛУПОСТІ» Е.РОТТЕРДАМСЬКОГО).....	180
Микола НАЧЕВ	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТАМОДЕРНУ: ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ.....	183
Андрій КОВАЛЕНКО	МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА ПРИКЛАДІ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП: ЛЕКСИЧНИЙ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	185
Юлія МЕЛЬНИК	ДОЛЕНОСНА РОЛЬ ПЕРШОГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ В СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ.....	187
Ярослав УСТИМЕНКО	ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ.....	189
Тетяна ПЕДЕНКО	МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ОСВІТИ: АДАПТАЦІЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	192
Марія ГЕЛЯКА	ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	196
Ростислав КАНДИБА	ПОГЛЯДИ НА ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ПРОВІДНИХ ДІЯЧІВ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ.....	199
Ігор КОСАКІВСЬКИЙ	ЦНОТИ У РОЗУМІННІ АРИСТОТЕЛЯ (НА ОСНОВІ УРИВКІВ З «НІКОМАХОВОЇ ЕТИКИ»)...	203
Таїсія АКІМОВА	ВІЛЬНА ЛЮДИНА У РОЗУМІННІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ.....	206
Евеліна БЕЖЕНАР	КОНЦЕПЦІЯ ПЛАТОНІЧНОГО КОХАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ «БАНКЕТУ» ПЛАТОНА).....	211

Ганна ОЗЕРНЮК,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин та права,
Національний Університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Зародження неурядових міжнародних організацій було зумовлене необхідністю вирішення проблем, які виходять за межі компетенції окремих держав. Їх поява стала відповіддю на виклики, пов'язані з глобальними соціальними, гуманітарними та екологічними питаннями, що вимагали координації на міжнародному рівні. Поширення ідей гуманізму та боротьба за права людини в XIX столітті створили основу для формування таких організацій. Зокрема, соціальні проблеми, пов'язані з війнами, бідністю та порушеннями прав людини, стимулювали міжнародне співробітництво на добровільній основі.

Важливим фактором стало посилення усвідомлення взаємозалежності світу. Економічна глобалізація, індустріалізація та технологічний прогрес привели до виникнення нових викликів, таких як забруднення довкілля, зміни клімату та соціальна нерівність, які неможливо було вирішити на рівні окремих держав. Також війни та конфлікти спонукали до створення гуманітарних організацій, здатних діяти поза межами урядових структур і надавати допомогу незалежно від політичних обставин.

Неурядові організації виникали також завдяки активності громадянського суспільства, яке прагнуло впливати на міжнародну політику та захищати інтереси окремих груп населення. Така діяльність отримала підтримку завдяки міжнародним комунікаціям і співпраці, що дозволило об'єднувати зусилля людей різних країн для досягнення спільних цілей.

Особливостям функціонування міжнародних організацій в залежності від їх виду присвячені праці: У. Ільницької [1,2], В. Лебідя [34], А. Наумова [4], Н. Камінської [5], М. Свешнікової [5] та ін.

При дослідженні передумов заснування міжнародних організацій О. Скрипник зазначає, що саме «інтернаціоналізація (глобалізація) господарської, політичної чи інших сфер існування людства. Історія міжнародних відносин зберігає пам'ять про те, що ще у стародавні часи робилися непоодинокі спроби створення постійних міжнародних «об'єднань», що приходили на зміну двостороннім контактам і, по суті, стверджували факт інтенсифікації міжнародного спілкування, надаючи йому форми колективної дипломатії» [6, с.10-11].

Аналіз наукових джерел надає підстави виокремити основні етапи розвитку міжнародних організацій:

Доінституційний період. У цей період (до кінця XVIII століття) країни переважно укладали двосторонні угоди для вирішення конфліктів та співпраці.

Приклади: Вестфальський мир (1648), який поклав початок міжнародному праву, та Конгреси європейських держав.

Віденський конгрес і початок міжнародного співробітництва (1815). Після Наполеонівських війн європейські держави створили Священний союз для підтримання миру та вирішення міжнародних суперечок. Одночасно виникали перші міжнародні комісії, такі як Центральна комісія з судноплавства на Рейні.

Економічні й технічні організації (XIX століття). У період розвитку промислової революції з'явилися організації, спрямовані на регулювання технічних питань: Міжнародний телеграфний союз (1865), Всесвітній поштовий союз (1874).

Гуманітарні організації (XIX століття). Заснування Міжнародного комітету Червоного Хреста (1863) стало важливим кроком у розвитку міжнародного гуманітарного права.

Перша спроба створити універсальну організацію: Ліга Націй (1919). Після Першої світової війни була створена Ліга Націй, яка мала забезпечити міжнародний мир та безпеку. Незважаючи на певні успіхи, Ліга не змогла запобігти Другій світовій війні.

Повоєнний період: ООН (1945). Після Другої світової війни була заснована Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка стала головною платформою для міжнародної співпраці у XX столітті.

Таким чином, зародження міжнародних організацій, в тому числі і неурядових, було поступовим процесом, який розпочався з укладення угод між державами та переріс у створення багатосторонніх структур. Вони стали інструментом для врегулювання глобальних питань і сприяли стабільності та розвитку міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Ільницька У.В. Особливості міжнародно-правової суб'єктності неурядових організацій. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: збірник наукових праць. Львів, 2012. Вип. 24. С. 84–90.
2. Ільницька У.В. Процес інституціоналізації неурядових міжнародних організацій у світовій політиці. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: збірник наукових праць. Львів, 2013. Вип. 25. С. 119–123.
3. Лебідь В.П. Історія розвитку та еволюція міжнародно-правового статусу міжнародних неурядових організацій правозахисного характеру. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 100–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_4_22.
4. Камінська Н., Свешнікова М. Діяльність міжнародних організацій у сфері забезпечення гендерної рівності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 102–109.
5. Наумов А.О. Международные неправительственные организации и проблемы глобального управления. *Государственное управление. Электронный вестник*. Выпуск № 39. 2013. С. 49–76.
6. Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій. Навчальний посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011 226 с.

Ольга БІЛОУС,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Середня освіта. Мова і література (англійська)»,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Зоя АТАМАНЮК, д.філос.н., професор кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЩО ЯВЛЯЄ СОБОЮ ПОНЯТТЯ “ЗАКОН”?

Поняття "закон" можна трактувати по-різному. Цей термін можна розглядати з юридичної точки зору, існують також закони природи, фізичні закони, але в цій індивідуальній роботі розглядатиметься поняття "закон" з точки зору філософії та релігії.

Очевидно, було би навіть безглуздом стверджувати, що фізичні закони, як закон всесвітнього тяжіння, закон збереження енергії, можуть бути скасовані чи хоча б призупинені завдяки дії людської свідомості. Теж саме стосується законів природи. Людська природа, згідно з етикою стоїків, частина загальної природи і світобудови в цілому. Звідси випливає головна етична вимога стоїцизму — жити відповідно до природи, що означає жити відповідно до розуму, природного закону світобудови, вести чесне життя за покликом совісті. Воля, як розумне прагнення, протилежна людському хотінню.

Слід зазначити, що ця концепція стосується не тільки фізичних і природних законів, а й соціальних. Наприклад, людина не здатна зупинити залежність суспільної свідомості від суспільного буття. Слід підкреслити, що найбільш значимою властивістю закону є його відображення об'єктивного стану речей і явищ та зв'язків між ними. Розгляньмо іншу важливу ознаку закону, це необхідність виникнення цих зв'язків, причиною чого є виникнення неминучих чинників під час розвитку певного явища. Цей зв'язок є повторюваним, тому що все нове пов'язане зі старим, а також загальним, тому що закон не може мати винятків. Як казав видатний філософ Ферран, "Доля кожного закону, що не виконується, - зневага до нього". За однакових умов результати виходять приблизно однакові. Звісно, умови можуть різнитися, кожна ситуація є унікальною. Сам закон є сталим і вимагає стабільності, за словами Гегеля, це "сталість, що зберігається".

З цього випливає таке трактування цього поняття. Закон — це суттєве відношення, зв'язок між сутностями, який є об'єктивним, необхідним, повторювальним, загальним, внутрішнім, суттєвим.

Видатні мудреці й філософи вважали, що закон є необхідним для дотримання та вимагає поваги до себе. Хілон казав, що “закон слід поважати”. Водночас Піттак мав таку думку: "Підкоряйся тому законові, який ти постановив сам для себе". Фалес встановив такий закон: "Не роби сам того, що ти засуджуєш в інших". Цей закон є соціальним і стосується людських співвідносин. У сучасності його називають золотим правилом моралі. На мій погляд, саме цього

закону слід дотримуватися аби зберегти хороші стосунки зі своїми близькими й зі своїм оточенням. Хоча Фалес і не був релігійною людиною, а був філософом, ця концепція застосовується у релігіях також.

На думку Піфагора, найвидатнішого еллінського мудреця, після божества і демона слід найбільше поважати батьків і закони, підкоряючись їм за переконанням, а не зовнішньо та удавано. Слід зазначити, що Піфагор жив приблизно у 580–500 рр. до н.е., тому не відносив себе до певної релігії (тим більше, на той час ще не всі релігії з'явилися). Отже, хоч мудрець і не був вірянином, проте він вже посилався на “божества”. Якщо розглядати це питання саме з точки зору християнства, можна стверджувати, що філософи загалом шукали сенс буття, тому що їхня душа прагнула пізнати Бога. Кожна душа є християнкою за своєю природою, як зазначено в цій вірі. Саме тому вони пропонували певні концепції, що є правильними з точки зору християнства. Юстин Мученик, відомий також як Юстин Філософ, писав: *“Коли Сократ спробував відвести людей від демонів, тоді самі демони використали людей, які втішалися злом, і вбили його як безбожника та безвірника. Подібно вони чинять те саме з нами. Проте, не лише серед греків розум спростував усе це через Сократа, але й серед варварів через саме Слово, яке набрало форми, стало людиною і отримало ім'я Ісуса Христа.*

Ті, які жили зі Словом, є християнами, хоч їх і вважають безбожниками, як наприклад, у греків Сократ і Геракліт та їм подібні, а у варварів – Авраам, Ананія, Азарія, Мисаїл, Ілля і багато інших, діла чи імена яких утримуємося перечисляти, бо знаємо, що це було би втомливо.

Коли говоримо, що все упорядковане і засноване Богом, то висловлюємо вчення Платона, а [коли кажемо], що має настати всепоглинання вогнем, [визнаємо науку] стоїків, а що душі несправедливих людей будуть покарані після смерті, натомість душі чесних будуть звільнені від одплати і проведуть життя в блаженстві, то тут наші думки збігаються з думками поетів і філософів. 5. А що вказуємо на те, що не треба поклонятися ділу рук людських, то те саме твердив і комедіограф Менандр та інші.

І щоб ви знали, що саме від наших учителів, тобто від Слова, промовляючого через пророків, Платон запозичив науку, коли говорив, що Бог сотворив світ, перетворюючи безформну матерію.”

Дещо подібно про християнство та філософію писав апологет Мінуцій Фелікс: *“Я чую поетів які возвіщають «єдиного отця богів та людей» і порівнюють розум до дня коли Отець усього дарував усім світло. Мантуанець Марон каже «споконвіку і небо, і землю, і інші частини світу живить розлитий по них розум від якого і рід людський, і тварини, і усі живі істоти». А чим ми вважаємо Бога як не розумом і духом? Фалес Мілетський першим з усіх почав міркувати про небесне, він початком усього оголосив воду, а божеством – той дух який все з води створив. Потім Анаксимен та Діоген з Аполонії вчили що повітря – це безкінечний та незмеримий Бог. Вони мислять про божество спільно з нами.”*

Таким чином, проведемо паралель з християнством і розглянемо закон з цієї сторони.

У християнстві існує чітке визначення поняття “закон”, але цей закон є особливим, він не є тотожним з людськими законами, це Закон Божий. Закон Божий

— поняття, яке під тими чи іншими назвами відоме в усіх віровченнях світу (за винятком буддизму, даосизму та інших релігій, які не визнають існування Бога) і означає сукупність заповідей і настанов, а також правильне розуміння навколишнього світу, з яким із точки зору вірян потрібно жити всьому людству, чи даній спільноті. Може також розумітися як вічний всеосяжний закон справедливості, який творить світ таким, яким він є. Згідно зі Священним Писанням, слідуючи заповідям ми досягнемо Царства Небесного та єдності з Богом, чого ми й повинні прагнути. Як казав Преподобний Ісаак Сирин, “Заповіді Божі вище за всі скарби світу”. Дійсно, виконання заповідей є ознакою високої моральності людини. Реальність виконання цього закону доведена, тому що Спаситель Світу показав на власному прикладі, як потрібно виконувати цей закон, також Він прийшов з новим вченням, відмінним від того, що можна зустріти у Старому Заповіті. За словами Преподобного Ніла Синайського, “Христос... Сам перший на справі показав учням можливість виконати те, що наказав”. Звичайно, це є реальним тільки завдяки Божої допомоги. Господь милосердний. Якщо б Він судив усіх справедливо за законом, ніхто б не досягнув спасіння. Христа розп’яли іудеї також за своїм законом. Ісус вмер за наші гріхи, щоб людство було врятовано. Можна зробити висновок, що Божий Закон значно різниться від закону державного, від людських мір.

У решті решт, закон можна визначити, як систему, що містить сукупність ознак, пов’язаних між собою, що мають певну ієрархію. Закон Божий не підпорядковується будь-яким іншим законам, проте всі фізичні, природні, суспільні закони підпорядковуються Богові. Людські закони не завжди є справедливими, проте вони є обов’язковими для виконання всім суспільством. За невиконанням закону слідує покарання. Закон потрібно поважати, з релігійного та філософського світоглядів.

Юлія МАКАРЦЕВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання,
спеціальність 075 «Маркетинг», Навчально-науковий інститут бізнесу,
економіки та адміністрування,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Наталія ШАКУН,

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії і суспільних наук

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ГУМАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ

Питання гуманізації суспільства є досить важливим та актуальним, адже в умовах сучасності існує безліч суспільних викликів та загроз, котрі зумовлені дегуманізацією та девальвацією принципу гуманізму. Відповідно, усвідомлення цінності людського буття має основоположне значення для вирішення

глобальних проблем сучасності. Зважаючи на останні події, що відбуваються в світі, зокрема в Україні, актуальність звернення до гуманізму як засадничого принципу суспільного буття, виявляється вкрай актуальною.

Методологічним орієнтиром нашої розвідки слугують праці таких науковців, як Воронкова В, Гончаренко С., Скляр П., Уманська Т., Хамітов Н., Шакур Н. та інші.

Для детального аналізу такого поняття як «гуманізація», варто розуміти коли та за яких умов було запроваджено даний термін. Згідно наукових джерел, слово «гуманізм» є похідним від латинського «humanus», що в перекладі означає «людяний». Даний термін було запроваджено у 1808 році німецьким педагогом Ф. Нітхаммером, на основі поняття «гуманістія», котре виникло наприкінці XV століття. Цей термін найчастіше використовується для того, щоб мати змогу охарактеризувати прогресивний напрям у філософії та культурі, котрий визнає ставлення до людини як до найвищої цінності [1, с.2].

За словами А.Швейцера, «...гуманність полягає в тому, що людина ніколи не повинна приноситися в жертву будь-якій меті, ... тільки перемога гуманістичного мислення над антигуманізмом дозволить нам із надією дивитися в майбутнє» [1, с.2].

Зазвичай гуманізм пояснюють як теоретико-світоглядний спосіб, котрий поєднує вчення про людину, як визначальну мету і вищу цінність суспільства та осмислення всезагального [3, с.213]. Зрештою, гуманізм можна визначити як прояв людяності у всіх аспектах людської поведінки. Згідно цього, людяність має бути спрямована на розвиток усього раціонального, що підтримує життя, а також на збереження і захист людського існування та життя як основної цінності. Таким чином, гуманізм представляє собою світогляд, заснований на визнанні цінності життя [1, с.2].

Оскільки гуманізація є похідною поняття «гуманізм», то це визначення можна трактувати, як процес, котрий має на меті збільшення важливості людських цінностей у соціальних відносинах, та викликає повагу до людських прав і свобод та ін.

Натомість, гуманізм суспільства має на меті сукупність ідей, в основі яких є впевненість і переконаність у високому призначенні людини, цінності особистості, та її праві на свободу [3, с.216]. Важливо зауважити, теорія і практика гуманізму сформувалися на основі ідей та ідеалів розуму і людяності, котрі були розвинуті філософами античної доби, такими, як Платон та Арістотель, а в майбутньому діячами культури Ренесансу, Просвітництва та Нового часу.

Аналізуючи всі події, що відбувалися у світі протягом всього часу, можна стверджувати, що зазвичай війни та будь-які інші конфлікти супроводжуються активним застосуванням насильства, агресії, зла, жорстокості людей, і, відповідно, все це в результаті спричиняє регрес гуманності в суспільстві. На думку Н. Шакур, вихідною точкою дегуманізації є байдужість до страждань іншої людини [2, с.97-99].

Зважаючи на події останнього часу, зокрема війну в Україні, можна зробити висновок, що аби запобігти появі та розвитку дегуманізації в суспільстві варто вирішити ті проблеми, котрі постали перед суспільством, і котрі в свою чергу мали б змогу ефективно адаптувати людей до умов сучасності [2, с.97-99].

Важливу роль у цьому плані відіграє освіта, як необхідна складова функціонування будь-якого суспільства. Власне, освіта є ключовим інструментом для розвитку гуманних цінностей, тому, вона відіграє надважливу роль в гуманізації. Здебільшого саме освіта формує навички толерантності, критичного мислення та мирного вирішення конфліктів [2, с.97-99].

Таким чином, в умовах сучасності, освіта відіграє найважливішу роль у вихованні та розвитку гуманного суспільства. Наразі варто виокремити такий принцип, як гуманізація освіти, котрий передбачає спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві як загальнолюдську цінність [4, с.156].

Окрім гуманності, сучасна освіта повинна спрямовуватися на навчання критичному мисленню, оскільки ця навичка є вкрай важливою в умовах сучасних викликів. В результаті, здобувачі матимуть змогу отримати цінні знання щодо правильного аналізу доступної інформації, вміння розпізнавати та визначати різні пропаганди чи маніпуляції, що в майбутньому допоможе у формуванні власної точки зору та думки, збудованої на основі фактів та наявної інформації. Зрештою, ці знання в майбутньому допоможуть навчитися усвідомлено та зважено сприймати всі події, що відбуваються у світі, не піддаючись емоціям і думкам інших людей, спираючись лише на власні думки та висновки.

Одним з негативних прикладів незнання та невміння аналізувати події, що відбуваються навколо нас, є ситуація в росії, що стосується війни на території України. Оскільки суспільна свідомість росіян формується пропагандою, ідеологією та не базується на дослідженні фактів, влада має на неї тотальний вплив. Через відсутність здатності до критичного мислення, аналізу інформації та пошуку логічних пояснень населення росії вірить у все, що йому кажуть, не перевіряючи ці джерела інформації. Внаслідок цього, влада зрощує у нього ненависть до українського народу, тим самим спричиняючи агресію, злість, що призводить до конфліктів, і зрештою війни.

Одним з важливих спрямувань освіти також є навчання суспільства мирно вирішувати будь-які конфлікти, адже це є надзвичайно актуальним завданням в умовах сучасності. Таким чином, завдяки набутим знанням, громадяни замість застосування агресії та насильства, набудуть здатності вибудовувати правильний діалог, шукати компроміси в майбутньому. Насправді, здатність до пошуку мирних рішень ще в шкільному середовищі посприє розвитку, та певним чином спростить вирішення багатьох проблем у дорослому житті за допомогою мирних домовленостей, без застосування сили та агресії.

Отже, вище викладене дозволяє зробити такі висновки: тема гуманізації суспільства належить до питань першорядної ваги в контексті подолання викликів часу; регрес гуманності в суспільстві може бути подолано шляхом посилення гуманізації освіти; освіта є важливим соціальним інститутом та ключовим інструментом, що допомагає у формуванні людини як особистості, з

усіма цінностями та принципами; гуманістичний вплив освіти створює підґрунтя для розбудови гуманного і стійкого суспільства в умовах сучасних викликів та загроз.

Список використаних джерел:

1. Скляр П. П., Уманська Т. О. «Гуманізація» та «гуманітаризація»: поняття, співвідношення та шляхи впровадження в освіту. 2006. С. 1-10.
2. Шакур Н. В. Гуманізм як принцип філософії освіти: пошуки методологічних орієнтирів в умовах війни та миру. Проблема гуманізму в умовах війни та миру: методології осмислення і практики людяності: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29-30 червня 2023 р.) Київ, 2024. С. 1-208.
3. Воронкова В. Гуманізація освіти, науки, політики, влади, суспільства. Філософія освіти. 2008. № 1/2. С. 204-220.
4. Гончаренко С. У. Гуманітаризація освіти. 2008. С. 156-158 URL: <http://surl.li/catpvl>

Арсен САЛОВСЬКИЙ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Середня освіта. Мова і література (корейська)»,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Зоя АТАМАНЮК, д.філос.н., професор кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЯКИЙ ЗВ'ЯЗОК ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВА У РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ?

Традиція — досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки й т. ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління. Новаторство — все нове, прогресивне, що запроваджується в якій-небудь галузі людської діяльності. Культура — прояв життя людини, що виражається у моделях поведінки, засобах і продуктах діяльності, зокрема ідеях, ідеалах, нормах та цінностях.

Здавна люди керувались двома фундаментальними бажаннями: збереження старого й пізнання нового. Не важко помітити, що ці два бажання є двома протилежностями, і саме через цей конфлікт, на мою думку, розвивається культура.

Прикладом такого конфлікту в українській культурі є вишиванка. Зараз в українському суспільстві ведуться активні дискусії щодо автентичності вишитих малюнків на сучасних вишиванках. Пропоную ж поглянути на історію:

В кінці XIX століття подружжя парфумерів Генріх та Шарлотта Брокер продавали недороге мило, яке активно купляли й українські господині. Купляли ще й тому, що до кожного брусочка йшли схеми вишивки, які можна було «перешити» на тканину. То були різні зображення квітів, птахів та інші композиції. Проте до цього, давніші зразки вишиванок показують переважання геометричних візерунків. Через схеми поширився й спосіб вишивки хрестиком,

атже до того на території України були відомі десятки, якщо не сотні, різних стилів шиття, і «хрестик» був далеко не основним. Отже, в кінці XIX століття в українців переважило бажання нового, проте зараз, шукаючи корені після майже двохсот років зі згаданих подій переважає бажання зберегти. Тож чи можемо ми вже вважати «брокарівську вишивку» традиційною, чи це досі новаторство? Так чи інакше, це наша історія.

Для кращого розуміння впливу двох фундаментальних бажань на розвиток культури розглянемо приклади кожного окремо, і почнемо з бажання зберегти.

Цікаво, що слова ні Будди, ні Конфуція, ні Ісуса, ані Сократа, не були записані ними самими, а їхніми учнями й послідовниками: слова Ісуса й Будди записали послідовники, Сократа учні Платон і Ксенофонт, Конфуція також учні. Зрозуміло, що всі ці люди не хотіли втратити слова своїх вчителів та натхненників, тому зберегли в писаному слові. А вплив цього бажання ми можемо бачити й сьогодні. Бажання зберегти може бути й не свідоме, що видно у піснях та святах. Наприклад, в українській обрядовій пісні «Ізпрежди віка» чітко видно космогонічний сюжет, де світ створюють птахи, яких пізніше замінили святі. Цей сюжет походить із давніх, дохристиянських часів, і перегукується зі скандинавським Іггдрасіллем, китайським деревом із десятьма сонцями та являє собою архетип дерева життя.

Традиції зберігають і свята, як вже було сказано. Такі традиційні свята як Івана Купала, Масниця, Різдво, закарбували в собі давні, може й прадавні, традиції наших предків, і прив'язані до циклу зміни пір року та тривалості світлового дня. Масниця, наприклад, є нічим іншим, як відомим іншим народам Європи та світу, святом проведення зими. Традиційно на Масницю співають пісень із закликком весни, а піком є спалення опудала зими.

Свято Івана Купала є святом літнього сонцестояння, яке також відоме іншим культурам, як, наприклад, латвійське Ліго. У цьому святі збереглися давні обряди очищення вогнем і водою, ворожіння на долю та поклоніння духам природи і сонцю.

Тепер поговоримо про протилежне до збереження бажання — бажання нового. Вище вже є про це згадки навіть у прикладах із бажанням зберегти.

Чи не найбільшим прикладом новаторства є річ, якою ми користуємося щодня — мова. Атже можна впевнено сказати, що будь-яке слово колись було неологізмом. Жодна мова не є сталою й постійно змінюється, взаємодіє з іншими мовами, оновлює лексику, граматику, морфологію та інші рівні. Наприклад, в історії української мови були хвилі запозичень із германських мов, грецької, латинської, французької та інших. Як мінімум, ще з часів козаччини велись дискусії про чистоту мови та запозичення. А сьогодні ми спостерігаємо нову хвилю запозичень, уже з англійської мови, таких як «кейс», «смокінг», «джентльмен», «інсайт», «мітинг» та ін. Якись із них вже стали невід'ємною частиною повсякденного лексикону, якись досі відчуються чужими. Моя ж думка, з огляду на історію мови, що кожна мова мов сито: відсіє непотрібне та збереже, що треба. Все частіше, наприклад, замість слова «лайк» лунає

«вподобайка», яке є новотвором. Такі хвилі запозичень та творень нових слів для нових значень освіжають, оживляють та розвивають мову.

Культури також можуть взаємодіяти, що дає нам новаторство у вигляді пристосування запозичених традицій до вподобань та уявлень народу, який запозичує, «народу реципієнта», якщо бажаєте. Наприклад, Давній Китай чинив свій культурний та політичний вплив на сусідні держави й народи, які кожен по своєму пристосували запозичені культурні явища. Наприклад, монголи, виторгувавши китайський чай, зробили власний рецепт приготування, за власними унікальними смаками, який зветься сутей цай; корейці запозичили китайське конфуціанство, й пристосували його до власної системи суспільних взаємин, а японці на основі китайських ієрогліфів розробили власні алфавіти: хірагану й катакану.

Отже, можна стверджувати, що культура є явищем динамічним, яке, як і саме людство, постійно змінюється, пристосовується та розвивається, намагаючись зберегти себе. Традиції дозволяють не забувати коріння й тримати зв'язок покоління й покоління, а новаторство дає ковток свіжого повітря у застарілі норми й лади, забезпечуючи постійний розвиток та оновлення. Не можливо говорити про традиції в сучасному стані без згадки зміни через новатор, і неможливо говорити про новаторство без згадки про традиції, адже культуру творить десь конфлікт, а десь синергія цих двох явищ.

Вікторія ОСТАТОЧНА,
здобувачка спеціальності

028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

Людмила ЛАДОНЬКО,
професорка кафедри мистецьких дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

SMM ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

SMM (Social Media Marketing) – маркетинг у соціальних мережах є сучасним напрямом соціокультурної діяльності. На сьогоднішній день він активно використовується для просування і розкрутки різних продуктів і послуг, є одним із інструментів підвищення обізнаності та популяризації культурних чи соціальних проєктів.

Основною метою SMM є збільшення цільової аудиторії через соціальні мережі, такі як: Facebook, Instagram, ТікТок, YouTube та інші, що дозволяє не тільки залучати користувачів, а й створити простір для взаємодії в реальному часі [1]. SMM виступає ключовим механізмом комунікації між фірмами-виробниками, організаціями, окремими індивідами та їхніми підписниками, стимулюючи залученість аудиторії через публікації, рекламні компанії та інтерактивні формати взаємодії (частіше опитування або прямі трансляції) [2].

Соціальні медіа стали невід'ємною частиною життя мільйонів людей, і багато хто сприймає їх лише як засіб для обміну інформацією. Проте їхній вплив значно глибше, ніж здається на перший погляд. Ці платформи мають потужний ефект на формування громадської думки, підтримку соціальних ініціатив та поширення культурних проєктів, завдяки інтерактивності та миттєвій реакції людей на події [1].

Для ефективного просування культурних ініціатив SMM застосовують різні стратегії: розробка контент-плану, використання текстового, візуального та відеоконтенту, а також цільове просування на платформах. Це дозволяє залучати нових прихильників і підтримувати зв'язок з постійними клієнтами через персоналізовані повідомлення.

Візуальний контент є однією з найбільш ефективних складових SMM. Відеоролики, фотографії та інтерактивні формати, такі як, прямі трансляції або конкурси не лише привертають увагу, а й створюють емоційний зв'язок з аудиторією [4]. Оцінка ефективності SMM-кампаній є важливим етапом для оптимізації стратегії. Використання аналітичних інструментів, таких як Google Analytics чи Facebook Insights, дозволяє відстежувати охоплення, залученість та конверсії. Регулярний аналіз результатів допомагає коригувати стратегію та адаптувати її до змін у поведінці аудиторії [3].

Однак соціальні медіа стискаються з викликами, такими як: управління репутацією, боротьба з дезінформацією, захист персональних даних та етичні питання контенту. Для успішної роботи в соціокультурній сфері важливо використовувати ці платформи відповідально.

Перспективи розвитку SMM включають зростання ролі відеоконтенту, застосування штучного інтелекту, нейромереж і використання новітніх технологій, таких як доповнена реальність і віртуальна реальність. Ці інновації відкривають нові можливості для культурних організацій, дозволяючи створювати враження на аудиторію. Таким чином, культурні інституції можуть ефективніше взаємодіяти з глядачами залучати їх до різноманітних ініціатив.

Розробники соціально-культурних ініціатив активно використовують соціальні медіа для просування своїх проєктів. Наприклад, освітні організації через Twitter або Instagram ініціюють проєкти на важливі суспільні теми, такі як гендерна рівність або екологія, використовуючи інфографіку та факти для стимулювання обговорень. Соціальні платформи, такі як Facebook, можуть використовуватись для організації проєктів зі збереженням спадщини, залучаючи спільноти до обговорення історичних тем або участі в онлайн-вікторинах [2].

Музеї та галереї активно використовують соціальні мережі для організації віртуальних турів, що стало особливо популярним під час війни. Використовуючи Facebook або Instagram, музеї можуть надавати віртуальні екскурсії своїми експозиціями та організовувати активності, такі як конкурси на створення арт-робіт. Це дозволяє музеям розширити свою аудиторію та активно взаємодіяти з нею [4].

Соціально відповідальні підприємства часто використовують соціальні медіа для проведення благодійних акцій. Наприклад, через Facebook вони можуть проводити рекламні кампанії, де частина коштів спрямовується на підтримку армії чи вразливих груп населення, супроводжуючи це яскравими публікаціями, що інформують про мету акції [5].

Кожен із цих прикладів демонструє, як соціальні медіа можуть стати платформою для просування різних соціокультурних проєктів, залучаючи широку аудиторію і підтримуючи двосторонній діалог. Таким чином, SMM є потужним інструментом для підвищення ефективності соціокультурної діяльності, що сприяє популяризації культурних подій та послуг, залученню широкої аудиторії та створенню довготривалих взаємовідносин із нею.

Список використаних джерел:

1. SMM-маркетинг. Elit-Web. URL : <https://elit-web.ua/ua/blog/smm-marketing> (дата звернення 10.11.2024)
2. Маша Варна. Що таке SMM і як працює маркетинг у соціальних мережах. Netpeak. URL : <https://netpeak.net/uk/blog/shcho-take-smm-i-yak-pratsyue-marketing-u-sotsial-nikh-merezhakh-gayd-dlya-pochatkiivtsiv/> (дата звернення 10.11.2024)
3. SMM: Керівництво. SendPulse UA. URL : <https://sendpulse.ua/blog/smm-kerivnytstvo> (дата звернення 10.11.2024)
4. Що таке SMM: Повний посібник. FNX. URL : <https://fnx.com.ua/blog/shcho-take-smm-povnyi-posibnyk> (дата звернення 10.11.2024)
5. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні. UIFuture. URL : <https://uifuture.org/publications/speczialna-monitoryngova-misiya-obsye-v-ukrayini> (дата звернення 10.11.2024)

Марина МАСЛОВСЬКА,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

Науковий керівник: В'ячеслав ГАВРИЛЬКЕВИЧ,

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

МОДЕЛЬ BASIC PH ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Постановка проблеми. Сучасне суспільство стикається з численними викликами, які спричиняють підвищений рівень стресу в різних сферах життя, включаючи освітнє середовище. Умови економічної нестабільності, наслідки військових конфліктів та зростання академічного навантаження суттєво впливають на психічний стан студентів, створюючи потребу у розвитку стресостійкості як основного чинника ефективної адаптації.

Виклад основного матеріалу. Стресостійкість розглядається як ключова характеристика особистості, що забезпечує її здатність протистояти стресовим впливам і адаптуватися до змін. Теоретичні витoki цього поняття сягають праць Г. Сельє [9], який визначив стрес як неспецифічну реакцію організму на зовнішні подразники. Подальший розвиток концепції відбувався завдяки роботам С. К. Кобаса [6] та Р. С. Лазаруса і С. Фолкмана [8], які акцентували на ролі когнітивних, емоційних і поведінкових стратегій у подоланні стресу. У сучасній психології стресостійкість часто інтегрується з концепцією резилієнтності, що підкреслює здатність не лише протидіяти стресу, але й використовувати його як стимул для розвитку [10, с. 155].

Студенти в Україні стикаються зі специфічними викликами, пов'язаними із соціально-економічною нестабільністю, високими академічними вимогами та наслідками війни. Вплив навчального навантаження на психічний стан виявляється у зростанні рівня тривожності, емоційному виснаженні та зниженні концентрації уваги [3, с. 108]. Інтенсивність освітнього процесу може негативно впливати на фізіологічний стан, включаючи функціонування серцево-судинної системи, що додатково підвищує вразливість до стресу [2, с. 19].

Вплив війни на психологічний стан студентів є ще однією значущою проблемою, яка потребує комплексного аналізу та системного підходу. Війна створює умови постійної загрози, соціальної невизначеності та втрат, що негативно впливають на емоційний, когнітивний та поведінковий стан молоді. Студенти часто переживають відчуття безпорадності, тривогу та зниження мотивації, що ускладнює їхню навчальну діяльність і соціальну адаптацію. Особливо гостро ці проблеми постають у внутрішньо переміщених студентів, які стикаються з новими умовами життя, розривом соціальних зв'язків та необхідністю адаптації до культурного середовища, що є додатковими стресорами [5, с. 35; 4, с. 136].

Переїзд до нових місць навчання нерідко супроводжується труднощами інтеграції в освітнє середовище, що призводить до ізоляції, тривожності та зниження академічної успішності [1, с. 405]. Це підтверджує необхідність створення адаптаційних програм, таких як менторські проекти, соціально-психологічні тренінги та інтеграційні заходи, що сприятимуть соціалізації молоді та формуванню почуття безпеки й підтримки. Залучення студентів до волонтерських ініціатив чи громадських проектів може відігравати важливу роль у формуванні колективної ідентичності, що полегшить подолання стресових ситуацій.

Особливу увагу слід приділити впровадженню методик, які забезпечують не лише психологічну підтримку, а й підвищують загальну стресостійкість

студентів. Одним із найбільш перспективних інструментів є модель BASIC Ph, що базується на інтеграції когнітивних, емоційних, соціальних і фізіологічних ресурсів особистості [7, с. 28]. Ця модель передбачає використання різноманітних стратегій адаптації, таких як позитивне мислення, когнітивна перебудова, розвиток емоційного інтелекту та зміцнення соціальних зв'язків. Її впровадження у роботу зі студентами дозволяє не лише мінімізувати негативний вплив стресу, але й створити основу для ефективної адаптації до складних життєвих ситуацій.

Висновки. Стресостійкість студентів є важливим чинником збереження їхнього психічного благополуччя в умовах сучасних викликів. Дослідження підтверджують, що стресостійкість виконує роль буфера, який захищає особистість від негативного впливу стресу та сприяє адаптації до нових умов. Впровадження комплексних програм підтримки, що включають елементи когнітивно-поведінкової терапії, фізичної активності та соціальної інтеграції, є необхідною умовою для підвищення їхньої адаптивності. Формування культури стресостійкості має стати важливим напрямом освітньої політики, що сприятиме покращенню якості життя студентської молоді. Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на інтеграцію інноваційних підходів для підвищення стресостійкості у практику освітніх і соціальних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Березяк К.М. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання в умовах війни. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», «Психологія», «Медицина»*. 2022. № 10 (15). С. 401–411. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10\(15\)-401-411](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10(15)-401-411).
2. Гулька О. В. Психофізіологічні зміни в організмі студентів під впливом навчального навантаження. *Вісник Черкаського університету. Біологічні науки*. 2018. № 1. С. 17–24. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5835-2018-1-1-17-24>.
3. Мазоха І. С. Психологічні особливості навчального стресу студентів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 33. С. 107–110.
4. Малик Н. В., Авдеєнко О. І. Вплив війни і вимушеного переміщення на психічне здоров'я студентів. *XI Міжнародна науково-практична конференція "Modern research in world science"* (29–31 січня 2023 р.). Львів, 2023. С. 135–139.
5. Птахіна О. М. Сучасні напрями державної соціальної політики України в умовах воєнного стану. *International scientific conference*. Riga, the Republic of Latvia, March 6–7, 2024. С. 34–37. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-419-1-8>
6. Kobasa S. C. Stressful Life Events, Personality, and Health: An Inquiry into Hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1979. Vol. 37 (1). P. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.1.1>.
7. Lahad M. From victim to victor: The development of the BASIC PH model of coping and resiliency. *Traumatology*. 2017. Vol. 23 (1). P. 27–34. DOI: <https://doi.org/10.1037/trm0000105>
8. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer Publishing Company. 1984
9. Selye H. The Stress of Life. New York: McGraw-Hill. 1956. 324 p.
10. Windle G. What is Resilience? A Review and Concept Analysis. *Reviews in Clinical Gerontology*. 2011. Vol. 21(2). P. 152–169. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0959259810000420>.

Олександр ЛІСОВСЬКИЙ,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультету здоров'я, психології, фізичної культури та спорту,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна
Науковий керівник: В'ячеслав ГАВРИЛЬКЕВИЧ, кандидат
психологічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

АЛЕКСИТИМІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

Постановка проблеми. Алекситимія є однією з актуальних проблем сучасної психології, оскільки вона впливає на якість життя людини, її міжособистісні стосунки та емоційне благополуччя. Люди, які стикаються з цією проблемою, відчувають значні труднощі у розпізнаванні, розумінні та вираженні власних емоцій. Це може призводити до емоційної ізоляції, низького рівня емпатії, конфліктів у соціальних взаємодіях та навіть до психосоматичних розладів.

Особливо важливим є те, що алекситимія часто залишається непоміченою, оскільки люди з цим станом схильні зосереджуватися на зовнішніх подіях, ігноруючи свої внутрішні переживання. Брак усвідомлення проблеми робить її вирішення ще складнішим, а зневага до емоційної сфери може поглиблювати дискомфорт у повсякденному житті.

Таким чином, постає завдання не лише виявити причини й наслідки алекситимії, але й розробити практичні інструменти для роботи з нею. Зокрема, необхідно запропонувати методи, які б допомогли людям краще розуміти свої емоції, розвивати емпатію та покращувати взаємодію з іншими. У цьому контексті важливу роль відіграють вправи та техніки, спрямовані на розвиток емоційної грамотності.

Виклад основного матеріалу. Алекситимія – це складний психологічний феномен, який характеризується труднощами у розпізнаванні, розумінні та вираженні власних емоцій. Цей стан часто супроводжується труднощами в емпатії та комунікації з іншими людьми. Вважається, що алекситимія може бути як наслідком вроджених особливостей роботи мозку, так і результатом психотравматичних ситуацій чи тривалого стресу [1, 2].

Алекситимія проявляється як складність у розумінні й вираженні своїх емоцій. Людина може не усвідомлювати, що саме відчуває, і замість опису емоцій зосереджуватись лише на фізичних симптомах, наприклад, зазначати, що «серце сильно б'ється». Внутрішні переживання часто залишаються прихованими, і людині важко виразити їх словами чи жестами [2]. Для алекситимії також характерний слабкий розвиток уяви, через що такі люди рідше фантазують або займаються творчістю. Вони більше фокусуються на подіях

навколо, ніж на власному емоційному стані, що ускладнює спілкування та емпатію [2].

Для покращення емоційної сфери та подолання труднощів, пов'язаних з алекситимією, пропонується комплекс вправ. Вони спрямовані на розвиток навичок розпізнавання, вираження та проживання емоцій, що сприяє встановленню більш гармонійного зв'язку із собою та іншими людьми [1].

Вправа 1: «Я перед дзеркалом»

Ця вправа допомагає розпізнавати та приймати власні емоції. Виконуючи її, людина вчиться усвідомлювати свої переживання та виражати їх невербально. Станьте перед дзеркалом у спокійному місці, де вас ніхто не потурбує. Зосередьтеся на тому, що ви відчуваєте саме зараз. Якщо складно визначити емоцію, спробуйте звернути увагу на фізичні прояви (наприклад, напруження в плечах або стискання щелепи). Спробуйте виразити це почуття через міміку, жести чи рухи. Наприклад, якщо ви відчуваєте радість, усміхніться або пострибайте, а якщо злість – стисніть кулаки чи зробіть різкий рух. Після цього спробуйте проговорити вголос свої відчуття: «Я злюся, тому що...», або «Я радію, тому що...». Регулярно повторюйте цю вправу 3–4 рази на тиждень, поступово додаючи нові емоції для аналізу та вираження.

Вправа 2: «Мавпочка перед дзеркалом»

Ця вправа спрямована на розвиток вміння розпізнавати невербальні прояви емоцій у себе та інших. Учасники об'єднуються в пари. Один із них грає роль «мавпочки», інший – «дзеркала». «Мавпочка» зображає різні емоції та рухи: усміхається, хмуриться, жестикулює, імітує радість, смуток, здивування тощо. «Дзеркало» повинно максимально точно повторювати всі мімічні та пантомімічні прояви «мавпочки». Після декількох хвилин партнери міняються ролями. Обговоріть, які емоції було легко розпізнати та відтворити, а з якими виникли труднощі. Це дозволяє краще зрозуміти особливості невербальної комунікації.

Вправа 3: «Малювання із закритими очима» [3].

Малювання допомагає розвивати уяву, яка часто буває недостатньо розвиненою у людей з алекситимією. Візьміть аркуш паперу та набір олівців чи фломастерів. Закрийте очі й уявіть себе в певному місці або ситуації, що асоціюється у вас із сильними емоціями (наприклад, на пляжі, у лісі чи за святковим столом). Намалюйте це місце на папері, не відкриваючи очей. Після завершення подивіться на малюнок і спробуйте додати деталі, які можуть підсилити вашу емоційну картину: кольори, форми, текстури. Повторюйте вправу кілька разів на тиждень, поступово деталізуючи свої зображення.

Вправа 4: «Ми такі різні і такі схожі» [4]

Ця вправа дозволяє знайти схожість і відмінності між учасниками, допомагаючи краще розуміти емоції інших. Учасники працюють у парах. Один з партнерів починає фразу: «Ти такий самий, як я, тому що...», і називає схожі риси або переживання (наприклад, Ти такий самий, як я, тому що ми обидва хвилюємося перед важливими зустрічами). Потім фраза змінюється на: «Я відрізняюся від тебе, тому що...», де підкреслюються відмінності (наприклад, «я

більш стриманий у вираженні емоцій»). Вправа завершується обговоренням у колі групи, де учасники діляться враженнями та емоціями, які виникли під час виконання завдання.

Вправа 5: «Рескриптинг спогадів»

Ця техніка допомагає переосмислити минулі ситуації, у яких емоції були пригнічені. Уявіть ситуацію, де вам не дозволяли висловлювати свої почуття. Наприклад, дитяча сварка, коли вам казали «не плач» або «заспокойся». Знову «переживіть» цю ситуацію, дозволяючи собі виразити емоції, яких тоді бракувало (наприклад, заплакати, посміятися чи виговоритися). Усвідомте, що ваше право на емоції завжди залишається з вами. Ця вправа допомагає побудувати особисті межі, що зменшить вплив чужих реакцій у майбутньому.

Висновок. Виконання таких вправ сприяє поступовому подоланню алекситимії. Людина вчиться краще розуміти себе, висловлювати свої почуття та встановлювати більш глибокий зв'язок із іншими. Регулярна практика дозволяє розвинути емоційну грамотність і досягти емоційного благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Олейник Н., Бенківська А. Психологічні особливості алекситимічного радикалу в структурі особистості. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Т. 1, № 3. С. 94–99.
2. Zavgorodnia O., Stepura E., Shatalina V. Alexithymia in “conditionally healthy” people: difficulties and opportunities of correction. Psychology and personality. 2020. No. 2. P. 247–262. URL: <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2020.2.211926> (date of access: 29.11.2024).
3. Вправи для розвитку емоційного інтелекту - Книжкове видавництво "Каламар". Книжкове видавництво "Каламар". URL: <https://kalamar.ua/vpravi-dlja-rozvitku-emocijnogo-intelektu/?srsltid=AfmBOor4bj8qYye59pob7ZEcRE0XOnHpLJF8BsqeBI9FeBGhB1gUXSDT> (дата звернення: 29.11.2024).
4. Ігри та вправи для тренінгів (зі скарбнички неформальної освіти) .: Ресурсний центр ГУРТ. .: Ресурсний центр ГУРТ. URL: <https://www.gurt.org.ua/articles/43009/> (дата звернення: 29.11.2024).

Яна СЕМКО,

кандидат філософських наук,
доцент кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

СТАТУСНА МОТИВАЦІЯ СПОЖИВАННЯ МИСТЕЦТВА

Питання про витоки ставлення людини до мистецтва завжди актуальне. Однак численні спроби пояснювати такі складні явища, як ставлення людини до мистецтва або художній смак, такими простими причинами, як вік, освіта або іншими легко вимірними ознаками аудиторії, не дають пояснення споживчої поведінки і призводять до нехтування його потенційно важливими детермінантами, у тому числі мотиваціями.

Традиційно соціологія мистецтва намагається пов'язувати ставлення людини до мистецтва з набором його соціально-демографічних характеристик. Такий підхід зрозумілий, він «лежить на поверхні», оскільки ґрунтується на фактах статистичного зв'язку статі, віку, освіти, що легко фіксуються, та інших вимірних характеристик респондентів з деякими особливостями і закономірностями їхньої споживчої поведінки. Так, наприклад, давно відомо, що в публіці мистецтва більше жінок, ніж чоловіків, що вони в середньому старші, ніж населення в цілому, а їхній освітній рівень значно перевищує рівень освіти населення. При цьому, чим вища частота контактів людини з мистецтвом, тим менше таких людей в аудиторії мистецтва. Ці самі собою незаперечні факти сформували стійкі стереотипи уявлень про аудиторію мистецтва та її поведінку. І досі деякі дослідники вважають за краще не помічати того факту, що безпосередній вплив соціально-демографічних характеристик на ставлення людини до мистецтва, обсяг і характер культурного споживання – це міф, який дає хибне почуття пояснення, лише утрудняючи розуміння справжніх причин культурної поведінки [9].

У деяких випадках подібний підхід призводить до розчарувань чи сумнівів у науковій обґрунтованості та значущості результатів проведених досліджень [3, р. 8-11]. Одне з альтернативних пояснень культурної активності полягає в тому, що поряд із соціально-демографічними та економічними факторами величезну роль у контактах людини з мистецтвом відіграють ціннісні орієнтації та соціально-психологічні особливості особистості. Твердження цього погляду призвело до створення цілого сімейства ціннісно-орієнтованих систем соціально-психологічної сегментації [3; 4; 5], які повинні, на думку їх творців, забезпечувати різнобічне розуміння споживчих настроїв, цінностей та способу життя. Успішні спроби виміру соціально-психологічних особливостей особистості дозволили уточнити та конкретизувати розуміння аудиторії мистецтва.

Втім, це ненабагато наблизило наукову спільноту до розуміння механізмів та закономірностей споживчої поведінки. Такий підхід, доповнюючи «портрет» відвідувача психологічними рисами, лише розширив перелік стійких структурних диспропорцій, які відрізняють аудиторію мистецтва від населення загалом. Водночас поглиблені соціальні виміри показали, що демографічні та психологічні характеристики можуть бути пов'язані з низкою вимірів освіти, сімейного стану, тимчасових обмежень, способу життя, мотиваційних та поведінкових особливостей особистості, які є потенційними детермінантами культурної активності [6]. Саме наявність таких стійких зв'язків зовнішніх рис аудиторії із глибинними драйверами культурної поведінки породжує спокусю пояснювати такі складні явища, як ставлення людини до мистецтва чи художній смак, такими простими причинами, як вік чи освіта [7, р. 112].

У низці досліджень було показано, що вік відображає деякі виміри культурного капіталу в засвоєному, інкорпорованому стані, як ресурсу особистості, що розвивається, найважливіше значення для накопичення якого має тимчасова тривалість придбання шуканих властивостей [1, р. 124-128].

Тобто, вплив на ставлення людини до мистецтва та культурну активність надає не вік як такий, а ті ресурси особистості, з якими вона пов'язана і які можуть накопичуватися та змінюватися з віком. Що ж до освіти, то її вплив на споживчу поведінку щодо мистецтва не можна вважати однозначним.

Існують два, на перший погляд, важко сумісні пояснення цього впливу. Перше ставить активність у споживанні мистецтва у пряму залежність від когнітивних компетенцій людини, які набувають головним чином процесі освіти. Це пояснення спирається на очевидний зв'язок культурного споживання з рівнем освіти, особливо серед поціновувачів серйозного мистецтва: освіченим у мистецтві відкривається те, чого не бачать неосвічені. Цей факт описаний у літературі та емпірично багаторазово підтверджений результатами всіх соціологічних досліджень аудиторії мистецтва [7, р. 108-110].

Згідно з цією «когнітивною гіпотезою», сприйняття мистецтва завжди відбувається з певних позицій, через задалегідь задані коди, а витвір мистецтва має сенс і становить інтерес тільки для того, хто має культурну компетентність, тобто знає код, яким заковано художнє повідомлення [4, р. 12-14], а тому спілкування з серйозним мистецтвом корисніше для людей, які здатні сприймати та обробляти складну інформацію. Знання кодів виявляється у художній компетентності, і безпосередньо пов'язано з поняттям культурного капіталу в засвоєному чи втіленому стані [4, р. 15]. Когнітивна мотивація у споживанні мистецтва проявляється у низці змістовних інтересів, що пов'язані з присвоєнням ідейного змісту художніх творів, з просвітницькими та соціально-комунікативними мотивами. Але мотиви звернення людини до мистецтва не можуть бути зведені до використання змістовних чи функціональних властивостей мистецьких творів чи культурних послуг.

Друге пояснення виходить із визнання статусного ефекту освіти, завдяки якому відвідування культурних заходів є головним чином засобом підтримки престижу, символом або знаком приналежності до певної соціальної страти чи способу життя [6]. Воно розглядає контакти індивіда із серйозним мистецтвом переважно як спосіб позначення його соціального статусу в суспільстві, де «ідентичність людини дедалі більше пов'язується із споживчими практиками» [5, р. 114]. Сенс такого типу споживчої поведінки полягає не в тому, щоб бути, а в тому, щоб здаватися, і виражається в купівлі найдорожчих предметів або придбання благ, кількість яких явно перевищує особисті потреби [5].

Але якщо у загальному випадку мотиви «споживання напоказ» (А. Маршалл) перебувають у бажанні здаватися багатим і значимим в очах власного оточення, тобто поставати володарем економічного капіталу, то статусні мотиви у споживанні мистецтва, як прийнято вважати, відбивають бажання індивіда бути причетним до еліти суспільства, славитися розумним і культурним, тобто володарем символічного капіталу (П. Бурдьє). Однак два пояснення впливу освіти на культурні практики не суперечать, а доповнюють одна одну, а дані емпіричних досліджень підтверджують як «статусну» [4], і «когнітивну» [2] гіпотези.

Оцінюючи роль мотивацій, відзначимо, що дозвільний і культурний вибір людини зазвичай ініційований не так бажанням побачити або зробити щось конкретне, скільки прагненням задовольнити певну потребу, мотивацію. Активний прихильник цієї позиції Дж. Фальк стверджує, що індивідуальні мотиви спілкування з мистецтвом тісно пов'язані із потребою відвідувача у самоідентифікації. Наприклад, більшість відвідувань музеїв будь-якого виду може бути успішно класифіковано як візит за однією або декількома групами мотивів, пов'язаних з особливостями розуміння відвідувачем своєї ідентичності [6]. З іншого боку, багато західних дослідників вважають, що мотивація повністю визначається традиційними драйверами споживчої поведінки, головним чином, культурним капіталом [8].

По суті це означає, що тип мотивації споживання мистецтва, на відміну від рівня освіти, перестав бути невід'ємним атрибутом споживача, і ті чи інші типи мотивації можуть актуалізуватися залежно від конкретних обставин.

Список використаних джерел:

1. Ateca Amestoy V., Prieto-Rodriguez J. Forecasting accuracy of behavioral models for the participation in the arts. *European Journal of Operational Research*. 2013. №229. P. 124-131.
2. Bourdieu P. *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Translated by R. Nice. Cambridge : Harvard University Press. 1984. 613 p.
3. Brida G., Dalle-Nogare C., Scuderi R. How Often to a Museum? Motivations matter. *Bozen Economics & Management Paper Series*. 2014. №16. P. 2-25.
4. Chan T. W., Goldthorpe J. H. Social stratification and cultural consumption: Music in England. *European Sociological Review*. 2007. №23. P. 1-19.
5. Falk J. H., Dierking L. D. *The Museum Experience Revisited*. California : Left Coast Press, Walnut Creek. 2013. 416 p.
6. Falk J. H. Understanding museum visitors' motivations and learning. URL : https://slks.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/KS/institutioner/museer/Indsatsomraader/Brugerundersoegelse/Artikler/John_Falk_Understanding_museum_visitors__motivations_and_learning.pdf
7. Ganzeboom H. B. G. International Comparison of Culture Consumption Data: An Elementary Model. *Cultural economics 88: A European perspective 1989*. P. 109-116.
8. *Museums: Knowledge, Democracy and Transformation*. Danish Agency for Culture Copenhagen, Denmark, 2014. 260 p.
9. Notten N., Lancee B., van de Werfhorst H. G., Ganzeboom H. B. G. Educational stratification in cultural participation: Cognitive competence or status motivation, *GINI Discussion Paper*. 2013. № 77. 46 p.

Анастасія КУЛЬБАКО,

магістрант кафедри мистецьких дисциплін,

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

м. Чернігів, Україна

Людмила ЛАДОНЬКО,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри мистецьких дисциплін

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

ІНФОРМАЦІЙНО-РЕКЛАМНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

Управління інформаційно-рекламною діяльністю установ культури та мистецтва – це стратегічний процес, комплекс заходів, спрямованих на ефективне створення, поширення та донесення інформації про культурні події, проекти та самі установи. Мета такого управління – залучити ширшу аудиторію, підвищити інтерес до культурних заходів та сформувати позитивний імідж установи. Висвітленню проблеми управління рекламною діяльністю на підприємстві значна увага приділена у дослідженнях та публікаціях Ромата Є.В. та Сендерова Д.В., Лук'янець Т.І., Балабанової Л., Дж. Р. Россітера та Л. Персі, Р. Батри, Дж. Дж. Маєрса та Д.А. Аакера, Д. Огілві, багатьох інших вчених та практиків. Проте в працях даних авторів не в повній мірі висвітлено сутність та роль інформаційно-рекламного менеджменту в загальній структурі управління організацією, майже відсутня специфіка даного процесу в діяльності установ соціокультурної сфери [1].

У сучасному світі, де інформації надзвичайно багато, культурні установи змушені конкурувати за увагу і лояльність споживчої аудиторії, спонсорів та меценатів. Організаційною основою інформаційно-рекламної діяльності є рекламний менеджмент, що охоплює усю систему процесів – від аналізу, планування і розроблення рекламних продуктів до їх практичного втілення і оцінки ефективності. Рекламним продуктом, можуть бути і кілька рядків оголошення в газеті чи журналі, і рекламний блок у друкованих виданнях, і відео- чи кіноролик або цілий фільм – все залежить від мети і масштабності рекламного звернення.

Як бачимо, інформаційно-рекламна діяльність в культурі та мистецтві має певні особливості, такі як [2]:

- мистецький продукт доволі специфічний, тому його важко описати і презентувати;
- цільова аудиторія може бути дуже різноманітною, тому важливо сегментувати її і розробляти індивідуальні пропозиції;
- велика кількість культурних заходів вимагає постійного пошуку нових ідей та форматів;
- культурні установи часто виконують соціальну функцію, тому їхня діяльність має бути спрямована на розвиток суспільства.

Найдієвішими інструментами інформаційно-рекламної діяльності установ культури і мистецтва, зважаючи на цифрову трансформацію суспільства, специфіку діяльності і особливості рекламованого продукту сьогодні є соціальні мережі, веб-сайти, ЗМІ та співпраця з інфлюенсерами.

Серед сучасних трендів менеджменту інформаційно-рекламної діяльності хочеться виділити наступні:

- створення індивідуальних пропозицій для кожного користувача на основі його інтересів та поведінки;
- використання нових на основі штучного інтелекту для створення інтерактивного контенту;
- data-driven маркетинг, тобто прийняття рішень на основі даних про поведінку аудиторії;
- зростання ролі соціальних мереж як основного каналу комунікації з аудиторією.

Отже, менеджмент інформаційно-рекламної діяльності організацій/установ культури та мистецтва – це складний і багатогранний процес, який вимагає творчого підходу, глибокого розуміння цільової аудиторії та використання сучасних маркетингових технологій.

Список використаних джерел:

1. Глинський Н.Ю., Гірна О.Б., Мороз Л.А. Сутність управління рекламною діяльністю на підприємстві. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія Економічна. 2017. Випуск №18. С. 38-42.
2. Савицька Н.Л., Синицина Г.А., Олініченко К.С. Рекламний менеджмент: Навч. Посібник. Харків: вид-во Іванченко, 2015. 169 с.

Юлія ДОБРОЛЮБСЬКА,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСУ МУЗЕЮ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На рівні концепту, сприймаючись як символічний простір смислів, статус музею часто піддається переосмисленню та сумніву. Особливо явно ця тенденція виражена у виступах філософів, а також теоретиків та практиків актуального мистецтва, які пропонують свої моделі музейного топосу як простору верифікації та репрезентації художніх творів, а також місця реалізації різноманітних стратегій взаємодії художника та глядача.

Найбільш вагома критика, яка вплинула на формування інтелектуальних рефлексій щодо музею, була висловлена в ХХ ст. Т. Адорно та підтримана М. Мерло-Понті та М. Фуко. У той же час уявлення про структуру сучасної гуманітарної культури, сформовані в роботах М. Фуко, справили значний вплив на формування ідей Лестерської школи музеологічних досліджень, що найбільш послідовна в осмисленні актуальних тенденцій розвитку музейних практик кінця ХХ – початку ХХІ ст. В рамках цих досліджень було сформовано концепт постмузею, який отримав певне визнання у професійному середовищі та

періодично використовується в дискусіях про сучасні тенденції розвитку музею. Вперше ідея «постмузею» була запропонована та обґрунтована Р. Дюкло [2]. Потім вона була конкретизована в роботах професора Е. Хупер-Грінхілл [4] і в цьому контексті набула значного впливу у професійному середовищі [3]. Ці ідеї були сприйняті як теоретична основа, продовжені та розвинені учасниками колективних монографій «Музеї в цифрову епоху» (2010) [7] та «Музей та цифрова культура» (2012) [8].

У трактуванні Е. Хупер-Грінхілл та її послідовників постмузей – це поняття, що ґрунтується на визнанні нової, посткласичної епістеми як формотворчої для сучасного музейного простору. Постмузей – місце особистісних та суб'єктивних взаємин, у процесі яких не передаються, але створюються нові знання та досвід [1]. Проте, останнім часом це поняття набуває все більш широкого трактування, в якому основний змістовий акцент переміщається з конструювання ефективної концепції позасистемного навчання на комунікативні та репродукційні можливості нової моделі. У цьому контексті акцентується принципова невизначеність, розмитість інституційних кордонів постмузею, де «музейне» та «повсякденне», реальне та віртуальне взаємопроникають одне в одного в рамках нових соціокультурних практик та «ритуалів».

Важливо, що зі своєї появи у 1994 р. концепція постмузею, сформульована Ребеккою Дюкло, безпосередньо пов'язана з обґрунтуванням переходу музеологічних досліджень на стадію постмузеології як наукової дисципліни, осмислюючої цей феномен. Постмузеологія була запропонована Р. Дюкло як проектна наукова дисципліна, що виражає прагнення вийти за вузькі інституційні рамки, розуміння того, що подальше осмислення феномену музею ефективно проводити в рамках міждисциплінарних досліджень сучасного культурного простору [2, р. 1]. Подібне міждисциплінарне співробітництво допомогло б сформулювати критику традиційних методів музейних досліджень, які з об'єктивних причин не можуть бути використані при описі моделі постмузею, оскільки сам проект музею здатний до динаміки розвитку лише тоді, коли він проєктивний, тобто спрямований зовні й у майбутнє, коли він не є самодостатньою цінністю, але лише цінністю, здобутою у відношенні до іншого» [2, р. 2]. Тому закономірно, що міждисциплінарність постмузеології було визначено як необхідну основу її «власної мінливої дисциплінарної ідентичності», – єдино можливої форми подання аналітичного контенту у постмузейному просторі. Р. Дюкло виходила з утвердженого і одночасно неоднозначного уявлення про стан постмодерну, що переживається наприкінці ХХ ст. світовою культурою. Запропоновані нею терміни «постмузей» та «постмузеологія» генетично сягали поняття «постмодерн» як стилістичного індикатора сучасності (на рівні розуміння стилю як інтегральної ментальної парадигми, як стилю мислення та стилю культури в цілому).

У цьому контексті поняття «стиль» стає інтерпретаційною дослідною моделлю, що виявляє концептуальні аспекти сучасності [2, р. 3]. Для Дюкло постмодерн цінний, насамперед, як науковий дискурс, який дозволяє побачити обмеження інтерпретаційних практик, що спонукає до наукового розвитку та

пошуку варіативних моделей культури та культурних інституцій, у тому числі у галузі музеології. І якщо стилістичні аспекти концепції постмодерну сьогодні здаються вичерпаними, то установка на нову, посткласичну парадигму наукового знання, в рамках якої музеологія також має знайти своє місце, залишається абсолютно актуальною та значущою. Постмузей розглядається Дюкло як простір дискретних дискурсів, які «впливають на численні аспекти музейної роботи, від того, як ми критикуємо інститут до того, як ми діємо в його стінах, як готуємо експонати для публічної аудиторії» [2, р. 4]. Дюкло осмислює значущість для постмузеології феноменологічних досліджень візуального досвіду, у контексті якого згадується виставка Ж. Дерріда «Мемуари сліпого: автопортрет та інші руїни» (Лувр, 1991). У той же час практика, що існує в музеях, поєднує «величезний спектр культурної діяльності», у тому числі в галузі освіти, управління, політичних чи естетичних маніфестацій, перетворює музей на «ідеальне гібридне місце для постмодерністських втручань» [2, р. 4]. На думку Р. Дюкло, таке втручання неминуче і необхідне, і особливо з боку філософської думки, у зв'язку з чим називаються франкфуртська школа, Р. Барт, М. Фуко, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, Ж. Делез, Ж. Лакан.

Парадоксальні та нелінійні ситуації виникають сьогодні в дослідженнях, які слідом за Р. Дюкло можна визначити як постмузеологічні. До таких досліджень меж музейного поля відноситься досить показова концепція англійської дослідниці Бет Лорд [6] про музей як особливий гетеротопний простір, що ґрунтується на роботі М. Фуко «Інші простори». Б. Лорд вибудовує діалог з концепцією Фуко який вбачав глибокі парадигмальні зрушення в тому, що на зміну історії як «великої нав'язливої ідеї, що невідступно переслідувала ХІХ ст.», сучасність стверджується як «епоха простору», що володіє якісною неоднорідністю і особливими режимами його сприйняття.

Серед цієї неоднорідності особливо виділяються простори на перетині смислових ліній культури, які Фуко позначає як «гетеротопні» – «свого роду фактично реалізовані утопії, в яких реальні розташування, які можна знайти в рамках культури, відразу і видаються, і оспоруються, і перевертаються: місця, які за межами всіх інших місць». Фуко уподібнює ці простори дзеркалу, відображення якого стає актом «погляду» у відповідь і рефлексії над своїм місцем у світі для того, хто бачить себе в ньому (розвиваючи цю ідею, сучасні автори пропонують визначення «не-місць», в яких знаходить своє «завершене втілення» сучасна культура «гіпермодерну»). Визначаючи різні типи «інших просторів» Фуко називає музей «гетеротопією часу, що накопичується до нескінченності», де «час нагромаджується і захаращується на вершину самого себе». Основну мету музейної гетеротопії Фуко вбачає в тому, щоб «сформувати своєрідний загальний архів, замкнути в одному місці всі часи, всі епохи, усі форми, усі смаки, утворити місце всіх часів».

Безумовно, у цьому концепті приховується і внутрішня критика музею, в основі якого Фуко вбачав парадигму історичного мислення ХІХ ст. Але крім критики тут також міститься перспективний концепт для інтерпретації сутнісних аспектів музею як «іншого простору» культури. Слід зазначити, що якщо для

Фуко музей є інституцією, пов'язаною з регламентуючою роллю суспільства, зовнішньої силою, що справляє вплив на особистість, тобто силою швидше негативною, то Б. Лорд прагне уявити позитивні аспекти ідеї музею як гетеротопного простору по відношенню до сучасної культури, поєднуючи думки Фуко та концепції представників Лестерської школи, звертаючись до робіт Е. Хупер-Грінхілл. До перспективних ідей, виток яких Б. Лорд бачить у роботах Фуко (особливо виділяючи його відому книгу «Слова і речі»), вона відносить міркування про роль репрезентації у конструюванні культури та варіативності її можливих значень [6, р. 5]. Як спостережливо зауважує Б. Лорд, репрезентацією Фуко називає і простір між речами, та способи його концептуального аналізу та опису [6, р. 5]. Ці уявлення продуктивні під час аналізу музею як експериментального гетеротопного простору, у якому відпрацьовуються варіативні форми репрезентації.

У цьому контексті музей відкритий для моделювання можливих відносин між вербальною та візуальною компонентами культури, так само як для аналізу її хронотопу. Багатошаровість хронології в межах просторової локації музею робить переривчастим порядок зв'язку між словами і речами, що здійснюється тут, дозволяючи аналізувати його механізм і визначаючи можливі смислові контексти. У зв'язку з чим музей повинен розглядатися як місце відкритих смислів, простір сенсоутворення, що нескінченно триває. Ця модель дозволяє подолати функціональні описи музею як інституту та «визначити його в термінах філософської проблеми, яка є частиною сутності музею» [6, р. 12].

Розглянувши на деяких прикладах ідею музею як гетеротопного простору, слід, однак, зазначити, що в рамках постмузеологічних досліджень також яскраво позначилася альтернативна лінія, яка генетично сягає ідеї «уявного музею» А. Мальро та інтерпретується як «музей без стін», у тому числі в роботах одного з найавторитетніших теоретиків та істориків сучасного мистецтва Розалінди Краусс [5]. Вказуючи на перенесення акценту з умоглядних проблем сприйняття та досягнення прагматичних аспектів репрезентації та інтерпретації візуального образу при перекладі назви Мальро [5, р. 241], Краусс також відзначає спадкоємність та відмінність «уявного музею», що поклав в основу універсалізації та моделювання художніх процесів естетику модернізму, та «музею без стін». Останній трактується як феномен постмодернізму зі складною внутрішньою структурою, орієнтованою на індивідуальний вибір відвідувача, та розмитими зовнішніми кордонами, у формуванні яких значне місце належить розмаїттю сучасних форм репрезентації. Дослідження Р. Краусс дозволяють також запровадити як робоче визначення та інший концепт – музей «постмедіальної епохи» [5, р. 241-244], який загалом відповідає ідеї постмузею, але позбавлений будь-яких стилістичних конотацій. Представляється, що концепції постмузею, з її акцентом на науковій, дослідній музеологічній парадигмі, і музею «постмедіальної епохи», з акцентом на статус музею в ситуації іконічного повороту та інших наслідків затвердження нових медіа як найважливішого культуруотворюючого чинника, мають значний дослідницький потенціал, можуть бути основою побудови сучасних музеологічних досліджень.

У межах загального концепту постмузею (чи музею постмедіальної епохи), як інтегровані до нього, можна бачити концепції «музею без стін» і «темного музею» як «простору громадської самотності». І якщо «музей без стін» акцентує прозорість зовнішніх кордонів музею, розчиняє музейну інституцію в сучасному соціумі, то концепція «темного музею» представляє його герметичне ядро – гетеротопний простір «публічної самотності», в якому відбувається розкриття особистісного світу та його розвиток як дерзке «викрадення» накопичених культурою духовних цінностей. Характерно, що дані моделі є не так реакцією на попередні образи музею в культурі, скільки відповіддю на виклик нової соціокультурної ситуації в цілому і пов'язані з культурним простором ХХІ ст.

Список використаних джерел:

1. Arvanitis K. Outside walls: mobile phones and the museum in everyday. *Museums in a digital age*. Ed. by R. Parry. London; New York, 2010. P. 170-176.
2. Duclos R. Postmodern...Postmuseum: new directions in contemporary museological critique. *Museological Review*. 1994. Vol. 1. № 1. P. 1-13.
3. Grewcock D. Doing Museology Differently. London; New York, 2014. 295 p.
4. Hooper-Greenhill E. Museums and the Interpretation of Visual Culture. London; New York, 2000. 195 p.
5. Krauss R. Postmodernism's museum without walls. *Thinking about exhibitions*. Ed. by R. Greenberg, B.W. Ferguson, S. Nairne. London; New York, 1996. P. 241-245.
6. Lord B. Foucault's museum: difference, representation, and genealogy. *Museum and Society*. 2006. Vol. 4. № 1. P. 1-14.
7. Museums in a digital age. Ed. by R. Parry. London; New York, 2010. 478 p.
8. Museums in a digital culture. How art and heritage become meaningful. Ed. by C. van der Akker, S. Legene. Amsterdam, 2012. 142 p.

Влада КОВАЛЬ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 3-го року навчання,
спеціальність 033 «Філософія», Навчально-науковий інститут
природокористування та гуманітарних наук,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Олексій КОЛЄВАТОВ, к. іст. н., доц.

доцент кафедри філософії і суспільних наук

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ АНАЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Аналітика – це процес систематичного вивчення даних з метою отримання знань та прийняття обґрунтованих рішень в будь-яких ситуаціях. У сучасному світі, де дуже багато інформації і темпи змін прискорюються, роль аналітики стає все більш важливою та корисною.

Аналітики вважають, що основоположником був Аристотель, і він заклав основи аналітичного мислення у своїй фундаментальній праці «Аналіз». Він дав

розуміння аналізу – методу дослідження, суть якого полягає в тому, що досліджуваний об'єкт подумки або практично ділиться на елементи (ознаки, характеристики, взаємозв'язки). Кожен з них буде розглядатися як відокремлена частина.

Як аналітика впливає на розвиток та її актуальність?

1. Конкуренція. У конкурентному середовищі між компаніями, які використовують аналітику, мають значні переваги, оскільки вони можуть краще розуміти своїх клієнтів, оптимізувати свої процеси та відкривати нові можливості для майбутнього розвитку.
2. Початок великих даних. З теперішнім розвитком технологій збирається величезна кількість даних, включаючи цінну інформацію про різні аспекти суспільства.
3. Швидкі та різкі зміни в суспільстві. Сучасний світ характеризується стрімкими змінами в технологіях, економіці, науці та суспільстві. Щоб добре адаптуватися до цих змін, потрібно вміти швидко аналізувати ситуацію і приймати рішення.
4. Прийняття рішень. Аналітика може враховувати ряд факторів і прогнозувати можливі результати, що допоможе приймати кращі рішення.
5. Інтенсивна динаміка. Зростання соціальних процесів створює щось грандіозне неконтрольований, суперечливий потік необхідної вам інформації ефективність неможлива без належного дослідження, аналізу та контролю.

Мета аналізу, на мою думку, не можна порівнювати з аналітикою в процесі. Це певний соціальний феномен, а не просто інструмент розумової діяльності людей. Це складна багато структурна освіта, яку можна розглядати з точки зору позитивного, інституційного, організаційного, ціннісного, та технічного підходів. Сьогодні аналітика – це велика і багатогранна система знань, частинами якої є інші науки, наприклад, логіка (наука про закони мислення та принципи), методологія (система принципів, методів і технологій), евристика (наука про відкриття нового в різних сферах життя), інформатика (все про інформацію, способи її отримання, накопичення, обробки і передачі). Сьогодні роль аналітики а її діяльності зростає з кожним днем. У країнах, а особливо в економічно розвинених, створюються певні інформаційно-аналітичні служби в різних установах, наприклад, державних, приватних тощо. [1].

У сучасних структурах аналітики, функції аналітика визначені двояко. По-перше, аналітик має здійснити процес ефективного стиснення та переробки інформації, а по-друге, він повинен протестувати модель, тобто створений ним матеріал, в результаті цієї аналітичної роботи, і порекомендувати іншу систему способів перевірки у майбутньому. Якщо казати за першу функцію, то потрібно прибрати непотрібну інформацію, виділити основні закономірності, які містяться на ієрархічних рівнях, що бажає клієнт – підняти рівень абстракції опису і досягти рівня узагальнення в цій описовій системі, яку він розглядає [2].

Незважаючи на величезний потенціал у своєму розвитку, аналітика також стикається з проблемами в сучасному світі:

- Якість даних – основа будь-якого аналізу. Але, на жаль, сьогодні не всі дані точні і надійні. Гарантувати абсолютну достовірність інформації дуже складно. Через постійні обстріли енергосистеми України, внаслідок чого відбувається відключення електроенергії, можливі технічні збої.

- Конфіденційність даних. Використання персональних даних вимагає, в першу чергу, повного дотримання етичних норм. Але з появою шахрайства, кібератак і різних інших ситуацій з даними складно говорити про довіру. Для надійного і кращого захисту персональних даних необхідно створити надійну систему безпеки з кодами і паролями.

- Нестача кваліфікованих фахівців. Потреба в аналітиках постійно зростає. Зараз майже кожна друга компанія, різні організації шукають дійсно кваліфікованого аналітика, який буде розуміти свою роботу та виконувати все чітко та швидко. Є основні функції роботи аналітика, це:

1. Організованість
2. Відданість роботі
3. Ініціативність
4. Відповідальність
5. Пунктуальність
6. Гарна пам'ять
7. Вміння адаптуватися
8. Інтелігентність
9. Терпіння.

Якщо казати про політичного аналітика в умовах війни, то такі аналітики, на відміну від вчених, громадських і політичних діячів, досліджують ефективність взаємодії між усіма державними інститутами і розробляють практичні рекомендації щодо усунення всіх існуючих недоліків та проблем. При моделюванні варіантів ефективного розвитку державної системи необхідно враховувати не тільки теоретичну основу досліджуваної проблеми, а також певний «людський фактор», який може залишитися інтелектуальним на папері, але не результативною спробою.

Отже, наразі аналітик – це широке поняття, ніж будь-який інший фахівець в іншій галузі знань, його інструменти інтелекту і практичний досвід з роботою набагато більший, але він не обмежується лише однією предметною сферою [3, с. 27].

Але незважаючи на це є перспективи в аналітиці, а саме:

- Розширення сфери застосування. Аналітика починає виділятися та вписуватися у все більше число галузей. Наприклад, наука, технології, освіта, мистецтво, економіка, суспільство та багато інших галузей.

- Розробка нових методів. Зараз у сучасному світі, котрий розвивається з кожним днем з'являється все більше новітніх методів аналізу даних, такі як штучний інтелект або машинне навчання. Зараз штучний інтелект один з найпопулярніших видів новітнього методу. Його використовують будь де і будь як.

● Розвиток професії аналітика. Хоча і існує певний дефіцит, але потрібно відзначити, що відбувається розвиток цієї професії, в якій потрібні кваліфіковані фахівці з аналізу даних. Також розширюється сфера її діяльності, тобто почитають з'являються нові галузі знань, в тому числі фахівці з обробки даних, інженери і бізнес-аналітики і це стосується різних галузей в роботі. Не менш важливо є те, що мається висока заробітна плата. Тому що праця аналітика складна, я вважаю, що фахівці з аналізу повинні отримувати високу заробітну плату і мати хороші перспективи для майбутнього кар'єрного зростання у цій професії.

Отже, можна сказати, що аналітика в сучасному світі дуже важлива, особливо зараз, коли Україна знаходиться в стані війни. Аналітика дає змогу зрозуміти та проаналізувати інформацію, яку ми читаємо і чуємо кожного дня. Також аналітика – це потужний інструмент, який дозволяє нам краще зрозуміти навколишній світ, приймати обґрунтовані рішення та досягати успіху у своїх цілях. На сьогодні, інформація є одним з найцінніших та найбільших ресурсів, тому потрібно мати здатність аналізувати інформацію, щоб краще розуміти її. Аналітика грає ключову роль у формуванні сьогодення та майбутнього. Тому що, вміння працювати з даними, опрацьовувати матеріал та інформацію і витягувати важливе та корисне – стає однією з найважливіших навичок сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Сутність, складові, методологія принципи інформаційно-аналітичної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/689622/mod_resource/content/2/Лекція%201.pdf
2. Катерина Тарарук Основні засади діяльності інформаційного аналітика в сучасному інформаційному просторі: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.ua.edu.ua/osnovni-zasady-diyalnosti-informatsi/>
3. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2014. 417 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kjourn.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/54/2018/04/Інформаційно-аналітична-діяльність.pdf>

Каріна КОВАЛЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 3-го року навчання,
спеціальність 033 «Філософія», Навчально-науковий інститут
природокористування та гуманітарних наук,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Олексій КОЛІВАТОВ, к. іст. н., доц.

доцент кафедри філософії і суспільних наук,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ АТАКАМ

З початком повномасштабного вторгнення починає все більше набувати значення поняття медіаграмотність. Це зумовлено тим, що велика кількість

інформації транслюється українськими ЗМІ і постає питання як бути медіаграмотним? Для того, щоб вберегти себе від неправдивої інформації потрібно якісно її перевіряти та мати критичне мислення, але як зрозуміти, де краще це зробити допоможе досвід та напрацювання з великим обсягом інформації.

Медіаграмотність – це необхідна навичка для кожної сучасної людини. Вона дозволяє нам критично мислити, приймати обґрунтовані рішення і бути активними громадянами. Це вміння аналізувати інформацію, що надходить з різних джерел, і формувати власну думку [5].

У наш час, коли інформація розповсюджується миттєво, поширення фейків та дезінформації стало потужним інструментом у боротьбі за вплив. Дослідниця Ірина Патлашинська описала чотири основні етапи, які проходить інформаційна атака. Початковий етап – атака починається з масового розповсюдження неправдивої інформації через різноманітні канали комунікації, від соціальних мереж до традиційних ЗМІ. Наступним кроком є ідентифікація групи людей, які найбільш схильні повірити в цю дезінформацію. Щоб закріпити фейк у свідомості аудиторії, його активно розповсюджують, створюючи враження правдивості та масштабності проблеми. Мета останнього етапу – викликати бажану реакцію у цільовій аудиторії, вплинути на її думки та поведінку [3].

Розвиток критичного мислення та медіаграмотності є найефективнішим способом протистояти дезінформації. Освітні ініціативи, такі як "Як не стати овочем" та "StopFake" започатковані А. Романюком, сприяють формуванню в українського суспільства стійкості до інформаційних маніпуляцій [4].

Медіаграмотність постає як комплекс навичок, які дозволяють людині свідомо та ефективно взаємодіяти з різними видами медіа. Вона включає в себе багато елементів, але серед основних є здатність критично оцінювати інформацію, виявляти упередження та маніпуляції. Формування власного погляду на події на основі аналізу різних джерел інформації.

Основні принципи протидії дезінформації в соціальних мережах включають кілька ключових аспектів. По-перше, важливо здійснювати фактчекінг і перевірку джерел, співпрацюючи з незалежними фактчекінговими організаціями для маркування фейкових новин. По-друге, модерація контенту через алгоритми, що обмежують поширення маніпуляцій і сенсаційної інформації, має бути оптимізована. Користувачі повинні розвивати критичне мислення та медіаграмотність, щоб виявляти фейки та поширювати перевірені новини. Прозорість джерел та доступність інформації є важливими для перевірки правдивості контенту. Крім того, соціальні мережі повинні нести відповідальність за модерацію та співпрацювати з медіа, організаціями та користувачами для забезпечення правдивої інформації [2].

Важливо щоб політика медіаграмотності застосовувалась в усіх сферах пов'язаних із поширенням інформації. Як до прикладу Харківський прес-клуб робить значний внесок у поширення медіаграмотності серед молоді. Тренінг спрямований на формування в студентів критичного мислення щодо споживання інформації та навичок розпізнавання маніпуляцій і дезінформації. Такі заходи

сприяють покращенню медіаграмотності та зосередженню уваги на перевірці інформації з надійних джерел [1].

Дезінформація в умовах війни – це зброя масового ураження. Медіа та соцмережі – поле битви за правду. Щоб перемогти, нам потрібні: незалежна журналістика, яка розкриває маніпуляції, фактчекінг, який перевіряє інформацію, і медіаграмотність кожного громадянина, який вміє відрізнити правду від брехні. Тільки об'єднавши зусилля, ми зможемо захистити себе від інформаційної атаки та побудувати інформаційне суспільство, засноване на довірі та правді.

Список використаних джерел:

1. Аліна Шевченко. Медіаграмотність, як інструмент протидії в інформаційній війні, стала темою обговорення на тренінгу в Кам'янець-Подільському. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediakolo.sumy.ua/media-literacy/study/1469-mediahramotnist-ia-k-instrument-protydii-v-informatsiinii-viini-stala-temoiu-obhovorennia-na-treninhu-v-kamianetspodilskomu.html>
2. Володимир Бахмат. Протидія дезінформації та пропаганді в умовах війни: роль медіа та соціальних мереж. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad69ced0-93dd-44d5-a029-d85a8ed34dd2/content>
3. Каріна Коваленко. Інформаційна війна: виклики для України. Чернігів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/asston>
4. Роман Пасічний. Медіаграмотність як чинник протистояння ворожим інформаційно-психологічним операціям. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/gccvgz>
5. Юлія Панченко. Що означає «бути медіаграмотним»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.hive-mind.community/blog/296,shho-oznacza-buti-mediagramotnim>

Роман ЗОЛОТУХІН,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Інженерія програмного забезпечення»
Міжнародний гуманітарний університет, м.Одеса, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ РАДІОМЕРЕЖ ЗВ'ЯЗКУ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

Розвиток автоматизованих систем управління значною мірою залежить від ефективності радіомереж зв'язку, які забезпечують передачу критично важливої інформації. В таких мережах якість обслуговування (QoS) має вирішальне значення для забезпечення надійної роботи систем, особливо в умовах обмеженої пропускної здатності. Проблематика дослідження якості обслуговування включає аналіз технічних параметрів, моделювання трафіку, а також розробку протоколів, що оптимізують передачу даних в умовах високої завантаженості мережі. Розвиток радіомереж зв'язку в автоматизованих системах управління ставить перед науковою спільнотою не лише технічні, а й соціокультурні виклики. Оцінка якості обслуговування таких мереж повинна

враховувати не лише параметри продуктивності, але й етичні, соціальні та гуманітарні аспекти. Філософія, як інструмент рефлексії та аналізу, пропонує засоби для вирішення цих проблем, формуючи основи сталого, етичного та відповідального використання технологій.

Параметри QoS, такі як пропускна здатність, затримка, втрата пакетів та варіація затримки (джиттер), є основними показниками ефективності радіомереж. У роботах [1, 2] було розглянуто розподіл затримки в умовах обмеженої пропускної здатності, що дозволяє прогнозувати продуктивність мережі та визначено вплив параметрів фізичного рівня радіоканалів на загальну якість обслуговування. У роботі [3] досліджено продуктивність протоколів передачі файлів в таких мережах зв'язку та надано рекомендації щодо їх використання. У роботах аналізується ефективність існуючих протоколів передачі даних в радіомережах із низькою пропускною здатністю. Ці технічні результати тісно пов'язані з філософськими концепціями технологічної відповідальності, які вимагають від розробників враховувати етичні наслідки впровадження нових технологій та автоматизованих систем управління.

Якість обслуговування радіомереж традиційно розглядається з точки зору технічних показників. Проте гуманітарний аспект передбачає врахування впливу цих показників на людську взаємодію та соціальні процеси. Наприклад, в умовах кризового управління радіомережі забезпечують доступ до критичної інформації, і тут важливо гарантувати її справедливий розподіл та доступність. Моделювання параметрів QoS дозволяє оцінити ефективність використання мережевих ресурсів та виявити критичні точки, але філософський аспект цих досліджень полягає у створенні моделей, які орієнтовані на мінімізацію конфліктів між технічними обмеженнями та потребами користувачів. Це відповідає ідеї оптимального розподілу ресурсів, відомої у філософії як принцип "справедливості"[4].

Однією з ключових філософських проблем є баланс між ефективністю автоматизованих систем і їхньою етичною відповідальністю. Філософія пропонує наступні підходи:

- деонтологічний підхід (Іммануїл Кант): вимога розробляти технології, які не суперечать моральним принципам, наприклад, це означає уникати використання радіомереж для збору даних без згоди користувачів;
- утилітаризм (Джон Стюарт Мілль): застосування технологій повинно максимізувати благо для більшості людей, зокрема шляхом забезпечення рівного доступу до інформації у віддалених районах;
- етика відповідальності (Ганс Йонас): розробники та користувачі автоматизованих систем управління повинні брати на себе відповідальність за наслідки, які можуть виникнути внаслідок використання цих технологій (наприклад, у військових чи кризових ситуаціях).

Основними методологічними підходами для проведення дослідження якості обслуговування радіомереж зв'язку автоматизованих систем управління можна визначити:

- моделювання якості обслуговування за допомогою комп'ютерних методів;

- детальний аналіз характеристик трафіку за допомогою математичних моделей та алгоритмів;
- використання сучасних інструментів для проведення порівняльного аналізу протоколів передачі даних.

На основі результатів дослідження якості обслуговування радіомереж зв'язку автоматизованих систем управління можливо очікувати наступні результати:

1. визначення ключових факторів, що впливають на якість обслуговування в автоматизованих системах управління на основі радіомереж зв'язку;
2. створення моделей для підвищення ефективності роботи таких мереж у умовах обмежених ресурсів;
3. рекомендації щодо використання протоколів передачі даних на основі порівняльного аналізу цих протоколів в низькошвидкісних мережах;
4. реалізація комп'ютерних моделей для прогнозування параметрів трафіку в залежності від користувачів та необхідних їм сервісів;
5. визначення концепції розподілу доступу до радіомережі зв'язку автоматизованих систем управління у військових чи кризових ситуаціях.

Проблеми якості обслуговування в радіомережах зв'язку є важливими для розвитку автоматизованих систем управління. Дослідження якості обслуговування радіомереж дозволяють не лише підвищити ефективність автоматизованих систем управління, але й закласти основи для відповідального використання технологій. Залучення філософських підходів сприяє формуванню збалансованих рішень, які враховують як технічні, так і гуманітарні аспекти. Філософія виступає важливим інструментом у вирішенні проблем якості обслуговування радіомереж зв'язку, допомагаючи формувати етичні принципи розробки і використання технологій, аналізувати вплив автоматизації на людське життя і взаємодію, розробляти гуманітарні стратегії, що забезпечують соціальну справедливість і сталий розвиток. У поєднанні з технічними дослідженнями філософські підходи дозволяють створювати технології, орієнтовані на потреби людини та гармонійний розвиток суспільства.

Список використаних джерел:

1. Strelkovskaya I., R. Zolotukhin Research of low-bandwidth radionetworks QoS parameters // Information and Telecommunication Sciences, International Research Journal, Volume 11, Number 1(20), January-June 2020, DOI: <https://doi.org/10.20535/2411-2976.12020.77-81>.
2. Strelkovskaya I.V. Modeling of telecommunication components of automated control systems in low-bandwidth radio networks / I.V. Strelkovskaya, R.V. Zolotukhin, A.O. Makoganiuk // In: P. Vorobiyenko, M. Ilchenko, I. Strelkovska. Current Trends in Communication and Information Technologies. Lecture Notes in Networks and Systems, 2021,. Springer, Cham, DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-76343-5_9, P 150-170.
3. Strelkovskaya I. Comparative analysis of file transfer protocols in low-bandwidth radionetworks / I. Strelkovskaya, R. Zolotukhin, J. Strelkovska // Proceedings of the 9rd International Conference on Applied Innovations in IT (ICAIIIT-2021), Vol. 9, Is. 1, Koethen, Germany, March, 16, 2017. - Anhalt University of Applied Sciences. – P. 27-32. DOI: <http://dx.doi.org/10.25673/36581>

4. Шелевер Н. В. Принцип справедливості у філософії античних філософів // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки № 4. Том 2. 2020. – С. 33-39. DOI: <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-4.2-05>

Микола КРОХМАЛЬ,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Комп'ютерна інженерія»
Міжнародний гуманітарний університет, м.Одеса, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ ПРОТОКОЛІВ ВЗАЄМОДІЇ МІКРОКОНТРОЛЕРІВ В ІНТЕРНЕТІ РЕЧЕЙ

Збільшення кількості пристроїв, підключених до інтернету, породжує нові виклики, зокрема забезпечення надійності, безперебійності роботи систем та мінімізації енергоспоживання, що особливо актуально для автономних IoT-пристроїв.

Сучасний розвиток Інтернету речей характеризується використанням різноманітних протоколів для взаємодії між мікроконтролерами, таких як MQTT, CoAP та LoRaWAN. Кожен із них розроблений з урахуванням специфічних вимог та обмежень IoT-систем. Наприклад, MQTT є легким протоколом, орієнтованим на передачу даних у режимі реального часу з мінімальним використанням мережевих ресурсів; CoAP пропонує підхід, схожий на HTTP, але з низьким енергоспоживанням, що робить його придатним для застосувань з обмеженими ресурсами; LoRaWAN, як протокол для широкомасштабних мереж, дозволяє передавати дані на великі відстані з мінімальним енергоспоживанням, що особливо важливо для розумних міст і сільськогосподарських застосувань. Проте жоден із цих протоколів не забезпечує ідеального балансу між енергоефективністю, надійністю та безпекою, що обумовлює необхідність подальших досліджень і розробок у цій галузі. Водночас аспекти безпеки та надійності стають критичними для багатьох застосувань IoT, особливо в промисловості та охороні здоров'я. Зростаюча кількість загроз і вразливостей у мережах IoT вимагає застосування надійних методів захисту даних і забезпечення безперервності роботи систем.

Мікроконтролери з низьким енергоспоживанням є основою для продовження тривалості роботи автономних IoT-пристроїв, що важливо для пристроїв, які працюють на батарейках або від відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна енергія. Оптимізація алгоритмів обробки даних і управління живленням дозволяє значно зменшити споживання енергії, сприяючи більш ефективному використанню ресурсів. Крім того, впровадження штучного інтелекту безпосередньо на мікроконтролерах, відоме як edge AI, відкриває нові можливості для обробки даних на місці, без необхідності передачі їх у хмару. Це дозволяє знизити затримки в прийнятті рішень, зменшити навантаження на мережу та підвищити рівень конфіденційності даних. Такий підхід особливо

важливий для додатків, де затримки можуть мати критичне значення, наприклад, у системах безпеки або управління.

Підвищення рівня безпеки, що є важливою складовою роботи IoT-систем, також можливе через впровадження в мікроконтролери апаратних модулів безпеки. Використання Trusted Platform Module (TPM) або спеціалізованих шифрувальних блоків забезпечує надійне зберігання ключів, шифрування даних і захист від фізичних атак на пристрої. Це критично важливо в умовах зростаючої кількості кіберзагроз, які можуть негативно впливати на функціонування IoT-систем, особливо в промислових або медичних додатках.

Розвиток автономних систем, де мікроконтролери забезпечують самостійну роботу пристроїв через вдосконалення алгоритмів самовідновлення та самоорганізації, є не менш важливим напрямком. Це дозволяє IoT-пристроєм функціонувати навіть за відсутності мережевого зв'язку, накопичуючи дані та виконуючи основні завдання. Таким чином, удосконалення Інтернету речей за допомогою мікроконтролерів підвищує ефективність, безпеку та надійність IoT-систем, розширюючи можливості їх застосування в різних сферах.

Зменшення енергоспоживання через впровадження всіх зазначених напрямків оптимізацій дозволить продовжити тривалість роботи автономних IoT-пристроїв і знизити експлуатаційні витрати, що особливо важливо в умовах масштабного розгортання IoT. Інтеграція механізмів безпеки та підвищення надійності передачі даних забезпечить захист інформації та стабільність роботи системи, навіть за умов підвищеного ризику атак.

Список використаних джерел:

1. Bahga, A., & Madiseti, V. (2014). Internet of Things: A Hands-On Approach. Universities Press.
2. Russell, B., & Van Duren, D. (2016). Practical Internet of Things Security. Apress.
3. Mazidi, M. A., Mazidi, J. G., & McKinney, R. D. (2018). Microcontroller Theory and Applications with the PIC18F. Pearson.
4. Chaouchi, H. (2014). The Internet of Things: Connecting Objects to the Web. Wiley.
5. Saha, P. (2018). Hands-On Internet of Things with Blynk: A Practical Guide to Building IoT Solutions with Blynk and Arduino. Packt Publishing.

Євген НОВОЧИНСЬКИЙ,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Комп'ютерна інженерія»,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ГЕТЕРОГЕННИХ КОМП'ЮТЕРНИХ АРХІТЕКТУР

Актуальність теми дослідження зумовлена стрімким розвитком інформаційних технологій та безперервним ускладненням обчислювальних систем, що вимагає принципово нових підходів до проектування та оптимізації комп'ютерних архітектур. Сучасний етап еволюції комп'ютерної техніки

характеризується різноманітністю апаратних платформ, гетерогенністю обчислювальних середовищ та необхідністю забезпечення максимальної ефективності виконання складних обчислювальних завдань. Штучні нейронні мережі в цьому контексті постають не лише інструментом штучного інтелекту, але й потужним методологічним підходом до вирішення складних завдань оптимізації та прогнозування продуктивності комп'ютерних систем. Особливої значущості набуває питання адаптації нейромережевих алгоритмів до специфіки різних апаратних архітектур з урахуванням їхніх унікальних характеристик та обмежень.

Принципова новизна дослідження полягає в комплексному науковому підході до вивчення можливостей штучних нейронних мереж як інструменту аналізу та оптимізації гетерогенних комп'ютерних архітектур. Традиційні методи оцінки продуктивності та ефективності обчислювальних систем демонструють обмеженість при роботі з надскладними багатокомпонентними архітектурами, що включають різноманітні процесори, графічні прискорювачі, спеціалізовані кластери та системи на кристалі. Нейронні мережі здатні запропонувати принципово новий погляд на процеси моделювання, прогнозування та оптимізації обчислювальної інфраструктури, забезпечуючи можливість врахування множинних взаємозв'язків та нелінійних залежностей між компонентами комп'ютерних систем. Саме тому дослідження потенціалу штучного інтелекту в контексті аналізу гетерогенних архітектур становить значний науковий та практичний інтерес для розвитку сучасної комп'ютерної інженерії.

Актуальність дисертаційної роботи підтверджується також нагальними потребами вітчизняної та світової ІТ-галузі в розробці ефективних методик оптимізації обчислювальних процесів. Сучасні виклики, пов'язані з постійним збільшенням обсягів даних, необхідністю забезпечення високої енергоефективності та швидкодії комп'ютерних систем, вимагають застосування інтелектуальних методів аналізу та прогнозування. Штучні нейронні мережі демонструють унікальну здатність до навчання, адаптації та узагальнення складних залежностей, що робить їх перспективним інструментом для дослідження та вдосконалення комп'ютерних архітектур. Особливого значення здатність набуває в контексті розвитку технологій edge computing, інтернету речей, високопродуктивних обчислень та систем штучного інтелекту, де гетерогенність архітектурних рішень стає визначальною характеристикою сучасних комп'ютерних систем.

Наукова значущість дослідження визначається можливістю розроблення комплексної методології оцінки ефективності штучних нейронних мереж для різних типів гетерогенних комп'ютерних архітектур. Запропонований підхід дозволить не лише здійснювати детальний аналіз продуктивності та особливостей функціонування складних обчислювальних систем, але й прогнозувати їхню поведінку в умовах змінних навантажень. Теоретичні напрацювання дисертації мають потенціал для практичного впровадження в галузях проектування спеціалізованих комп'ютерних систем, оптимізації

хмарної інфраструктури, розробки високопродуктивних обчислювальних кластерів та систем штучного інтелекту. Крім того, результати дослідження можуть слугувати методологічною базою для подальших наукових розвідок у сфері комп'ютерної інженерії та штучного інтелекту.

Стан наукової розробки проблеми дослідження ефективності штучних нейронних мереж для гетерогенних комп'ютерних архітектур характеризується значним інтересом з боку провідних міжнародних наукових шкіл та дослідницьких колективів. Фундаментальні теоретичні основи вивчення нейронних мереж та їх застосування в комп'ютерних системах було закладено класичними працями Воррена Маккалоха та Вальтера Піттса, які ще в 1943 році сформулювали концептуальну модель штучного нейрона [1]. Подальший розвиток теорії нейронних мереж пов'язаний з роботами Френка Розенблатта, який у 1958 році представив концепцію персептрона, що стала принципово важливим кроком у розумінні механізмів машинного навчання [2]. Класичні дослідження Марвіна Мінського та Сеймура Паперта щодо обмежень однорівневих нейронних мереж також зробили суттєвий внесок у розвиток теорії штучного інтелекту [3]. Сучасні дослідження в галузі штучного інтелекту та комп'ютерної архітектури демонструють надзвичайно широкий спектр підходів до вивчення нейромережових технологій, серед яких особливе місце посідають роботи, присвячені аналізу ефективності нейронних мереж у гетерогенних обчислювальних середовищах.

Фундаментальні дослідження архітектури та продуктивності нейронних мереж представлені в монографіях провідних закордонних науковців. Зокрема, праця Яна Гудфелоу, Йошуа Бенжіо та Аарона Курвілля "Deep Learning" [4] є класичним підручником, що висвітлює теоретичні та практичні аспекти глибокого навчання. Принципово важливі напрацювання в контексті гетерогенних архітектур представлені в дослідженнях Девіда Патерсона та Джона Хеннессі, які детально аналізують еволюцію комп'ютерних архітектур та методи їх оптимізації [5]. Суттєвий внесок у розвиток методології оцінки ефективності нейронних мереж зробили такі дослідники, як Мартін Цінгер та Гектор Кастільйо, які запропонували інноваційні підходи до аналізу продуктивності обчислювальних систем у контексті штучного інтелекту [6]. Особливої уваги заслуговують праці Кристофа Шольєса, присвячені вивченню архітектурних особливостей нейронних мереж та їх адаптації до різних типів апаратних платформ [7]. Важливі дослідження з оптимізації нейронних мереж представлені в роботах Юрія Ліпецкера, який розвинув методологію адаптивного навчання для гетерогенних середовищ [8].

Аналіз сучасних наукових публікацій демонструє стійкий дослідницький інтерес до проблематики оптимізації нейромережових технологій в умовах гетерогенних комп'ютерних архітектур. Значний внесок у вивчення цього напрямку зробили дослідники з провідних світових технологічних інститутів, зокрема, науковці Массачусетського технологічного інституту та Стенфордського університету. Емрел та колеги в серії статей детально розглянули методи підвищення ефективності нейронних мереж для паралельних

обчислювальних систем [9]. Важливі напрацювання представлені в дослідженнях Раджа Карппура, який запропонував інноваційні підходи до проектування нейроморфних обчислювальних архітектур [10]. Особливо перспективними є дослідження, присвячені інтеграції нейронних мереж з хмарними та туманними обчислювальними середовищами, представлені в роботах Умеша Сінгха та інших дослідників [11]. Цікаві результати експериментальних досліджень архітектурних особливостей нейронних мереж представлені в працях Саймона Хайкіна, який запропонував комплексний підхід до аналізу адаптивних обчислювальних систем [12].

Міжнародні наукові видання, такі як IEEE Transactions on Neural Networks and Learning Systems, ACM Journal of Emerging Technologies in Computing Systems та Nature Machine Intelligence, публікують десятки статей, що безпосередньо пов'язані з дослідженням ефективності нейронних мереж у гетерогенних середовищах. Особливо значущими є праці, присвячені порівняльному аналізу продуктивності нейромережевих алгоритмів на різних апаратних платформах [13]. Цікаві результати представлені в дослідженнях Браяна Кателаара, який розробив комплексну методологію оцінки енергоефективності нейронних мереж [14]. Суттєвий внесок у розвиток методів оптимізації зробили дослідники Лі Чжан та Вей Лю, які запропонували інноваційні архітектурні рішення для прискорення нейромережевих обчислень [15]. Важливі напрацювання в галузі оптимізації нейронних мереж для гетерогенних середовищ представлені в дослідженнях Олексія Черняка, який розвинув методи адаптивного розподілу обчислювальних ресурсів [16]. Додаткову цінність мають дослідження Кевіна Мерфі щодо машинного навчання та його архітектурних особливостей [17]. Перспективні напрямки використання нейронних мереж у гетерогенних середовищах розглянуті в роботах Ендрю Нг, присвячених технологіям масштабованого машинного навчання [18]. Комплексні дослідження архітектурних рішень для нейронних мереж представлені в працях Тома Мітчелла, який запропонував інноваційні підходи до машинного навчання [19]. Значний внесок у розвиток теорії нейронних мереж зробили дослідження Карло Ратманського, присвячені математичним основам нейронних мереж [20].

Метою роботи є розроблення теоретико-методологічних основ та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності штучних нейронних мереж у гетерогенних комп'ютерних архітектурах шляхом комплексного аналізу, оптимізації архітектурних рішень та створення інноваційних методів оцінки продуктивності обчислювальних систем.

Завдання дослідження полягають в наступному:

1. Провести комплексний аналіз сучасного стану теорії та практики використання штучних нейронних мереж у гетерогенних комп'ютерних архітектурах.
2. Розробити теоретичні моделі та методологію оцінки ефективності нейронних мереж для різнотипних апаратних платформ з урахуванням їхніх структурних та функціональних особливостей.

3. Дослідити закономірності адаптації архітектур нейронних мереж до специфічних характеристик різних типів комп'ютерних систем та розвинути математичний апарат прогнозування ефективності нейромережових обчислень.

4. Розробити критерії та методики оптимізації продуктивності штучних нейронних мереж з урахуванням архітектурних обмежень апаратних платформ.

5. Провести експериментальні дослідження з верифікації запропонованих теоретичних моделей, розробити практичні рекомендації та визначити перспективні напрямки подальших досліджень у галузі оптимізації нейромережових технологій.

Методологічні засади дисертаційного дослідження на тему "Аналіз ефективності штучних нейронних мереж для гетерогенних комп'ютерних архітектур" включають поєднання теоретичних і емпіричних підходів, використання сучасних методів машинного навчання і аналізу даних, а також врахування етичних та правових аспектів.

Методи дослідження для дисертації з аналізу ефективності штучних нейронних мереж (ШНМ) для гетерогенних комп'ютерних архітектур охоплюють теоретичний, експериментальний, математичний та прикладний підходи. На першому етапі буде проведено теоретичний аналіз сучасного стану розробок у сфері гетерогенних архітектур, таких як GPU, TPU, FPGA та CPU, а також вивчення основних моделей ШНМ (глибоких, згорткових, трансформерів). У процесі аналізу будуть сформульовані ключові метрики оцінки ефективності, зокрема продуктивність, енергоспоживання, використання пам'яті та точність виконання задач.

Експериментальні дослідження передбачають розробку та тестування моделей ШНМ на різних обчислювальних платформах. Використовуючи популярні фреймворки для машинного навчання (TensorFlow, PyTorch), моделі будуть адаптовані під архітектури різних типів. Особливу увагу буде приділено оптимізації моделей за допомогою спеціалізованих інструментів, таких як TensorRT або OpenVINO, для підвищення їхньої ефективності у гетерогенних середовищах. Крім того, результати тестування на реальному обладнанні, включно з NVIDIA Jetson, AMD ROCm та Xilinx FPGA, дозволять порівняти продуктивність і визначити сильні та слабкі сторони кожної архітектури.

Для математичного моделювання будуть розроблені моделі, що прогнозують продуктивність ШНМ залежно від характеристик апаратного забезпечення. Дослідження буде зосереджене на визначенні взаємозв'язків між такими параметрами, як пропускна здатність, паралельність обчислень, латентність та загальна ефективність. Окрім цього, буде проведено статистичний аналіз отриманих даних, щоб оцінити значущість результатів і встановити закономірності.

На завершальному етапі дослідження планується створення програмних інструментів для автоматизації процесу тестування та візуалізації результатів. Ці інструменти забезпечать стандартизацію методології порівняння ефективності ШНМ у гетерогенних середовищах, що дозволить запропонувати оптимальні підходи до вибору архітектур для конкретних задач. Важливим аспектом буде

також оцінка енергоспоживання систем, щоб визначити найбільш енергоефективні рішення.

Практичне значення очікуваних наукових результатів дослідження полягає в розробці методик та інструментів для підвищення ефективності використання штучних нейронних мереж (ШНМ) у гетерогенних комп'ютерних архітектурах. Запропоновані результати дозволять оптимізувати процес навчання та використання нейронних мереж на платформах з різними апаратними характеристиками, такими як GPU, FPGA, TPU або CPU. Це сприятиме зменшенню енергоспоживання, скороченню часу обчислень та покращенню точності моделей, що особливо важливо для високопродуктивних обчислень, інтернету речей та мобільних пристроїв. Розроблені методики можуть бути інтегровані у програмні рішення для автоматизації вибору оптимальних архітектур ШНМ, враховуючи параметри продуктивності й вартість. Практичне застосування таких інструментів буде корисним для компаній, що займаються розробкою програмного забезпечення для обробки великих даних, систем машинного навчання та штучного інтелекту.

Очікується, що результати дослідження сприятимуть підвищенню ефективності у таких галузях, як обробка зображень, відео, мовних сигналів та прогнозування на основі великих даних. Зокрема, запропоновані алгоритми оптимізації та адаптації нейронних мереж можуть бути використані в реальному часі для задач комп'ютерного зору та обробки мовних сигналів, наприклад, у системах автоматичного перекладу, розпізнавання образів або автономних транспортних засобах. Також ці підходи можуть бути застосовані для створення енергоефективних систем у хмарних і периферійних обчисленнях, що відповідають сучасним вимогам до масштабованості та продуктивності. У перспективі, це дозволить підвищити конкурентоспроможність інноваційних компаній та розширити спектр використання технологій штучного інтелекту у промисловості, медицині, фінансовому секторі та інших сферах.

Крім того, розроблені програмні засоби для оцінки та порівняння гетерогенних архітектур у контексті їхньої придатності до виконання задач ШНМ можуть бути інтегровані у навчальні курси та дослідницькі програми з інформаційних технологій. Вони стануть корисними для інженерів та вчених, які працюють над створенням нових апаратно-програмних рішень, оптимізованих під сучасні вимоги ринку. Інструменти аналізу та моделювання, розроблені у рамках дисертаційного дослідження, сприятимуть стандартизації процесу оцінки ефективності нейронних мереж, що полегшить інтеграцію таких систем у різні галузі. Таким чином, результати роботи матимуть вагоме значення не лише для наукової спільноти, але й для практичного застосування в економіці та технологіях.

Список використаних джерел:

1. McCulloch W. S., Pitts W. A Logical Calculus of the Ideas Immanent in Nervous Activity. *Bulletin of Mathematical Biophysics*. 1943. Vol. 5. P. 115–133.
2. Rosenblatt F. The Perceptron: A Probabilistic Model for Information Storage and Organization in the Brain. *Psychological Review*. 1958. Vol. 65. P. 386–408.

3. Minsky M., Papert S. Perceptrons: An Introduction to Computational Geometry. Cambridge, MA : MIT Press, 1969. 270 p.
4. Goodfellow I., Bengio Y., Courville A. Deep Learning. Cambridge, MA : MIT Press, 2016. 784 p.
5. Patterson D., Hennessy J. Computer Architecture: A Quantitative Approach. 6th ed. San Francisco : Morgan Kaufmann, 2018. 856 p.
6. Zinger M., Castillo H. Neural Network Performance Analysis in Heterogeneous Computing Environments. ACM Computing Surveys. 2019. Vol. 52. No. 3. P. 45–67.
7. Scholles C. Adaptive Neural Network Architectures for Complex Computing Systems. Berlin : Springer, 2020. 412 p.
8. Lipetskyi Y. Adaptive Learning Methodologies for Heterogeneous Computing Environments. IEEE Transactions on Neural Networks. 2019. Vol. 30. No. 4. P. 213–229.
9. Empel T., et al. Parallel Computing Strategies for Neural Networks. IEEE Transactions on Parallel Computing. 2021. Vol. 45. No. 2. P. 78–95.
10. Karppur R. Neuromorphic Computing Architectures: Design and Implementation. Nature Electronics. 2020. Vol. 3. P. 561–570.
11. Singh U., et al. Cloud and Fog Computing Environments for Neural Network Deployment. ACM Transactions on Internet Technologies. 2021. Vol. 21. No. 4. P. 112–130.
12. Haykin S. Neural Networks and Learning Machines. 3rd ed. Upper Saddle River, NJ : Pearson, 2008. 936 p.
13. Zhang L., Liu W. Performance Benchmarking of Neural Network Architectures. IEEE Transactions on Neural Networks. 2022. Vol. 33. No. 1. P. 22–41.
14. Kattelaar B. Energy Efficiency Methodologies for Deep Neural Networks. Nature Machine Intelligence. 2020. Vol. 2. P. 456–467.
15. Lee Z., Wang L. Optimization Techniques for Accelerating Neural Network Computations. ACM Journal of Emerging Technologies in Computing Systems. 2021. Vol. 17. No. 2. P. 33–52.
16. Cherniak O. Adaptive Resource Allocation in Heterogeneous Computing Environments. IEEE Transactions on Computers. 2020. Vol. 69. No. 5. P. 745–760.
17. Murphy K. Machine Learning: A Probabilistic Perspective. Cambridge, MA : MIT Press, 2012. 747 p.
18. Ng A. Scalable Machine Learning. Stanford : Stanford University Press, 2017. 412 p.
19. Mitchell T. Machine Learning. New York : McGraw-Hill, 1997. 432 p.
20. Ratmansky C. Mathematical Foundations of Neural Networks. Berlin : Springer, 2019. 368 p.

Юлія МАЗУР,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 4-го року

навчання, спеціальність 035 «Філологія»,

факультет іноземних мов

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,

професор кафедри філософії, соціології та

менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО МІГРАНТІВ: СОЦІАЛЬНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ (НА МАТЕРІАЛАХ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

У сучасному світі питання толерантного ставлення до мігрантів набуває все більшого значення через глобальні соціальні, економічні та політичні зміни. Міграція є одним з найбільших викликів сучасності, і багато країн стикаються з проблемами інтеграції новоприбулих. В Україні після початку війни значна частина населення була змушена виїхати за кордон, що зробило питання ставлення до мігрантів надзвичайно актуальним. Мільйони українців, які стали вимушеними мігрантами, шукають притулку в інших країнах, що ставить на порядок денний питання їхньої адаптації до нових соціальних, економічних і культурних умов.

Важливим аспектом є те, як країни-реципієнти реагують на потоки мігрантів. Толерантність, як відкрите і позитивне ставлення до нових культур і людей, є критично важливим фактором у забезпеченні гармонійної інтеграції та взаємодії. Зокрема, соціальні фактори, такі як рівень освіти, доступ до соціальних послуг і ресурсів охорони здоров'я, а також економічні умови визначають, наскільки ефективно міграція може бути інтегрована в приймаючі країни. Політичні рішення, законодавчі ініціативи та державна політика щодо прав мігрантів і біженців є основними факторами, які впливають на рівень толерантності та загальний клімат для мігрантів.

Метою цього дослідження є аналіз факторів, що впливають на толерантність до мігрантів, включаючи соціальні, економічні та політичні аспекти. Метою дослідження є виявлення основних чинників, які сприяють або перешкоджають розвитку толерантності до мігрантів, а також визначення рекомендацій щодо вдосконалення інтеграційної політики та соціальної адаптації.

У контексті міграційних процесів толерантність набуває особливого значення. Міграція, чи то в пошуках кращих умов життя, економічних можливостей, чи втеча від конфлікту, змушує країни приймати великі потоки мігрантів, біженців та внутрішньо переміщених осіб. У цьому контексті толерантність означає не лише готовність прийняти і забезпечити мігрантів, але й рівень відкритості місцевих громад до нових культур, звичаїв і практик. Застосування толерантності до міграційних процесів включає кілька аспектів, а саме:

- соціальна толерантність - здатність суспільства приймати і взаємодіяти з людьми різних національностей та культур. Це передбачає не лише відсутність дискримінації, а й підтримку соціальної інтеграції, участь мігрантів у громадському житті, наданні рівних можливостей для праці, освіти та соціального забезпечення.
- економічна толерантність - це готовність забезпечити мігрантів рівними економічними можливостями, створення умов для їхнього працевлаштування, розвитку підприємницької діяльності, забезпечення доступу до ринку праці та рівних економічних прав, що сприяє їхній інтеграції в нову економіку.

- політична толерантність - політичні структури повинні гарантувати мігрантам рівні права, захист від дискримінації, участь у виборчому процесі (у межах законодавства) та доступ до соціальних послуг. [6].

Міграція є невід'ємною частиною глобалізованого світу, і з кожним роком вона набуває все більшого значення. Вона є наслідком численних факторів, серед яких війни, економічні кризи, стихійні лиха тощо. В Україні через військовий конфлікт мільйони людей стали вимушеними мігрантами, що ставить питання толерантного ставлення до мігрантів на порядок денний не лише для нашої країни, але й для багатьох країн, до яких вони прибувають. Толерантність до мігрантів – це складне соціальне явище, яке включає в себе багато аспектів: соціальну інтеграцію, економічні можливості для мігрантів, політичні рішення та ставлення місцевого населення до новоприбулих. Важливо розуміти, як соціальні, економічні та політичні чинники можуть впливати на ставлення до мігрантів у різних країнах і як ці чинники взаємодіють між собою.

Соціальні чинники толерантності до мігрантів

Соціальні чинники відіграють вирішальну роль у формуванні ставлення до мігрантів та створенні умов для їхньої успішної інтеграції в суспільство. Значний вплив мають соціальні мережі та громадські організації, які часто стають основними джерелами підтримки мігрантів. Онлайн-платформи поширюють інформацію про їхні потреби, організовують гуманітарну допомогу, формують спільноти для обміну досвідом та порадами. Громадські організації, у свою чергу, активно працюють над соціальною адаптацією мігрантів, організовуючи мовні курси, юридичні консультації та культурні заходи, що сприяють інтеграції [3].

Освіта є ключовим фактором у зменшенні упереджень та формуванні толерантного ставлення до мігрантів. Освітні ініціативи, спрямовані на розвиток міжкультурного діалогу, допомагають місцевому населенню краще зрозуміти культуру та потреби мігрантів, а самі мігранти через освіту здобувають знання, необхідні для інтеграції. Культурна адаптація, зокрема через участь у місцевих традиціях та ознайомлення з цінностями приймаючої громади, знижує соціальну напругу та сприяє побудові дружніх стосунків між мігрантами та місцевими жителями.

Однак на шляху до інтеграції мігранти стикаються з низкою психологічних і соціальних бар'єрів. Серед них – мовний бар'єр, труднощі з працевлаштуванням, упередження та дискримінація, що виникають через нерозуміння або стереотипи щодо мігрантів. Мігранти часто відчують себе ізольованими, що ускладнює їхню участь у суспільному житті. Міське населення часто не довіряє їм через страх втратити роботу або ресурси.

Подолання цих бар'єрів можливе за умови розробки ефективних соціальних програм, спрямованих на підтримку мігрантів та формування культури відкритості й толерантності в суспільстві. Такі заходи, як організація спільних проєктів, інформаційних кампаній, створення просторів для спілкування, допоможуть знизити напругу та забезпечити гармонійну інтеграцію мігрантів у суспільство [2].

Економічні фактори толерантності: взаємозв'язок між міграцією та економічним розвитком країн.

Міграція є важливим фактором економічного розвитку як для країн, що приймають мігрантів, так і для тих, звідки вони виїжджають. Цей процес впливає на ринок праці, економічну динаміку та соціальну структуру, а також формує ставлення місцевого населення до мігрантів.

Для країн, що приймають мігрантів, їхня праця може стати важливим ресурсом для заповнення прогалин на ринку праці. Мігранти зазвичай займають вакансії в галузях із дефіцитом робочої сили, таких як сільське господарство, будівництво, сфера послуг чи догляд за людьми похилого віку. Це дозволяє підтримувати стабільність економіки, знижувати витрати на виробництво та забезпечувати зростання певних секторів. Крім того, мігранти часто сприяють підвищенню конкуренції, що стимулює інновації та ефективність.

Економічний внесок мігрантів не обмежується лише робочою силою. Вони є активними споживачами, що збільшує попит на товари та послуги. У довгостроковій перспективі деякі мігранти стають підприємцями, створюючи нові робочі місця та вносячи вклад у розвиток локальної економіки. Наприклад, у багатьох країнах мігранти є засновниками малого та середнього бізнесу, який стимулює економічну активність [7].

Політичні фактори толерантності: політика імміграції, інтеграції та роль правових норм

Політичні підходи до імміграції та інтеграції мігрантів значною мірою впливають на рівень толерантності в суспільстві. Ефективна державна політика, заснована на правових нормах та принципах прав людини, здатна зменшити соціальну напруженість і сприяти гармонійній інтеграції мігрантів.

У країнах Європи політика щодо імміграції та інтеграції є важливим елементом державного управління. Багато європейських країн дотримуються підходу мультикультуралізму, що передбачає збереження культурного розмаїття та рівні права для всіх громадян незалежно від їхнього походження. Наприклад, Німеччина активно впроваджує програми адаптації, такі як курси вивчення мови, доступ до освіти та заходи для культурного обміну, які сприяють зниженню упередженості до мігрантів. Франція, у свою чергу, орієнтується на інтеграцію мігрантів через підтримку рівності та включення їх у єдину національну ідентичність, що іноді викликає дискусії щодо збереження їхніх етнічних особливостей.

Україна, яка зазнала значного відтоку населення через трудову міграцію, водночас почала приймати більше іммігрантів, особливо з країн Азії, Африки та Близького Сходу. Політика інтеграції в Україні перебуває на стадії формування. Нині зусилля спрямовані на адаптацію мігрантів до місцевих умов через доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Водночас відсутність чітких програм підтримки інтеграції може створювати бар'єри для прийняття мігрантів місцевими громадами [6].

Забезпечення толерантності також залежить від реалізації національних законів, які регулюють права мігрантів. Законодавча база має передбачати

рівний доступ до соціальних, економічних і політичних можливостей, а також механізми для боротьби з проявами ксенофобії та дискримінації. Політична воля до створення таких законів і їхнього ефективного впровадження сприяє зміцненню довіри між мігрантами та місцевим населенням.

Дотримання прав людини є важливим аспектом формування толерантного суспільства. Надання мігрантам можливості брати участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя, сприяє їхній інтеграції та підвищує взаєморозуміння. Водночас важливо, щоб уряди враховували потреби як мігрантів, так і місцевого населення, забезпечуючи баланс у реалізації соціальних програм [2].

Стан толерантності до мігрантів в Україні

В Україні питання толерантності до мігрантів стає все більш актуальним у контексті сучасних викликів, пов'язаних із внутрішньо переміщеними особами (ВПО), біженцями та міжнародною міграцією.

Україна є одночасно країною еміграції, транзиту та призначення для мігрантів. Військові конфлікти, економічна нестабільність та глобальні міграційні потоки змушують Україну адаптуватися до нових реалій. Від початку війни в 2014 році понад 1,5 мільйона українців стали ВПО, що спричинило значне навантаження на соціальну та економічну інфраструктуру. Багато ВПО стикаються з труднощами у пошуку житла, роботи та адаптації у нових громадах [5].

Крім того, Україна приймає біженців із країн Близького Сходу, Африки та Азії. Вони часто стикаються з дискримінацією, адміністративними бар'єрами та складнощами інтеграції через мовні й культурні відмінності. Українське законодавство, зокрема Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», забезпечує базові права таких осіб, але на практиці їхня інтеграція залишається недостатньо підтриманою.

Ставлення суспільства до мігрантів є неоднозначним. З одного боку, українці демонструють високий рівень емпатії до переселенців і певну готовність прийняти новоприбулих. З іншого боку, існують упередження щодо біженців, особливо з інших етнічних чи релігійних груп. Ці упередження часто посилюються стереотипами ЗМІ та браком інформації про реальний внесок мігрантів у життя суспільства.

Український досвід інтеграції мігрантів має як позитивні, так і негативні аспекти. Наприклад, міжнародні організації, такі як UNHCR, у співпраці з українським урядом впроваджують програми, спрямовані на підтримку біженців і їх адаптацію. Водночас ефективність цих заходів зменшується через недостатнє фінансування, брак координації між державними органами та місцевими громадами, а також через слабе усвідомлення населенням важливості інтеграційних програм [4]. Для покращення ситуації необхідно:

- Розвивати освітні й культурні програми для підвищення обізнаності населення щодо прав і потреб мігрантів.
- Зміцнювати правову базу та впроваджувати механізми підтримки, зокрема забезпечення доступу до освіти, працевлаштування та соціальних послуг.

- Сприяти міжкультурному діалогу й інклюзивності, що допоможе зменшити напругу між мігрантами та місцевими громадами [1].

Порівняння досвіду України з іншими країнами

Україна перебуває на початковому етапі формування політики інтеграції мігрантів. У порівнянні з країнами ЄС чи Канадою, Україна поки що не має систематичного підходу до підтримки мігрантів. Наприклад, у той час як у Канаді чи Німеччині існують розгалужені програми з вивчення мови та адаптації до місцевої культури, в Україні такі ініціативи зазвичай реалізуються міжнародними організаціями, а не державою.

Водночас, Україна має певні переваги, такі як відносно відкритість суспільства до ВПО внаслідок внутрішньої міграції через військові дії. Проте ставлення до міжнародних мігрантів залишається змішаним, що вказує на необхідність подальшого розвитку політик, орієнтованих на соціальну інтеграцію.

Гіпотезами дослідження є:

1. Припускається, що особистий досвід міграції респондентів впливає на їхнє ставлення до мігрантів, підвищуючи рівень толерантності через власний досвід адаптації.
2. Освіта та рівень обізнаності респондентів корелює з рівнем їхньої толерантності до мігрантів, сприяючи зменшенню стереотипів та ксенофобії.
3. Політичні рішення та державні програми з інтеграції мігрантів можуть впливати на сприйняття мігрантів місцевим населенням, зокрема через надання соціальної підтримки.
4. Економічні труднощі або конкуренція за ресурси між мігрантами та місцевим населенням можуть викликати напруженість і сприяти зростанню негативного ставлення.
5. Громадські організації та ініціативи, спрямовані на інтеграцію мігрантів, можуть зменшити соціальні бар'єри та сприяти створенню більш толерантного середовища.
6. Передбачається, що вищий рівень взаємодії між мігрантами та місцевим населенням сприяє зменшенню упереджень та покращенню соціальної інтеграції.

На основі проведеного опитування та аналізу емпіричних даних ми дійшли наступних висновків щодо гіпотез дослідження:

Перша гіпотеза підтверджується, респонденти, які мали досвід життя за кордоном, частіше змінювали своє ставлення до мігрантів у позитивний бік (51,6%), що свідчить про вплив власного досвіду адаптації на рівень толерантності.

Друга гіпотеза підтверджується частково, бо серед респондентів із вищою освітою більшість демонструє нейтральне або позитивне ставлення до мігрантів, що може свідчити про вплив освіченості на зменшення стереотипів.

Третя гіпотеза підтверджується частково, більшість респондентів підтримують державні програми інтеграції (58,1%) та доступ мігрантів до

соціальних пілг (67,7%), що може впливати на сприйняття мігрантів, хоча ефективність цих заходів оцінюється неоднозначно.

Четверта гіпотеза не підтверджується, економічна конкуренція не розглядається як значна проблема: 58,1% респондентів не вважають її актуальною.

П'ята гіпотеза підтверджується частково, тому що велика частина респондентів готова особисто допомагати мігрантам (74,2%), що свідчить про потенційний вплив громадських ініціатив на зменшення соціальних бар'єрів.

Шоста гіпотеза підтверджується, 48,4% респондентів вважають, що культурний обмін між мігрантами та місцевими жителями сприяє взаєморозумінню, підтверджуючи, що взаємодія допомагає зменшити упередження.

Узагальнюючи все вищесказане, дослідження підтверджує, що ставлення до мігрантів значною мірою залежить від особистого досвіду, освіти, взаємодії з мігрантами та державної політики. Респонденти, які мали досвід життя за кордоном, частіше демонструють толерантне ставлення, що підкреслює важливість особистого досвіду адаптації. Освічені люди менш схильні до стереотипів, а підтримка державних програм інтеграції та соціальних пілг свідчить про готовність суспільства сприяти інтеграції мігрантів. Водночас економічна конкуренція не сприймається як значуща загроза, а взаємодія та громадські ініціативи сприяють покращенню соціальної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Балахно Т. К. Роль мереж соціальної підтримки в адаптації внутрішньо переміщених осіб. Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fd323517-10d0-4ab3-b10e-9029761b69d9/content> (дата звернення: 19.11.2024).
2. Гречухіна І. О. Фактори соціально-психологічної адаптації мігрантів. URL: https://ekhairs.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/10559/Гречухіна_стаття.pdf (дата звернення: 19.11.2024).
3. Лілія Курій. соціально-економічна інтеграція іммігрантів як засіб ефективної реалізації їх людського потенціалу. ELARTU – Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя: Домівка. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/1717/1/12kloylp.pdf> (дата звернення: 19.11.2024).
4. Олександра Слободян, Ліліана Філіпчук. Потреби та виклики організацій громадянського суспільства, що працюють з мігрантками та мобільним населенням. Cedoss | Аналітичний центр та урбаністичне бюро. URL: <https://cedoss.org.ua/pdf/dosl-orhanizatsii-shcho-pratsiuiut-z-mihrantkami-ta-mob-naselenniam.pdf> (дата звернення: 19.11.2024).
5. Редакція Т. Єльченко в ООН розповів, скільки українців стали вимушеними переселенцями. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/politika/yelchenko-v-on-rozpoviv-skilki-ukrayinciv-stali-vimushenimi-pereselencyami-1020240.html> (дата звернення: 19.11.2024).
6. Хом'як А. Інтеграція мігрантів у європейські суспільства: інтеграційна політика та громадська думка. Репозитарій КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/7067ee39-58ee-4237-9e50-58f7025d9d54/content> (дата звернення: 19.11.2024).
7. Joshua E. Blumenstock Guanghua Chi Xu Tan. Migration and the Value of Social Networks. URL: <https://academic.oup.com/restud/advance-article/doi/10.1093/restud/rdad113/7473610?login=false> (date of access: 19.11.2024).

Аллен БИКОВ,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У сучасних умовах активно здійснюється модернізація вищої освіти, важливим аспектом якої є цифрова трансформація. Драйвером цифровізації є формування цифрового суспільства та становлення цифрової економіки. Нині, з огляду на перехід суспільства на новий рівень розвитку технологій обробки великих даних, блокчейн, Інтернет-речей, цифрових та інтелектуальних інформаційних технологій, інформатизація переходить на наступний рівень розвитку – в епоху цифровізації [8]. Тобто сучасне людство вступило в епоху цифровізації, яка змінила епоху інформатизації та комп'ютеризації [4]).

Вперше поняття цифровізації було введено американським науковцем у сфері комп'ютерних наук Ніколасом Негропonte (N. Negroponte) в 1995 році і розглянуто як процес переходу від обробки атомів до обробки бітів. У 2016 році на всесвітньому економічному форумі в Канадському місті Давосі К. Шваб анонсував світовий перехід на етап четвертої промислової революції. Її основними напрямом науковець визначив розширення цифрових технологій (нові обчислювальні технології, технології розподіленого реєстру, Інтернет речей), перетворення фізичного світу (штучний інтелект та роботи, передові матеріали, адитивне виробництво та багатовимірний друк), зміна людини (біотехнології, нейротехнології, віртуальна та доповнена реальність), інтеграція навколишнього середовища (накопичення та передача енергії, геоінженерія, космічні технології).

Інтенсивне впровадження цифрових технологій у життя сучасного суспільства, формування інформаційного простору та розвиток електронних освітніх систем спричинює становлення інноваційних науково-педагогічних уявлень щодо організації освітнього процесу студентів закладів вищої освіти (ЗВО), якісному переосмисленню підходів до освіти, а також пришвидшує темпи його розвитку [1, с. 22]. Повсюдне впровадження у систему освіти та освітній процес цифрових та інформаційних технологій є загальносвітовою тенденцією і одним з найзначущіших процесів, що відбулися у системі освіти за останнє десятиліття.

Розглянемо історичне підґрунтя становлення цифровізації освіти, основні етапи трансформації освіти та розвитку освітньої системи, їхню сутність та основні характеристики. З позиції проникнення інформаційних, цифрових

технологій у педагогічну освітню практику, основними її етапами є комп'ютеризація, інформатизація та цифровізація освіти [22].

Комп'ютеризація освіти, яка є етапом технологічного оновлення сфери освіти, поряд з впровадженням в освітній процес комп'ютерної техніки, є процесом переходу освітнього процесу на комп'ютерну основу, створення методик комп'ютерного навчання, комп'ютерних систем навчання та навчальних програм. Початок етапу комп'ютеризації часто пов'язують із розвитком у середині минулого століття у США теорії програмованого навчання Б. Скіннера та Н. Краудера та першим досвідом застосування комп'ютерної техніки у навчанні. Очевидно, що тривіальним буде твердження, що навчання завжди було інформаційним процесом, оскільки воно супроводжується передачею, обробкою, зберіганням, засвоєнням та використанням інформації. І в цьому сенсі поява нових підручників, інших навчальних матеріалів та «технічних засобів навчання» (кінопроекторів, кодоскопів, відеомагнітофонів тощо), що підвищували інформаційну забезпеченість освітнього процесу, слід віднести до інформатизації освіти. Однак цей термін з'явився лише наприкінці ХХ століття і пов'язувався, передусім, не з новою якістю освітнього процесу, а з технічним аспектом створення, зберігання та розповсюдження навчальних матеріалів.

У педагогічних термінологічних дослідженнях знаходимо такі визначення терміну «інформатизація освіти»:

- (у вузькому значенні) – впровадження в заклади системи освіти інформаційних засобів, заснованих на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції та педагогічних технологій, що базуються на цих засобах [7, с. 119];

- комплекс заходів для перетворення освітніх процесів на основі впровадження у навчання інформаційної продукції, засобів, технологій [5, с. 115];

- упровадження в освітній процес перспективних інформаційних технологій та створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб студентів, викладачів, освітніх організацій та підвищення якості підготовки на основі масового використання інформаційної та обчислювальної техніки, засобів зв'язку та комунікацій [6].

Розуміння того, що нові технологічні засоби неминуче спричиняють зміну традиційних («безкомп'ютерних») методів роботи з інформацією та методів навчання, зажадало уточнення терміна «інформатизація освіти» та акцентування уваги на її дидактичних цілях: «... – це процес забезпечення сфери освіти методологією та практикою розробки та оптимального використання сучасних інформаційних технологій, зорієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання, виховання». Неоднозначність у цьому визначенні пов'язана із трактуванням поняття «сучасних» (сучасних чому?) – оскільки інформаційні технології, зокрема й ті, що використовуються в освітніх цілях, розвиваються дуже швидко. Тому видається точнішим формулювання «... актуальних для даного етапу їхнього (інформаційно-комунікаційних технологій) розвитку...».

У системі вищої освіти України вже сформовано традиційні напрями інформатизації, пов'язані з розробкою електронних (цифрових) навчально-методичних комплексів, розвитком обчислювальної та комунікаційної інфраструктури, удосконаленням різноманітних інформаційних сервісів та локальних інформаційних систем [2, с. 65). Однак варто відзначити, що за останні декілька років освіта впритул підійшла до етапу цифрової трансформації одночасно за вимогами до змісту освітніх програм різних рівнів та в частині організації процесів.

Найбільший вплив на динаміку впровадження цифрових технологій спричинила епідеміологічна ситуація у зв'язку з COVID-19 у 2019-2020 роках, що супроводжується прийняттям рішень щодо соціального дистанціювання та віддалену взаємодію в закладах освіти і не лише. Тому цифровізація – це процес, що став невід'ємною частиною розвитку сучасної освіти. Оскільки цифровізація освіти опинилася серед модних трендів, з'явилося безліч наукових праць, присвячених цій проблемі. Перспективні напрями розвитку та впровадження цифрових технологій в Україні визначено на нормативно-законодавчому рівні.

Так, у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації окреслено необхідність прискореного впровадження цифрових технологій у систему освіти та розвитку цифрового освітнього середовища, впровадження нових адаптивних, практико-спрямованих, гнучких освітніх програм. Основною метою цієї Концепції є «реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» (Цифрова адженда України-2020; Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації, 2018). У Цифровій адженді України-2020 основними завданнями у державному освітньому сегменті у частині професійних цифрових навичок визначено «впровадження підходу з урахуванням наскрізної (кросплатформової) цифрової компетентності (навчання з використанням цифрових технологій). Незважаючи на деяке початкове становлення цифровізації освіти варто констатувати безпрецедентний експеримент переходу на цифрові технології в період поширення нової коронавірусної інфекції, який прискорив процес цифрової трансформації освіти.

На основі здійсненого аналізу науково-педагогічної літератури щодо поняття «цифровізація» та з огляду на відсутність усталеного терміну, цифровізацію освіти у межах дослідження розглядаємо як процес модернізації системи освіти, широкого впровадження цифрових інструментів в освітній процес і цілісного їхнього залучення у цифрове середовище, що забезпечує можливості навчання студентів за індивідуальними навчальними планами протягом життя із застосуванням технологій просунутого навчання.

Глобальне впровадження інформаційних та цифрових технологій спричинило колосальні зміни у багатьох сферах життєдіяльності людини і сприяло поширенню так званого «кліпового мислення», тобто сприйняття навколишнього світу на основі яскравих образів, роль яких грають картинки, меми, візуальні ряди та відео кліпи. Кліпове мислення характеризується

відсутністю систематичності, поверхневим характером засвоєння знань, що супроводжуються частим порушенням причинно-наслідкових зв'язків. Педагогічна практика свідчить, що сучасні студенти складно витримують тривалі навчальні навантаження, уникають багатокрокових та тривалих у виконанні навчальних завдань. Поясненням виникнення кліпового мислення є захисна реакція організму на інформаційні навантаження, що виникають в умовах розвитку цифрового суспільства та цифровізації всіх галузей життєдіяльності людини в постіндустріальну епоху. Причинами, що викликають кліпове мислення та свідомість, є циркулювання та актуалізація значних обсягів інформації, різноманіття інформації та високошвидкісні інформаційні потоки, збільшення часу, кількості дій, що здійснюються користувачем у цифровому середовищі та способів цифрової взаємодії.

Сучасний рівень розвитку цифровізації та особливості сучасного покоління руйнують бар'єри на шляху до електронного навчання, нині вже немає місця конкуренції між онлайн та офлайн освітніми форматами, а науковці сходяться на думці, що актуальності набуває проблема розвитку та конкретизація теоретико-методологічних основ побудови освітнього процесу в умовах інтеграції офлайн та онлайн (дистанційного) навчання – змішаного (гібридного) навчання в електронному середовищі.

Варто зазначити, що дистанційне навчання та цифровізація застосовуються в освіті вже давно; питання у тому, як сильно вони змінять освіту тепер.

Практична значимість дослідницької пропозиції полягає у

- реструктуруванні змісту програм вищої освіти за допомогою змішаних технологій: теоретична інформація перейде до сегменту навчання вдома, досвід якого викладачі вже отримали у переміщенні змісту навчальних курсів в Інтернет, «а дорогоцінний аудиторний час продуктивніше використовуватиметься для дискусій, дебатів та керованої практики». В українській вищій освіті давно обговорюється питання щодо оптимізації освітнього процесу із метою економії часу за умов розвитку технічних засобів.

- Онлайн-освіта як стратегічний пріоритет усіх закладів освіти. Децентралізована дистанційна освіта буде централізована в межах планування роботи одного ЗВО та інтегрована до існуючих структур управління освітнім процесом. В умовах карантину противники цифрових технологій мали змогу побачити відповідні ресурси, а прихильники виявляли нові можливості розвитку дидактики і навіть освіти загалом. Тимчасове закриття закладів освіти спричинило необхідність використання дистанційного формату з допомогою цифрових засобів навчання. Ми переконані, що за умов повноцінного функціонування закладів вищої освіти потреба у віддаленому навчанні сильно знижується (задовольняючи лише окремі групи студентів), тоді як цифрові технології, навпаки, повинні отримати новий розвиток шляхом активізації використання в аудиторному навчанні. Окрім того, варто зазначити, що масове використання дистанційних курсів, що дублюють офлайн, до структури змісту освіти загрожує скороченням викладацького складу, особливо для приватних

закладів освіти та для країн, чия економіка найбільше постраждала під час епідемії та збройного конфлікту.

- переосмислення наявних та можливих партнерств у сфері управління онлайн програмами. Закладам освіти, які залежать від провайдерів управління онлайн-програмами, було важче здійснити перехід на дистанційне навчання, отже, надалі вони повинні врахувати цей дефіцит, інвестуючи в цифрові курси, ресурси тощо. Вимушена відмова від аудиторного навчання вже назвали початком революції у вищій освіті.

Наукова новизна майбутнього дослідження полягає у реалізації та впровадженні цифрового навчання, а саме:

- Упорядкування (складання) планів готовності до несподіваних проблем. Оскільки всі дисципліни (курси) переведені в режим онлайн навчання, комп'ютерні сервери можуть не мати можливості приймати велику кількість нових користувачів, що викликає перевантаження та збій роботи платформи онлайн навчання. Для своєчасного вирішення всіх непередбачуваних питань викладачі повинні підготувати план В або навіть план С до початку занять та заздалегідь поінформувати студентів.

2. Розділення навчального матеріалу на дрібніші структурні одиниці з метою зосередження студентів на онлайн-навчанні, використання модульного методу навчання.

3. Використання голосу. У традиційному очному навчанні важливими інструментами є мова тіла, вираз обличчя і голос викладача. Однак, як тільки курс переходить в онлайн-формат, можливості невербальної функціональної комунікації стають обмеженими, і лише голос може функціонувати в повному обсязі. Тому в онлайн-навчанні викладачам необхідно максимально використовувати інструменти словесного спілкування (інтонації, тембр голосу, темпоритм мови, дикцію тощо).

4. Організація технічної підтримки викладачів. З огляду на те, що значна кількість викладачів не мають великого досвіду роботи на освітніх онлайн-платформах, особливо значущою є підтримка технічних асистентів, які також мають змогу надавати консультації та відповідати на запитання недостатньо підготовлених студентів, використовуючи електронну пошту, соціальні мережі та месенджери.

5. Мотивація до активної позааудиторної діяльності (навчання). Порівняно з традиційними лекціями викладачі мають менший контроль над онлайн-навчанням, а студенти з більшою ймовірністю пропускають заняття. Таким чином, прогрес онлайн-навчання та його ефективність значною мірою залежать від мотивації та самоконтролю студентів. Для цього викладачам необхідно використовувати різноманітні методи, щоб модифікувати домашні завдання та мотивувати студентів до активного навчання в аудиторіях.

6. Ефективне поєднання онлайн та самостійного навчання.

Таким чином, з огляду на факт широкомасштабності та безпрецедентності впливу пандемії та повномасштабної війни на освітню сферу, очевидно, що ці

чинники і в подальшому впливатиме на розвиток інновацій та цифровізацію освіти в світі.

Список використаних джерел:

1. Биков, В. Ю. (2019). Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методол. Семінару НАПН України. (Київ, 4 квітня 2019 р). Київ, 20–26.
2. Буйницька, О., Варченко-Троценко, Л., & Грицяк, Б. (2020). Цифровізація закладу вищої освіти. Освітологічний дискурс, 1 (28), 64–79
3. Ветчанін, Є. (2018). Сучасний стан комп'ютеризації освіти. Освітологічний дискурс, 1-2 (20-21), 341–352.
4. Заспа, Г. О. (2021). Концентрична інформаційна технологія організації цифрової трансформації освітньої діяльності закладів вищої освіти. (Дис. ... канд. техн. наук за спеціальністю 05.13.06). Черкаський держ. технол. ун-тет. Черкаси, 175.N
5. Йордан, Г. М., Йордан, Х. В. (2020). Інформатизація освіти як основа розвитку інформаційного суспільства. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. Матеріали V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Тернопіль, 30 квітня, 2020). (с. 115–117). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка.
6. Карплюк, С. О. (2017). Інформаційно-педагогічний менеджмент вищої школи: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 241, 122–125.
7. Макаренко, Л. Л. (2013). Інформатизація освіти як пріоритетний напрям модернізації освіти в умовах інформаційного суспільства. Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки і перспективи, 43, 118–125.
8. Подденежний, О. (2021). Управління цифровою трансформацією освіти: сучасний науковий дискурс. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки, 6 (1), 105–110.
9. Про затвердження Положення про дистанційне навчання (2013). Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
10. Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу (2018). Наказ Міністерства освіти і науки України № 523 від 22.05.2018 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE32154?an=103>
11. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: наказ МОН України від 07 листоп. 2000 р. № 522. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#Text>
12. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 лип. 2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
13. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№178-179).
15. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
16. Про пріоритетні напрями та завдання (проекти) цифрової трансформації на період до 2023 року (2021). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 365-р. від 17.02.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D1%80#Text>
17. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України». (2016). Постанова Верховної Ради України № 1073-VIII від 31.03.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19/print1443083620352158#Text>

18. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

19. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція, План, Заходи від 03.03.2021 № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

20. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації (2018). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67-р. від 17.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

21. Проєкт Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року (2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorenniya>

22. Соляник, С. Ф. (2021). Сучасні тенденції інформатизації освіти. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України). Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21 трав. 2021 р.). (с. 22–26). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». Annascone, 2019

Ірина АРАБАДЖИ, Кіра ЛІТВІНЦЕВА,
здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Стоматологія»
Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к. політ. наук, доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ФЕНОМЕН НАРОДНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ НА ОДЕЩИНІ

В народній обрядовості зосереджені вічні та незмінні гуманістичні цінності, і сучасному суспільству вони необхідні як засіб виховання, як особливий спосіб формування духовності та культурної ідентичності. Обрядовість служить містком між поколіннями, дозволяючи зберегти та передати традиції, моральні орієнтири та культурні наративи. Вона забезпечує не лише естетичне задоволення, але й виконує соціальну функцію, об'єднуючи людей навколо спільних цінностей та традицій.

Значення народної обрядовості підкреслюється в її здатності адаптуватися до нових умов, одночасно зберігаючи своє основне призначення – виховання почуття спільності, поваги до минулого та відповідальності за майбутнє. Сучасні українці все більше звертаються до своїх коренів, щоб знайти опору в традиціях у часи соціальних змін та викликів. Обряди, такі як весільні, релігійні чи сезонні, надають можливість відчувати єдність з культурною спадщиною, підкреслюючи важливість колективних цінностей.

Сучасне суспільство потребує народної обрядовості як способу налагодження соціальних зв'язків та зміцнення національної ідентичності, що

особливо важливо в умовах глобалізації та культурної уніфікації. Вона стає інструментом для формування патріотичних почуттів, а також середовищем для самовираження і творчості молоді, яка прагне відродити та переосмислити свої традиції в нових контекстах [1].

Визначення народної обрядовості. Основні типи обрядів. Народна обрядовість — це важлива складова української культури, яка відображає етнічну самобутність та зберігає національну ідентичність. Основні типи обрядів можна поділити на три категорії: календарні, сімейні та релігійні. Календарні обряди пов'язані з аграрним циклом та сезонними змінами, що відображають зв'язок людей з природою і забезпечують збереження традицій. Сімейні обряди охоплюють важливі етапи в житті людини, такі як народження, весілля та поховання. Ці ритуали допомагають формувати родинні зв'язки, підтримувати традиції та моральні цінності, зміцнюючи соціальні зв'язки в суспільстві. Релігійні обряди виконують важливу роль у збереженні духовності, надаючи сенс та структуру у релігійних практиках. Вони не лише слугують для вираження віри, але й об'єднують громаду навколо спільних цінностей та уявлень про життя і смерть [2].

На Одещині календарні свята мають багатий культурний зміст і тісно переплетені з народною обрядовістю. Згідно з церковною реформою, з 1 вересня 2023 року УГКЦ та ПЦУ відзначають усі нерухомі свята за новим стилем. Серед них особливе місце займають Різдво та інші значущі святкування християнського календаря. Також варто згадати про свято Івана Купала та Великдень, які теж є визначними днями для мешканців Одещини. Різдво — це торжество, яке відзначається 25 грудня, з великою кількістю обрядів і традицій. У Різдвяну ніч українці традиційно готують особливу вечерю, на якій обов'язково присутні 12 страв, що символізують 12 апостолів. Це свято асоціюється з родинним теплом і збиранням за святковим столом. Протягом Різдва виконуються колядки, що є важливою частиною обрядовості. В Одеському регіоні збереглися традиції колядування, коли молодь обходить двори, співаючи колядки та бажаючи добробуту родинам. Свято Івана Купала відзначається в ніч з 23 на 24 черня і є яскравим зразком давніх язичницьких традицій, що злилися з християнськими елементами. Це свято символізує завершення літнього циклу і є святом молоді. Основними обрядами є стрибки через вогнище, плетіння та запуск віночків на воду, що є символами очищення та відновлення. Історично, це свято відзначалося ще до прийняття християнства, а згодом інтегрувалося в традиції Різдва Іоанна Предтечі, що відзначається в цей же день. Дехто вважає, що це свято пов'язане з древніми уявленнями про життя та смерть, а також про кохання та щастя, які, як вважають, відновлюються під час святкування. Великдень — одне з найважливіших християнських свят, яке символізує воскресіння Христа. Це свято відзначається в першу неділю після першого весняного повного місяця. Напередодні свята люди готують паски та фарбують яйця, що є традиційними символами нового життя. У Великдень відбуваються обрядові богослужіння, а в неділю зазвичай відзначаються святкові гуляння. Одеський регіон славиться своїми пасхальними традиціями, де молодь

і діти грають в «крутилки» — гра, під час якої фарбовані яйця змагаються на міцність [3].

Вплив бессарабських болгар на українську обрядовість. Бессарабські болгари, які мешкають на Одещині, мають багатий культурний спадок, що інтегрувався в українську обрядовість. Спільні свята, такі як Великдень, Різдво і Масляна, відзначаються обома етнічними групами, але з різними традиційними елементами. Наприклад, на Великдень болгари випікають особливі паски, які відрізняються за рецептом від українських, але сам процес підготовки й святкування має багато спільних рис. Ще одним важливим елементом є ритуали пов'язані з весільними обрядами. Бессарабські болгари зберігають давні звичаї, такі як «проводи» нареченої, які паралельні українським традиціям, проте мають свої унікальні атрибути, наприклад, особливі пісні та танці. Також у повсякденному житті відчувається взаємопроникнення культур: українські і болгарські жінки часто обмінюються рецептами, наприклад, приготуванням вареників та баніци, що підкреслює спільні гастрономічні традиції. Ця інтеграція сприяє зміцненню міжетнічних зв'язків і формуванню спільного культурного простору на Одещині.

Таким чином, народна обрядовість на Одещині виконує важливу роль у вихованні нових поколінь, формуючи їхню культурну ідентичність, моральні цінності та почуття спільності. Вона залишається актуальною та необхідною складовою сучасної культури, служачи каналом для передачі знань, традицій і цінностей, які є основою української етнічної культури. Народні обряди на Одещині є невід'ємною частиною культурного надбання, яке продовжує надихати нові покоління на збереження й розвиток етнічної спадщини.

Список використаних джерел:

1. <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/220/206>;
1. <https://authenticukraine.com.ua/manners-ordinances-celebrations>;
1. <https://etnoua.info/narodnyj-kalendar/rizdvo/>

Аліна СТЕПУРА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Стоматологія»

Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к. політ. наук, доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ СТИЛЬ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ (ПОЧАТОК ХХСТ.)

Мода не стоїть на місці, вона пристосовується до викликів реальності та змінюється відповідно до вимог часу, реагує на зовнішні обставини та відповідає на суспільні течії. На зламі ХІХ і ХХ століть Україна все ще перебувала під владою двох імперій, які стрімко наближалися до розпаду. Мешканці міст на заході України у своєму стилі тяжіли до Австро- Угорської імперії, а

центральної та східних областей — до Російської.

Однак усе ж мали спільні риси: європейський модерн та східна любов до яскравих кольорів, вишуканий смак та елегантність [1]. Патріотичні вбрання, вишиванки і віночки зараз на піку популярності серед українських модниць. Це ще раз доводить, що мода циклічна – адже якщо подивитися на фото українок столітньої давності, ми побачимо ті самі деталі [4]. Основні елементи українського народного вбрання сформувалися ще за часів князівства і пізніше практично не змінювалися [4]. Вбрання українців залежали в основному від місця проживання та матеріального статусу.

Початок ХХ століття для України став часом пробудження національної свідомості, пошуку власної ідентичності після століть поневолення. Цей процес знайшов своє відображення в усіх сферах культури, зокрема, і в моді [1]. Український національний стиль став символом національної гордості, виражаючи прагнення до самоствердження та відродження культурної спадщини.

Початок ХХ століття для території усієї України – це період модерну, використання терміну «сецесія» властиве лише для західних міст. Стиль, що характеризувався тяжінням до природних форм і рослинних орнаментів, охопив майже усі види діяльності людини, в тому числі мистецтво і моделювання одягу. Костюм цього періоду був не до кінця функціональним, але однозначно естетичним, привабливим і видовищним, тож недаремно стільки художників, захоплених ідеалізованими постатями жінок, надихались і брались до малювання. Це останній тип костюму з корсетом для сильного стягування талії, для цього обов'язковим був помічник. Поверх корсету одягалась сукня, що могла складатись з двох частин. Завдяки видовженій дзвоноподібній спідниці з тренем, випуклій грудній частині, оздобленому ліфу і закритій шії, силует нагадував латинську літеру S. [2]. На противагу наступним тенденціям моди для юних, цей образ був дуже вигідним для жінок зрілого віку, заможних і не обтяжених важкою фізичною працею. Костюм доповнювався різноманітними капелюшками з ефектним оздобленням фруктами, овочами, квітами чи пір'ям. Одяг цього періоду чітко регламентувався – для прогулянок, домашнього користування, вечірок, товариських прогулянок, спорту і подорожей тощо. Інколи маючи фінансову можливість, дами переодягались до шести разів на день [2]. Цікаво, що сецесійною модою займалися не лише мережі ательє чи будинки мод, а чимало художників – графіків, архітекторів, театральних митців. У Галичині моду пропагували Соломія Крушельницька, сестри Ольга та Олена Кульчицькі, письменниця Габрієла Запольська, актриса театру Скарбека Ірена Сольська.

Орієнтовно з 1910-го року костюм почав вивільнятися від складних елементів. Частина жінок наважилася зняти корсет, обираючи натомість широкий пояс. Це так звана «реформаторська» мода, яку пропагували актриси, громадські діячки, суфражистки, окремі сміливі громадські діячки і мисткині. Також зустрічаються зображення тогочасних жінок у платтях- балахонах, послідовниць модних віянь із Відня, започаткованих Густавом Клімтом. Також у Європі на моду дуже вплинули масштабні японські, китайські, індійські

виставки, балетні сезони Сергія Дягілева. В Україні це відчувалось здебільшого у сценічних і вечірніх костюмах. Після революційного 1917 року межа між західною та радянською Україною стала дуже відчутною. Певний час у Центральній Україні заможні інтелігентні жінки задля збереження національного колориту і протидії нав'язуваній ідеологічній однотипності організовували роботу творчих майстерень модельєрів. Майстерня об'єднувала жінок, що добре володіли ремеслом, та іменитих українських художників, що делегували вишивальницям відтворення їхніх абстрактних ескізів. Згодом вишиті елементи ставали частиною новочасних моделей одягу. Найвідомішими митцями, що ангажувались у цей формат, були Олександра Екстер і Казимир Малевич, а також знавець українського народного одягу Євгенія Прибильська [2].

У 1920-их роках жіночий костюм зазнав радикальних змін, які спостерігаємо дотепер [3]. Одяг став простим, функціональним, тобто пристосованим до активного життя, і змінним, що означало можливість переодягатися кілька разів за день. В усій Європі все більшої популярності набирала сукня-сорочка – прямого силуету, без будь-яких ознак жіночих принад. Щоб уникнути сірості, одяг проектувався дуже яскравим із виразними геометричними візерунками. В Україні такі костюми створювала Олександра Екстер. Великі однотонні площини суконь були ідеальним тлом для оздоблення вишивкою і різноманітними тасьмами та чудово гармоніювали з вигадливими прикрасами та верхнім одягом.

В кінці 1920-их років на території Радянського Союзу тривала боротьба за новий образ радянської людини і нові форми одягу. У 1925 році моделі Надії Ламанової, Євгенії Прибильської, Надії Макарової і Віри Мухіної, пошиті з простих рушників і оздоблені народною вишивкою, отримали в Парижі Гран-прі «за оригінальність і своєрідність». На загал, мода таврувалася як «буржуазний пережиток», [2] але моделі Ламанової і Прибильської вважалися еталонними та визначили багаторічний напрямок розвитку радянського костюму.

У 1930-их виникає косий крій. Здавалося б, нічого революційного, але з його появою стають популярними приталені сукні. Характерні тканини у дрібний візерунок – квіточки, смужки і горошки. Знову у моді жіночність – підкреслена талія, розширені донизу спідниці і розширена лінія плечового поясу. Остання до 1940-их стає все ширшою, з'являються підплечики, що додають жінці маскулінних рис. [2].

В 1944 році у Києві відкрився перший «Будинок моделей». Як і всі інші сфери, мода мала бути контрольованою і регламентованою. Моделі розробляли централізовано і передавали на фабрики відшивати. Часто дизайнер не впізнавав у масових зразках свої спроектовані роботи. Після Києва у 1954 році відкрився другий «Будинок моделей» у Львові. Наступні в інших містах запрацювали аж у 1970-их роках, що ще раз підтверджувало цінність львівського кравецького цеху.

Отже, мода в Україні на початку ХХ століття була динамічною і відображала переживання суспільства. Вона була впливовою силою, яка виражала національну свідомість, культурні цінності і прагнення до самоствердження. Від вишуканого модерну до яскравого українського

національного стилю, жіночий костюм став дзеркалом змін, що відбувалися в країні, і формував унікальну модну історію України.

Список використаних джерел:

1. https://zaxid.net/z_istoriyi_ukrayinskoyi_modi_hh_stolittya_n1421927
2. ELLE: <https://elle.ua/ludi/novosty/podorozh-u-minule-yak-odyagalisy-ukrainki-na-pochatku-hh-stolittya/>
3. Зеновія Тканко. Книга “Мода в Україні XX століття” 2015 р. с.15-89.

Наталія РИБКА,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, історії та політології,

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

Марія СОЛОДКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «ІЦТДТ»

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ЗУПИНОК ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ: АКТУАЛЬНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ

Останнім часом у великих містах світу, зокрема – Європи, спостерігається тенденція до розвитку громадського транспортного зв'язку. Таке явище помітно і в містах України, зокрема – Одеси: наприклад, центральну вулицю міста, Дерибасівську, закрито для приватного транспорту, а відкрито для проїзду автобусів. З огляду на це зростає потреба в місцях очікування людьми транспортних одиниць, тобто – зупинках та станціях.

Проте, разом із розвитком транспортного забезпечення міст та збільшенням кількості зупинок, проявляються і деякі негативні наслідки: навантаження на бюджет міст, що призводить до зниження якості зупинок, зростає і антропологічне навантаження в місцях тимчасового перебування людей на противагу тому, що зупинки стають локацією, привабливою для малозабезпечених груп населення, серед яких – безхатні; люди, що вживають наркотики та алкоголь; крадії та шахраї. Отож, із місця очікування для великої кількості людей транспортного засобу, зупинка перетворюється на потенційно небезпечне місце: люди, що очікують на транспорт, не почуваються в безпеці. Як причину вони називали небезпеку; неестетичний вид зупинок; відсутність павільйону та освітлення; відсутність людей та прилеглих споруд; велике скупчення та безладність громадського транспорту та автомобілів; відчуття, що все залежить від водіїв [1].

Таким чином, якщо не вживати відповідних заходів щодо організації зупинок та станцій, - це не сприятиме гарному емоційному клімату в суспільстві.

Загалом, на сьогоднішній день благоустрою та естетизації автобусних зупинок приділяється недостатньо уваги: що в нашій країні [2];, то – меншою

мірою, але, все ж, – і за кордоном. Проте, на думку фахівців сьогодення, це питання варте пильнішого розгляду.

Ось, що з цього приводу пише у своїй праці наша сучасниця – професор, доктор соціальних наук, Міхно Н.К. [3]: «Життя в сучасному місті сповнене багатством власних хвилювань, а естетизація міського простору пов'язана з тиражування «ринків переживання», які націлені на комерціалізацію людських почуттів. Емоційна повнота міського дизайну стала частиною загальної програми тотального споживання. Театралізація, іконізація та гламуризація можуть бути розглянуті як основні стратегії «емоціоналізації» міського простору, що націлені на відтворення ефектів «економіки вражень».

Тобто, «економіка вражень» має наразі вагу не лише в побуті, а й в організації людського простору, зокрема – міського, і з нею необхідно рахуватися.

З іншого боку, аналіз тематичної літератури показав, що, попри розуміння важливості естетизації такого важливого елементу міського простору, як зупинка, в багатьох містах та країнах це питання й досі лишається відкритим через побоювання влади фінансувати цю сферу.

Фінансові вклади робляться спонтанно та переважно «ситуаційно». Наприклад, привабливі ззовні та комфортні зупинки в Японії, Осака [5], було облаштовано лише у зв'язку зі Всесвітньою виставкою, що мала там відбуватися. А «зупинки з родзинкою», [8], як-от «книжкові зупинки» в Колумбії, стають, скоріше, приємним сюрпризом та винятком у міському просторі, ніж сталою тенденцією.

Проте, цим питанням вже переймаються в світовому просторі.

До прикладу, Армандо Картені [9], передовий автор досліджень із зазначеної теми, професор транспортного планування в Університеті Луїджі Ванвітеллі, неподалік Неаполя, вважає, що нехтування проблемами естетизації зупинок, це «загублені можливості». Його дослідження в цій сфері показали, що середньостатистичний мандрівник готовий заплатити додатково 25-40%, щоби насолодитися поїдкою «в стилі».

«Інвестування в красу, – вважає Армандо Картені, – завжди гарний крок що для приватних операторів, то і для державних адміністрацій».

Підкреслимо, що міське середовище створюється будинками й спорудженнями, які оточують та формують невід'ємні елементи повсякденного життя, багато в чому визначають своєрідність людини. Вони слугують не тільки влаштуванню речового світу, але стають і чинниками визначення життєвої позиції людини, його соціокультурної орієнтації. Архітектура адресована широким верствам населення, суттєво впливає на загальний рівень свідомості людини [10].

Прикладом може слугувати причина чому у всьому світі встановлюють прозорі зупинки. Такі зупинки називають антивандальними. Це роблять з метою безпеки – оточуючим видно, що відбувається за стінами зупинки, чи це розклеювання оголошень чи напад на людину. Прозорі стіни забезпечують соціальний контроль. У місці, яке добре видно людям, не захочеться робити щось

асоціальне чи незаконне. Антивандальні зупинки роблять не із простого скла, а із спеціальних протиударних матеріалів.

В таких наукових галузях, як психологія архітектури, екопсихологія доведено, що архітектурне середовище й предметне оточення людини беруть участь у розвитку форм сприйняття простору, наочно-образного мислення, творчої уяви, і та інше. [7]. Вже в середньому дошкільному віці дитина навчається оперувати уявленнями, її сприйняття стає творчим. Спеціалістами було з'ясовано, що на розвиток людини, перед усім, впливають естетика архітектурного середовища; ергономічні параметри житла та приміщень, де людина часто перебуває; соціально-рольовий аспект; інформаційний аспект.

Також біологічною наукою доведено, що декор гармонізує середовище, не просто прикрашає будинок – він необхідний, з погляду відеоекології, для нормальної життєдіяльності людей, тому що він фізіологічно раціональний і екологічний. Людина як біологічний вид сформувалася в умовах природного різноманіття, і її зоровий апарат орієнтований на сформовані століттями ритми, пропорції, розміри, що існують довкола нього. І, якщо класичні і кращі зразки сучасної архітектури враховували ці умови, створюючи комфортне візуальне середовище, то сучасна масова житлова забудова начисто їх відкинула. Агресивна (наявність у полі зору значної кількості однакових елементів) і гомогенна (більші площини при мінімумі деталей), як з'ясували вчені-біологи, приводить людину у візуальний стрес, що поступово руйнує його психіку, а постійне споглядання агресивного середовища навіть псує зір.

Естетизація має великий психологічний вплив, адже естетична насолода перетворює душевний біль, трансформуючи елементи картини світу клієнта, пов'язані з його проблемою. Загальновідомо, що звичайно, естетизація імпліцитно присутня у багатьох психотерапевтичних методах (арт-терапія, символдрама, наративна психотерапія), але саме в психодрамі вона досягає своєї повноти за рахунок синтезу психотерапевтичного та драматичного дискурсу. Проживання, переживання (у значенні діяльності) і програвання своєї історії дає можливість пов'язати різні компоненти досвіду і знайти символічний варіант вирішення внутрішнього конфлікту. Завдяки естетизації середовища можливо надати людині умови для осмислення життя або окремої життєвої події (наприклад, психологічної травми), саме тому, у наші часи, це набуває максимального значення.

Таким чином, з огляду на впливи середовища на людину та можливості коректувати людину завдяки корегуванню середовища, перед відповідними соціальними структурами стоїть завдання: естетизувати простір зупинок громадського транспорту [6].

Ще важливим завданням, який можна реалізовувати завдяки естетизації зупинок, – це виховання патріотизму: прикладом та орієнтиром цьому може слугувати мозаїка автобусних зупинок, що була створена за радянських часів, та є – унікальним мистецьким явищем, що давало можливість митцям проявити творчу свободу, протистояти ідеологічній цензурі [4].

Спираючись на все вище сказане, естетизація простору зупинки громадського транспорту має велику актуальність та несе велике економічне, соціальне, психологічне, ідеологічне та інше навантаження; зупинки повинні створюватися із розумінням позитивних та коригуючих впливів естетизації.

Список використаних джерел:

1. Якою має бути гарна зупинка? URL: <https://peshcom.org/ostanovki>
2. Масштабний вандалізм в Одесі: десятки розбитих зупинок та пошкоджене майно. *Інтент*: веб-сайт. URL: <https://intent.press/ru/news/obshchestvo/2024/masshtabnyi-vandalizm-v-odesse-desiatki-razbitykh-ostanovok-i-povrezhdennoe-imushchestvo/>
3. Надія Міхно. Місто як емоційний простір: теоретико-соціологічний аналіз. *Грані*: веб-сайт. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1481>
4. Супруненко, О. (2016) Мистецтво автобусної зупинки: погляди українців та іноземців. *Дзеркало тижня*, 11 березня, 2016. URL: <https://zn.ua/ukr/ART/mistectvo-avtobusnoyi-zupinki-poglyadi-ukrayinciv-ta-inozemciv-.html>
5. Фруктові зупинки у Японії. *Nevsedom*: веб-сайт. URL: <https://nevsedom.com.ua/250695-fruktovyie-ostanovki-v-yaponii-8-foto.html>
6. Шутюк, О., (2020) Якими мають бути якісні зупинки громадського транспорту? Архітектор пояснює на прикладах. Сайт «Хмарочос» URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2020/06/03/yakymy-mayut-but-yakisni-zupynky-gromadskogo-transportu-arhitektora-poyasnyuye-na-primkladah/>
7. Hourakhsh Ahmad. The Role of Urban Aesthetics on Enhancing Vitality of Urban Spaces. *ResearchGate*: веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/357969818_The_Role_of_Urban_Aesthetics_on_Enhancing_Vitality_of_Urban_Spaces
8. OmniRide & KPWB Bus Stop Beautification Project. *OmniRide*: веб-сайт. URL: <https://omniride.com/service/omniride-kpwb-bus-stop-beautification-project/>
9. What a Beautiful Bus Stop Can Do. *Bloomberg*: веб-сайт. URL: <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-08-02/building-more-beautiful-bus-stops-and-stations-can-pay-off>
10. Yuliya Chayka. Lubov Averkieva. Role of Aestheticization in Experience Society and Urban Space Development. *European Proceedings*: веб-сайт. URL: <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2017.07.02.18>

Ганна НІВНЯ,

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін Інституту права та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ СНАТ-GPT В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Технології, пов'язані зі штучним інтелектом дедалі активніше впроваджуються в наше життя. Не став винятком і освітній процес. До сервісів, що працюють на основі штучного інтелекту (зокрема, Chat-GPT) так чи інакше звертаються усі учасники освітньої діяльності: як здобувачі вищої освіти, так і викладачі. Наразі говорять як про широкі перспективи, які відкриває для освітян

штучний інтелект, так і про ризики для системи освіти в цілому та компетентностей учасників освітнього процесу.

Штучний інтелект є невід'ємною складовою сучасної соціальної реальності. Розвиток науково-технічного прогресу неможливо зупинити, отже, важливо оцінити всі недоліки та переваги, які несе в собі використання штучного інтелекту освітянами. Важливо розуміти, які обмеження слід накласти на використання даної інновації і визначити ситуації, коли застосування штучного інтелекту навпаки сприятиме оптимізації освітньої діяльності.

Існує чимало визначень штучного інтелекту. Наведемо деякі з них.

« Штучний інтелект - ...це система на основі машин, яка може для певного набору цілей, визначених людиною, робити прогнози, рекомендації або рішення, що впливають на реальне чи віртуальне середовище» [5, с. 206]; « ... набір наук, теорій і методів, метою яких є машинне відтворення когнітивних здібностей людини. Сучасні розробки спрямовані на те, щоб мати можливість довірити машині виконання складних завдань, які раніше були делеговані людині» [5, с. 206]; «здатність автоматичних систем брати на себе функції людини, вибирати і приймати оптимальні рішення на основі раніше отриманого життєвого досвіду і аналізу зовнішніх впливів» [1, с. 122].

Поява технології Chat-GPT стала гучною подією як у світі, так і в освітній сфері. ChatGPT, може швидко надавати відповіді на будь-які запитання, пояснювати сутність певних явищ, наводити приклади, складати вірші чи оповідання, узагальнювати текст, тощо [4, с. 48-51]. Такі можливості не могли залишитися не поміченими студентами та викладачами. В результаті, здобувачі вищої освіти нерідко делегують даній нейро-мережі виконання своїх навчальних завдань та наукових робіт, що викликає занепокоєння у освітян.

Експерти відзначають, що в результаті використання штучного інтелекту можуть знизитись когнітивні здібності як педагогів, так і тих, хто навчається. Занадто сильна залежність від технологій також матиме негативні наслідки. Проблематичним є аспект конфіденційності, адже залишається відкритим питання захисту персональних даних користувачів, що використовують Chat-GPT [4, с. 52].

Серед ризиків для вищої освіти, пов'язаних з використанням Chat-GPT найсерйознішими ми вважаємо по-перше, Неточності та неправильні відповіді, оскільки алгоритми іноді генерують неточні чи повністю помилкові відповіді на поставлені питання або завдання. Це, в результаті, призводить до неправильного розуміння студентами матеріалу і утворення у них хибних уявлень про певні аспекти досліджуваного предмету. По-друге, проблема прозорості: алгоритми генерації тексту створюють контент, таким чином, що користувачі не розуміють, як саме і на основі яких джерел створювалися ті чи інші тексти. З даної проблеми витікає ще один суттєвий ризик. Звикнувши до отримання готових відповідей, здобувач не зможе в подальшому розвинути навички пошуку інформації, відбору якісних джерел, тощо.

Отже, важливим завданням викладача є навчити студентів етично і правильно використовувати технології типу Chat-GPT. Для цього необхідно, по-

перше, пояснити студентам можливості та обмеження штучного інтелекту. Важливо зосередитися на розвитку у здобувачів критичного мислення, вміння перевіряти та аналізувати отриману інформацію. По-друге, щоб бути більш переконливими, науково-педагогічні працівники, своєю чергою, на власному досвіді мають ознайомитися з можливостями і обмеженнями штучного інтелекту [2, с. 72-73]. Таким чином, негативні наслідки застосування нейро-мереж буде зменшено, при цьому всі учасники освітнього процесу зможуть використовувати переваги штучного інтелекту для власного розвитку, а не задля отримання швидкого, формального результату.

Не слід забувати і про позитивні аспекти використання штучного інтелекту учасниками освітнього процесу. Так, дослідники виділяють можливості автоматично перевіряти завдання студентів та оцінювати їх, дозволяючи викладачам працювати більш ефективно та заощаджувати власний час; аналізувати дані для вдосконалення навчальних програм та матеріалів з метою найкращого задоволення потреб здобувачів та забезпечення найкращих результатів від навчання; створювати індивідуальні навчальні програми із врахуванням потреб та здібностей кожного здобувача, що сприятиме засвоєнню знань останніми більш ефективно та у прийнятному для них темпі; забезпечувати здобувачам доступ до більш різноманітних та актуальних джерел інформації для максимальної користі. Додатковими позитивними чинниками для використання штучного інтелекту є можливість забезпечити навчання у формі гри, зокрема, інтерактивних ігор та вправ, а також реалізувати доступ до освіти для осіб, які мають особливі потреби або через війну вимушені переїхати та продовжувати навчання в інших країнах [2, с. 74]. Ми погоджуємось з думкою, що для уникнення негативного впливу від потенційних ризиків, що виникають внаслідок поширення використання штучного інтелекту, необхідно використовувати його за принципом «для людини» та «на допомогу людині», а не «замість людини». Саме тоді його впровадження буде безпечним та формуватиме максимально позитивний ефект [3, с. 135].

Отже, усвідомлюючи позитивні наслідки від застосування інструментів штучного інтелекту, зокрема, Chat-GPT у вищій освіті, вважаємо, що дана технологія являє собою виклик для системи вищої освіти, оскільки некоректне, необмежене та несвідоме її використання несе з собою набагато більше проблем, ніж переваг. Основним ризиком є перспектива перекладання творчої, інтелектуальної, навчальної та наукової роботи на нейро-мережу як студентами, так і викладачами, що в перспективі призведе до зниження якості наукових та методичних праць. Втім, ми усвідомлюємо, що не можливо повністю заборонити існуючу технологію, яка вже стала невід'ємною складовою сучасного онлайн-ландшафту, а отже, важливо розробити етичні норми та технічні інструкції щодо взаємодії з Chat-GPT.

Список використаних джерел:

1. Бусол О.Ю. Потенційна небезпека штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2015. Вип. 2 (14). С. 121-128.
2. Горбач-Кудря І. А. Перспективи впровадження штучного інтелекту в освітній процес закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки*: 2023 рік: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації. 31 липня – 10 вересня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. с. 72-76.
3. Коробцова Д. В. Убезпечення наслідків використання штучного інтелекту у сфері науки та освіти. *Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки*: 2023 рік: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації. 31 липня – 10 вересня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. с. 134-136.
4. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*. 2023. Том 38. № 1. С. 48-53.
5. Панухник О. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83).с. с. 202-211.

Олена КАРАНФІЛОВА,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
політології, психології та права

Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

Софія ВЕРДИШ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Архітектура та містобудування»,

Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

СКЛАДОВІ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інформаційна безпека в системі публічного управління є складовою національної безпеки України, яка забезпечує захист системи публічного управління від інформаційно-комунікаційних загроз та викликів. Проаналізуємо основні складові державно-правового механізму інформаційної безпеки України. Це допоможе нам зрозуміти принцип роботи державно-правового механізму інформаційної безпеки та виявити основні аспекти, які її забезпечують.

На сьогоднішній день механізм, який забезпечує інформаційну безпеку України займає дуже значну роль. З цим аспектом дуже часто виникають проблеми та питання. В умовах активізації реформ в Україні спостерігаємо певні труднощі стосовно реалізації функцій держави в деяких аспектах. Не є винятком і сфера національної безпеки, інформаційних відносин тощо. В той же момент державотворчі та правотворчі процеси в Україні засвідчують потребу звернути

увагу людей до питання забезпечення інформаційної безпеки особи, громади, суспільства та держави.

Власне поняття інформаційної безпеки за різними даними визначається по різному. Інформаційна безпека - це стан захищеності систем обробки і зберігання даних, при якому забезпечено конфіденційність, доступність і цілісність інформації, використання й розвиток в інтересах громадян або комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захищеності інформації особи, суспільства і держави від несанкціонованого доступу, використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін, ознайомлення, перевірки запису чи знищення.

В сфері державно-правового механізму інформаційної безпеки в Україні та за кордоном існують численні наукові досягнення відомих дослідників. Зокрема, слід згадати про О. Волкова, який активно працює в галузі інформаційної безпеки та розглядає правове регулювання сфери кібербезпеки в контексті української дійсності [1].

Інформаційна війна російської федерації проти України на певних етапах мала свої переваги та поразки. Зокрема, під час підготовчого етапу до гібридної війни інформаційні психологічно-пропагандистські заходи мали певний вплив на населення України. Із розвитком протидії з боку України, РФ почала втрачати переможні позиції в інформаційній війні.

Поява окремих рішень щодо забезпечення інформаційної безпеки свідчить про те, що цей напрям національної безпеки в Україні тільки починає формуватись [2].

Україна, яка зазнає впливу російської агресії, стикається з непередбачуваними викликами та загрозами в інформаційному просторі. У цьому контексті, дослідження державно-правового механізму інформаційної безпеки набуває особливої важливості. Аналізуючи державно-правовий механізм інформаційної безпеки України, слід перш за все зупинитися на огляді основних законодавчих актів та структур, що регулюють інформаційну безпеку в Україні. Це свідчить про наявність комплексного підходу до захисту інформаційного простору. Законодавча база та відповідні структури забезпечують ефективність заходів інформаційної безпеки в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз [1].

Ключові правові документи, що регулюють інформаційну безпеку в Україні, включають наступні законодавчі акти та нормативні документи: Конституція України. А сама Конституція включає в себе такі статті та закони: Закон “Про кібербезпеку”, Закон “Про інформацію”, Закон “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”.

1) Закон “Про інформацію”: Стаття 2 Основними принципами інформаційних відносин є: гарантованість права на інформацію, достовірність і повнота інформації, правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [3].

2) Закон “Про кібербезпеку”: Закон про кібербезпеку було прийнято у відповідності до Стратегії кібербезпеки, з метою закласти основу для реформування системи кібербезпеки України. Закон про кібербезпеку містить визначення важливих термінів; фіксує основні напрямки державної політики у сфері кібербезпеки, а також ролі основних відповідальних суб’єктів [4].

3) Закон “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”: Стаття 8 Підтвердження відповідності комплексної системи захисту інформації здійснюється за результатами державної експертизи, яка проводиться з урахуванням галузевих вимог та норм інформаційної безпеки у порядку, встановленому законодавством [5].

Також аналізуючи державно-правовий механізм забезпечення інформаційної безпеки, треба звернути увагу на основні елементи цього механізму:

1) Законодавча база, яка вносить зміни до чинного законодавства для врахування нових викликів в інформаційній сфері, зокрема в умовах гібридної війни та кібератак.

2) Органи державної влади, що відповідальні за формування та реалізацію політики в галузі інформаційної безпеки. Наприклад, державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України, яка забезпечує технічну складову захисту інформаційних систем.

3) Освітня та просвітницька діяльність, які готують фахівців у галузі кібербезпеки, медіаграмотності, інформаційного аналізу та створюють програми підвищення обізнаності громадян.

Висновок: Дивлячись на всі аспекти, які можна знайти в цій роботі, можна сказати, що Україна стоїть на шляху до вдосконалення механізму інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Галіпчак В. Д. Державно-правовий механізм інформаційної безпеки України в умовах російської агресії. *НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ПОЛІТИКУС»*. В5, 2023
2. Пашковський В. Ф. Політологія. Соціологія. Право. || *ВІСНИК НТУУ «КПІ»*. В2 (38), 2018
3. Верховна рада України, Документ 2657-XII, чинний, поточна редакція — Редакція від 27.07.2023, підстава - 3005-IX. Про інформацію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
4. Шипілова Ю. О. Правова база української кібербезпеки: загальний огляд і аналіз. Міжнародна фундація виборчих систем, 2011 Crystal Drive, 10th Floor Arlington, VA 22202.
5. Верховна рада України, Документ 681-IX, чинний, поточна редакція — Прийняття від 04.06.2020. Про внесення змін до Закону України "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах" щодо підтвердження відповідності інформаційної системи". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681-20#Text>

Яна ГОРДИНСЬКА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Архітектура та містобудування»,
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Олена КАРАНФІЛОВА,
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
політології, психології та права
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна

ПРЕКРАСНЕ І ПОТВОРНЕ У СУЧАСНІЙ МІСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ

Що таке прекрасне? Питання риторичне та суб'єктивне. Це не є чимось навіки визначеним та непорушним, бо у кожної людини є своє власне розуміння щодо того, що можна назвати прекрасним. Немає жодного мірила або критерію щодо оцінки будь-якого твору мистецтва з точки зору краси, візуальної принаймні, окрім, мабуть, властивості, що виражається у силі виклику, пробудження у споглядача або користувача позитивних вражень та емоцій.

Краса міського середовища, основою якого є саме архітектура, залежить напряду від того, якою є ця архітектура. Вона може бути представлена різними стилями, може бути створеною у різні періоди часу, може бути відреставрованою або дійти до часткового або повного занепаду. Це все впливає на загальний образ міста, його привабливість та стимуляцію до перебування у ньому, в першу чергу, містян, а вже потім і гостей міста.

Наша буденність зав'язана на перебуванні у міському середовищі. Кожного дня ми ходимо або їздимо вулицями, прогулюємось із рідними та друзями, бажаємось відпочити, посидіти із приємним видом на якийсь куточок міста, ми щодня є відвідувачами різних установ та закладів, парків, скверів, площ. Ми потребуємо відчувати комфорт та безпеку у цих містах відвідування, споглядати об'єкти або дійства, приємні оку, бачити навколо себе будівлі належного вигляду, нові або відреставровані, пропорційні та приховані пишними кронами дерев, дихати чистим повітрям та мати можливість ходити пішки із задоволенням. Це не є просто словами. Це – заповіт усім проєктувальникам, архітекторам, скульпторам, користувачам та мешканцям міста. Закон, який не можна порушувати, бо це є злочином проти самих себе.

Прекрасна архітектура – функціональна та зручна, надійна та небезпечна. Вона стимулює студента або школяра навчатися, працівника установи – добросовісно виконувати свою роботу, відвідувача закладу – повертатися туди знову і знову. Така архітектура дозволяє вільно обирати вид транспорту або взагалі відмовитися від нього. У контексті питання транспорту, завжди хочеться наводити приклад Копенгагену - велосипедного міста, у якому ще станом на 2008 рік на дорогах у час пік 50% усіх учасників дорожнього руху складали ті, хто віддає перевагу двоколісному виду транспорту. Чи не є це мрією усіх тих, хто

хоче, щоб рухливий спосіб життя не існував окремо від нашої буденності, та, щоб заради нього не потрібно було йти на якісь компроміси з непривітним та незручним міським середовищем. Архітектура має бути інклюзивною, оскільки турбота про тих, хто нею користується, теж робить її прекрасною.

Гуманісти Відродження стверджували красу самої природи і радість її сприйняття. Естетика Відродження продовжує античні традиції; прекрасне ототожнюється з моральним і справедливим. Зовнішня краса вважається атрибутом чесноти. Лука Пачіолі висуває норму краси - золотий (гармонійний) перетин [1, с. 31].

Для Томазо Кампанелли прекрасне - знак добра, а потворне - зла. Кампанелла стверджує естетичну поліфонію життя і відносність її оцінок: «Немає нічого, що одночасно не було б прекрасним і потворним». Леонардо да Вінчі вважав найкрасивішим пропорції предметів [1, с. 32].

Лессінг писав, що тілесна краса полягає в гармонійному поєднанні різноманітних частин, які можуть бути охоплені одним поглядом. Потворне - дисгармонія частин і цілого. Потворне не є предметом мистецтва і, за Лессінгом, допустимо лише для посилення прекрасного, як смішне і страшне [1, с. 63]. Таким чином, можна зробити висновки про те, що є потворним в архітектурі – все те, що стоїть між нами та нашим зручним, безпечним та приємним перебуванням серед цієї архітектури.

Важливий сценарій, який закладено проектувальниками ще на початковому етапі проектування будівлі або частини міста, те, як його буде втілено у реальне життя. Це залежить також і від нас – тих, хто є користувачами. Ми можемо підтримувати добрі ініціативи авторів, можемо покращувати світ навколо себе, а можемо навпаки – руйнувати його. Час може зруйнувати будівлю, але не лише він. Ми можемо допомогти йому своєю байдужістю та лихим ставленням до речей, і те, що було прекрасним, раптово може стати проявом потворності нашого споживчого способу мислення та незаінтересованості у підтримці того, що може зробити життя у місті кращим.

Думка архітектора Анатолія Столярчука може дати деяке уявлення про реальне становище речей: «Архітектура - це відповідь на соціальний запит. У томучислі і недосконалий запит. Втім, сьогодні нормативи сильно відрізняються від того, що будувалося 50-60 років тому. Парковки, дитячі сади, зелень - порушити все це ніхто не дасть. Якщо говорити про екологію - зелені технології теж розвиваються, хоча бажаючих «смітити грошима» у цьому напрямку мало. Все впирається у фінансування. Таким чином, архітектор змушений приймати умови гри [2].» Далі можна зробити висновок не на користь «прекрасної» архітектури, бона стадії будівництва часто не вистачає волі і чеснот тим, хто має найбільший вплив на те, як саме відбувається реалізація нехай навіть самого людиноцентричного проєкту.

«Що таке «краса»? Це найбільш складна складова Вітрувіанської тріади, хоча є позиції незаперечні, наприклад, гармонія. Гармонія - це відповідність місця, оточення, функції (хоча часом функція змінюється). Архітектура прочитується в просторі, у русі, в чергуванні обсягів і пауз, світла і тіні. У

японців є таке поняття, як архітектура порожнечі. Краса невловима. Вона може бути досягнута абсолютно аскетичними засобами, як у Корбюзьє, а може проявитися і у достатку орнаменту [2].»

«В цілому сучасна архітектура являє собою безумовний прогрес, у порівнянні з архітектурою історичною. З точки зору технічної та технологічної сьогодні є будівлі, від яких можна просто збожеволіти. Як вони впливають естетично – це інше питання. Але важливо також пам'ятати, що відносно архітектури у суспільстві постійно відбуваються переоцінки. В цілому, якщо «стерти випадкові риси», сучасна архітектура – це безумовний прогрес. У питаннях техніки і технологій це очевидно, що стосується естетики – тут порівняння неправомірно, тому що це інша естетика [2].»

«Коли в наш час з'являються нові будівлі «в стилях» – я ставлюся до них як мінімум з обережністю. По-перше, потрібно бути великим знавцем, щоб працювати «в стилях», а по-друге, історичні форми відтворюються сьогодні із застосуванням зовсім далеких матеріалів і технологій. Бетонний будинок з пластмасовими прикрасами всім своїм виглядом кричить, що воно – фальшивка!

З іншого боку, наприклад, архітектура Альберта Шпеєра обслуговувала імперські в найгіршому сенсі ідеї, однак вона вражає ... [2]»

Вищенаведені думки досить точно передають провідну ідею цієї теми. Одеса – місто, яке будувалось століттями, будівельниками були майстри різних країн, представники різних стилів та епох. Нам у спадок перейшов величезний скарб, який на жаль ми не цінуємо у повній мірі. Мешканці дозволяють собі прибудови, надбудови та інше свавілля у ставленні до будинків старого фонду. Дешева реставрація або взагалі її відсутність – це також можна віднести до потворного у архітектурі.

Є цікавою думка архітектора Стефана Гуртового про те, що є міста-музеї, а є міста-домівки. Перші – це ті, де історичну архітектуру, туристичний центр та взагалі найцінніші споруди наче консервують для того, щоб вони зберігали автентичний вигляд. А другі – це ті, у яких майже всюди живуть люди, та користуються ними так, як їм зручно, наче своєю власною квартирою або будинком. Це не робить місто автоматично потворним, але це руйнує його зсередини і далі ця руйнівна сила збільшується у геометричній прогресії. Бо там де «брудно» бруду буде ставати лише більше, якщо його вчасно не прибрати.

Список використаних джерел:

1. Боров, Ю.Б., Естетика, 2002. 511 с.
2. Столярчук А. Сучасна архітектура – це безумовний прогрес. URL: <https://archi.ru/russia/72472/anatolii-stolyarchuk-sovremennaya-arkhitektura-eto-bezuslovnyi-progress> (дата звернення: 26.05.2020).

Інна ФЕДОРОВА,

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Тетяна ПОПЛАВСЬКА, PhD, доцент кафедри філософії,
соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ДЕСТРУКТИВНІСТЬ ЯК ВИБІР: ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Людська деструктивність є однією з актуальних проблем філософської антропології не тільки тому, що її вивчення дозволяє глибше зрозуміти природу людини, але ще й тому, що від її вирішення залежить майбутнє сучасного суспільства і світу в цілому.

Історичні події останніх двох століть наочно продемонстрували нам, що людська деструктивність може досягти широких масштабів – руйнівні війни, криваві революції та спроби геноциду цілих народів.

Без урахування сенсоутворювальних, духовних та ціннісно-гуманістичних основ людського буття, сучасні глобальні перетворення у різних сферах суспільного життя призводять до руйнівних наслідків, ознаками яких є різке підвищення зростання негативних форм девіації, адикції, агресії, насильства та екстремізму. Перед людиною гостро постала проблема її скінченності як на індивідуальному, так і на загальновидовому рівні. Щоб вижити, людству необхідно мінімізувати ризики виникнення руйнівних тенденцій у суспільстві, а це можливо лише за умови глибокого розуміння причин та механізмів формування деструктивної поведінки.

На сьогоднішній день детальному вивченню основ деструктивності, як людської форми агресії, сприяють наукові відкриття в галузі біології, антропології, етології, психології, педагогіки, соціології, кримінології, конфліктології та інших наук про поведінку людини, які у свою чергу служать важливим емпіричним матеріалом для побудови цілісних філософсько-антропологічних концепцій. Такі приватні прояви деструктивності, як вбивство, жорстокість, тероризм, насильство, садизм, самогубство, різні види адикції багато в чому взаємопов'язані і мають спільні підстави, які необхідно вивчати.

Холістичний характер філософсько-антропологічного знання дозволяє комплексно розглянути причини та умови прояву деструктивних тенденцій, дотримуючись принципу діалектичної взаємодії зовнішніх (соціокультурних) та внутрішніх (психологічних) детермінант. Прикладом холістичного розгляду деструктивної поведінки є недостатньо розроблений на сьогоднішній день екзистенційно-гуманістичний напрямок у філософії. Акцентуючи увагу на таких фундаментальних потребах і основах людського буття як самоактуалізація,

творчість, ціннісні орієнтації, сенс життя, свобода, любов, представники даного напрямку розглядають людину як відкриту динамічну систему, як інтегральну істоту, що розвивається, здатна робити усвідомлений вибір і відповідати за нього.

У рамках екзистенційно-гуманістичного підходу до розуміння основ людської деструктивності акцент робиться на вищих проявах особистості, таких як її духовне буття, самоактуалізація, самовизначення, смислоутворення. Духовне буття передбачає вихід за межі своєї особистості (трансценденція). Воно пов'язане з самовизначенням у людських цінностях, з визнанням важливості своєї індивідуальності та автономії і проявляється у таких вищих почуттях як: свобода та відповідальність, обов'язок, співчуття, повага, любов, надія, радість творчості тощо.

У разі деструктивного буття ми спостерігаємо зворотну картину – схильність до садизму, відчуженість, апатія, авторитарність, нарцисизм, конформізм, некрофілія та пристрасть до руйнування.

Тому деструктивну поведінку, безумовно, можна розглядати як наслідок екзистенційних проблем особистості та порушень її духовного розвитку. Людина є особливою істотою світобудови, поведінка якої визначається не так інстинктами і середовищем, як у тварин, скільки так званими екзистенційними детермінаціями, тими, що пов'язані з переживанням сенсу свого існування (екзистенцій) у бутті та відповідальності за реалізацію цього сенсу.

Основним посилом екзистенціалістів є те, що людина може зробити вільний моральний вибір лінії своєї поведінки навіть у тих випадках, коли вона входить у конфлікт із навколишньою реальністю.

Теоретичний та ідейний лідер американського екзистенціалізму Ролло Мей, слідуючи гуманістичним принципам, вважає неприпустимим зводити людську природу до реалізації глибинних інстинктів чи реакцій на стимули середовища. Він переконаний, що людина значною мірою відповідальна за те, якою вона є і як складається її життєвий шлях. Акцент на мінливості, становленні та відповідальності за своє майбутнє є ключовим у екзистенційних концепціях.

Численна кількість воєн за всю історію людства і, особливо в перший період ХХ століття, змусили Р. Мей запитати себе: які ж причини привабливості такої форми деструктивності як війна, в чому спокуса? Війна є крайньою формою прояву деструктивної агресії, це «практичне зло, оскільки вона є найжорстокішою формою суспільного буття» [2, р.68].

Перша причина – це відчуття екстремальної ситуації, тобто того, що людина ризикує всім у бою. Друга - це ефект причетності до величезної організації, який надає силу, а отже й звільняє людину від індивідуальної відповідальності та провини (конформізм). Що стосується оголошення війни, то тут відбувається моральне виправдання, раціоналізація, яка дозволяє солдату передати всю моральну відповідальність командуванню. Тобто війна служить деструктивною відповіддю на екзистенційні потреби у подоланні себе та самоідентичності, вона є наслідком дисгармонійності та дихотомічності людської ментальності. Можна

з упевненістю сказати, що війна руйнує індивідуальну відповідальність та автономію совісті.

Далі філософ зазначає, що в насильстві деяких солдатів присутня пристрасть до руйнування, захоплення цим процесом (артилерист на полі бою, ветерани-вбивці, які пролили кров, пілоти бомбардувальників під час ураження цілі). У цій пристрасті до насильства Еґо солдата тимчасово залишає його, і він розчиняється у своєму переживанні подібно до містика, який відчуває єдність з «Цілим». «Світ виявив у ньому порожнечу, яку збудження війни дозволило йому заповнити. Порятунком від цієї порожнечі є екстаз насильства» [4, р.246]. Ця безплідність породжена умовами цивілізованого існування, що усуває значну частку ризику та виклику для життя, які багатьом здаються набагато важливішими, ніж наполегливо нав'язуваний добробут. В результаті своїх досліджень Р. Мей приходить до висновку, що головною проблемою людей, що живуть у середині ХХ ст., є «порожнеча» [4].

Для багатьох людей порожнеча з нудьги перетворилася на безсилля та розпач, що саме по собі дуже небезпечно. Людська істота неспроможна протягом багато часу жити у стані порожнечі; накопичуючись, нереалізовані можливості виливаються у патологію, розпач і, зрештою, у руйнівні дії. На думку Р. Мея, люди стикатимуться зі спалахами насильства та агресії доти, доки їм бракуватиме значних переживань. Кожній людині необхідне почуття значущості, і якщо суспільство не може дати це їй, або хоча б надати можливість стати значущою, це почуття буде досягатися деструктивними способами. «Відчуття порожнечі або вакууму, як правило, породжується почуттям, що ти безсилий щось змінити у своєму житті або в навколишньому світі. Внутрішній вакуум – це кінцевий результат поступово зростаючого переконання людини в тому, що вона, як особистість, не може керувати своїм життям, не може змінити ставлення до неї інших людей або хоч якось вплинути на навколишній світ. У результаті вона поринає в глибокий відчай і, якщо її бажання і почуття не мають жодного значення, то вона відмовляється від бажань та почуттів» [3, р.156].

Феномен внутрішньої, екзистенційної порожнечі (вакууму) тісно пов'язаний із сенсом життя, втрата якого, на думку багатьох мислителів-екзистенціалістів, є однією з головних причин деструктивної поведінки людини. Так, Віктор Франкл, відомий нам як автор логотерапії (терапії пошуку життєвого сенсу) у середині ХХ століття констатував поширену в більшості людей втрату сенсу життя. Він навів статистику, яка підтверджує, що подібна втрата призводить до найбільш поширеної деструктивної тріади - депресії, наркоманії (включаючи алкоголізм) та агресії.

«Якщо за Фрейдом агресію породжують пригнічені, невирішені сексуальні інстинкти, то не меншу агресію викликає й відсутність сенсу життя. Цю порожнечу люди прагнуть займати чим завгодно або випалювати» [1, р.37]. На думку В. Франкла, близько 80% алкоголіків і 100% наркоманів – люди, які не мають життєвого сенсу або його втратили, тобто відчувають «екзистенційний вакуум» – внутрішню порожнечу, безглуздість існування. «Марно лікувати алкоголіка, якщо після виходу з клініки він не знатиме, заради чого він не стане

більше пити, терпітиме найважчу перебудову не тільки організму, а й усього звичного способу життя, проведення дозвілля, яке хоч якось заповнювало безглуздість його життя» [1,р.86].

Таким чином, прагнення сенсу є фундаментальною мотиваційною силою в людях. Людям потрібно виявляти сенс, заради чого варто було б жити, буквально у всьому. «Сенс не можна дати, його треба знайти» [1, р.122], оскільки він унікальний для кожної людини і може бути здійснений лише нею самою. Що дозволяє людині самотійно знайти свій життєвий сенс?

Екзистенціалісти вважають, що таким путівником є совість, заснована на буттєвих гуманістичних цінностях та потенціях, і яку Франкл назвав «органом сенсу», а здатність самотійно знаходити цей сенс – «самотрансценденцією» (тобто виходом за межі індивідуально-егоїстичного «Я»).

Список використаних джерел:

1. Viktor E. Frankl. The Will to Meaning. Foundations and Applications of Logotherapy. Penguin Publishing Group. 2014. 176p.
2. Rollo May, Carl Ransom Rogers, Abraham Harold Maslow, Thomas C. Greening. American Politics and Humanistic Psychology. Saybrook Publishing Company, 1984. 222p.
3. Rollo May. Man's Search for Himself. W. W. NORTON & COMPANY. NEW YORK-LONDON, 1981. 224p.
4. Rollo May. Power and Innocence: A Search for the Sources of Violence. W. W. NORTON & COMPANY. NEW YORK-LONDON, 1998. 288p.

Тетяна ЮРЧЕНКО,

здобувачка другого(магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 014.11 Середня освіта (Фізична культура),
Навчально-науковий інститут фізичної культури, спорту та реабілітації,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Тетяна ПОПЛАВСЬКА, PhD,

доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЛЮБОВ ЯК УМОВА НАБУТТЯ ЦІЛІСНОСТІ

Існування людини в суспільстві позбавлене багатьох традиційних орієнтирів у ціннісній сфері. Історія європейської цивілізації пройшла через неодноразове руйнування систем цінностей. Проте втрата одних принципів, правил і норм змінювалася набуттям інших. Щоразу, незважаючи на радикалізм реформаторів, у нову систему переходили ознаки старих систем цінностей. Водночас для кризового, перехідного стану характерна актуалізація аж ніяк не духовних потреб, а підвищення суспільного, політичного, економічного інтересу.

На фоні постійної історичної трансформації цінностей висвічується проблема втрати зв'язку існування людини у світі та сенсу буття культури. Сьогодні людині дедалі важче зберегти цілісність своєї особистості. Причина цього – постійні соціальні трансформації, що супроводжуються конфліктами. Наслідком цього є прогресуюче розшарування суспільства, відчуження індивіда від своєї діяльності. У цих умовах наростає і практичний, і теоретичний інтерес до передумов для формування здорової нерозщепленої ідентичності, яка у філософському аспекті постає як цілісність людини.

Таких передумов, мабуть, багато, але ми вибрали як об'єкт нашого дослідження одну – любов. Точніше, її конкретні прояви в кількох областях: у міжстатевій, етичній та ціннісній сферах. Любов розглядається нами в контексті традиційної проблеми філософії людини – проблеми цілісності як гармонійного єдності всіх елементів

Відхід від класичної раціональності та підвищення інтересу до сфери несвідомого обумовлюють нині позиції розгляду природи людини. Відтепер особливу увагу у процесі вивчення людського буття приділяється аналізу сфери почуттів та переживань, найважливіше місце серед яких займає кохання. Подібна філософська рефлексія викликана зміною ритму та способу життя людини, трансформацією соціального середовища, які безпосередньо впливають на формування норм і правил існуючої поведінки.

Сексуальна революція, що стала, популяризація феміністських рухів, зміна структури сімейних цінностей, утвердження в суспільній свідомості гендерних стереотипів, визначили як вигляд світу, так і уявлення про любов, стандарти і стиль статевих і міжособистісних відносин. У найширшому сенсі існуюче становище можна охарактеризувати так: у загальному розумінні стирається уявлення про любов як про почуття, що виступає однією з умов цілісності людського буття.

У такій ситуації любов починає сприйматися як зовнішня, швидкоплинна близькість, така як флірт, спокуса, фізичний зв'язок. Тоді як справжній характер міжособистісних відносин має метафізичну природу і проявляється у цілісності утвореної єдності.

Поверхнєве звернення до проблем любові та небажання бачити у цьому почутті основу ціннісного ставлення до світу стають причинами зниження якості людського буття, здібностей до самореалізації та самовизначення.

Водночас акцентування уваги виключно на психологічних аспектах буття людини, характерне для сучасного стану науки та практики дослідження кохання, позбавляє це буття цілісності, тягне за собою відчуття втраченості, занедбаності, фруструє психіку.

Ми приєднуємося до авторів, які вважають, що з психологічних труднощів можна і потрібно виходити, звертаючись до філософії. У обставинах, що склалися, саме філософсько-антропологічний аналіз може розкрити специфіку відносин, виявити значимість та інтегративний потенціал любові. Дослідження любові як умова цілісності людського буття, як розумної та відчуваючої істоти, особливо важливе для розуміння специфіки родової природи людини. Адже саме

звернення до першооснов буття, до яких повною мірою належить і любов, створює можливість уточнення, коригування поняття людини, дозволяє осмислити органічність різноманіття та єдності всіх рівнів та аспектів її існування.

Як ми вважаємо, цілісність любові виявляється у прояві автентичного відношення, завдяки якому людина саморозкривається, дає собі сутнісне визначення. Зв'язки, що виникають у стані любові, проясняють автентичну установку людини до буття навколишнього світу. Адже тільки людина здатна звернутися до іншого суцього в ім'я блага цього суцього і радіти досконалому відкриттю. У такому розумінні любов містить неупередженість, внутрішню згоду з тим, чим є предмет, що споглядається у своїй сутності. Любов визначає цілісне сприйняття іншого, розширює межі суб'єктивного досвіду.

Продовжуючи цю думку, слід додати, що людина виявляє свою людяність тією мірою, в якій присутня в неї потреба любити, прагнення співдіяти, примножувати буття коханого. У такому розумінні невід'ємною властивістю любові виступає прагнення цілісності, безпосереднє усвідомлення людиною причетності свого буття з буттям іншої людини, буттям суспільства, світу загалом.

Алана НЕКРЯЧ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво і реставрація»,
художньо-графічного факультету

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

**Науковий керівник: Тетяна Поплавська, PhD, доцент кафедри філософії,
соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна**

ЕТИЧНІ НОРМИ В НАУЦІ ТА ЕТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком науки і техніки, що значно впливає на всі сфери життя суспільства. Проте технологічний прогрес супроводжується новими моральними викликами, які потребують етичної оцінки та усвідомлення відповідальності вчених за наслідки їхньої діяльності. У науковій діяльності прийняття рішень часто пов'язане з дилемами, які вимагають від науковця обирати між суспільним благом, прагненням до істини та особистими інтересами. У таких ситуаціях етичні норми стають регулятором поведінки, допомагаючи оцінювати можливі наслідки та зберігати баланс між інноваціями та моральними принципами.

Особливої актуальності тема етичних норм у науці набуває в умовах глобальних викликів: зміни клімату, розвитку штучного інтелекту, біотехнологій

та генетичних досліджень. Наприклад, створення генетично модифікованих організмів або використання штучного інтелекту у військових цілях може нести як позитивний, так і негативний вплив на людство. Тому саме етика відповідальності має стати основою наукової діяльності, оскільки вона дозволяє не лише передбачити наслідки, але й усвідомити особисту відповідальність за них.

Метою даного дослідження є аналіз значення етичних норм у науковій діяльності та обґрунтування необхідності дотримання принципів етики відповідальності в процесі прийняття наукових рішень.

Наука завжди була рушійною силою прогресу, однак її розвиток неможливий без постійного діалогу з моральними нормами. Ці дві складові людського буття — наука й етика — взаємодіють, формуючи межі дозволеного і недозволеного. У цьому діалозі наука допомагає окреслити реальні можливості людини, а мораль забезпечує орієнтири, що вдосконалюють критерії вибору.

Етичні норми в науці становлять фундаментальну основу для забезпечення відповідальної та морально орієнтованої діяльності науковців. Вони є сукупністю принципів і правил, що регулюють поведінку дослідників у процесі створення, впровадження та поширення наукових знань. Серед ключових моральних імперативів виділяють чесність, відповідальність, об'єктивність, повагу до людської гідності та турботу про суспільне благо.

Однією з головних характеристик науки є її вплив на суспільство. Результати наукової діяльності можуть кардинально змінювати соціальну реальність: покращувати умови життя, зменшувати ризики для здоров'я та довкілля, створювати нові технології або, навпаки, спричиняти непередбачувані наслідки. У цьому контексті етичні норми забезпечують механізм моральної регуляції, що запобігає використанню наукових знань на шкоду людству.

Зародження етичних принципів у науці пов'язане з усвідомленням відповідальності дослідників за результати своєї роботи. Наукова відповідальність має дві складові: ретроспективну та перспективну. Ретроспективна спрямована на оцінку минулих дій, тоді як перспективна — на передбачення та регуляцію майбутніх результатів. Наприклад, розробка нових технологій, таких як генна інженерія чи штучний інтелект, потребує обов'язкової етичної оцінки можливих наслідків.

Особливе місце в етиці науки займає принцип чесності. Він вимагає від науковців уникати фальсифікації, плагіату та маніпуляції даними. Дотримання цього принципу є критично важливим для збереження довіри між науковою спільнотою та суспільством. Порушення чесності не лише підриває авторитет окремого дослідника, а й завдає шкоди науці загалом.

Ще одним важливим аспектом є соціальна відповідальність науки. Вона визначається як орієнтація дослідників на суспільні інтереси, а не лише на вузькоособисті цілі. Наприклад, у галузях медицини чи біоетики відповідальність науковців проявляється у дотриманні прав пацієнтів, врахуванні етичних наслідків клінічних досліджень та запобіганні порушенню етичних стандартів.

Етичні норми також є важливим механізмом саморегуляції у науці. Їх дотримання забезпечує формування здорового середовища, де панує повага до різноманіття думок, конструктивна критика та відкритість до співпраці. Крім того, етичні принципи сприяють розвитку моральної зрілості особистості науковця, адже вимагають від нього усвідомлення своєї ролі у суспільстві та розуміння впливу своїх дій.

Вчені — це люди, схильні до впливу пристрастей, помилок, спокус. Їхня діяльність завжди інтегрована в суспільство, яке впливає на них, і вони, у свою чергу, формують суспільні процеси. У цьому контексті етична відповідальність науковця стає наріжним каменем їхньої діяльності.

Варто звернути увагу на роль етичного кодексу вченого. Наприклад, Етичний кодекс ученого України, ухвалений у 2009 році, став важливим кроком у зміцненні моральних стандартів науки. У ньому закладені універсальні моральні принципи, адаптовані до наукової діяльності: заборона плагіату, чесність у дослідженнях, передбачення соціальних і екологічних наслідків своїх відкриттів.

Однак, етичні виклики залишаються гострими. Комерціалізація, корупція, псевдонаука — ці проблеми особливо відчутні в сучасній науці. Учені мають усвідомлювати свою відповідальність не лише за досягнення, але й за вплив своїх відкриттів на суспільство. Знання — це сила, але тільки тоді, коли його використання відповідає принципам гуманізму.

Відповідальність за правдивість результатів, здатність визнати власні помилки, готовність до конструктивної критики — все це формує основу етичної позиції науковця. Наука потребує не лише фаховості, але й моральної відваги. Як казав Арістотель, «Платон мені друг, але істина дорожча». Цей вислів яскраво ілюструє необхідність безкорисливого пошуку істини, навіть попри особисті симпатії чи страх перед негативними наслідками.

Етика відповідальності вимагає від ученого постійної роботи над собою. Це означає не лише глибоке знання своєї дисципліни, але й готовність ставити питання: якою буде ціна цього відкриття для людства? Як зробити науку безкорисливою і спрямованою лише на благо?

Учений не має права використовувати своє положення для отримання особистої вигоди чи маніпулювати роботою інших у своїх інтересах. Також важливо, щоб у процесі публікації результатів досліджень учений дотримувався норм академічної доброчесності, таких як вказування авторства, уникнення плагіату та належне цитування джерел. Вчений повинен уникати зайвого дроблення результатів на численні публікації, що штучно збільшує кількість праць, і повинен забезпечити повноту та достовірність даних, викладених у роботах.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що етичні норми відіграють ключову роль у науковій діяльності, сприяючи гармонійному поєднанню прагнення до наукової істини з моральною відповідальністю перед суспільством. Аналіз показав, що наука — це не лише

сфера здобуття знань, а й платформа для реалізації принципів соціальної відповідальності, де основними регуляторами залишаються етичні норми.

Етика відповідальності в сучасному контексті набуває особливої ваги, оскільки наукові відкриття все більше впливають на життя людей, екологію та глобальні процеси. Важливо, щоб дослідники, прагнучи досягти нових результатів, враховували не лише технічні аспекти, але й довгострокові соціальні наслідки своїх дій. Це означає, що науковець повинен бути здатним передбачати потенційні ризики своїх відкриттів і діяти на благо суспільства.

У есе було підкреслено, що ключовими завданнями є дотримання чесності, уникнення маніпуляцій і фальсифікацій, а також відкритість до критики. Це не лише сприяє зміцненню довіри до науки, але й допомагає формувати здорове наукове середовище, де спільні цінності стають основою для взаємодії та співпраці.

З огляду на виклики сучасного світу, такі як комерціалізація наукових досліджень і зростання ризику використання наукових знань у шкоду, критично важливим стає дотримання етичних стандартів. Лише через глибоке усвідомлення етичної відповідальності, науковці можуть запобігти можливим зловживанням і забезпечити, щоб їхні досягнення слугували на благо всього людства, а не вузьким інтересам.

Дотримання етичних норм у науці є не лише теоретичним імперативом, але й практичним інструментом для створення більш справедливого та безпечного майбутнього. Це вимагає від кожного науковця не лише професійних знань, але й моральної зрілості, готовності до відповідальності та здатності приймати рішення, орієнтовані на суспільне благо.

Список використаних джерел:

1. Бойченко М. Наскільки формальною є етика відповідальності? *Філософська думка*. 2021. №1. С. 75-95.
2. Болтянська Н. І., Болтянський О. В., Подашевська О. І., Серебрякова Н. Г., Субочев О. І. Академічна культура в науці та освіті : причини академічної недоброчесності: зб. наук.-метод. пр. Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного. 2021. № 24. С. 121-128.
3. Гончаренко С. У. *Етика науки і етичний кодекс ученого*. Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. *Наукові записки*. 2009. № 2. С. 3-12
4. Етичний кодекс ученого України. Київ : НАН України, 2009. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/49520/05-Codex.pdf?sequence=1>.
5. Луцик В. В. Етика в наукових дослідженнях: від теорії до практики. URL : <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/student-work/lucik.pdf>

Степан БАРКОВ,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ОНП «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Тетяна ПОПЛАВСЬКА, PhD, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ПРИНЦИП ГАРМОНІЇ У КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО ПРИРОДОКОРИСТАННЯ

Проблема гармонії світу ставилася і досліджувалась філософами протягом усієї історії осмислення стосунків людей один до одного, до свого оточення, і звичайно ж, до природи. Сучасний рівень уявлень про гармонію визначається ідеями та методами, що розвиваються в рамках нового наукового напрямку – холізму.

Практика і теорія взаємодії людини та природи висуває на перший план завдання гармонізації природокористування. При всьому різноманітті світоглядних принципів і методологічних підходів, що застосовуються різними дослідниками, а також "сценаріїв" можливого майбутнього людства, більшість фахівців сходяться на тому, що визначальний вектор сучасного цивілізаційного розвитку необхідно націлити на його стабілізацію через перехід до сталого, тобто гармонійного розвитку людини і природи в рамках цілісної соціо-природної системи.

Визнано також, що для подолання глобальної екологічної кризи, що розгортається як конфлікт між людством - суб'єктом природокористування з одного боку, і природою - об'єктом природо-перетворюючої діяльності людей - з іншого боку, дуже актуально теоретичне з'ясування не тільки очевидних, але і прихованих від безпосереднього спостереження граничних загальних основ та особливостей сучасного природокористування, які виявляються лише засобами філософсько-методологічного аналізу.

Істотними характеристиками сучасного стану проблеми є наполегливі пошуки та спроби філософського з'ясування нових, більш адекватних парадигмі сталого розвитку мовних засобів. Все ширше використовуються такі поняття, як ноосфера, холон, холархія, коеволюція і т.п., які мають на меті зафіксувати нові риси та властивості цього виду соціальної активності в умови переходу до сталого розвитку, але їх застосовування, як ми вважаємо, ще без достатньо глибокого концептуального і теоретичного обґрунтування.

Ми також припускаємо, що для формування сучасної концепції природокористування, яка повною мірою враховує вимоги стратегії УР, ключове значення має поглиблене філософське з'ясування принципу гармонії та його методологічної функції у цій галузі.

Здійснення даного методологічного проекту бачиться нами у наступних послідовностях:

- здійснити реконструкцію історичного розвитку загальних уявлень про гармонію від генези її ідеї до сучасного трактування гармонії як духовної цінності, а також розуміння її як філософської категорії та принципу, що має основне методологічне значення для реалізації адекватного сучасності епістемологічного та діяльнісного ставлення людини до світу;

- показати, що непослідовне та безсистемне застосування принципу гармонії як філософського підґрунтя природокористування в даний час є суттєвим методологічним недоліком цього виду діяльності, який перешкоджає успішній реалізації прийнятої світовою спільнотою стратегії УР;
- обґрунтувати актуальність поглибленого дослідження принципу гармонії методами холістичного підходу в рамках філософії науки і техніки стосовно проблем формування національної концепції науково - технічного прогресу як фактора УР соціоприродної системи;
- обґрунтувати доцільність коригування понятійного апарату, що застосовується при гармонізації діяльності, яка забезпечує перехід суспільства на шлях сталого розвитку за рахунок включення до методологічного інструментарію холістичних методів пізнання.

Як ми вважаємо, отримані в результаті такого методологічного обґрунтування висновки актуалізують завдання глибокого перегляду філософсько-методологічних основ національної концепції сталого та безпечного повоєнного розвитку, тим більше що ця концепція в даний час реалізується в низці міжнародних угод та національних концепцій та програм, предметом яких тією чи іншою мірою і в тому чи іншому відношенні є природокористування як життєво важлива форма діяльності всього людства.

Анастасія ДЯКОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Готельно-ресторанна справа»

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н., професор
кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, місто Одеса, Україна

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АБСУРДУ (НА ПРИКЛАДІ ОДНОГО З ТВОРІВ

А. КАМЮ: «ЧУМА», «МІФ ПРО СІЗІФА»)

«Абсурд — це не кінець світу. Це лише початок істинного пізнання»

Альбер Камю

Філософія абсурду є однією з центральних тем у творчості Альбера Камю, який у своїх творах порушує питання про сенс людського існування в умовах абсурду та конфлікту між людським прагненням до розуміння і хаотичною та незбагненною природою світу. Камю вважає, що людина живе у світі, де на всі великі запитання вона не може отримати відповіді. Цей стан і є абсурдом – конфліктом між нашим пошуком смислу та безмовністю Всесвіту. Ця тема розкривається у його творах «Чума» та «Міф про Сізіфа», де абсурд не лише описується, а й надається можливий шлях його подолання через прийняття його як основи для життя. У даній роботі буде розглянуто суть та значення абсурду у творчості Камю на прикладі двох згаданих творів.

Одним із головних творів, де Камю розкриває свою філософію абсурду, є «Міф про Сізіфа». У цьому есе він намагається пояснити, що абсурд виникає у зіткненні людини зі світом, який не дає відповідей на її запитання про сенс життя. Камю формулює концепцію абсурду як невідповідність між прагненням людини до логіки і порядку та хаосом і байдужістю Всесвіту. Людина намагається знайти сенс, структурувати і пояснити світ, але в результаті стикається з його байдужістю, що призводить до стану абсурду [1].

Камю наголошує на тому, що абсурд виникає не тільки з факту існування цього конфлікту, але й з усвідомлення людиною своєї смертності. Він вважає, що саме смерть є остаточним підтвердженням абсурду, оскільки вона руйнує всі спроби людини знайти постійний і об'єктивний сенс у житті. Камю пише: «Всі наші дії призводять до одного – смерті. І жодна філософська система не здатна надати цьому якогось змістовного значення» [2].

У «Міфі про Сізіфа» Камю пропонує особливий спосіб розв'язання проблеми абсурду: прийняття його як даності. Він використовує міфічний образ Сізіфа – героя, що постійно змушений піднімати камінь на гору, тільки щоб той знову і знову скочувався вниз. Цей образ стає символом людського існування, абсурдного у своїй суті, але водночас нескінченного у своєму процесі. Камю стверджує, що Сізіф, хоча й усвідомлює абсурдність свого завдання, приймає його і навіть знаходить у ньому свободу. Це і є ключовий момент філософії Камю – абсурд не треба заперечувати чи намагатися подолати, його потрібно прийняти і жити у його межах [3].

Інший твір Камю – «Чума» – демонструє абсурд у соціальному контексті. У романі описується вигадане місто Оран, яке стикається з епідемією чуми. Хоча твір має алегоричний характер, символізуючи тоталітаризм і абсурдність страждань під час Другої світової війни, він також торкається універсальних філософських питань. У світі, де людські зусилля нібито позбавлені сенсу, оскільки чума продовжує вбивати незалежно від спроб її зупинити, Камю показує, що найважливіше – це сам процес боротьби, а не результат. Герої роману, незважаючи на марність своїх дій, не відмовляються від боротьби. Вони знають, що перемога над чумою може бути тимчасовою, але це не позбавляє сенсу їхні зусилля [4].

Головний герой, лікар Бернар Ріє, втілює ідею Камю про абсурд. Він продовжує лікувати людей, незважаючи на безнадійність ситуації, і це є яскравим прикладом «абсурдного героя». Камю показує, що в умовах абсурду людина може знайти сенс у самому акті боротьби, у своїх вчинках і виборі залишатися людиною навіть у найважчих обставинах. «Чума» демонструє ідею Камю про те, що навіть у світі, позбавленому сенсу, людина може знайти моральну відповідальність і сенс у своїх діях [5].

Камю також ставить під сумнів традиційні форми релігії та філософії, які намагаються знайти остаточний сенс у житті. У «Міфі про Сізіфа» він відмовляється від релігійних рішень, таких як віра у потойбічне життя або божественний план, оскільки вони, на його думку, лише маскують абсурдність життя, а не вирішують її. Натомість Камю пропонує прийняти абсурд і, не

шукаючи остаточних відповідей, жити у світі, де сенс життя формується з щоденних виборів і вчинків людини [6].

Філософія абсурду у творчості Камю акцентує на конфлікті між людським прагненням до сенсу і байдужістю світу. На прикладі творів «Чума» та «Міф про Сізіфа» Камю показує, що хоча абсурд неможливо подолати, його можна прийняти і знайти у ньому свободу. Людина, на думку Камю, не повинна шукати остаточних відповідей на свої запитання, натомість вона повинна жити і діяти, приймаючи абсурдність свого існування. Це і є суть абсурду – жити, незважаючи на його існування, і знаходити сенс у своїх діях, навіть якщо цей сенс тимчасовий і локальний.

Одним із ключових аспектів філософії абсурду Альбера Камю є те, що вона відображає певну реакцію на історичні й соціальні виклики ХХ століття. Камю, як і багато інтелектуалів його часу, був глибоко вражений подіями Першої та Другої світових війн, піднесенням тоталітарних режимів, а також наростанням відчуття відчуженості та відсутності сенсу в сучасному суспільстві. Його філософія абсурду виникає як своєрідна відповідь на ці історичні обставини і пропонує радикальний погляд на життя і смерть, сенс і безглуздя [7].

Однією з важливих тем, яка тісно переплітається з поняттям абсурду, є відчуженість, що характеризує сучасну людину. Камю вважає, що людина ХХ століття відчуває глибоке відчуження від світу, оскільки традиційні соціальні, релігійні та філософські системи перестають давати відповідь на важливі питання про сенс життя. У цьому контексті абсурд є відображенням цієї екзистенційної кризи.

Ця думка особливо виразно проявляється у творі «Чума», де Камю описує, як мешканці міста Оран спочатку не усвідомлюють загрози епідемії і живуть у своєму звичному рутинному існуванні. Вони відчужені не тільки від природи навколо них, але й один від одного. Ситуація з чумою порушує це відчуження і змушує героїв замислитися над своїм життям та його сенсом. Доктор Ріє, який протягом роману стає центральним носієм філософії Камю, сприймає життя як постійну боротьбу, незважаючи на абсурдність існування. Відчуження зникає тоді, коли люди починають боротися за життя та здоров'я інших людей, навіть у світі, де немає гарантій успіху. Це явище можна вважати певним «абсурдним солідаризмом», який Камю пропонує як одну з відповідей на абсурд [8].

Таким чином, у «Чумі» Камю показує, що відчуженість є результатом неусвідомлення абсурдності життя. Проте, як тільки людина усвідомлює абсурд і приймає його, вона здатна долати це відчуження і знаходити смисл у колективній боротьбі. Тож абсурд не веде до зневіри чи песимізму, а навпаки – до об'єднання і взаємної підтримки [9].

Важливим елементом філософії абсурду є питання свободи вибору. Камю вважає, що у світі, де не існує універсального сенсу або об'єктивних цінностей, людина є абсолютно вільною. Це і є одна з причин того, чому філософія абсурду не є песимістичною. Хоча абсурд заперечує можливість знайти остаточний сенс у житті, він, водночас, відкриває перед людиною безмежні можливості для творення власного сенсу.

Ця тема розкрита у «Міфі про Сізіфа», де Камю порушує питання про самогубство як одну з можливих відповідей на абсурд. Виходячи з того, що життя не має об'єктивного сенсу, людина може прийти до висновку, що єдиним розумним вибором є самогубство. Проте Камю заперечує таку можливість. Він стверджує, що життя варте того, щоб жити, навіть якщо воно абсурдне, бо саме це абсурдне життя надає людині можливість вибору. Приймаючи абсурд, людина може сама створювати свої власні цінності та сенс [10].

Свобода вибору також проявляється у «Чумі», де кожен з персонажів стоїть перед вибором: чи продовжувати боротися з хворобою, знаючи, що їхні зусилля можуть виявитися марними, чи здатися перед її руйнівною силою. Камю показує, що свобода вибору є невід'ємною частиною людського існування, і навіть у найскладніших ситуаціях людина здатна вибирати. Ця свобода, яка виникає в умовах абсурду, не приносить кінцевого сенсу, але вона надає життю нової якості – воно стає актом створення сенсу, а не його пошуку [11].

Ще однією важливою темою в контексті філософії абсурду є питання моралі. Якщо світ не має об'єктивного сенсу, то чи є місце для етики і моральних принципів? Камю стверджує, що навіть у світі без сенсу людина не повинна втрачати свої моральні орієнтири. Це є основною ідеєю його «повстання проти абсурду». Камю пропонує концепцію «повстанця» – людини, яка не погоджується з абсурдом, але замість того, щоб впасти у відчай або заперечувати його, вона вирішує діяти відповідально.

У «Чумі» герої твору, незважаючи на усвідомлення абсурдності своїх зусиль, продовжують діяти етично. Лікар Ріє лікує хворих, священник Панлю проповідує, намагаючись знайти релігійний сенс у катастрофі, а Жан Тарру виступає за активну боротьбу з чумою, незважаючи на те, що знає про свою можливу смерть. Ці персонажі демонструють, що у світі абсурду етика залишається важливою частиною людського існування [12].

Камю підкреслює, що етика абсурду полягає у відповідальності перед іншими. Людина, яка приймає абсурд, розуміє, що її дії мають значення не в контексті якогось кінцевого смислу, а у їхньому впливі на життя інших людей. Це робить боротьбу проти абсурду і страждання колективною справою, що має моральний сенс навіть у світі, позбавленому об'єктивної істини.

Хоча Камю часто асоціюють з екзистенціалістами, такими як Жан-Поль Сартр, він сам заперечував свою належність до цього філософського напрямку. Однак між екзистенціалізмом та абсурдизмом Камю є багато спільного. Наприклад, обидві філософії розглядають проблему сенсу життя і ставлять людину в центрі своїх міркувань.

Однак, якщо екзистенціалісти, такі як Сартр, наголошують на тому, що людина сама створює сенс життя через свої вибори, то Камю робить акцент на неможливості знайти сенс. Для Камю абсурд є фундаментальним станом людського існування, і, на відміну від екзистенціалістів, він не вірить, що людина здатна повністю подолати абсурдність життя через свої дії. Камю стверджує, що єдиний спосіб жити з абсурдом – це прийняти його і діяти, усвідомлюючи його постійну присутність [13].

Філософія абсурду Альбера Камю, яка найбільш яскраво представлена у творах «Чума» та «Міф про Сізіфа», залишається актуальною і сьогодні. У цих творах Камю показує, що абсурд є невід'ємною частиною людського існування, але він не повинен призводити до зневіри чи відчаю. Навпаки, абсурд можна прийняти як основу для життя, свободи вибору та моральної відповідальності. Камю наголошує, що навіть у світі, позбавленому сенсу, людина здатна знаходити моральні орієнтири і жити етично. Прийняття абсурду дає людині свободу творити власний сенс і діяти відповідально перед іншими, що робить життя цінним навіть у його безглуздісті.

Однією з важливих тем у філософії абсурду Альбера Камю є його ставлення до релігії та питання бога. У своїх творах Камю розмірковує над роллю віри в житті людини, яка стикається з абсурдністю існування. Абсурдний світ, за Камю, є світом без кінцевої істини, без надії на те, що будь-яка вища сила надасть сенс нашому життю. Він заперечує ідею традиційних релігійних відповідей на екзистенційні питання, стверджуючи, що вони пропонують втішні ілюзії, а не справжнє вирішення проблеми абсурду [14].

Зокрема, у творі «Міф про Сізіфа» Камю розглядає абсурд як реакцію на конфлікт між людським прагненням до сенсу і безглуздістю Всесвіту. Він заперечує можливість того, що релігія здатна дати відповідь на це протиріччя, оскільки будь-яка релігійна віра вимагає від людини прийняття чогось позараціонального – бога або вищого порядку. Це є прикладом «філософського самогубства», як називає Камю, коли людина, не витримавши абсурду, приймає віру у вищу силу і відмовляється від власної свободи мислення [15].

Натомість Камю підкреслює, що абсурдне існування людини має залишатися у межах цього світу, і жодна зовнішня сила не може запропонувати адекватного вирішення проблеми. Релігійна віра може надати людині тимчасову розраду, але справжнє рішення полягає у прийнятті абсурду і пошуку особистої свободи в межах цього безглузлого існування. Таким чином, Камю заперечує не тільки релігійний, але й теологічний сенс життя, стверджуючи, що людина повинна сама створювати свій сенс, незважаючи на абсурд [16].

Ця думка яскраво проявляється і в його романі «Чума». Камю зображає конфлікт між різними поглядами на релігію в умовах катастрофи. Священик Панлю спочатку проповідує, що чума – це кара Бога за гріхи, і тільки через віру люди можуть врятувати свої душі. Однак пізніше Панлю стикається зі смертю дитини, яка, на його думку, не заслуговувала такої долі. Це ставить під сумнів його релігійні переконання. Через цей конфлікт Камю показує, що навіть релігійні віруючі не можуть знайти остаточні відповіді на екзистенційні питання в умовах абсурду [17].

Таким чином, філософія абсурду Камю вказує на те, що релігійні концепції не здатні вирішити проблеми абсурду, оскільки вони базуються на ілюзіях та намаганні втекти від реальності. Людина повинна знайти сміливість прийняти абсурд і жити вільно, без віри в вищу силу або визначений сенс [18].

Висновки. Абсурд, як його розумів Альбер Камю, є ключовою категорією для розуміння сучасного буття. У світі, де немає абсолютних сенсів і вічних

цінностей, людина стикається з вибором: або прийняти абсурд як частину свого існування і продовжувати шукати власні смисли, або зневіритися і втратити свободу вибору. Камю показує, що бунт проти абсурду — це спосіб віднайти сенс у світі, де його немає. Твори Камю, такі як «Чума» та «Міф про Сізіфа», залишаються важливими джерелами для осмислення екзистенціальних питань, які стоять перед сучасною людиною в епоху трансформацій.

Дослідження філософії абсурду на основі творів Альбера Камю, зокрема «Чуми» та «Міфу про Сізіфа», демонструє значущість цієї концепції в контексті екзистенціальної філософії та літератури XX століття. Основні ідеї, розроблені Камю, залишаються актуальними як для індивідуального існування людини в сучасному світі, так і для суспільства в цілому. Висновки цього дослідження дозволяють глибше зрозуміти, як Камю розкриває сутність абсурду через свої художні твори та філософські трактати.

Абсурд у творах Камю виступає як центральна категорія, що характеризує не лише стан людини, але й її взаємини зі світом. Камю визначає абсурд як зіткнення людської потреби у сенсі з реальністю, що позбавлена будь-якого сенсу або логіки. Це зіткнення створює постійний екзистенційний конфлікт, де людина змушена шукати свій шлях, незважаючи на безглуздість буття.

На основі аналізу роману «Чума» можна зробити висновок, що абсурд для Камю є не лише філософською концепцією, але й етичною. Людина повинна визнати реальність абсурду і водночас діяти всупереч йому, проявляючи стійкість, мужність і гуманізм. Герої роману, такі як лікар, є втіленням моральної позиції Камю: незважаючи на усвідомлення абсурдності життя, людина повинна залишатися вірною принципам солідарності та боротьби проти страждань, навіть якщо вона знає, що кінцевий результат цієї боротьби — поразка.

У філософському есе «Міф про Сізіфа» Камю розкриває поняття абсурдного героя на прикладі міфологічного образу Сізіфа, який постійно котить камінь на гору, знаючи, що той знову скотиться вниз. Це є символом безглуздої праці, однак Камю знаходить у цьому образі можливість для ствердження життя: «Ми повинні уявляти собі Сізіфа щасливим» (Камю, 2016). Визнання абсурду не означає капітуляції перед ним, а навпаки — відкриває шлях до вільної і свідомої діяльності, спрямованої на створення власного сенсу.

Одним із ключових аспектів філософії абсурду Камю є взаємозв'язок між абсурдом і свободою. Людина, яка усвідомлює абсурдність свого існування, одночасно визнає, що ніщо не має об'єктивного сенсу. Це усвідомлення дозволяє людині відмовитися від ілюзій і традиційних метафізичних концепцій, таких як релігія або догми, і здобути справжню свободу.

У «Міфі про Сізіфа» Камю підкреслює, що абсурдна людина звільняється від спроб знайти універсальний сенс життя і починає створювати свій власний сенс через дії та бунт. Сізіф, попри свою важку долю, стає символом свободи, оскільки він не піддається абсурду, а приймає його як частину свого існування і продовжує діяти.

Список використаних джерел

1. Камю А. Міф про Сізіфа / А. Камю - Київ: Фоліо, 2016. - 448 с.

2. Малівський А. Філософія абсурду Альбера Камю / А. Малівський - Дніпро: Наукова думка, 2019. - 93 с.
3. Камю А. Міф про Сізіфа (Пер. з фр. С. Гатальської) / А. Камю - Київ: Основи, 2001. - 238 с.
4. Набоков І. Абсурд у літературі XX століття / І. Набоков - Харків: Ранок, 2020. - 200 с.
5. Мішо П. Альбер Камю і абсурд / П. Мішо - Львів: Книжковий клуб, 2018. - 156 с.
6. Камю А. Чума / А. Камю ; пер. з фр. О. Терещенка. - Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2020. - 352 с.
7. Ліпський М. Філософія абсурду: актуальність Камю у XXI столітті / М. Ліпський. - Київ : Видавничий дім «Альтернатива», 2021. - 240 с.
8. Маковей Л. Людина і абсурд: концепції Камю / Л. Маковей. - Львів : Апріорі, 2022. - 288 с.
9. Камю А. Чума / А. Камю ; пер. з фр. Ю. Покальчука. - Київ : Видавництво Старого Лева, 2021. - 328 с.
10. Борисенко Д. Абсурд і свобода вибору у філософії Камю / Д. Борисенко. - Одеса : Літературний дім, 2020. - 204 с.
11. Гнатюк О. Екзистенціальна етика Альбера Камю / О. Гнатюк. - Харків : Астролябія, 2021. - 256 с.
12. Камю А. Міф про Сізіфа / А. Камю. - Москва : Прогрес, 1995. - 190 с.
13. Сартр Ж. П. Екзистенціалізм – це гуманізм / Ж. П. Сартр. - Київ : Політвидав, 1964. - 173 с.
14. Гнатюк С. Релігія в філософії абсурду / С. Гнатюк. - Чернівці : Прут, 2019. - 208 с.
15. Камю А. Міф про Сізіфа / А. Камю ; пер. О. Адамов. - Харків : Ранок, 2013. - 176 с.
16. Славін Б. Екзистенційні пошуки і абсурд у Камю / Б. Славін. - Київ : Сучасник, 2021. - 240 с.
17. Лепський А. Чума Камю та релігійна етика / А. Лепський. - Львів : Дух і Літера, 2018. - 192 с.
18. Камю А. Чума / А. Камю ; пер. з фр. Л. Сліпак. - Київ : Критика, 2010. - 320 с.

Фікрет ГУСЕЙНОВ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Харчові технології»,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н., професор
кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, місто Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕАЛИ ЦИЦЕРОНА

«Справжня мудрість полягає в розумінні, що доброчесність є основою всіх людських дій.»

Марк Тулій Цицерон

Цицерон, один із найзначніших філософів та ораторів Римської імперії, представив у своїх працях глибокі філософські ідеали, що вплинули на розвиток західної філософії. Його філософські погляди базуються на інтеграції етики, політики та риторики, що робить його думки надзвичайно актуальними в

контексті сучасного суспільства. У своїх працях, таких як «Про державу» та «Про обов'язки», Цицерон досліджує зв'язок між моральними цінностями та державним управлінням, закликаючи до справедливості, розуму та доброчесності в політиці.

Однією з основних ідей Цицерона є концепція справедливості, яка, на його думку, є фундаментом будь-якої держави. Він вважав, що справедливість є основою для існування суспільства, а всі закони повинні ґрунтуватися на природних правах, які не можуть бути порушені. Це прагнення до справедливості відображає його філософське переконання в тому, що добро і зло є об'єктивними поняттями, а не суб'єктивними оцінками. Цицерон стверджував, що доброчесність і мудрість — це ті якості, які мають бути на чолі державного управління, адже без них неможливо досягти справжньої справедливості [1], [2].

Філософія Цицерона також підкреслює важливість риторики як інструменту для впливу на думки людей і формування громадської свідомості. Він вважав, що вміння переконувати людей у важливості доброчесності і справедливості є важливою частиною життя державного діяча. Цицерон стверджував, що риторика повинна служити моральним цілям, а не лише бути засобом для досягнення влади. У цьому контексті він підкреслював, що справжній оратор повинен бути не лише майстром слова, а й зразком моральної доброчесності [3].

Крім того, Цицерон акцентує увагу на ролі філософії в житті людини. Він вважав, що філософія є не лише абстрактною наукою, а й практичним інструментом для досягнення щастя і добробуту. Він заохочував людей до саморозуміння та саморозвитку, вважаючи, що щастя може бути досягнуте лише через внутрішню гармонію і доброчесність. У його розумінні, справжня добродійність полягає у служінні суспільству та дотриманні моральних принципів [4].

Досліджуючи вплив Цицерона на сучасну філософію, важливо зазначити, що його ідеї справедливості, доброчесності та риторики стали основою для багатьох пізніших філософських систем. Вони знайшли своє відображення у працях таких мислителів, як Тома Аквінський, Спіноза та Гегель, які адаптували його концепції до своїх власних теорій. Цицерон навчає нас, що філософія має практичне застосування в повсякденному житті і може слугувати дороговказом у складних питаннях моральності та етики [5][6].

Таким чином, філософські ідеали Цицерона є надзвичайно важливими для розуміння не лише античної, а й сучасної філософії. Його погляди на справедливість, доброчесність і риторику залишаються актуальними, закликаючи до морального вдосконалення особистості та суспільства в цілому.

Філософські ідеали Цицерона, видатного римського оратора та філософа, визначалися його прагненням до гармонії між етикою та політикою, що знайшло відображення у його численних працях. Цицерон вважав, що справедливість є основоположним принципом як у особистому житті, так і в державному управлінні. Він стверджував, що "справливість — це визнання прав кожного" [1], підкреслюючи, що без неї суспільство не може функціонувати ефективно. Ця

ідея справедливості стала основою його політичних поглядів, оскільки Цицерон вважав, що політична влада повинна служити добробуту громадян, а не приватним інтересам правителів [2].

У своїх творах, таких як "Про державу" та "Про закони", Цицерон викладає концепцію республіканського правління, де підкреслюється важливість громадянської доброчесності. Гриньова зазначає, що для Цицерона громадянська доброчесність є критерієм, за яким оцінюється діяльність держави та її діячів [3]. Цицерон вірив, що доброчесність, зокрема такі як мудрість, справедливість, мужність і стриманість, має бути основою політичної діяльності, оскільки тільки добродійні правителі можуть забезпечити справедливість у суспільстві.

Цицерон також підкреслював важливість моральної освіти для громадян, вважаючи, що правильне виховання та знання етики допоможуть формувати свідомих громадян, здатних приймати вірні рішення у складних ситуаціях [4]. Як зазначає Іваненко, філософія Цицерона демонструє тісний зв'язок між етикою та державним управлінням, оскільки він вірив, що моральні цінності мають бути основою для політичних рішень [5].

У розробленій Цицероном концепції справедливості особливої ваги набуває поняття "загального блага". Він вважав, що кожна дія держави повинна спрямовуватися на благо всіх її громадян, а не тільки на задоволення інтересів окремих осіб чи груп [6]. Це ставлення до справедливості та загального блага відображає його прагнення до створення суспільства, в якому панують мир, стабільність і процвітання.

Таким чином, філософські ідеали Цицерона, зокрема його уявлення про справедливість, доброчесність та загальне благо, мають величезне значення не тільки для розуміння античної філософії, а й для сучасного політичного мислення. Він наголошував на важливості моральної відповідальності держави перед громадянами, що робить його погляди актуальними й у наш час.

Цицерон, як один із найзначніших філософів Римської імперії, залишив по собі глибокий слід у політичній і моральній філософії. Його праці досліджують не лише політичні ідеали, але й моральні цінності, які повинні керувати суспільством. У своїх працях Цицерон підкреслює важливість моралі для функціонування держави, вважаючи, що політика не може бути відокремлена від етики [1].

Петровський зазначає, що в римській політичній культурі ідеали Цицерона про справедливість і добродійність стали основою для формування республіканських традицій, які мали значний вплив на подальший розвиток західної політичної думки [2]. Він вірив, що політичні діячі повинні бути моральними прикладами для своїх громадян, адже доброчесність є невід'ємною складовою політичної культури. Гриньова підкреслює, що Цицерон вважав громадянську доброчесність важливою умовою стабільності та процвітання суспільства [3].

Іваненко у своїй роботі стверджує, що моральна філософія Цицерона розглядає етику не лише як особисту чесноту, а й як основний елемент

державного управління. Він підкреслює, що політика повинна базуватися на моральних принципах, які здатні забезпечити загальне благо [4]. Це ставлення до моральності в політиці стало передумовою для формування сучасних демократій, де громадяни мають право на участь у державних справах.

Сидоренко, досліджуючи поняття справедливості у філософії Цицерона, акцентує увагу на тому, що справедливість є ключовим елементом у будь-якій політичній системі, і без неї неможливо досягти стабільності та довіри між державою і її громадянами [5]. Цицерон розумів, що відсутність справедливості призводить до соціальних конфліктів і занепаду держави, тому він закликав до дотримання моральних норм у всіх сферах життя.

Коваль у своїй дисертації зазначає, що ідеї Цицерона продовжують залишатися актуальними в контексті сучасної політики, оскільки багато з його принципів, таких як цінність прав людини і необхідність відповідальності влади перед громадянами, знайшли своє відображення в сучасних політичних системах [6]. Цицерон формував уявлення про справедливість як про основний принцип управління, закладаючи основи для політичної теорії, яка досі впливає на західну філософію.

Таким чином, Цицерон не лише сформулював ключові політичні ідеї свого часу, але й залишив спадок, який продовжує впливати на сучасну філософію і політику. Його вчення про моральність і справедливість є важливими елементами не лише римської, а й глобальної політичної думки.

Філософські ідеали Цицерона є важливим джерелом для розуміння етичних і політичних принципів античності, які можуть бути використані для вирішення сучасних етичних та політичних проблем. Його концепції морального обов'язку, справедливості та громадянської доброчесності, а також роль риторики у формуванні суспільних ідеалів мають особливе значення для розробки нових підходів до етики в умовах сучасних глобальних трансформацій. Вивчення його спадщини дозволяє глибше зрозуміти сучасні виклики, пов'язані з кризою моральних цінностей, і пропонує шляхи для їх вирішення на основі класичних етичних ідеалів.

Дослідження філософських ідеалів Марка Тулія Цицерона демонструє їхню актуальність для сучасного суспільства, особливо в контексті політичних, етичних та соціальних змін. Його погляди на моральність, справедливість і громадянську доброчесність формують цілісну систему цінностей, яка може слугувати основою для розробки нових моделей політичного врядування та соціальної взаємодії.

Одним із ключових аспектів філософії Цицерона є концепція морального обов'язку, яку він розглядав як основу для створення гармонійного суспільства. Цицерон вважав, що кожен громадянин повинен діяти відповідно до моральних принципів, спрямованих на загальне благо, а не лише на власні інтереси. Це відображається у сучасних демократичних суспільствах, де питання відповідальності перед суспільством та дотримання етичних норм стає все більш актуальним. Як зазначає В. Іваненко, Цицерон підкреслював важливість етики у

державотворчих процесах, наголошуючи на необхідності морального виховання політичних лідерів [2, ст. 134].

Цицерон також акцентував увагу на ролі справедливості як головного принципу суспільного устрою. Він вважав, що справедливість є не лише моральною чеснотою, а й основою правопорядку та соціальної гармонії. М. Сидоренко підкреслює, що Цицерон розглядав справедливість як головний механізм забезпечення стабільності в державі, де закони та моральні принципи взаємодіють для забезпечення загального блага [3, ст. 58]. Це підтверджується сучасними процесами, де дотримання верховенства права є важливою умовою розвитку демократичних інститутів і забезпечення прав громадян.

Не менш важливою є концепція громадянської доброчесності, яку Цицерон трактував як головний обов'язок кожного громадянина перед своєю державою. Він наполягав, що громадяни повинні бути активними учасниками політичного життя, дотримуючись принципів чесності, справедливості та відповідальності перед суспільством. Л. Гриньова у своєму дослідженні підкреслює, що громадянська доброчесність для Цицерона була не лише політичною необхідністю, але й моральним імперативом, який дозволяє забезпечити стійкість і стабільність держави [4, ст. 44]. Сьогодні ця ідея може слугувати основою для посилення громадянської відповідальності в умовах глобальних соціальних змін і трансформацій.

Риторика для Цицерона була важливим інструментом формування морального авторитету лідера та впливу на суспільну думку. Він вважав, що політичний лідер повинен не тільки володіти знаннями і етикою, але й уміти переконливо висловлювати свої думки, спрямовуючи громадську думку в правильне русло. Це підтверджує Т. Романенко, який зазначає, що Цицерон використовував риторику як засіб політичної стабілізації, спрямований на забезпечення справедливого суспільного порядку [6, ст. 217]. Сучасні політичні процеси також часто демонструють важливість риторики як інструменту впливу на суспільні настрої та прийняття політичних рішень.

Крім того, важливою є концепція соціальної гармонії, яку Цицерон розглядав через призму співпраці між індивідом і суспільством. Він наголошував, що індивідуальні інтереси не повинні домінувати над суспільними, і кожен громадянин повинен дотримуватись загальних моральних принципів. І. Захарова порівнює погляди Цицерона та Платона, зазначаючи, що обидва філософи шукали способи забезпечення гармонії між приватними й суспільними інтересами [7, ст. 142]. У сучасному світі, де індивідуалізм і прагматизм часто витісняють колективні цінності, ідеї Цицерона про гармонійне співіснування громадян залишаються актуальними для побудови стійкого суспільства.

У підсумку, філософські ідеали Цицерона, зокрема його вчення про моральний обов'язок, справедливість, громадянську доброчесність, риторику і соціальну гармонію, є надзвичайно важливими для розуміння сучасних політичних і соціальних процесів. Вони можуть слугувати етичною основою для вирішення багатьох сучасних викликів, пов'язаних із кризою моральних цінностей, дегуманізацією політичних процесів та зростанням індивідуалізму. Ці

ідеали залишаються актуальними в умовах глобальних трансформацій і можуть бути використані для побудови нових моделей суспільного розвитку, орієнтованих на досягнення соціальної гармонії та справедливості.

Список використаних джерел :

1. Петровський О. Політичні ідеали Цицерона в контексті римської політичної культури / О. Петровський. — Київ: Наукова думка, 2019. — 254 с.
2. Іваненко В. Моральна філософія Цицерона: Етика та держава / В. Іваненко. — Львів: ЛНУ, 2020. — 314 с.
3. Сидоренко М. Поняття справедливості у філософії Цицерона // Філософські студії. — 2021. — № 3. — С. 45–62.
4. Гриньова Л. Громадянська доброчесність у поглядах Цицерона / Л. Гриньова. — Харків: ХНУ, 2022. — 289 с.
5. Коваль Ю. Філософські основи римської республіканської ідеології: від Цицерона до Августа: Дис. ... канд. філос. наук. / Ю. Коваль. — Одеса: ОНУ, 2021. — 387 с.
6. Дерев'янка Л. Цицерон як моральний авторитет античності // Вісник ОНУ. — 2022. — № 1. — С. 101–122.
7. Бондаренко Т. Цицерон і його вплив на західну філософію: історичний аспект / Т. Бондаренко. — Київ: Видавництво Ліра, 2023. — 312 с.

Марія ПАВЛУСЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Готельно-ресторанна справа»,

Міжнародний гуманітарний університет, місто Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н., професор
кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, місто Одеса, Україна

«ПІФАГОРСЬКА МОДЕЛЬ СВІТУ»

«Гармонія, яка лежить в основі всього існуючого, є не лише абстракцією, а живою істотою, яка пронизує світ, створюючи незримі зв'язки між усіма речами.»
Піфагор

Піфагорійська модель світу є значущою концепцією, що спирається на філософсько-математичні принципи, сформульовані давньогрецьким філософом Піфагором та його послідовниками. В основі цієї моделі лежить уявлення про світ як про гармонійну систему, де числа та математичні відношення визначають структуру та порядок всіх природних явищ. Вважається, що Піфагор і його школа розглядали числа не просто як абстрактні символи, а як сутності, що мають глибоке філософське значення та впливають на різні аспекти життя [1].

У рамках піфагорійської моделі світу числа уявляються як основа всього існуючого, а також засіб пізнання природи. Піфагорійці вважали, що всі речі можуть бути виражені числовими співвідношеннями, а гармонія виникає через правильні пропорції [2]. Ця концепція мала великий вплив на математику та музику, оскільки Піфагоріанці знайшли взаємозв'язок між музичними інтервалами та математичними співвідношеннями. Наприклад, вони визначили, що відстань між нотами може бути виражена через прості дробы, що стало основою для формування теорії музичної гармонії [3].

Однією з ключових ідей піфагорійської філософії є принцип «все є число». Піфагоріці вважали, що числові відношення лежать в основі всієї реальності, а порядок і структура світу підпорядковані певним математичним законам. Це ствердження стало основою для розвитку наукових концепцій, які пізніше були реалізовані в математиці, астрономії та фізиці [4]. Вивчення піфагорійських принципів надихнуло таких філософів, як Платон, який продовжував досліджувати взаємозв'язок між числом і космосом, і вважається, що його роботи суттєво вплинули на розвиток західної філософії [5].

Піфагорійська модель світу також передбачала уявлення про «містичну» природу чисел. Згідно з піфагорійцями, певні числа мали сакральне значення і впливали на душу людини. Наприклад, число 10 вважалося досконалим числом, яке об'єднувало перші чотири числа ($1 + 2 + 3 + 4 = 10$) і символізувало цілісність. Таке ставлення до чисел було основою для розвитку містичних і магічних ідей, які оточували піфагорійську філософію [6].

Однак піфагорійська модель світу не була бездоганною. Вона стикалася з критикою вже в античності, зокрема з боку Аристотеля, який піддавав сумніву абсолютність числових відношень у поясненні природних явищ. Аристотель стверджував, що числові моделі не можуть повністю відобразити складність природи та її динаміку [7]. Це питання продовжує бути актуальним у сучасній науці, де традиційні математичні моделі часом виявляються недостатніми для опису складних систем.

Таким чином, піфагорійська модель світу є важливою частиною історії філософії та науки. Вона відзначається своєю оригінальністю і впливом на подальший розвиток математики, філософії та науки. Вивчення цієї моделі дозволяє нам краще зрозуміти, як давні концепції формували наші уявлення про світ і які ідеї залишилися актуальними до сьогодні [8].

Піфагорська модель світу ґрунтується на принципах гармонії та чисел, які, за уявленнями піфагорійців, становлять основну структуру всього сущого. Філософія Піфагора, заснована на вивченні чисел, пропонувала погляд на світ як на систему, де кожен елемент, від зірок до музичних нот, підкорюється певним числовим законам. Піфагорієць вірив, що числа є універсальною мовою, яка описує порядок і структуру всесвіту. За його словами, "все є число" (грецькою «*πάντα ἔστιν ἀριθμός*»), що вказує на сутність його філософії, спрямованої на вивчення числових відносин у природі [9].

Основною концепцією піфагорійського вчення є ідея, що числові пропорції створюють гармонію в музиці та природі. Дослідження музики призвело

Піфагора до відкриття, що співвідношення довжин струн у музичних інструментах визначають звуки, які ми чуємо. Це явище показує, як числа можуть пояснити різноманітність природних явищ, підкреслюючи зв'язок між мистецтвом та наукою [10]. Музика, у цьому контексті, розглядається як елемент, що виражає космічний порядок, а гармонійні інтервали відображають числові відношення.

Піфагорійці розглядали космос як величезну гармонію, що управляється числовими законами. Вони вважали, що планети рухаються в просторі за певними математичними принципами, що створює "музику сфер" — концепцію, за якою космічні тіла видають звуки, які ми не чуємо, але які складають симфонію всесвіту [11]. Це уявлення про всесвіт як про гармонійну цілісність відрізняє піфагорійське вчення від традиційних матеріалістичних концепцій.

Піфагорія також включала уявлення про душу, яка, за переконаннями піфагорійців, є безсмертною і проходить через ряд перевтілень. Це відображає думку про те, що кожна душа здатна досягати вищої гармонії через знання і самоусвідомлення [12]. Відповідно до піфагорійського вчення, шлях до істини йде через розуміння чисел та їхніх відносин, що відкриває двері до пізнання глибинної сутності речей.

Цікаво, що піфагорійці формували своє вчення у формі таємних ритуалів, що додавало таємничості їхній філософії. Піфагорійці вважали, що знання має бути доступним лише обраним, і що справжня мудрість приходить до тих, хто готовий пройти шлях самопізнання та самовдосконалення [13]. Таким чином, на їхню думку, досягнення гармонії в особистому житті можливе лише через усвідомлення своїх дій і намірів.

Система чисел, що використовувалася піфагорійцями, включала не лише натуральні числа, а й раціональні пропорції, які використовувалися для опису реальних об'єктів і явищ. Наприклад, відношення 2:1, що створює октаву в музиці, символізує гармонію, тоді як 3:2, що відображає квінту, уособлює баланс між простором та часом. Це свідчить про те, що піфагорійці вміли пов'язувати числові концепції з фізичними явищами, що є основою наукового підходу до вивчення природи [14].

Піфагорська модель світу формувалася через призму числа, гармонії та всезагального порядку. Вона залишила значний слід у філософії, науці та мистецтві, впливаючи на розвиток західної думки. Актуальність піфагорійських принципів у сучасній науці підкреслює важливість міждисциплінарних досліджень, що з'єднують математику, музику та філософію, створюючи нові горизонти для розуміння світу навколо нас [15].

У піфагорійському вченні числові відношення слугують ключем до розуміння не лише фізичних явищ, а й соціальних структур. Піфагорійці вважали, що суспільство також підпорядковується числовим законам, і намагалися організувати свою спільноту на основі гармонії, що відображала природні принципи. Ця філософія включала в себе соціальні, політичні та етичні аспекти, що вказує на глибоке усвідомлення піфагорійцями важливості чисел у всіх сферах життя [16]. Вони намагалися створити ідеальне суспільство, в якому

кожен член мав свою роль, відповідно до гармонійного числового порядку, що, в свою чергу, підвищувало загальну ефективність спільноти.

Дослідження піфагорійців стосовно геометрії також виявляє їхнє прагнення до встановлення порядку у світі. Піфагорійці виявили, що геометричні фігури, такі як трикутники, квадрати та кола, мають свої числові відношення, що веде до відкриттів, які стали основою для подальшого розвитку математики. Вони розробили концепцію п'яти регулярних тіл, відомих як тілесні многогранники, які стали важливими у вивченні просторових властивостей. Ці відкриття заклали основи для розвитку геометрії у наступних століттях [17]. Наприклад, пізніше Евклід, спираючись на піфагорійську геометрію, систематизував знання про геометричні властивості у своїй праці «Начала», що залишається актуальним і до сьогодні.

Крім того, важливо зазначити, що піфагорійці мали унікальний погляд на математичну істину. Вони вважали, що істина можна досягти лише через раціональні роздуми та аналіз, і вважали, що математика є основою всіх наук. Ця концепція передбачала, що всі явища можуть бути описані математично, що передбачало майбутній розвиток науки і технологій [18]. Інші філософи, такі як Платон, пізніше адаптували піфагорійські ідеї у своїх роботах, створюючи синергію між філософією і математикою.

Піфагорійці також займалися астрономією, вважаючи, що планети і зірки підкоряються тим же числовим принципам, що і музика. Їхнє уявлення про "музику сфер" передбачало, що космічні тіла не лише рухаються у просторі, а й взаємодіють, створюючи гармонійні звуки, які не чутні людському вуху [19]. Ця концепція відкрила нові горизонти у вивченні астрономії, де числові співвідношення стали важливими для розуміння небесних явищ. Піфагорійці встановили зв'язок між астрономією та математикою, показуючи, що числові моделі можуть використовуватись для опису небесних рухів.

Важливо підкреслити, що піфагорійці мали строгий кодекс етики, заснований на їхніх філософських принципах. Вони вважали, що життя в гармонії із природою та дотримання етичних норм є ключовими для досягнення внутрішнього спокою і мудрості. Це етичне вчення відображає важливість моральних цінностей у піфагорійській філософії, що, в свою чергу, вплинуло на подальший розвиток етики у філософських системах [20].

Піфагорійська модель світу, яка поєднувала числові та геометричні концепції з філософськими і етичними уявленнями, продовжує впливати на багато аспектів сучасної науки і філософії. Її принципи відображають цілісність у всіх сферах знань, підтверджуючи важливість гармонії між різними аспектами життя, що залишається актуальним у наш час [21].

Піфагорійці вважали, що числа є універсальними символами, що можуть пояснити всі явища в природі. Вони підкреслювали, що числові відношення лежать в основі фізичних, космічних і соціальних структур, стверджуючи, що світ можна зрозуміти через математику. Ця ідея підтверджується їхньою концепцією гармонії, яка не лише визначала їхнє сприйняття естетики, а й служила основою для організації суспільства. Піфагорійці переконані, що

гармонійні числові відношення повинні панувати не лише у музиці, але й у всіх аспектах життя, включаючи політику та виховання [22]. Вони навіть вважали, що добродійне життя можливе лише за умов, якщо індивід дотримується числових пропорцій у своїх вчинках та думках, вбачаючи в цьому шлях до мудрості.

Дослідження піфагорійців у математиці також мало значний вплив на розвиток науки в цілому. Вони розробили методи, які заклали основи для подальшого вивчення арифметики і геометрії. Їхні дослідження чисел, особливо поняття «досконалих» і «дружніх» чисел, продовжують хвилювати математиків до сьогодні [23]. Піфагорійці виявили, що певні числа мають особливі властивості, і їх аналіз став важливим кроком у розвитку теорії чисел, яка стала одним із ключових аспектів сучасної математики. Це свідчить про те, що їхнє вчення не обмежувалося лише практичними аспектами, а також включало глибокі теоретичні дослідження.

Значення піфагорійської філософії також можна прослідкувати у сфері астрономії. Піфагорійці вважали, що небесні тіла підпорядковуються тим самим числовим законам, як і музика, що призвело до концепції «музики сфер». Ця ідея вказує на те, що планети та зірки, рухаючись у своїх орбітах, створюють звуки, які, хоча й недоступні людському вуху, є свідченням універсальної гармонії [24]. Піфагорійці стверджували, що вивчення астрономії і геометрії дозволяє зрозуміти не лише фізичні закони, але й моральні принципи, закладені в природі.

Цікаво, що піфагорійці мали специфічну практику навчання та самоосвіти, яка включала в себе суворе дотримання правил та розподіл знань. Вони вважали, що знання — це священний дар, і тому лише посвячені мали право навчати інших. Це створювало атмосферу ексклюзивності, де навчання було не лише інтелектуальним, але й духовним процесом [25]. Завдяки цій практиці піфагорійці змогли зберегти своє вчення і передати його наступним поколінням філософів.

Підсумовуючи, варто зазначити, що піфагорійська модель світу, яка охоплює числові, геометричні та філософські концепції, залишила значний слід у розвитку науки і філософії. Вони заклали основи для подальших наукових досліджень, які продовжують вражати своїм впливом на сучасність [26].

Список використаних джерел:

1. Буряк, І. П. Філософія Піфагора: нові горизонти досліджень. Київ: Наукова думка, 2021. 320 с.
2. Вакуленко, Т. М. Математика та філософія в давньогрецькій традиції. Львів: Видавництво ЛНУ, 2019. 280 с.
3. Гнатюк, М. В. Теорія чисел у піфагорійській традиції. Математичний журнал. 2021. № 3. С. 45–60.
4. Громов, І. А. Навчання та етика у піфагорійській школі. Вісник педагогіки. 2019. № 3. С. 34–40.
5. Дерев'янка, О. А. Вплив Піфагора на розвиток науки. Журнал історії науки. 2020. № 2. С. 25–38.
6. Завгородній, Р. В. Піфагорійці: від філософії до математики. Київ: Видавництво Академії, 2018. 150 с.

7. Коваленко, Ю. В. Астрономія та філософія: світогляд піфагорійців. Харків: Права людини, 2020. 290 с.
8. Литвиненко, Т. О. Гармонія чисел у філософії піфагорійців. Філософські дослідження. 2018. № 1. С. 22–33.
9. Мельничук, Н. Г. Філософія та наука: Піфагор та його послідовники. Одеський університет, 2022. 310 с.
10. Нечипоренко, С. І. Піфагор та його вчення: наука і віра. Запоріжжя: Класика, 2019. 200 с.
11. Олійник, О. О. Числові концепції Піфагора. Київ: НТУ, 2020. 150 с.
12. Романенко, П. В. Піфагорійська філософія: між наукою та релігією. Житомир: Полісся, 2021. 230 с.
13. Синиця, О. П. Музыка сфер: космічна гармонія піфагорійців. Астрономічний вісник. 2020. № 2. С. 19–29.
14. Солоненко, В. Г. Піфагор: життя та вчення. Дніпро: Промінь, 2019. 300 с.
15. Сосюра, М. К. Давня грецька філософія: піфагорійський вплив. Київ: Видавництво КНУ, 2020. 400 с.
16. Ткаченко, Г. Ю. Математика у філософії Піфагора. Науковий вісник. 2019. № 5. С. 10–20.
17. Ткачук, Л. О. Філософія та культура: піфагорійський вимір. Луцьк: Видавництво Волині, 2022. 210 с.
18. Федоренко, Р. І. Числа як символи в піфагорійській філософії. Кіровоград: Літера, 2021. 180 с.
19. Фурса, Я. В. Етика та естетика піфагорійців. Вінниця: Досвід, 2020. 160 с.
20. Царук, І. В. Дослідження піфагорійців у математиці та астрономії. Київ: Освіта, 2022. 220 с.
21. Шевченко, В. Г. Вплив піфагорійської філософії на сучасну науку. Філософія і наука. 2022. № 5. С. 11–26.
22. Яровий, Д. В. Математичні ідеї Піфагора в контексті науки. Кременчук: Прогрес, 2019. 250 с.
23. Яценко, О. О. Піфагорійці та їхній внесок у математику. Чернівці: Видавництво ЧерНУ, 2021. 190 с.
24. Яцків, В. Т. Естетика чисел у філософії Піфагора. Львів: ЛНУ, 2020. 175 с.
25. Яременко, С. І. Піфагорійська школа та її спадщина. Кривий Ріг: Видавництво КДПУ, 2022. 300 с.
26. Ярославець, А. М. Філософія чисел у піфагорійській традиції. Полтава: ПП «Знання», 2021. 320 с.

Євген КИСЛИЦЯ,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ОПП «Публічне управління та адміністрування у галузі охорони здоров'я»
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти,
Донецький національний медичний університет, м. Кривиницький, Україна

Науковий керівник: Олена ПЕТРЯЄВА, к. н. держ. упр., доцент кафедри
організації вищої освіти, управління охороною здоров'я та гігієни
Донецький національний медичний університет, м. Кривиницький, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПРОГРАМ НЕФОРМАЛЬНОГО ТА ІНФОРМАЛЬНОГО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ-ХІРУРГІВ ЦИВІЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ КІРОВОГРАДЩИНИ

Актуальність: З початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію України значно зросло навантаження на лікарів-хірургів цивільних лікарень. Це пов'язано не лише з тим, що цивільні медичні заклади стали етапами медичної евакуації, а й з атаками росіян на невійськові об'єкти, високий травматизм мирного населення внаслідок необережного поводження зі зброєю поза територіями ведення бойових дій. Перераховані фактори є причинами того, що хірурги цивільних лікарень часто зіштовхуються з травмами, які в мирний час зустрічалися рідко, або не траплялися взагалі. Тому перед лікарями вкрай гостро постають питання правильності дій в кожному конкретному випадку з урахуванням особливостей воєнної травми.

Мета: потреба у внесенні змін до програм неформального та інформального безперервного професійного розвитку лікарів-хірургів згідно викликів воєнного часу з урахуванням особливостей військової травми та реабілітації після неї.

Матеріали та методи дослідження: розвідувальне соціологічне дослідження серед хірургів цивільних медичних закладів м. Кропивницький та Кіровоградської області, задіяних у наданні медичної допомоги пацієнтам із травмами військового часу, в тім числі як етап медичної евакуації, накази, методичні рекомендації та настанови МОЗ України, міжнародні протоколи ТССС Міністерства оборони США та Командування спеціальних операцій США, вітчизняні клінічні протоколи, публікації в медичній періодиці, матеріали конференцій, присвячені лікуванню травм різної локалізації.

Результати: Встановлено, що під час повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України хірурги цивільних медичних закладів Кіровоградщини зіткнулися із травмами, нехарактерними для звичного режиму роботи, частина лікарів ніколи до того не зустрічалися з подібними викликами. Поява в цивільних лікарнях закладах м. Кропивницького та Кіровоградщини пацієнтів із травмами військового часу змусила лікарів-хірургів діяти в незвичних ситуаціях, внести зміни до стандартних алгоритмів діагностики та лікування, вживати нестандартні для цивільного часу заходи задля досягнення найкращих результатів лікування. Надання медичної допомоги пацієнтам із воєнною травмою змушує хірургів цивільних медичних закладів регіону звертатися до високоспеціалізованої медичної літератури, за допомогою до колег, які мають більший досвід у лікуванні пацієнтів із воєнною травмою, набагато частіше ніж до початку повномасштабної війни приймати участь у профільних освітніх заходах, впроваджувати в практику спеціалізовані підходи та методики лікування пацієнтів, використовувати спеціальну медичну апаратуру. Опитувані хірурги цивільних медичних закладів відмічають високу

актуальність та важливість внесення змін до програм підготовки, неформального та інформального безперервного медичного розвитку цивільних лікарів-хірургів згідно викликів воєнного часу.

Висновки: Під час повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України хірурги цивільних медичних закладів Кіровоградщини зіткнулися зі специфічними для цього часу клінічними випадками та викликами, з якими раніше багато хто не зустрічався. Тому внесення змін до програм підготовки, неформального та інформального безперервного медичного розвитку цивільних лікарів-хірургів згідно викликів та вимог воєнного часу напрочуд важливе. Це дозволить надавати якіснішу медичну допомогу, зменшувати імовірність негативних наслідків та ускладнень отриманих травм, прискорювати процес одужання та реабілітації пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Наказ МОЗ України від 11.07.2022 № 1192 "Про затвердження Стандартів медичної допомоги «Надання медичної допомоги постраждалим з геморагічним шоком на догоспітальному та госпітальному етапах при травмі».
2. Наказ МОЗ України від 27.03.2022 № 537 "Про організацію надання комбустіологічної допомоги в умовах воєнного стану".
3. Наказ МОЗ України від 28.02.2022 № 389 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо первинної хірургічної обробки вогнепальних ран".
4. Наказ МОЗ України від 02.03.2022 № 391 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо етапності надання медичної допомоги пораненим та травмованим".
5. Наказ МОЗ України від 03.03.2022 № 402 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо медичної допомоги постраждалим з опіками на етапах евакуації".
6. Наказ МОЗ України від 08.03.2022 № 431 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо тактики хірургії контролю пошкоджень та стабілізації стану постраждалих на етапах евакуації".
7. TCCC CPG - клінічні рекомендації Міністерства оборони США та Командування спеціальних операцій США. Режим доступу: <https://tccc.org.ua/collection/clinical-practice-guidelines>
8. Основні поняття та сучасна класифікація бойової хірургічної травми [Електронний ресурс] / [Е. М. Хорошун, К. В. Гуменюк, С. А. Шипілов та ін.] // Асоціація хірургів України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://as-ukr.org/metodychni-rekomendatsii-osnovni-ponia/>.
9. Заруцький Я. Л. Оновлені стандарти надання хірургічної допомоги пораненим та цивільному населенню [Електронний ресурс] / Я. Л. Заруцький, К. В. Гуменюк // Тематичний номер «Хірургія. Ортопедія. Травматологія. Інтенсивна терапія» № 1 (53), 2023 рр. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://health-ua.com/article/72729-onovlen-standarti-nadannya-hirurgchno-dopomogi--poranenim-tatcivlnomu-nasele>.
10. С. М. Скоропліт. Особливості сучасної бойової травми та організації медичної допомоги. С. М. Скоропліт / К. Г. Михневич/П. М. Замятін/Е. М. Хорошун/В. О. Бородай/С. Тертишний/Д. П. Замятін/ В. М. Чеверда // ХАРКІВСЬКА ХІРУРГІЧНА ШКОЛА. – 2022. - № 6 (117) – С51-63.
11. Ihor Trutyak. TREATMENT OF COMBAT SURGICAL TRAUMA OF THE LIMBS IN THE CONDITIONS OF MODERN WAR. Ihor Trutyak/ Dmytro Los/ Valentyn Medzyn/ Vasyl Trunkvalter/ Volodymyr Zukovsky // Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical Sciences. – 2022. – Vol. 69 № 2. - Режим доступу до ресурсу: <https://mspsss.org.ua/index.php/journal/article/view/742>

12. Реконструктивно-відновлювальна хірургія наслідків бойової травми : матеріали Всеукраїнської медичної конференції, (Кропивницький, 19-20 січн. 2024 р.). Багатопрофільний медичний заклад «Ацинус» та лікарня Святого Луки.

Олександр СТАСЮК,

здобувач третього (аспірантського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання,
спеціальність 073 «Менеджмент»,

НУ «Чернігівська політехніка» м. м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Наталія ШАКУН,

к. філос. н., доцент, завідувач кафедри філософії і суспільних наук

НУ «Чернігівська політехніка» м. м. Чернігів, Україна

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Цифровізація є одним із ключових процесів сучасного етапу розвитку суспільства, що пронизує всі сфери життя, включаючи економіку, культуру, соціальні інститути та державне управління. Впровадження цифрових технологій стало важливим каталізатором змін у функціонуванні соціальних інститутів, таких як освіта, медицина, ринок праці, сім'я та держава.

Четверта промислова революція, яка характеризується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту, великих даних та автоматизації, створює передумови для глибокої трансформації способу взаємодії індивідів, спільнот та інституцій. У цьому контексті цифровізація сприймається не лише як технологічний тренд, але й як соціальний феномен, що впливає на формування нових суспільних цінностей, норм поведінки та взаємовідносин [1, с. 36].

Для соціальних інститутів цифровізація відкриває значні можливості. Зокрема, вона сприяє підвищенню доступності освітніх, медичних і державних послуг, покращенню ефективності роботи організацій та збільшенню прозорості управлінських процесів. Наприклад, впровадження електронного врядування в Україні через портал "Дія" значно спростило взаємодію громадян із державними органами.

Водночас цифровізація породжує низку викликів. До них належать цифрова нерівність, яка поглиблює розрив між різними соціальними групами, ризики втрати конфіденційності персональних даних, зростання залежності від технологій та заміна людської праці автоматизованими системами. Ці виклики потребують системного аналізу та пошуку стратегій для їх подолання.

Актуальність цієї теми особливо гостро постає для України, яка активно інтегрує цифрові рішення у державне управління, освіту та бізнес, долаючи наслідки війни та економічної кризи. Вивчення ролі цифровізації у трансформації соціальних інститутів дозволяє оцінити як її позитивний

потенціал, так і можливі ризики, щоб ефективно інтегрувати ці процеси у суспільний розвиток.

Цифровізація стала ключовим фактором, який визначає сучасні соціальні процеси та перспективи розвитку суспільства. Її вплив на соціальні інститути – освіту, медицину, ринок праці, державне управління – створює нові можливості для прогресу, але водночас ставить перед нами серйозні виклики.

Так наприклад цифровізація кардинально змінила підхід до освіти, забезпечивши доступ до знань для мільйонів людей, незалежно від їхнього місця проживання, це особливо важливо в умовах криз, зокрема пандемій або військових конфліктів, коли традиційне навчання стає недоступним.

Інноваційні технології створюють умови для інтерактивного навчання, де студенти можуть використовувати симуляції, віртуальні лабораторії та інші інструменти для глибшого розуміння матеріалу. Впровадження адаптивного навчання за допомогою штучного інтелекту дозволяє враховувати індивідуальні потреби кожного учня, створюючи персоналізовані освітні траєкторії. Водночас цифровий розрив між регіонами ускладнює доступ до цих можливостей для віддалених громад, що вимагає державної підтримки та інвестицій у цифрову інфраструктуру [2, с. 176].

У сфері медицини цифровізація відкриває нові горизонти для діагностики, лікування та управління здоров'ям. Використання телемедицини значно розширює доступ до медичних послуг, особливо для мешканців віддалених регіонів. Штучний інтелект допомагає лікарям у точнішій діагностиці, аналізуючи великі обсяги медичних даних, що пришвидшує виявлення хвороб на ранніх стадіях.

Наручні пристрої, такі як розумні годинники та фітнес-браслети, сприяють моніторингу здоров'я в реальному часі.

Однак питання захисту конфіденційності та безпеки персональних медичних даних.

Цифровізація змінює структуру ринку праці, створюючи нові можливості для зайнятості, але також викликаючи виклики для традиційних професій. Дистанційна робота та розвиток платформної економіки (наприклад, фріланс-платформи) забезпечують гнучкість і нові форми співпраці. Водночас автоматизація процесів у багатьох галузях витісняє низько-кваліфіковану працю, створюючи потребу в перекваліфікації. Зростає попит на спеціалістів у сфері ІТ, аналітики даних, кібербезпеки та інших технологічно орієнтованих професій. Основний виклик полягає у подоланні розриву між вимогами сучасного ринку праці та рівнем підготовки працівників, особливо у країнах, що розвиваються.

Електронне урядування стало важливим інструментом підвищення прозорості та ефективності взаємодії між громадянами та державою. Завдяки цифровим платформам громадяни можуть отримувати адміністративні послуги онлайн, зменшуючи рівень бюрократії та корупції. Використання відкритих даних сприяє громадському контролю за рішеннями влади, що зміцнює довіру до державних інституцій. Крім того, цифрові інструменти допомагають у кризовому менеджменті, забезпечуючи швидке реагування на надзвичайні

ситуації. Однак цифрова трансформація державного управління супроводжується ризиками, пов'язаними з кібербезпекою та недовірою до цифрових рішень серед певних верст населення та недостатня цифрова грамотність окремих верств населення можуть стати перешкодами для поширення таких інновацій [1, с. 143].

На рівні суспільства цифровізація змінює комунікацію та формує нові соціальні норми, змінює комунікаційні моделі та сприяє зростанню громадянської активності. Соціальні мережі стали ключовими платформами для обміну інформацією, організації громадських рухів та об'єднання людей навколо спільних цілей. Водночас вони є середовищем для поширення дезінформації та маніпуляцій, що викликає необхідність критичного ставлення до отриманих даних. Цифрові інструменти сприяють соціалізації, однак надмірна залежність від технологій може призводити до ізоляції, стресу та втрати навичок живого спілкування [4, с. 153].

Цифровізація виступає рушійною силою соціальних змін, впливаючи на всі аспекти життя суспільства. Вона формує нові можливості для розвитку соціальних інститутів, забезпечуючи більш ефективне функціонування освіти, медицини, ринку праці, державного управління та громадської активності. Таким чином, цифровізація може стати інструментом гармонійного розвитку, який сприятиме покращенню якості життя та зміцненню соціальної згуртованості [3, с. 196]. Разом із цим цифрові технології сприяють глобалізації, створюючи умови для ширшої співпраці та взаємодії між людьми, організаціями та державами.

Однак цифровізація приносить не лише переваги, але й значні виклики. Одним із головних є цифровий розрив, який поглиблює нерівність між різними верствами населення. Автоматизація процесів у багатьох сферах також може спричинити втрату робочих місць, тоді як зростання обсягів персональних даних викликає питання щодо конфіденційності та безпеки.

Трансформація, яку приносить цифровізація, потребує обережного підходу для забезпечення балансу між технологічним прогресом та соціальною стабільністю. Для максимального використання переваг цифрових інновацій важливо інвестувати в освіту, інфраструктуру та розвиток цифрової грамотності, одночасно створюючи механізми захисту населення від потенційних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Богданов О. М. Цифрова економіка та інновації в Україні. К.: Інтерсервіс, 2021. 300 с.
2. Горбулін В. П. Дробот Ю. С. Цифрова трансформація: нові горизонти і виклики для економіки та соціуму. К.: Наукова думка. 2020. 256 с.
3. Кучерявенко, В. П., Романова О.В. Цифровізація та її вплив на соціальні зміни в суспільстві. Одеса: Одеська національна академія, 2020. 220 с.
4. Панченко С. І. Інформаційні технології та їх вплив на соціальні інститути К.: Видавничий дім «Кондор», 2019. 180 с.

Оксана БАЗЕЛЮК,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 3-го року навчання,
спеціальність 013 «Початкова освіта. Логопедія»,
факультет початкового навчання,

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,

професор кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ І РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У ХХІ столітті світ цифрових технологій стрімко розвивається, відкриваючи нові можливості підростаючого покоління. Особливо важливими ці інновації є для дітей із особливими потребами. Широке вживання цього терміну зініціювала Саламанкська декларація, прийнята у 1994 р., де подано основне визначення «особливих освітніх потреб» (ООП). Це стосується всіх дітей і молоді, чий потреби зумовлені різними фізичними або розумовими порушеннями, труднощами у навчанні, а також соціальними потребами. До цієї категорії відносяться діти з інвалідністю, з незначними порушеннями здоров'я, соціально вразливі діти та обдаровані [11].

Поняття «інклюзії» стає дедалі актуальнішим в процесі демократизації українського суспільства. Наразі Україна прагне інтегруватися в освітній простір Європейського Союзу, де інклюзивне навчання є ключовою формою освіти дітей із ООП. За даними статистики в Україні кількість дітей з інклюзією щороку зростає, тому державна влада та інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) упроваджують даний вид освіти, що являє собою гнучку індивідуалізовану систему навчання дітей з особливостями психічно-фізіологічного розвитку [7].

Основою інклюзивного підходу є створення так званої безбар'єрності, що вимагає від повноправного працездатного населення створення належних умов для задоволення всіх потреб кожної особистості, забезпечення рівних можливостей для здобуття освіти й подальшої активної участі у житті суспільства всіх громадян без винятку [3, с. 43]. Даний вид освітніх послуг надається таким особам в ІРЦ, навчально-реабілітаційних центрах, в спеціальних класах при загальноосвітніх школах масового типу. Перераховані установи виховують дітей із порушеннями слуху / слабочуючих, із порушеннями зору / слабозорих, із тяжкими дефектами мовлення, із порушеннями опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку та розумово-відсталих [4, с. 24].

Багато таких дітей із особливими потребами стикаються із труднощами у традиційній освітній системі через фізичні, сенсорні або когнітивні обмеження. Тому відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021

р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» навчальні установи поступово починають упроваджувати цифрові технології в якості альтернативного компенсаторного, комунікаційного та дидактичного засобу [10]. Завдяки цифровим технологіям і системам доповненої (AR) і віртуальної (VR) реальності, створюється більш персоналізоване, доступне та ефективне освітнє середовище, в якому особи з ООП можуть долати різноманітні фізичні та психологічні бар'єри і повноцінно інтегруватися в суспільство.

Останнім часом, в Новій українській школі (НУШ) для всіх учасників освітнього процесу, включно із особами, що потребують спеціальної освіти та уваги, все більшої популярності набувають платформи LearningApps.org та Kahoot – онлайн-сервіси, що дають змогу створювати інтерактивні завдання, квізи, кросворди і т. п., які можна поєднувати з інтерактивною дошкою або використовувати окремо як індивідуальні вправи для учнів. Метою їх роботи є перевірка і закріплення знань у ігровій формі, що сприяє розвитку критичного мислення, збагаченню словникового запасу, тренуванню інтелекту та вдосконаленню дрібної моторики.

За рахунок мультимедійності можна здійснювати коригувальний вплив на різні сенсорні зони. В реабілітаційних центрах в процесі навчання дітей, які мають порушення зору корисними є збільшувальні пристрої, брайлівські принтери, спеціальні програми для створення текстів шрифтом Брайля, пристрій BrailleNote Touch, який робить спілкування між учнями та вчителями повністю інтерактивним; синтезатори мови, які озвучують текст на екрані; мультимедійні пристрої з аудіосупроводом (аудіокниги, подкасти) [1, с. 61–63].

Для учнів із порушенням слуху в навчальну програму впроваджують субтитровані навчальні платформи та відеоматеріали, аудіовізуальні додатки для вивчення жестової мови, інтерактивні застосунки для розвитку комунікаційних навичок із зворотним зв'язком жестів, пристрої для трансформації звуків у вібрації або світлові сигнали, слухові апарати, пристрої для читання з екрану, клавіатури зі спеціальними можливостями.

В інклюзивній освіті великий потенціал мають AR- та VR-технології, які можна адаптувати для задоволення потреб всіх учнів, у тому числі з обмеженими можливостями. Вони пропонують мультимодальний підхід, комбінуючи візуальні, слухові та тактильні елементи для кращого засвоєння матеріалу. Моделюючи реальні ситуації, VR дає змогу учням активно занурюватися в навчальні сценарії, що особливо важливо для тих, хто потребує практичного досвіду. Такий підхід робить уроки динамічними та цікавими, залучаючи дітей до активної участі в навчальному процесі.

Одним із найпопулярніших і найефективніших способів застосування VR в освіті є імерсивні класи або віртуальні навчальні середовища – це приміщення, в якому зображення проєктуються на стіни, створюючи відчуття занурення у віртуальний простір. Такий підхід особливо ефективний у початковій освіті, оскільки вчителю легше спостерігати за кожним учнем, а для самих здобувачів навчальний процес стає плавним і однаково доступним. Під час уроків діти

можуть оглядатися довкола, ділитися один з одним своїми враженнями від побаченого, що стимулює їх співпрацю й особливо сприяє інтеграції більш інтровертних дітей [14].

Серед інноваційних програм, для урізноманітнення навчального процесу, особливе місце посідають Quiver – 3D Coloring App, який перетворює звичайні розмальовки дитини в інтерактивні 3D-моделі та універсальні додатки «Animal 4D +», «Space 4D +», розроблені компанією Octagon Studio. Вони дозволяють, за допомогою смартфона або планшета, «оживляти» картки із тваринами та космічними об'єктами, даючи змогу дітям вивчати різноманітність тваринного світу, досліджувати Сонячну систему, дізнаватися про планети та космічні місії. Ці застосунки є незамінними помічниками для вчителів, оскільки сприяють розвитку у дітей пізнавального інтересу, просторового мислення та креативності [13, с. 87].

Пристрій XR (extended reality) дає змогу викладачам застосовувати VR та AR-реальність під час занять, забезпечуючи взаємодію учнів із тривимірними об'єктами у захопливій ігровій формі. Наприклад, вивчаючи Сонячну систему, діти можуть не просто розглядати нудні картинки в підручнику, а по-справжньому вирушати у віртуальну космічну подорож; а на уроках історії – можуть брати участь у археологічних експедиціях. Додатковий ефект занурення забезпечує використання окулярів або шоломів віртуальної реальності [2].

Щодо реабілітаційних установ, в Одеському обласному благодійному фонді реабілітації дітей-інвалідів «Майбутнє» або ще його називають «Будинок з янголом», вже декілька років застосовують в якості лікувальної фізкультури технології VR. Однією з них є балансувальна платформа «Wii», яку використовують для розвитку рівноваги, формування та удосконалення ходьби у дітей із опорно-руховими розладами та дискоординацією. Балансувальна дошка Nintendo Wii Balance Board має сенсори тиску, які визначають переміщення центру ваги тіла дитини. Інформація про рухи (крокування на місці, стрибки, імітація ходьби) передається з дошки до приставки і проєктується на сюжет та персонажів, дозволяючи дитині керувати грою за допомогою крокових рухів [6, 8].

Також, в реабілітаційному центрі позитивними відгуками користується інтерактивний VR-симулятор «Nirvana». Це медичний пристрій, який занурює у віртуальне середовище пацієнтів, які мають нейромоторні розлади, використовуючи зорові та слухові ефекти, імітуючи тактильні відчуття. Система проєктує ігрове поле на фізичну горизонтальну і вертикальну поверхні й пропонує велику кількість вправ, у вигляді подразників, спрямованих на розвиток моторики, відновлення координації рухів, утримання рівноваги, формуванню когнітивних функцій та навичок спілкування [8, 12].

У Центрі для тренування рухових навичок використовують спеціальні ігри, що працюють із безконтактною інтерактивною системою «Kinect». Сенсор відстежує положення тіла гравця та рухи його частин у просторі. Ця інформація інтегрується в сюжет гри та її персонажів, що дозволяє гравцеві керувати процесом за допомогою власних рухів [5, 8].

В цілому українська освіта лише починає впроваджувати новітні технології, зокрема віртуальну та доповнену реальність. Попри перші успіхи, такі як інтеграція об'єктів AR-реальності у підручники та посібники, існує низка проблем, які гальмують цей процес. До ключових викликів належать брак навчально-методичного забезпечення через високу вартість обладнання, недостатнє фінансування держави, обмежений доступ до якісного інтернету та низький рівень цифрової компетентності педагогів. Отже, ці перешкоди заважають реалізувати потенціал інклюзивного освітнього простору, ускладнюють виконання завдань інформатизації освіти та ефективного забезпечення навчання і реабілітації дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. Віртуальна комунікація як засіб навчання в інклюзивному освітньому середовищі. Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023»: у 5 т. / Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. С. 61-63.
2. Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають на навчання. URL: <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoyu-mozhe>
3. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : [монографія]. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
5. ЛФК із застосуванням «Kinect» URL: <https://www.rc.odessa.ua/Lfk/PhysicalTherapyUsingKinect>
6. ЛФК із застосуванням «Wii» URL: <https://www.rc.odessa.ua/Lfk/ExerciseWithTheUseOfWii>
7. Носенко Ю.Г. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у підтримці інклюзивного навчання. Гета А.В., Заїка В.М., Коваленко В.В. та ін. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник. За заг. ред. Ю.Г. Носенко. Полтава: ПУЕТ, 2018. С. 24–32.
8. Одеський обласний благодійний фонд реабілітації дітей-інвалідів «Майбутнє» URL: <https://www.rc.odessa.ua/Lfk>
9. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник: / за заг. ред. Колупасової А. А. – К: «А. С. К.», 2012. – 308 с.
10. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>
11. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами прийнята всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: доступ і якість. Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_001-94
12. Симулятор віртуальної реальності NIRVANA. URL: <https://www.axelmedical.com.ua/product/sensorno-interaktyvna-kimnata-reabilitacziyi-nirvana/>
13. Слупська, Я., & Шкуренко, О. (2022). ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ (VR) У ОСВІТІ. *Молодий вчений*, 9 (109), 82-88. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-19>
14. VR for education URL: <https://immersionvr.co.uk/about-360vr/vr-for-education/>

Олександра БАРАНОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Середня освіта (Мова і література (англійська))»

Науковий керівник: Зоя АТАМАНЮК, д.філос.н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

ЩО ТАКЕ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ І ЯКИЙ ЙОГО ВПЛИВ НА ЛЮДИНУ?

Проблема взаємодії людини та природного середовища є однією з центральних у філософії, оскільки вона впливає на розуміння людського буття, його сутності та місця у світі. Природне середовище, або оточуюча природа, включає в себе не тільки фізичні, але й символічні аспекти реальності, які значною мірою визначають спосіб існування людини, її ціннісні орієнтації, культурні та соціальні практики.

У різні історичні періоди ідеї про значення та вплив природи на людину змінювались. Наприклад, у Стародавній Греції природу сприймали як гармонійну цілісність, у якій людина є частиною космосу (зокрема, таке розуміння можна знайти у працях Аристотеля). Пізніше, з розвитком науки у Новому часі, природу стали розглядати як ресурс, що підлягає контролю та використанню (такий підхід характерний для філософії Френсіса Бекона). У ХХ столітті, з поширенням ідей екзистенціалізму та феноменології, розуміння природи розширилося. Природне середовище стало усвідомлюватися як умова, що забезпечує саму можливість людського існування. Одним із філософів, чії ідеї стосовно природи та людини глибоко вплинули на сучасне мислення, є Мартін Гайдегер. У своїх працях, зокрема у творі «*Буття і час*» (*Sein und Zeit*), він аналізує буття як основну структуру людського існування та його зв'язок із світом, який для людини не є просто набором об'єктів для використання, а простором для розкриття власного буття. Гайдегер стверджував, що сучасна технологічна цивілізація відокремлює людину від її автентичного буття у світі, перетворюючи природу в об'єкт маніпуляції. Згідно з Гайдегером, справжня взаємодія з природою має бути не інструментальною, а екзистенційною: природа повинна сприйматися як частина процесу становлення людини. Такий підхід має велике значення в умовах екологічної кризи, коли традиційні підходи до природи як до ресурсу призвели до катастрофічних наслідків. Відштовхуючись від ідей Гайдегера, можна зробити висновок, що природа має не лише утилітарне значення, а й філософсько-екзистенційне. Сучасна філософія акцентує увагу на тому, що людська свідомість формується не в ізоляції від світу, а в безпосередній взаємодії з ним. Природне середовище, у якому людина існує, впливає на її світосприйняття, створює певний культурний і психологічний контекст для розвитку особистості. Наприклад, дослідження показують, що життя в природному середовищі (як, наприклад, у сільській місцевості) сприяє меншому

рівню стресу, формує стійкіші емоційні зв'язки між людьми та природою, що впливає на гармонізацію відносин всередині суспільства. Однак, відчуження людини від природи через урбанізацію і технологізацію змінює її психічний стан та світосприйняття, призводячи до кризи ідентичності та емоційного вигорання. Людина, що знаходиться в умовах мегаполісу, часто відчуває себе частиною системи, де відсутнє місце для особистих переживань та саморефлексії. З огляду на це, філософія екзистенціалізму й феноменології пропонує переоцінити нашу взаємодію з природним середовищем, повертаючи нас до розуміння природи як середовища, що дозволяє людині відчути своє існування в глибокому, автентичному сенсі. Отже, вплив природного середовища на людину є багатовимірним: воно формує світогляд, емоційний стан та ідентичність людини.

Таким чином, природа є не лише фізичним середовищем, у якому людина існує, а й глибоким джерелом її особистісного та духовного розвитку. Ідеї філософів, таких як Мартін Гайдегер, допомагають зрозуміти, що ставлення до природи повинне бути не тільки утилітарним, а й шанобливим і відповідальним. Це вимагає переосмислення базових цінностей, що формують сучасну культуру, відмови від ідеї природи як ресурсу і прийняття її як рівноправного партнера у процесі розвитку людства. Філософія вчить нас, що, захищаючи природу, ми захищаємо власне майбутнє та зберігаємо автентичність людського буття, яка неможлива без гармонійного співіснування з навколишнім світом.

Вікторія БОРИСЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Переклад (перша - англійська, друга - китайська)»,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Зоя АТАМАНЮК, д.філос.н., професор кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ І РЕВОЛЮЦІЯ В ІСТОРИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Історичний процес характеризується як поступовими змінами, так і кардинальними переломами з подальшою трансформацією суспільства. Еволюція символізує поступовий розвиток, зміни, які протягом тривалого часу вдосконалюють існуючі соціальні, економічні та культурні системи. Натомість революція — це швидкий і докорінний злам існуючого порядку, що відкриває нові можливості або породжує кризи. Еволюція та революція є важливими явищами в формуванні сучасного світу.

Еволюція стала основою формування сучасної людини, поступово перетворюючи *Homo sapiens* із простої біологічної істоти на суспільну, здатну створювати інновації та формувати складні культурні системи. «Ніхто, і насамперед самі люди, не міг би передбачити, що їхні нащадки пройдуться

Місяцем, розщеплять атом, розгадають генетичний код і створять літописи» - ці слова підкреслюють те, що еволюція дала нам основу для потенціалу, який розкрився внаслідок революційних змін.

Революції дали можливість людині радикально змінювати свій спосіб життя, відкривати нові шляхи для розвитку. Когнітивна революція подарувала людству здатність до абстрактного мислення, що дозволило створювати міфи та ритуали, які в свою чергу стали основою для об'єднання великих груп людей, які могли співпрацювати навіть без особистих знайомств. Зараз - це компанії, тисячі й мільйони співробітників яких мають спільну ідею і разом трудяться на її благо. Так само влаштовані і решта людських ієрархій – релігія, фемінізм, тощо.

Аграрна революція, відзначилась тим, що люди перейшли від мисливсько-збирального способу життя до осілого землеробства. Цей процес сприяв значному зростанню чисельності населення та розвитку культури, але водночас породив соціальну нерівність і привів до поширення інфекційних хвороб. В творі Ю. Н. Харарі яскраво відображено цю проблему, мовляв, раніше кожен мав сам полювати, щоб добути їжу, а землеробство зменшило кількість фізичної активності та призвело до проблем зі здоров'ям внаслідок вживання висококалорійної їжі, а наявність харчових запасів породила необхідність об'єднатися для оборони їх від кочових загарбників та призвела до підвищення захворюваності між щільним скупченням людей у поселеннях.

Індустріальна революція 18-19 століть призвела до формування сучасного світу з урбанізацією, індустріальною економікою, новими соціальними класами. Харарі говорить, що наука того періоду допомогла людині усвідомити певною мірою те, що «Я знаю, що я нічого не знаю», бо саме до цього часу наука була дуже вузькопрофільною і в більш глобальних питаннях посилялася на волю Божу. Потім же це дало стимул подальшим відкриттям.

Сучасна інформаційна революція є продовженням багатовікових досягнень у розвитку писемності, друкарства та технологій. Вона докорінно змінила історичний процес, надавши людству нові інструменти для аналізу минулого і прогнозування майбутнього. Сьогодні ми можемо відкривати нові знання про Всесвіт, створювати ліки від смертельних хвороб і вивчати динозаврів завдяки технологічному прогресу.

Узагальнюючи все вищесказане, хочемо наголосити, що історія — це не лише набір подій, а складна мережа процесів, де еволюційні та революційні зміни переплітаються, формуючи динаміку розвитку суспільства. Найбільші революції людства були можливими лише завдяки тривалим еволюційним процесам, повільним змінам, які передували їм. Дуже важливо розуміти баланс між еволюцією та революцією, адже разом вони визначають розвиток людства, інколи поступово, інколи досить різко, але завжди зберігаючи баланс, рівність та динамізм.

Ігор КРОХМАЛЬ,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Економіка»,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

В умовах соціально-економічних викликів, необхідності підвищення якості життя населення та повоєнної відбудови України питання державного сприяння розвитку соціальних інвестицій є актуальним. Ефективна державна підтримка таких інвестицій є вкрай необхідною, оскільки інвестиційні проекти у соціальній сфері можуть мати довші терміни окупності, менші прибутки, що значно зменшує рівень зацікавленості приватних інвесторів.

Втім світова практика свідчить про те, що держава може стимулювати соціальні інвестиції через надання податкових пільг, субсидій, створення спеціальних фондів, державного-приватного партнерства та розробку нормативно-правових актів, що підтримують такі інвестиції.

Особливо актуальним це питання є також в контексті інтеграції України в європейський економічний простір, де соціальні інвестиції є важливою складовою стратегії сталого розвитку. Це також відповідає національним пріоритетам, спрямованим на досягнення цілей сталого розвитку до 2030 року.

В Україні механізм державної підтримки соціальних інвестицій знаходиться на початковій стадії, наразі немає дієвих інструментів та методів його реалізації.

Таким чином, державне сприяння розвитку соціальних інвестицій в Україні є актуальним питанням, яке потребує системного підходу та наукового обґрунтування задля досягнення довгострокових позитивних результатів для суспільства та національної економіки.

Визначення сутності соціальних інвестицій є неможливим без аналізу змісту соціальної сфери національної економіки. У сучасних наукових працях прийнято розглядати соціальну сферу дуже широко, оскільки вона охоплює різноманітні види діяльності, які безпосередньо впливають на життя людини та забезпечують її функціонування в суспільстві. Включення таких галузей, як роздрібна торгівля, побутове обслуговування, ремонт особистих автомобілів, готельне та ресторанне господарство, пасажирський транспорт, послуги зв'язку для населення, державне управління та фінансове посередництво, відображає сучасний підхід до розширення уявлення про соціальну сферу.

Цей підхід дозволяє враховувати не лише традиційні соціальні послуги, а й широке коло інших видів діяльності, які мають значний вплив на добробут та комфорт життя людей. Важливо, що такі галузі також відіграють ключову роль у формуванні соціальної інфраструктури та забезпеченні доступу до важливих послуг.

Розвиток соціальної сфери неможливий без інвестицій, які мало ймовірно, якщо для них не буде створено режим сприяння та підтримки на законодавчому рівні.

Різні споживачі інвестицій (державні та приватні підприємства), різні джерела інвестицій (бюджетні кошти та власні кошти приватних інвесторів), різне походження інвестицій (вітчизняні та іноземні інвестори), різні цілі та форми інвестування (на кредитній основі та через внески в основний капітал реципієнта) - все це виключає можливість створення сприятливого режиму інвестиційної діяльності в соціальній сфері за допомогою однорідних правових механізмів, тобто в межах і засобами якоїсь однієї галузі законодавства. Це пояснює актуальність розробки та впровадження різноманітних правових норм і актів законодавства, які регулюють інвестиції та інвестиційний процес у соціальній сфері.

Крім того, державна політика стимулювання таких інвестицій повинна передбачати не лише нормативно-правове, але і організаційно-економічне регулювання, що забезпечить комплексний підхід до її реалізації та сприятиме підвищенню ефективності.

Соціальні інвестиції - це вкладення ресурсів (фінансових, матеріальних чи людських) у проекти, ініціативи або діяльність, яка має на меті покращення соціальних умов, підвищення якості життя та розвиток суспільства в цілому. Вони орієнтовані на досягнення соціального впливу та забезпечення позитивних змін у таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, соціальна захист, екологія та інші аспекти соціального розвитку [2; 3; 5]. Тобто головною ознакою соціальних інвестицій є позитивний соціальний ефект.

Не зважаючи на значущість соціальних інвестицій, оцінка їх ефективності потребує удосконалення через наступні виклики: суб'єктивність оцінки, відсутність стандартів, критеріїв, методології, труднощі у оцінці результатів впливу через їх багатогранність та зазвичай тривалий строк окупності.

При реалізації соціальних інвестицій, приватні інвестори можуть стикатись з двома типами обмежень: зовнішніми та внутрішніми. Зовнішні обмеження можна класифікувати як економічні, політико-правові та соціальні.

Економічні обмеження охоплюють доступність ресурсів, невизначеність господарської діяльності, глобальні зрушення та трансформації зовнішнього середовища.

Політико-правові обмеження залежать від соціально-економічної політики країни та ефективності правової системи, що регулює інвестиційну діяльність.

Соціальні обмеження визначаються рівнем життя населення в конкретних регіонах, а також національно-культурними, демографічними, екологічними та іншими особливостями території.

Оцінка соціальних інвестицій в Україні ускладнюється через недостатню системність та інституціональну структуру цього виду діяльності, суттєві виклики та невизначеність зовнішнього середовища, відсутність теоретичної бази, єдиних стандартів та критеріїв.

Виконання зазначених вище завдань сприятиме удосконаленню наукового обґрунтування соціальних інвестицій у національній економіці шляхом формування комплексної державної політики сприяння їх розвитку. Крім того, розробка чіткої системи показників соціальних інвестицій забезпечить підвищення ефективності їх оцінки та впливу на національну економіку у розрізі фінансової та не фінансової складових.

Оцінка актуального стану соціальних інвестицій, виявлення тенденцій, проблем і можливостей розвитку соціальних інвестицій в Україні дозволить сформулювати комплекс рекомендацій щодо вдосконалення соціальних інвестицій в Україні шляхом удосконалення державної політики їх сприяння.

Аналіз ефективних іноземних практик і стратегій у сфері соціальних інвестицій дозволить отримати новий погляд на можливості їх впровадження в Україні.

Ці результати можуть суттєво вплинути на розвиток теорії і практики реалізації соціальних інвестицій, а також на формування і реалізацію державної політики в Україні щодо стимулювання їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Павленко І. П. Аналіз ефективності соціальних інвестицій в Україні. Економічний вісник. 2019. № 14(2). С. 45-58.
2. Бондаренко Л. М. Соціальні інвестиції та їх роль у розвитку регіонів України. Регіональна економіка. 2021. № 8(3). С. 32-47.
3. Іванова М. О. Соціальні інвестиції як інструмент розвитку соціального капіталу в Україні. Соціологічні дослідження. 2023. № 22(1). С. 78-92.
4. Левченко В. І. Соціальні інвестиції в Україні: проблеми та перспективи. Економіка і управління. 2020. № 13(2). С. 50-63.
5. Гончарук А. С. Соціальні інвестиції: глобальні тренди та українські реалії. Світова економіка. 2021. № 29(3). С. 55-72.

Ігор ГАЙДУКОВ,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Психологія»

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Василь ЛЕФТЕРОВ, д. психол. н., професор,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ ТРЕНДИ У КОРПОРАТИВНОМУ ШАХРАЙСТВІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Як і раніше, у 2024 році корпоративне шахрайство залишається серйозною проблемою для бізнесу в усьому світі. За даними ASFE [1] у 2024 році втрати від корпоративного шахрайства склали біля 5% всього обороту компаній.

З розвитком технологій шахраї розробляють та використовують все більш витончені схеми та постійно пристосовуються як до регуляторних змін, так і для пошуку нових вразливостей. І, як і раніше, одним з найбільш ефективних методів

шахрайських дій є, й, напевно, завжди буде атака на найслабкішу ланку у системах корпоративного захисту – людину. Саме тут шахраї вдаються до досить витончених психологічних прийомів. Нам здається цікавим не тільки описати ключові тенденції, притаманні корпоративному шахрайству у 2024 році, але й зробити це з точки зору саме психологічних аспектів. Розуміння останніх тенденцій у сфері корпоративного шахрайства може допомогти бізнесу краще підготуватися та захистити себе від фінансової та репутаційної шкоди.

1. **Більш масштабне залучення штучного інтелекту (ШІ) у шахрайські схеми.**

Штучний інтелект, який є потужним інструментом для бізнесу, також став використовуватися у сфері корпоративного шахрайства.

Зупинимося на основних методах психологічного впливу:

1. **Маніпуляція довірою.** Шахраї, використовуючи ШІ, створюють контекст, який викликає довіру. Зокрема:

а. **Персоналізація.** Завдяки алгоритмам ШІ, шахраї можуть аналізувати дані жертв (зокрема, з соцмереж) і адаптувати таргетовані повідомлення для підвищення їх достовірності;

б. **Імітація реальних людей.** Зазвичай цей підхід використовується для створення більш складних атак, таких як технологія «глибоких підробок» (deepfake), що дозволяє видавати себе за керівників або маніпулювати фінансовими даними. Діпфейки можуть імітувати голос або відео, що полегшує обман співробітників або інвесторів. Це призвело до збільшення кількості схем компрометації ділової електронної пошти (BEC), коли шахраї видають себе за керівників високого рівня, щоб санкціонувати неправомірні банківські перекази або розкриття конфіденційних даних.

с. **Ускладнення виявлення підробки.** За допомогою ШІ шахрай може створити підроблені документи, діалоги чи відповіді на питання у реальному часі, з високою достовірністю імітуючи професіоналізм та особливості конкретної особи, що суттєво ускладнює виявлення такого типу шахрайства, особливо якщо особа, яку «підміняє» шахрай, має високий соціальний статус та певні риси характеру, які роблять «небажаним» зайвий контакт з нею. Фактично, шахрай використовує, за Р.Чалдіні, тиск авторитету [3].

2. **Ефект соціального підтвердження** [3]. ШІ здатен автоматично генерувати фейкові відгуки, рейтинги чи коментарі, які створюють ілюзію популярності або безпеки. Люди схильні довіряти тому, що вони сприймають як підтвердження або схвалення від інших.

3. **Психологічний тиск.** Як і у випадках з персоналізацією атак, ШІ може використовувати дані про людину, щоб визначити її вразливі місця та створити контент, що має викликати:

а. **Почуття терміновості.** Наприклад, може бути сгенеровано повідомлення про блокування рахунку протягом 2 годин або відключення корпоративної пошти через годину;

б. **Страх чи тривогу.** ШІ може генерувати контент, який викликає почуття небезпеки для жертви чи її близьких;

4. *Ілюзія взаємодії з людиною.* Завдяки чат-ботам, що використовують обробку природної мови (Natural language processing (NLP)), шахраї можуть підтримувати тривалі діалоги, які здаються справжніми. Це особливо ефективно, коли людина шукає допомоги чи консультується онлайн.

5. *Когнітивна перевантаженість.* ШІ може генерувати великий обсяг інформації чи запитів, що викликає у людини складність у її обробці та прийнятті раціональних рішень. Наприклад, під час атак жертву можуть «бомбардувати» деталями, які здаються переконливими, але складними для перевірки.

6. *Зниження критичності мислення через технологічну авторитетність.* Люди часто сприймають технології, особливо такі складні, як ШІ, як надійні. Це створює основу для зниження критичності під час взаємодії з інформацією, створеною штучним інтелектом.

7. *Автоматизація фішингових атак.* Такий тип атак за допомогою ШІ використовує технології машинного навчання (machine learning) не тільки для аналізу корпоративного захисту та пошуку вразливостей, але й стежить за реакцією співробітників на виявлені атаки, формує патерни їх поведінки, час реакції й т.і., на основі чого генерується наступна хвиля атаки.

Тож, зараз компанії повинні розглядати наслідки застосування штучного інтелекту не лише як інструмент захисту, а й як значний вектор загроз [4]. А, виходячи з того, що дослідники з Центру майбутніх злочинів Дауеса при Університетському коледжі Лондона ще у 2020 році оцінили дипфейки як найбільшу кримінальну загрозу, пов'язану з ШІ [2], ігнорування цієї загрози може виявитися для компаній дуже коштовним.

2. *Суттєве зростання інсайдерських загроз*

Інсайдерські загрози були постійною проблемою корпоративного шахрайства й в минулі роки, але у 2024 році вони еволюціонували. Зі збільшенням кількості працівників, які працюють віддалено, моніторинг внутрішніх загроз став більш складним завданням [1]. Внутрішніми загрозами можуть бути як працівники, які навмисно вчиняють шахрайство, так й ті, хто мимоволі допомагають шахраям, стаючи жертвами схем соціальної інженерії. Якщо говорити про типізацію шахраїв-інсайдерів, то можна виділити наступні категорії:

- *Незадоволені працівники.* Постійно скаржаться, уникають роботи в команді, мають приховане, але стійке бажання завдати шкоди.
- *Випадкові порушники.* Зазвичай виявляють недбалість через низький рівень обізнаності або неусвідомлення ризиків.
- *Інсайдери-професіонали або «зловмисні інсайдери».* Чітко розуміють ризики своїх дій, діють обережно. Часто це колишні співробітники або ті, хто працює за наймом («треті сторони»).

Психологічними тригерами інсайдерських загроз можуть бути:

1. Стрес. Механізм впливу: Підвищений рівень стресу може знижувати здатність людини до критичного мислення та самоконтролю.

Психологічні ознаки: агресивність, самоізоляція, часті перепади настрою.

2. Низький рівень ідентифікації з організацією. Механізм впливу: Якщо співробітник не відчуває зв'язку з місією та цілями компанії, він може діяти всупереч її інтересам. Причини: відсутність підтримки з боку керівництва, нерозуміння цілей компанії, хаотичні та незрозумілі розпорядження, незрозумілі механізми оцінки роботи та оплати.

3. Когнітивне викривлення (раціоналізація). Механізм впливу: Людина може виправдовувати свої дії, вважаючи, що: «це не завдасть великої шкоди», «усі так роблять», «я заберу лише те, що мені належить».

4. Відчуття безкарності. Механізм впливу: Людина може діяти ризиковано, якщо вважає, що її дії небудуть помічені або покарані.

Таким чином, можна сформулювати психологічний профіль співробітника, який може бути вразливим для корпоративного інсайдерського шахрайства.

Емоційна нестабільність: часті зміни настрою, проблеми зі спілкуванням.

Соціальна ізоляція: обмеження контактів із колегами, уникнення командних активностей.

Схильність до ризику: недотримання правил безпеки, інтерес до потенційно небезпечних дій.

Незадоволення роботою: відчуття несправедливості, відсутність мотивації.

5. Шахрайство в ланцюгах постачання. Шахрайство в ланцюгах постачання - ще одна зростаюча проблема у 2024 році, особливо з огляду на те, що глобалізація та складні мережі постачальників підвищують ризик шахрайських дій [5]. Шахраї використовують вразливі місця в ланцюгах поставок, щоб підробляти рахунки-фактури, спотворювати інформацію про товари чи послуги або займатися контрафактною діяльністю. Перехід до цифрових ланцюгів постачання та впровадження таких технологій, як блокчейн, принесли нові можливості для підвищення ефективності, але також і нові виклики у виявленні шахрайства. Причини та тригери шахрайських дій у ланцюгах поставки подібні до інсайдерських. Проте, є декілька відмінностей:

- Групове шахрайство. Змова постачальників та/або логістичних компаній.
- Тиск на досягнення результатів. Постійний тиск керівництва на швидкість, ефективність та мінімізацію витрат може сприяти шахрайству як «швидкому рішенню».

Компанії повинні переконатися, що їхні партнери по ланцюгу поставок дотримуються суворих стандартів і впроваджують ретельні процеси перевірки та моніторингу.

6. Шахрайство, пов'язане з криптовалютою та кіберзагрозами.

У міру того, як криптовалюти стають все більш популярними, шахраї знаходять нові способи їх використання [1]. Кількість шахрайств, пов'язаних з криптовалютами, різко зросла. Шахраї використовують фальшиві первинні пропозиції монет (ICO), фінансові піраміди та фішингові атаки на цифрові гаманці. Анонімність і децентралізована природа криптовалют роблять їх привабливими для шахрайських дій, оскільки їх важче відстежити порівняно з

традиційними активами.

У 2024 році бізнес все частіше стикається з ризиками, пов'язаними з атаками програм-вимагачів, які вимагають криптовалютні платежі, шахрайськими інвестиційними схемами та несанкціонованими транзакціями. Також помітно зросла кількість кібератак, спрямованих на корпоративні фінансові дані та інтелектуальну власність.

Класифікувати психологічні аспекти того, чому люди стають жертвами шахраїв можна наступним чином:

1. *Маніпуляція емоціями:*

а. **Жадібність.** Шахраї використовують обіцянки величезного прибутку за короткий термін («тисячі відсотків доходності», «низька ризикованість» і т.і.). Причому частими є факти використання для «швидкого збагачення» саме коштів компанії.

б. **Страх пропустити можливість** (FOMO - Fear of Missing Out). Шахраї використовують те, що люди бояться пропустити «унікальну можливість» або вчасно не увійти в ринок перед «to the Moon».

с. **Стрес і паніка.** Як і у випадках з шахрайством за допомогою ШІ, шахрай викликає страх перед втратами, наприклад, інформуючи про «злам гаманця» з вимогою термінової зміни паролів.

д. **Прогресивне залучення.** Шахраї поступово збільшують вимоги до жертв: початкова невелика інвестиція з обіцянками прибутку (який може, навіть бути), після якої жертву спонукають вкладати більше.

е. **Страх втратити інвестицію.** Навіть коли жертва починає підозрювати шахрайство, вона не припиняє участь, щоб не втратити вкладені кошти, особливо, якщо це були не власні кошти.

2. *Когнітивні упередження.*

а. *Ефект авторитету та/або соціального підтвердження* [3]. Людисхильні довіряти «експертам» або відомим особам, які рекламують криптовалюту чи проєкти, в т.ч., і за допомогою технологій deepfake, лист «від техпідтримки Microsoft» з необхідністю відреагувати тощо, лист «від банку» про необхідність термінового відвідування онлайн-банкінгу для «попередження шахрайства» (причому в останніх двох випадках копіюються всі атрибути офіційних листів компаній, їх логотипи, адреси, телефони тощо, але посилання веде на фішинговий сайт).

б. *Ілюзія контролю.* Люди часто переоцінюють свою здатність розібратися в складних фінансових механізмах та основах кібербезпеки [6].

с. *Підтверджувальне упередження* [7]. Жертви шукають інформацію, яка підтверджує їхні рішення і ігнорують не тільки попередження, але й свій попередній досвід та здоровий глузд. Людина може ігнорувати всі симптоми шахрайства, бо вірить у свою «вдачу». Особливо, коли шахрай керує цим процесом.

3. **Недостатнє розуміння технологій.** Багато людей не до кінця розуміють, як працюють блокчейн, токени чи криптогаманці, що робить їх вразливими до шахрайських схем. Наприклад, цим може бути обман за допомогою фальшивих

платформ для обміну криптовалюти, фішинг за допомогою електронних листів та/або повідомлень у месенджерах, злам систем через «загублену» на парковці компанії флешку тощо.

Як можна побачити, кіберзагрози є не лише технічною, а й психологічною проблемою. Шахраї маніпулюють емоціями, незнанням та довірою, щоб досягти своїх цілей. Для ефективної боротьби з такими загрозами потрібен комплексний підхід, що поєднує освіту, психологічну підтримку та технологічний захист. Щоб захиститися від цих еволюціонуючих загроз, компаніям необхідно інвестувати в передові заходи кібербезпеки, такі як багатофакторна автентифікація, шифрування та безперервний моніторинг. Навчання співробітників найкращим практикам кібербезпеки також має вирішальне значення, оскільки людські помилки залишаються основною причиною успішних кібератак.

Узагальнюючи, можна сказати, що сфера корпоративного шахрайства у 2024 році відзначається витонченістю та складністю. Оскільки шахраї продовжують розвивати свою тактику, всіляко залучаючи, крім технічних, засоби психологічного впливу, компанії повинні залишатися пильними та проактивними у своїх стратегіях захисту. Це передбачає використання технологій для виявлення шахрайства, посилення внутрішнього контролю, дотримання регуляторних вимог та розвиток культури доброчесності. Розуміючи ці тенденції та адаптуючись до них, компанії можуть краще захистити себе від постійно зростаючої загрози корпоративного шахрайства.

Список використаних джерел:

1. Association of Certified Fraud Examiners. Occupational fraud 2024: a report to the nations. <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtnn/2024/2024-report-to-the-nations.pdf>
2. Caldwell, M., Andrews, J.T.A., Tanay, T. et al. AI-enabled future crime. CrimeSci 9, 14 (2020). <https://doi.org/10.1186/s40163-020-00123-8>
3. Robert B. Cialdini, Influence: The Psychology of Persuasion (William Morrow Company, 1984)
4. Deloitte. Fighting the newest trends in business fraud. Which are the most exposed processes and how can companies stay ahead of fraudsters. <https://www2.deloitte.com/ro/en/pages/about-deloitte/articles/combatearea-fraudei-organizatie-care-sunt-cele-mai-expuse-procese-si-cum-pot-companiile-sa-fie-cu-un-pas-inaintea-fraudatorilor.html>
5. KPMG. Supply chain fraud. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/be/pdf/Markets/supply-chain-fraud.pdf>
6. Langer, E. J. (1975). The illusion of control. Journal of Personality and Social Psychology, 32(2), 311–328. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.32.2.311>
7. Wason, Peter C. (1960), On the failure to eliminate hypotheses in a conceptual task, Quarterly Journal of Experimental Psychology, Psychology Press, 12 (3):129—140.

Ангеліна ДРУЗЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

ОПП «Середня освіта (Мова і література (англійська))»,

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Зоя АТАМАНЮК, д.філос.н., професор кафедри

філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ “МОЛОДА ЛЮДИНА ЩЕ “БУДЕ”, ЛЮДИНА СЕРЕДНІХ РОКІВ – “Є”, СТАРА ЛЮДИНА – ВЖЕ “СТАЛА”

Ми вважаємо, народна мудрість, що стосується різних вікових періодів життя, є проникливим вираженням філософських ідей про час змін, розвиток і самореалізацію людини. Вислів : “Молода людина ще “буде”, людина середніх років – “є”, стара людина – вже “стала” описує три етапи життя, відображує уявлення про процеси змін і особливості в житті кожної людини, від її молодості до старості. Погляди на старість, зрілість і молодість завжди були важливою частиною філософської думки, і ця народна мудрість зберігає глибокі історичні, культурні та соціальні корені.

Розглянемо перший етап життя. Молодість - це таке щось яскраве, надихаюче, час сподівань, мрій та абіцій. Молода людина перебуває на самому початку свого життєвого шляху, де її майбутнє ще невизначене, а весь світ здається відкритим для нових досягнень. Вона ще тільки формує свої цілі, шукає свій шлях, визначає, ким вона хоче бути. “Ще буде” — це відображення того, що на цьому етапі життя людина ще не знайшла свою остаточну мету, не визначилася зі своїм місцем у світі. Це період становлення, коли особистість розвивається через різноманітні досвіди.

По - перше, філософи часто описують молодість як час пошуків і змін. Наприклад, Фрідріх Ніцше у своїй роботі “Так говорив Заратустра” зазначає: “Ті, хто намагаються стати великими, спочатку повинні бути готовими до того, щоб стати нічим” (Ніцше, 2004). Це підкреслює, що молода людина повинна пройти через етапи сумнівів, випробувань і невизначеності, щоб у майбутньому стати тим, ким вона прагне бути.

По-друге, молодість — це період, коли людина може бути відкритою до світу, не боячись помилок, тому що її роль у суспільстві ще не сформована, і її шлях у житті ще не визначений. Як зазначав психолог Ерік Еріксон, молодість — це час пошуку ідентичності, коли індивід намагається відповісти на питання “Хто я?” і “Що я маю робити?” (Еріксон, 1963).

Тепер, розглянемо другий етап життя. Коли людина досягає середнього віку, вона, за народною мудрістю, вже “є”. Вона має певну стабільність у житті,

кар'єрі, сім'ї, вона вже зробила свій вибір і активно впливає на своє оточення. У цей період особистість часто стикається з балансом між досягнутим і бажаним. Це час, коли людина не просто "була", а вже є і навіть досягла чогось значного. Однак, навіть на цьому етапі життя людина може продовжувати змінюватися, оскільки соціальні та особисті вимоги все ще змінюються.

Як зазначав німецький філософ Еріх Фромм: “Людина середніх років вже не шукає себе, вона знайшла свою роль у світі” (Фромм, 2011). Людина на цьому етапі життя визначає свою соціальну роль і часто зосереджується на забезпеченні своєї родини, досягненні професійних цілей або соціальних здобутків. Зауважимо, що цей період не позбавлений сумнівів і переоцінки, однак він є часом, коли людина проявляє свою стійкість і відповідальність.

Останній етап життя. Старість, з точки зору народної мудрості, це період, коли людина “стала”. Це означає, що вона досягла своєї мети, завершила свій шлях досягнень і прийняла своє місце в світі. Старість асоціюється з осмисленням пройденого шляху. Людина в старості зазвичай озирається назад і оцінює свої досягнення, свої вчинки і роль у суспільстві. Це час, коли людина часто більше замислюється над своїм внутрішнім світом, ніж над зовнішніми досягненнями.

Філософи часто говорять про старість як про час мудрості. Поль Рікер зазначає, що “старість — це час, коли людина може переглянути і прийняти своє минуле” (Рікер, 2005). Це період, коли життєвий досвід стає основою для розуміння себе і світу. В старості людина вже не прагне до змін, а, навпаки, шукає внутрішній спокій, задоволення від пережитого, від моментів, коли вона була активною, здобувала досвід і досягала цілей.

Однак важливо зазначити, що в сучасному світі старість часто сприймається як проблема. Зі збільшенням тривалості життя та змінами в соціальних умовах багато старших людей намагаються зберегти активність і вплив на суспільство.

Отже, можемо підвести підсумки, вислів “Молода людина ще “буде”, людина середніх років – “є”, стара людина – вже “стала” надає доступне уявлення про різні етапи життя людини через призму змін її соціальної ролі та внутрішнього розвитку. Так, молодим людям важливо не втрачати мотивації, вірити в себе та йти до своїх мрій. Людям середнього віку зосереджуватися на забезпеченні своєї родини, досягненні професійних цілей та важливо цінувати те, що вони мають, адже це вершина їхнього життя. Старим людям важливо з гідністю приймати старість та осмислювати життя, ділитися своїм досвідом з молодшими поколіннями та насолоджуватися кожним моментом.

Марія ДУШКОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,

факультет економіка та управління,

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Інна ФЕДОРОВА, старший викладач

кафедри суспільно-гуманітарних наук,

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

КОГНІТИВНІ МОДЕЛІ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ ОСВІТИ: РОЛЬ ГУМАНІТАРНОЇ НАУКИ У РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Розвиток сучасної освіти відбувається під час глобальних трансформацій і кризових явищ, які мають значний вплив на формування когнітивних моделей навчання та викладання. Гуманітарна наука сприяє розвитку критичного мислення студентів, надаючи методологічний фундамент для осмислення складних явищ і процесів у соціокультурному середовищі. Переосмислення традиційних підходів до навчання та впровадження інноваційних когнітивних моделей відповідають викликам сучасності через фундаментальні зміни, які відбулися в освітньому просторі [1, с. 168].

Розробка нових методів розвитку критичного мислення та ретельне вивчення існуючих когнітивних моделей необхідні для зміни парадигми освіти в умовах кризи. Гуманітарна освіта є сильним стимулом для розвитку аналітичних здібностей, оскільки вона закладає основу для системного мислення та критичної оцінки даних. Основою критичного мислення є здатність аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію, яку надає методологічний інструментарій гуманітарних наук. У кризових умовах когнітивні моделі навчання вимагають нового підходу до організації навчального процесу, який враховує соціальні, культурні та психологічні аспекти сприйняття інформації. Розвиток цілісного світогляду, розвиток емоційного інтелекту та розвиток здатності до емпатії, що є важливими компонентами критичного мислення, є результатом гуманітарної складової освіти. Розвиток креативності, інноваційного мислення та адаптивності до змін стимулюється впровадженням гуманітарного знання в освітній процес. Застосування різних методологічних підходів, таких як герменевтичний аналіз, феноменологічний метод, дискурс-аналіз та інші інструменти дослідження, допомагає формувати критичне мислення через призму гуманітарних наук. У гуманітарній освіті використання міждисциплінарного підходу допомагає здобувачам вищої освіти отримати глибоке розуміння проблем і явищ, а також оволодіти навичками системного аналізу та синтезу інформації [2, с. 92].

Розвиток критичного мислення в умовах кризової освіти вимагає впровадження інноваційних методів навчання, які базуються на взаємодії та

активному навчанні. Гуманітарні науки, такі як філософія, психологія, педагогіка, політологія, пропонують багато можливостей для активного залучення студентів до навчання.

Когнітивні моделі навчання, які використовуються в сучасному освітньому середовищі, повинні враховувати особливості інформаційного суспільства та цифрової епохи. Гуманітарна освіта є життєво важливою для формування медіаграмотності, навичок критичного аналізу інформації та здатності протистояти впливам маніпуляцій. Цифрові технології в гуманітарній освіті, а саме у процесі вивчення соціології, політології, історії української державності, відкривають нові можливості для розвитку критичного мислення через інтерактивні методи навчання та онлайн-спілкування.

У контексті кризової освіти психологічні аспекти розвитку критичного мислення вимагають особливої уваги до емоційного компоненту навчального процесу, що є життєво необхідними навичками в умовах невизначеності та кризових ситуацій, гуманітарні науки сприяють розвитку емоційного інтелекту, а також адаптивності до змін. Розвиток критичного мислення в гуманітарних науках відіграє важливу роль у контексті глобалізації та діалогу між різними культурами. Гуманітарна освіта допомагає людям краще зрозуміти культурне різноманіття, стати більш толерантними та спілкуватися з людьми інших культур, що є важливими компонентами критичного мислення в сучасному світі.

Методологічна основа гуманітарних наук дозволяє розвивати аналітичні навички шляхом вивчення літератури, історичних подій, філософських ідей і культурних феноменів. Навички глибокого читання, інтерпретації та контекстуального аналізу, які є основою критичного осмислення інформації, розвиваються шляхом вивчення текстів, написаних різними жанрами та створеними митцями різних епох.

Розробка когнітивних моделей у кризовій освіті вимагає переосмислення ролі викладача. Гуманітарна освіта сприяє розвитку критичного мислення через активне залучення студентів до навчання, що створює середовище, де викладачі виступають модераторами інтелектуальної взаємодії. Гуманітарні науки сприяють розвитку креативності та інноваційного мислення, включаючи творчий елемент у процес формування критичного мислення. Участь у творчих проектах, написання есе, залучення студентської молоді до наукових досліджень і презентацій результатів допомагає розвивати навички самостійного мислення та аргументації власної позиції. Розвиток міждисциплінарних зв'язків і розуміння складної природи соціальних явищ сприяють формуванню системного мислення через призму гуманітарних наук [1, с. 170].

Аналіз історичних процесів, культурних трансформацій і соціальних змін допомагає краще аналізувати та прогнозувати наслідки подій. Когнітивні моделі навчання в умовах кризи повинні враховувати психологічні характеристики формування знань і сприйняття інформації. Метакогнітивні навички, рефлексія та самоаналіз, які є важливими компонентами критичного мислення, розвиваються в гуманітарній освіті. Завдяки кращому розумінню власних когнітивних процесів і механізмів мислення можна ефективніше засвоювати нові

знання та приймати рішення. Вивчення гуманітарних дисциплін сприяє розвитку аргументативних навичок, то важлива частина розвитку критичного мислення. Здатність до обґрунтованого судження та прийняття зважених рішень розвивається шляхом аналізу різних точок зору, ведення конструктивної дискусії та побудови логічних аргументів [2, с. 472].

Використання інтерактивних методів навчання, проблемно-орієнтованих завдань і проектної діяльності є прикладами інноваційних підходів до викладання гуманітарних дисциплін. Сучасні освітні технології дозволяють створити динамічне навчальне середовище, у якому студенти можуть бути активно залученими до процесу пізнання та розвитку критичного мислення. Роль гуманітарних наук у розвитку критичного мислення тісно пов'язана з проблемою формування когнітивних моделей у кризовій освіті. Комплексний підхід до розвитку аналітичних здібностей, здатності до системного мислення та здатності до критичної оцінки інформації забезпечується методологічним арсеналом гуманітарного знання.

Трансформація освітньої парадигми в результаті глобальних викликів вимагає впровадження нових когнітивних моделей навчання, які враховують соціальні, культурні та психологічні елементи навчання. Критичне мислення розвивається в умовах кризової освіти за допомогою цифрових технологій, інтерактивних методів навчання та міждисциплінарних зв'язків.

Комплексний характер сучасних освітніх трансформацій зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до організації навчального процесу. Інтеграція інноваційних педагогічних технологій з класичними методами викладання створює синергетичний ефект, що сприяє формуванню критичного мислення та розвитку аналітичних здібностей здобувачів освіти. Застосування мультимедійних технологій, віртуальних лабораторій та цифрових освітніх платформ розширює можливості для експериментального навчання та практичного застосування теоретичних знань [3, с. 93].

Гуманітарна складова освітнього процесу набуває нового значення в контексті розвитку когнітивних моделей навчання. Філософські дискусії, літературні аналізи та історичні дослідження стимулюють розвиток аналітичного мислення, формують навички аргументації та сприяють глибокому розумінню соціокультурних процесів. Міждисциплінарний підхід до вивчення гуманітарних дисциплін дозволяє розкрити багатогранність досліджуваних явищ та сформувати системне бачення проблематики. Психологічні аспекти навчання в умовах кризи потребують особливої уваги до емоційного стану здобувачів освіти та створення сприятливого освітнього середовища. Розвиток емоційного інтелекту через гуманітарні дисципліни сприяє формуванню стресостійкості та адаптивності до змін. Інтеграція методів психологічної підтримки в освітній процес забезпечує гармонійний розвиток особистості та створює умови для ефективного засвоєння знань в умовах невизначеності та постійних трансформацій [1, с. 174].

Таким чином, виховання емоційного інтелекту, креативності та адаптивності до змін – це компетенції, які є життєво важливими в сучасному світі

– стимулюється гуманітарними компонентами освіти. Розвиток навичок аналізу, синтезу та оцінки інформації з точки зору гуманітарних наук сприяє розвитку здатності до самостійного мислення та прийняття розумних рішень. Методологія гуманітарних наук, такі як герменевтичний аналіз, феноменологічний метод і дискурс-аналіз, допомагає розвивати критичне мислення шляхом глибшого розуміння текстів, контекстів і соціокультурних подій. Проблемно-орієнтоване навчання та проектна діяльність стимулюють активне залучення студентів до навчального процесу, що сприяє розвитку критичного мислення та навички аргументації. Упровадження когнітивних моделей у кризовій освіті залежить від здатності освітньої системи адаптуватися до змін і труднощів сучасного світу. Гуманітарна освіта сприяє критичному мисленню та творчому пошуку, елементи є важливими для формування особистості, здатної працювати в нестабільних і динамічних умовах.

Список використаних джерел:

1. Козаченко Н.П. Критичне мислення: граничні підходи та оптимальні шляхи. Актуальні проблеми духовності. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 18. с. 165-179.
2. Починкова М. Система формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : монографія. Київ : Талком, 2020. с. 472.
3. Садовніков О., Васильченко В. Формування критичного мислення у здобувачів вищої освіти. Collection of scientific papers «SCIENTIA». 2023. № 3. с. 91-93.

Каріна КОВАЛЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання,
спеціальність 033 «Філософія», навчально-науковий інститут
природокористування та гуманітарних наук,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Світлана КИСЕЛИЦЯ, кандидат філософських наук,
доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук,
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВПЛИВУ ВОЛОНТЕРСТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Дуже часто волонтерство порівнюють з милосердям, адже це – дотичні поняття, що містять багато спільних рис як на екзистенціально-психологічному, так і соціальному рівнях людського буття. Але все ж таки існують й очевидні розбіжності: милосердя можна розглядати як етичну категорію, моральну цінність і мотивацію, що стимулює особистість до гуманітарної діяльності. Воно передбачає співчуття, бажання полегшити страждання та забезпечити хоча б мінімальний добробут тим, хто опинився в складних життєвих обставинах. Це почуття спонукає людину до безкорисливої підтримки інших та формує базу для волонтерської діяльності.

Волонтерство є практичним виявом милосердя, це – конкретні дії, спрямовані на допомогу іншим без очікування на винагороду. Воно охоплює різні сфери, від широкої соціальної підтримки до різноманітних вузькоспеціалізованих освітніх, медичних, екологічних і таких інших ініціатив. Волонтери, натхненні милосердям, сприяють покращенню якості життя та підтримці уразливих груп населення [7]. Війна змінила позиціонування волонтерства. Розділяємо переконання, що «однією з найактуальніших проблем новітньої України, яка в надзвичайно трагічних умовах обстоює своє право на свободу вибору цивілізаційного шляху, є формування самодостатніх громад, гуманітарне підґрунтя яких – свідомі громадяни або люди з активною громадянською позицією» [4, с. 43]. З початку повномасштабного вторгнення волонтери займають важливе, почесне місце в Україні. До цього напрям волонтерської діяльності, особливо серед молоді, розвивався імпульсивно, нестабільно. Наразі навіть партнери з інших країн зауважують, що окреслена діяльність має потужний сплеск, люди почали насправді долучатися і працювати чесно, добровільно, на совість. Участь у волонтерських акціях дає змогу покращити власну самоідентифікацію та особистий розвиток в межах процвітання.

Популярна теорія потреб А. Маслоу мовить, що саме люди, які приєднуються до добровільної участі в гуманітарних акціях, змогли насправді досягти вершини піраміди потреб і реалізувати себе як особистість. Волонтерство є багатофункціональною галуззю і можна в найкоротші терміни знайти своє призначення, якщо мати бажання. Наше суспільство не завжди розуміє безкоштовну допомогу і часом від цього відмовляється задля того, аби не потрапити в якусь халепу. А все через те, що попри довгі роки у суспільстві формувався недовірливий характер до правлячої верхівки влади та місцевого самоврядування. Тому так склалися події, що коли волонтери евакуюють місцеве населення з небезпечних територій, вони обачно чи з підозрою до цього ставляться і довго вагаються з прийняттям рішення.

Волонтерський рух на території України існує вже багато сторіч, але тільки віднедавна з точки зору соціуму почав набирати усвідомлений характер. Звісно, найгостріше виражена потреба у волонтерському русі відчувалася на перших етапах російсько-української війни і цей факт деяким чином застерігає від ескалації. В Україні волонтерський рух – одна з найефективніших форм соціально-психологічної роботи з різними верствами населення. Це обумовлюється тим, що існує досить широке різноманіття громадських організацій, в тому числі пов'язаних із волонтерською діяльністю в молодіжному середовищі [5].

На сьогоднішній день заходи з допомоги волонтерам запроваджують в закладах середньої та вищої освіти. Якщо брати до уваги школи, то вони, насамперед, залучають освітян – учнів та працівників педагогічного колективу – для плетіння маскувальних сіток, виготовлення окопних свічок, організації моральної підтримки ЗСУ в якості малюнків та листів. Для вищих навчальних закладів характерними є створенням і залучення студентів до тренінгів, хабів,

психологічних зустрічей, майстер-класів з надання першої домедичної допомоги й таке інше.

На жаль, в нашому світі ніколи не буває добра без зла, виключно позитивних наслідків без негативних ... Волонтерська діяльність в Україні є доволі молодого структурою та лише набирає обертів її популяризація, але саме революція Гідності, анексування Криму та повномасштабне вторгнення РФ в нашу країну стали поштовхом для розвитку волонтерства. Солідаризуємось з Олегом Лапіним, консультантом УНЦПД із питань правової допомоги організаціям громадянського суспільства, який стверджує, що постає загроза для волонтерського руху, адже зазвичай, організації, які наймають волонтерів нічого з цього не отримують і в такому разі стають неприбутковими [5]. Зміни, які планують впровадити, свідчать, що на першому плані стоїть страхування захисту та здоров'я волонтерів, а це у свою чергу потребує фінансування. Таким чином, гарантії, що вистачить коштів для інвестування в дану організацію немає.

Тож, не випадково в останнє десятиліття феномен волонтерства стає об'єктом ретельного дослідження в різних галузях гуманітарних наук, зокрема, в психології, соціології, педагогіці, юриспруденції, філософії. В результаті цих зусиль стає очевидним, що волонтерство можна визначити як добровільну і безкорисливу діяльність, яка базується на бажанні допомагати іншим. У світовому рейтингу благодійності враховуються три показники: грошові пожертви, волонтерство та допомога нужденним. В Україні роль волонтерства офіційно визнана із прийняттям Закону України "Про волонтерську діяльність" у 2011 році [2]. Згідно з цим законом, волонтерство визначається як добровільна, безкорислива, соціально спрямована та неприбуткова діяльність, яка здійснюється волонтерами або волонтерськими організаціями на засадах гуманності, рівності, добровільності та законності [1].

Насправді молодь постає рушійною силою у створенні нового про шарку населення із такою потужною вмотивованістю щось змінювати. Волонтерство постає як феномен специфічного процесу соціалізації молодих людей, їх соціально-професійної орієнтації та адаптації у групі, аналіз соціальних аспектів діяльності неформальних молодіжних об'єднань та рухів та ін.) [3]. Ця діяльність допомагає людям не лише виявляти співчуття та підтримку, а й самореалізуватися, досягати нових рівнів особистісного розвитку. Волонтерство в Україні має великий потенціал для подальшого розвитку, але для його успіху потрібні системні рішення, спрямовані на підтримку організацій та волонтерів, а також формування культури довіри та взаємодопомоги у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Волонтерство в Україні під загрозою? Які ризики несуть нові законодавчі ініціативи щодо підтримки волонтерської діяльності. УНЦПД. 2020 URL: <http://surl.li/mxpwa> (дата звернення 07.11.2023. Назва з екрану).
2. Закон України «Про волонтерську діяльність» Розділ 2 «Особливості правового статусу волонтерів та діяльності волонтерської організації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

3. Зелінська В. В. (2022). Вплив волонтерства на самореалізацію молоді. Дипломна робота. Чернівці URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6366/educ_2023_139%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Киселиця С., Крук О. Соціогуманітарні виміри громадянської свідомості: від мешканців до громадян. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2021. Випуск 36. С. 43-50. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, Видавничий дім «Гельветика», 2021. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.36.5>
5. Коваленко К. С. Студентська наукова робота (2023) Ставлення української молоді до волонтерського руху: проблеми та досягнення. Конкурсна наукова робота за напрямом «розвиток молодіжного волонтерського руху». Чернівці. URL: https://kyivcity.gov.ua/oholoshennia/pro_vseukrainskiy_konkurs_naukovikh_robit_sered_molodi_i_meni_oleksandra_yaremenka_aktualni_problemi_molodizhno_ta_simeyno_politiki/
6. Мохорєва О. М., Горошко М. О. (2022) Волонтерство як соціальний феномен. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ff1c2594-5237-4a2a-9270-09128cf32d43/content>
7. Серцем покликані до милосердя: волонтерський рух в Україні та світі : інформаційні матеріали для написання рефератів / уклад. В. І. Матяш. Полтава, 2014. 36 с. URL: https://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=257%3A2014-09-19-13-02-56&catid=214&lang=uk

Владислав КОВАЛЬ,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 073 «Менеджмент»,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Наталія ШАКУН, к. філос. н., доцент,
завідувач кафедри філософії і суспільних наук,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ОСВІТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

Зміни, що їх переживає суспільство з кінця XX-го - початку XXI-го століть можуть бути описані багатьма термінами, проте найважливішими з них є «інформаційне суспільство», «економіка знань» і «суспільство знань». Кожен з цих термінів підкреслює конкретні аспекти трансформаційного явища, яке ми переживає та виключає інші, проте спільним для усіх них є знання. Тобто саме знання розглядаються в якості інструмента, що розширює можливості й здібності людей і слугує ключем до досягнення всебічного розвитку, а суспільство знань – як суспільство, засноване на виробництві та поширенні знань, ефективному їх застосуванні в усіх сферах діяльності - економіці, громадянському суспільстві, політиці, а також у приватному житті [3].

Зауважимо, що під терміном «освітні трансформації», слідом за О.З. Глушко, розуміємо структурну, якісну переробку освітньої системи із запровадженням сутнісних інновацій, які є 1) постійно діючим явищем, яке

відбувається або стихійно, або організовано; 2) цілеспрямованим явищем; 3) мають незалежну ціннісно-мотиваційну орієнтацію [1, с.10].

У світі, що швидко змінюється, де технології, глобалізація, зміна клімату, зростаюча поляризація суспільств, а також демографічна й соціальна динаміка впливають на кожен аспект нашого життя, освіта проходить трансформаційний шлях та більше не є просто обов'язковим набором знань, отриманим у школах чи то університетах, натомість то є процес, що триває протягом усього життя людини. Сучасне суспільство – це суспільство, засноване на знаннях, де компетенції та навички є вирішальними для активної та успішної інтеграції як у професійне, так і в соціальне середовище [2].

Навчання впродовж життя у суспільстві знань стає ефективним і трансформаційним засобом подолання сучасних глобальних викликів. Ключові характеристики освіти протягом усього життя наведено на рис. 1.

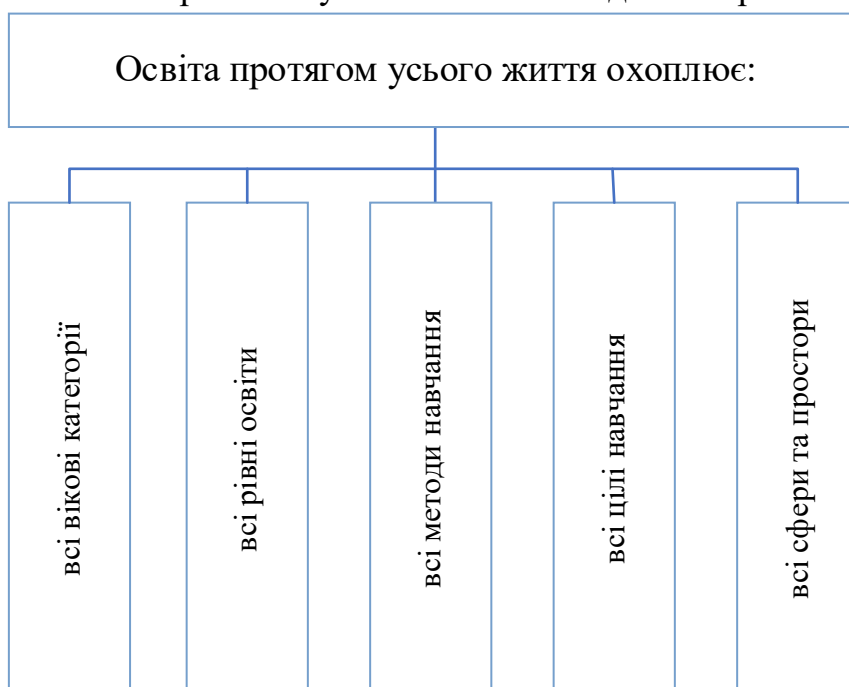

Рис. 1. Ключові особливості освіти протягом життя [4]

Охоплення усіх вікових категорій передбачає, що процес освіти починається з народження та триває усе життя людини. Тобто ключовим аспектом є те, що незалежно від віку та походження будь-яка людина матиме можливість для навчання, що відповідають конкретним потребам в залежності від етапу життя та професійної діяльності.

Охоплення усіх рівнів освіти спрямоване на зв'язок усіх рівнів освіти, а також можливість побудови адаптивних зв'язків між ними - освіта в ранньому віці, початкова та середня шкільна освіта, вища освіта, освіта для дорослих та неформальна освіта, а також технічна та професійна освіта й навчання.

Охоплення усіх методів навчання спрямоване на визнання формальної (призводить до присвоєння кваліфікації), неформальної (альтернативної чи доповнюючої, зазвичай не передбачає присвоєння кваліфікації) та інформальної (самоорганізоване здобуття певних компетентностей, зокрема під час

повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям) освіти.

Охоплення усіх сфер та просторів дозволяє використовувати навчальне середовище секторів формальної, неформальної та інформальної освіти для створення нових можливостей задля задоволення найрізноманітніших навчальних потреб. Результати ж навчання, здобуті шляхом неформальної чи то інформальної освіти, визнаються в установленому порядку системою формальної освіти.

Охоплення усіх цілей навчання має за мету надати людям можливість розвивати здібності та власний потенціал протягом усього життя, незалежно від їх початкового рівня; визнавати широкий діапазон навчальних потреб і вимог та сприяти розвитку передової економіки та інклюзивного суспільства.

Отже, суспільство знань вносить якісні зміни в методологію та зміст сучасної освіти. Особистісний розвиток кожної людини має відбуватися впродовж усього життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Роль же держави полягає у визнанні та заохоченні до здобуття освіти усіх видів, а також створенні умов для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги.

Список використаних джерел:

1. Глушко О. З. Базові терміни з проблеми трансформацій в освіті: погляди вітчизняних вчених. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Педагогіка. 2016. Т. 2. № 4. С. 10–13. URL: <https://pedvisnyk.knu.ua/index.php/pedagogy/article/view/44>.
2. Значення освіти в сучасному суспільстві та її трансформація через навчання впродовж життя. [Електронний ресурс] – URL: <https://azcentar.rs/en/the-importance-of-education-in-modern-society-and-its-transformation-through-lifelong-learning/#:~:text=Education%20enables%20individuals%20to%20acquire,both%20professional%20and%20social%20roles>.
3. The knowledge society: concept and problematics. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ly/AKR2010-2011-Eng-Chapter1.pdf>.
4. What you need to know on lifelong learning. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.unesco.org/en/lifelong-learning/need-know>.

Анастасія КОМОЛОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання,
спеціальність 191 «Архітектура та містобудування»,
архітектурно-художній інститут

Одеська Державна Академія Будівництва та Архітектури, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Олена КАРАНФІЛОВА, кандидат філософських наук,
доц. кафедри філософії, політології, психології та права,
Одеська Державна Академія Будівництва та Архітектури, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА КІБЕРБЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Стрімкий розвиток цифрових технологій трансформував кіберпростір у ключову арену сучасних конфліктів. Інформаційні війни сьогодні включають різноманітні загрози, спрямовані на підрив критичної інфраструктури, дестабілізацію політичних процесів та маніпулювання суспільною думкою. Досвід України в протистоянні кіберагресії, особливо через масштабні атаки на енергетичну інфраструктуру та урядові установи, слугує важливим прикладом для розробки новітніх методів кіберзахисту, а також аналізу заходів, які використовуються для захисту кіберінфраструктури та мінімізації ризиків у сучасних умовах. Вивчення кібербезпеки є надзвичайно важливою справою, оскільки це один із сучасних соціальних європейських пріоритетів. Кібербезпека стала ключовим фактором для захисту міжнародної стабільності. Безпечне цифрове середовище сприяє збереженню прав людини, захисту демократії та стабільному економічному розвитку, що робить кібербезпеку важливою складовою соціальної політики в Європі.

У XXI столітті кіберпростір став важливою сферою, де пов'язані не лише економічні та соціальні взаємодії, але й політичні конфлікти, де проблема кібербезпеки виходить на перший план у міжнародних відносинах та національній політиці. З початку війни Україна стала об'єктом численних кібератак за участю урядових установ, приватних організацій та громадян. Компанії, які є частиною критичної інфраструктури, особливо енергетичні, комунікаційні, медіа та фінансові компанії, також повинні бути пильними, оскільки ці галузі часто розглядаються як пріоритетні цілі під час війни [2, с. 166].

Інформаційні війни стали потужним інструментом дестабілізації в сучасному світі, особливо в контексті конфліктів, які ведуться на рівні міждержавних відносин. Україна та Молдова є двома яскравими прикладами того, як іноземні держави використовують інформаційні війни для впливу на внутрішні процеси та послаблення суверенітету цих країн. У рамках гібридної війни, що включає як військові дії, так і інформаційні кампанії, Росія намагається маніпулювати суспільною думкою, викликати політичну дестабілізацію та вплинути на євроінтеграційні процеси України та Молдови.

Гібридна війна Росії проти України. Війна, яку Росія веде проти України, включає не лише відкриті військові дії, але й потужний інформаційний компонент. Російські засоби масової інформації, соціальні мережі та ботоферми використовують дезінформацію для розколу українського суспільства. Фейки й маніпуляції зараз активно присутні в національних онлайн-медіа. В процесі функціонування засоби масової інформації здійснюють двобічний зв'язок між комунікатором і реципієнтом (тим, хто сприймає інформацію), відбувається своєрідне “спілкування”. Зрозуміло, що діяльність ЗМІ має важливі суспільно-політичні наслідки, оскільки характер масової інформації, адресований аудиторії, визначає значною мірою її ставлення до дійсності і напрям соціальних акцій. Тому ЗМІ не лише виконують інформативну функцію, хоча вона має бути основною, але й пропагують ідеї, погляди, політичні програми і беруть, таким

чином, участь у соціальному управлінні. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок, вони спонукають людину до тих чи інших вчинків. Індустрія свідомості стає найважливішим інструментом політичного панування. І в той же час інструментом приховування цього панування монополістичної еліти. Поширення фейкових новин, маніпуляція фактами та використання пропаганди спрямовані на підрив довіри до українських інституцій, дестабілізацію політичної ситуації та формування негативного образу євроінтеграційних процесів.

Безпека людини під час війни. Під час війни безпека людини – це не лише збереження фізичного здоров'я, а й охорона її інформаційного простору. Це об'єднує захист від зовнішніх атак і формування в суспільстві критичного мислення, здатності відрізнити правду від брехні. ЗМІ, як потужний інструмент розвитку громадської думки, відіграють вирішальну роль у забезпеченні інформаційної гігієни. У воєнний час правдиві та своєчасні дані є не просто бажаними, а життєво необхідними. Адже ворожі інформаційні атаки, спрямовані на маніпуляцію, можуть підірвати довіру до влади, сіяти розбрат і дестабілізувати ситуацію в країні. Саме тому забезпечення інформаційної безпеки є фундаментом для підтримки стабільності суспільства та протидії ворожим операціям. Таким чином, інформаційна безпека не лише захищає від маніпуляцій, але й сприяє консолідації суспільства. У європейських країнах її розглядають як важливу складову національної безпеки. Європейський Союз ухвалив низку документів і директив, таких як Директива NIS (Network and Information Security), що встановлює загальні стандарти кіберзахисту серед країн-членів. З огляду на це, Україна та Молдова також активно працюють над адаптацією своїх законодавчих рамок відповідно до європейських вимог. Безпечне цифрове середовище сприяє збереженню прав людини, захисту демократії та стабільному економічному розвитку, що робить кібербезпеку важливою складовою соціальної політики в Європі.

Євроінтеграційні процеси. Інформаційна безпека є важливим компонентом для підтримки євроінтеграційних процесів України та Молдови. Європейські стандарти кіберзахисту сприяють прозорості та запобіганню маніпуляціям в інфопросторі. Кібербезпека допомагає зміцнювати демократичні інституції, захищати свободу слова і підвищувати стійкість суспільства до зовнішнього тиску. Успішне протистояння пропаганді значно посилює позиції країн на міжнародній арені, підвищуючи їхній рівень довіри серед міжнародних партнерів і наближаючи їх до вступу в європейське співтовариство.

Інтернет як засіб політичної комунікації. Соціальні мережі стали основними каналами для поширення як достовірної, так і маніпулятивної інформації. Росія активно використовує Інтернет для впливу на політичну ситуацію в Україні та Молдові, використовуючи ботоферми, тролів та цільові дезінформаційні кампанії. Зокрема, через соціальні мережі поширюються фейкові новини, пропагандистські матеріали та антизахідні наративи. Це робить Інтернет вразливим до кібератак і дезінформації, ставлячи кібербезпеку на перший план у контексті політичної комунікації.

Проблеми кібербезпеки. З розвитком інформаційних технологій зросли загрози для державної та громадської безпеки. Кібератаки на державні установи, банки, медіа та критичну інфраструктуру можуть мати руйнівні наслідки. Сучасні інформаційні війни часто включають в себе кіберзлочини, які стають інструментом для дестабілізації ситуації всередині країн. Наприклад, сьогодні військові операції високо залежать від інформаційних систем, які забезпечують збір, обробку, передачу і зберігання важливої військової інформації. Кіберзлочинці можуть спробувати зламати ці системи, отримати витoki інформації або перешкодити їх роботі, що може серйозно підірвати успішність військових операцій [1, с. 652].

Роль держави та громадянського суспільства у протидії дезінформації. Держава та громадянське суспільство відіграють ключову роль у протидії дезінформації. Органи влади повинні впроваджувати політики захисту інформаційного простору, зокрема через освітні програми з медіаграмотності та розвитку інфраструктури кібербезпеки. Громадянське суспільство, у свою чергу, сприяє підвищенню обізнаності населення, поширенню правдивої інформації та викриттю фейків. Важливим інструментом є спільна робота держави та незалежних організацій, які здійснюють моніторинг медіапростору, щоб виявляти дезінформацію та вчасно реагувати на неї.

Медіаграмотність як захист від маніпуляцій. Медіаграмотність є важливим інструментом захисту населення від маніпуляцій та дезінформації. Навички критичного аналізу дозволяють громадянам розпізнавати фейки, уникати пасток пропаганди та формувати власну, об'єктивну думку. У сучасному світі, де інформаційні атаки стають все більш складними, розвиток медіаграмотності серед населення є одним із ключових завдань для захисту від загроз. Освітні програми, спрямовані на підвищення рівня медіаграмотності, зокрема серед молоді, допомагають формувати критичне мислення. Його розвиток дозволяє громадянам самостійно аналізувати джерела інформації, виявляти недостовірні дані та протистояти дезінформаційним атакам. Такі освітні програми, спрямовані на підвищення критичного мислення, відіграють важливу роль у зміцненні інформаційної безпеки країни.

Висновки. Інформаційні війни є серйозною загрозою для стабільності та суверенітету країни. Кібербезпека, медіаграмотність та критичне мислення стають важливими інструментами для захисту від дезінформації та інформаційних атак. Співпраця держави та суспільства, а також інтеграція європейських стандартів інформаційної безпеки є необхідними для забезпечення стабільності та успішної євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Сизов В. К., Плахотний А. П. Ефективна протидія кіберзлочинності в умовах військового стану є елементом національної безпеки та успішного ведення військових операцій. In The 6 th International scientific and practical conference "Modern problems of science, education and society" (August 14-16, 2023) SPC "Sci-conf. com. ua", Kyiv, Ukraine. 2023. 671 p. 2023 Aug 14 (p. 651). URL: <http://surl.li/xbuour>

2. Смілянець Є., Білаш О., Плахотний А. (2023). Щодо кібербезпеки в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МЦНД*, (22.12.2023; Одеса, Україна), 166–170. URL: <http://surl.li/tgbwqu>

Василиса КУШПІТ,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Середня освіта (Мова і література (китайська))»,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Зоя АТАМАНЮК, д.філос.н., професор кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЯКА З ГІПОТЕЗ ПОХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ МЕНІ ДО ВПОДОБИ І ЧОМУ?

Питання походження людини давно є однією з основних тем у філософії, біології, антропології та релігійній думці. Існує безліч гіпотез, які пропонують різні погляди на це питання. Вони не тільки намагаються пояснити, звідки походить людство, але й допомагають усвідомити місце людини у світі, її унікальні риси, роль у природі та суспільстві.

Існує дві основні групи концепцій щодо походження людини: наукові та релігійно-філософські. Науковий підхід базується на еволюційній теорії, яку найбільш детально розробив Чарльз Дарвін. Ця концепція обґрунтована дослідженнями в галузі генетики, археології, анатомії та палеонтології і стверджує, що людина є результатом природного відбору та еволюційного розвитку від спільного з приматами предка.

З іншого боку, релігійно-філософські гіпотези, представлені переважно креаціонізмом, ґрунтуються на ідеї божественного створення людини. Згідно з креаціонізмом, людина була створена Богом і наділена духовною складовою, що виділяє її серед інших істот. Ідеї креаціонізму знайшли відображення в багатьох культурах і релігіях світу, таких як християнство, іслам, юдаїзм тощо.

Крім того, існують гіпотези, які поєднують елементи наукових і релігійних підходів. Наприклад, теїстичний еволюціонізм допускає ідею, що еволюційний процес був спрямований чи ініційований вищою силою, хоча самі механізми еволюції залишаються такими ж, як і в класичній еволюційній теорії.

Мені імпонує еволюційна гіпотеза походження людини, зокрема ідеї, висловлені Чарльзом Дарвіном у його праці "Походження видів". На мою думку, еволюційна концепція пропонує найбільш обґрунтовану, логічну та доказову інтерпретацію походження людства, яка спирається на об'єктивні дані та експериментально підтверджені факти. Вона дозволяє побачити людство не як окремий феномен, а як частину величезного, взаємопов'язаного світу живих організмів.

Дарвін, аналізуючи механізм природного відбору, стверджує, що особини, які мають певні переваги в умовах існування, більш схильні до виживання і передачі своїх генетичних характеристик наступним поколінням. У такому контексті походження людини не є винятковим чи дивом, а є результатом складного, тривалого і закономірного процесу адаптації, де випадкові мутації й природний відбір відіграють вирішальну роль.

Перше, що варто зазначити, – це численні наукові докази на підтримку еволюційної теорії. Виявлені рештки, що виявлені антропологами, підтверджують існування різних видів приматів, які, ймовірно, були попередниками людини. Відмітні анатомічні зміни, такі як розвиток мозку та прямохідність, можуть бути простежені в цих рештках. Завдяки генетичному аналізу встановлено, що ДНК людини близько на 98% схожа з ДНК шимпанзе, що підтверджує спільне походження.

Другий аспект – філософська значущість теорії еволюції. Ідеї Дарвіна не лише змінили науковий світогляд, але й стимулювали розвиток нових напрямків у філософії, зокрема, екзистенціалізму та філософії біології. Еволюційна концепція допомагає зрозуміти людську сутність як частину природного світу, що відкриває перед людством нові етичні й філософські виклики. Наприклад, якщо ми є результатом випадкового еволюційного процесу, то чи є сенс у пошуку вищого значення нашого існування? Такі питання стимулюють розвиток філософської рефлексії і формують нове бачення ролі людства у світі.

Я вважаю думки тих, хто підтримує креаціонізм, оскільки ця гіпотеза додає сенс і цінність людському життю через релігійне осмислення. Однак вважаю, що аргументи на користь еволюційної гіпотези є більш обґрунтованими та вагомими з наукової точки зору. Звісно, деякі запитання залишаються без відповідей навіть у еволюційній теорії – наприклад, питання про свідомість або про перші причини самого життя. Проте, на мій погляд, саме науковий підхід найбільш наближений до об'єктивного розуміння реальності, навіть якщо не всі деталі ще розгадані.

Таким чином, я обираю еволюційну гіпотезу, оскільки вважаю її найбільш достовірною та доказовою. Вона пропонує унікальний погляд на природу людини, який дозволяє досліджувати її походження і місце в світі не як особливого феномену, а як частини складного еволюційного процесу.

Анна МАРИНИЧЕВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Переклад (перша - англійська, друга - китайська)»,

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Зоя АТАМАНЮК, д.філос.н., професор кафедри
філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СУТНІСТЬ ЗАКОНУ ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Філософія завжди прагнула розкрити закономірності розвитку світу, суспільства та мислення. Однією з ключових концепцій діалектичної філософії є закон заперечення заперечення, що став основою для розуміння руху та еволюції явищ. Цей закон описує процес розвитку як циклічний, але водночас прогресивний рух, у якому кожний етап заперечує попередній, але зберігає його суттєві риси.

Витоки закону заперечення заперечення можна знайти в ідеях давньогрецьких мислителів, таких як Геракліт, який стверджував, що «все тече, все змінюється». Проте найбільшого розвитку ця ідея набула у німецькій класичній філософії, особливо в роботах Георга Гегеля, а пізніше була систематизована в марксистській діалектиці. Вона виникла в контексті змін у науковому та соціальному мисленні, коли пошук універсальних законів розвитку став центральним для багатьох дослідників. Закон відображає не лише абстрактні філософські принципи, а й процеси історичного, природного та соціального розвитку.

Закон заперечення заперечення пояснює розвиток як процес, що проходить через три основні етапи: тезу, антитезу і синтез. Гегель у своїй *«Науці логіки»* вказує, що будь-яка ідея (теза) породжує свою протилежність (антитезу), і їхнє протистояння завершується утворенням нової якості (синтезу). Проте синтез не просто скасовує протиріччя, а інтегрує в собі елементи попередніх етапів, створюючи новий, вищий рівень розвитку.

Наприклад, у природі цей закон можна побачити у розвитку рослини: зерно (теза) проростає, заперечуючи себе, і стає паростком (антитеза). Потім паросток виростає і приносить плоди, що містять нове зерно (синтез). Таким чином, розвиток рухається по спіралі, повертаючись до початкового стану, але на новому рівні.

У марксистській філософії цей закон став інструментом аналізу соціальних змін. Наприклад, перехід від феодалізму до капіталізму, а потім до соціалізму інтерпретується як послідовне заперечення одного суспільного ладу іншим, що зберігає досягнення попередніх етапів.

Гегель вважав, що протиріччя є рушійною силою розвитку. Це принципово важливо для розуміння не лише історії, але й мислення. Однак, на мою думку, його ідея універсального закону може бути надто абстрактною, щоб пояснювати складні соціальні чи природні процеси. Наприклад, деякі сучасні явища, такі як екологічні кризи, не завжди вписуються в схему «заперечення заперечення». Екологічне виснаження може не призвести до якісного синтезу, а до регресу.

З іншого боку, концепція циклічного розвитку дозволяє побачити зв'язок між минулим і майбутнім, уникаючи ілюзії лінійного прогресу. У цьому контексті закон допомагає усвідомити важливість врахування історичного досвіду під час створення нових моделей розвитку.

Сучасна філософія може поставити під сумнів універсальність закону заперечення заперечення, але його принципи залишаються актуальними в багатьох сферах. Наприклад, у науці перехід від класичної механіки до квантової

фізики можна розглядати як діалектичний процес, що включає заперечення попередніх парадигм, але зберігає їхню основу.

Я вважаю, що закон заперечення заперечення корисний як інструмент аналізу, але не слід його абсолютизувати. Світ набагато складніший, і розвиток може бути не лише спіралеподібним, а й хаотичним чи багатовекторним. Водночас ідея синтезу як якісного стрибка залишається актуальною для розуміння еволюції ідей, суспільства та природи.

Отже, зробивши висновки розуміємо, що закон заперечення заперечення є одним із фундаментальних принципів діалектики, який розкриває закономірності розвитку через боротьбу протиріч. Він дозволяє осмислити складні процеси змін у природі, суспільстві та мисленні. Хоча сучасні реалії часом не вписуються в його класичну схему, основні ідеї закону залишаються важливими для аналізу й розуміння світу. Уміння бачити єдність і боротьбу протилежностей допомагає не лише розвивати наукове мислення, а й шукати нові рішення у складних ситуаціях.

Аліна МІНЧЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2-го року навчання,
спеціальність 081 «Право: Кримінальна юстиція», юридичний факультет,
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Світлана КИСЕЛИЦЯ, к. філос. н., доцент,
доцент кафедри філософії і суспільних наук,

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПРАГМАТИЗМУ В ЖИТТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Прагматизм є важливою філософською течією, яка акцентує увагу на практичності, корисності та ефективності дій у процесі прийняття рішень. Основний принцип прагматизму полягає в тому, що цінність істини та знань визначається їхньою здатністю приносити користь у реальному житті. Тобто, прагматизм оцінює ідеї не стільки за їхньою теоретичною правильністю, скільки за її світоглядно-аксіологічною допомогою в досягненні конкретних результатів або ефективному розв'язанні нагальних проблем людини.

У житті людини прагматизм сприяє прийняттю рішень на основі практичного досвіду та реальних наслідків, а не лише абстрактних теорій чи ідеалів. Такий підхід допомагає краще пристосовуватися до змін у світі, фокусуючись на тому, що справді приносить користь і дає швидко відчутні результати. Прагматизм також спонукає людину залишатися гнучкою і відкритою до нових методів, адже саме такий підхід наголошує на важливості експериментів та перевірки знань на практиці.

Прагматизм – це філософський напрям, що об'єднує різні доктрини, методи та світоглядно-теоретичні настанови, головною особливістю якого є не єдність

вихідних теоретичних постулатів або усталених понять, а прагнення усвідомити практичне значення філософії для майбутнього особистості та суспільства загалом. Прагматизм орієнтується на зміну соціальних парадигм і самої філософії, розглядаючи останню як одну з практичних діяльностей, здатну впливати на соціальне майбутнє [8].

Прагматизм як філософська течія виникає в Сполучених Штатах Америки наприкінці 1870-х років завдяки Чарльзу Сандерсу Пірсу [14, 15]. Його ідеї довго залишалися маловідомими широкому загалу, доки на рубежі століть до них не долучився психолог і філософ Вільям Джеймс [1, 13], який, завдяки своїм лекціям та есе, привернув до прагматизму широку увагу. Джеймс не лише популяризував, а й значно розвинув цю філософську течію, ставши одним із її головних теоретиків [9, с. 12]. Тоді ж вияскравлюється прагматистський підхід Джона Дьюї [2, 3, 4, 11] до освіти й громадянського суспільства, коли демократія встановлюються не тільки за рахунок загального виборчого права, а й завдяки сформованій чіткій громадянській позиції та розумній особистісній рівновазі, чого можна досягти ефективною системою спілкування між громадянами, фахівцями й політиками.

Сутність прагматичного методу, який заснований на принципі медіації, розпочинається з визнання того факту, що проблему неможливо розв'язати за допомогою того ж типу мислення, який її породив. В цьому контексті погоджуємось із твердженням: «Зовнішнє середовище, агресивно налаштоване, провокує об'єкт зменшити негативний вплив зовнішніх подразників. Саме пристосування як уникнення небезпечного зовнішнього подразника – вельми значуща умова переходу на наступний рівень еволюції» [10, с. 100-101]. Медіація спрямована на те, щоб визначити, яка практична різниця буде для мене та для інших, якщо припустити, що певне розуміння світу для багатьох суб'єктів є рівнозначно істинним. Тож, як справедливо зазначається, нагальність «застосування підходів прагматизму Ч. С. Пірса, В. Джемса, Дж. Дьюї зумовлене необхідністю розв'язання суперечності між об'єктивністю предмета і суб'єктивністю знань про нього з метою пристосування людини до світу» [6, с. 6].

Прагматизм як система методів і підходів у дусі прагматичного мислення, забезпечує надійне теоретичне підґрунтя для вирішення суперечливих ситуацій. Будь-яка проблема, що виникає в особистому або соціальному досвіді є складною та багатовимірною. Конфліктні життєві ситуації включають низку питань щодо негайних результатів або довгострокових економічних, соціальних і політичних наслідків [5, с. 9].

Прагматичний історико-філософський підхід заохочує врахування взаємозв'язку між ефективністю понять певної філософії та особливостями інтелектуального й комунікативного середовища, у якому формувався характерний зміст цих понять [7, с. 71].

Основна спрямованість прагматизму полягає в тому, щоб показати межі змінної природи реальності та особливості реакції людини на її зміни. Ідеї прагматизму залишаються актуальними й сьогодні, допомагаючи людині

знаходити певність у житті та вирішувати важливі життєві питання якнайефективніше. Прагматизм став невід’ємною частиною людської реальності і, в багатьох випадках, основою інтелектуальної діяльності. Ця філософія найбільше підходить людям з аналітичним мисленням, які прагнуть перевести перевірені теоретичні ідеї в практичну площину, не слідуючи принципу «користь за будь-яку ціну», навіть якщо ця користь є ілюзорною. Мова прагматизму повинна бути чіткою, зрозумілою і обґрунтованою, як будь-яка справа, що логічно продумана і веде до позитивного результату [11, с. 7].

Прагматизм відіграє важливу роль у житті сучасної людини, оскільки сприяє прийняттю рішень, орієнтованих на практичність і результативність. Ця філософська течія зосереджується на тому, що ідеї та знання мають цінність лише тоді, коли вони приносять реальну користь і допомагають вирішувати актуальні особистісні проблеми. Прагматичний підхід стимулює людину зосереджуватися на тому, що працює на практиці та ставити під сумнів ідеї, які не мають прикладного значення.

У повсякденному житті прагматизм допомагає адаптуватися до змін, приймати рішення, які приносять відчутну користь і залишатися гнучким у способах мислення й дії. Він також підштовхує до експериментів та інновацій, сприяючи особистому розвитку та кращому розумінню навколишнього світу.

Отже, прагматизм відіграє важливу роль у житті сучасної людини, спрямовуючи її на пошук ефективних і практичних рішень. Ця філософія навчає оцінювати ідеї та знання не лише за їхньою теоретичною цінністю, а й семантично, аналізуючи наскільки раціонально й вивірено вони допомагають досягати конкретних цілей та якнайшвидше вирішувати нагальні життєві проблеми. Завдяки прагматичному світоглядно-методологічному підходу людина здатна краще адаптуватися до швидких змін у світі, критично мислити, залишатися гнучкою та відкритою до нових гіпотез. Прагматизм допомагає зосереджуватися на тому, що справді важливе і дієве, сприяючи особистісному розвитку та розширенню прикладного підходу до життя, його, так би мовити, практичного розуміння.

Список використаних джерел:

1. Джеймс, В. Прагматизм / Пер. з англ. П. Насада. Київ: Альтернативи, 2017. 144 с.
2. Д’юї, Джон. Демократія і освіта / Пер. М. Олійник, І. Босак, Г. Пехник. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
3. Д’юї, Джон. Досвід і освіта / Пер. Марії Василечко. Львів: Кальварія, 2003. 84 с.
4. Дьюї, Дж. Свобода і культура // Зарубіжна філософія ХХ століття. Київ : Основи, 1993. 289 с.
5. Жарких В. Ю. Культура медіації у філософії прагматизму. *Гуманітарний часопис*. 2016. С. 5-10.
6. Киселиця С. В. Віра як екзистенціал людського буття : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.01 Нац. акад. наук України, Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди. – Київ, 2013. 19 с. URL: <https://www.academia.edu/48906900/> (дата звернення: 03.11.2024).
7. Поліщук Н. П. Прагматизм як інтелектуальна культура демократії. *Філософія та релігієзнавство*. 2020. Вип.1. С. 69 - 80.

8. Прагматизм. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-882840> (дата звернення: 01.11.2024).
9. Фецько О. І. Прагматична теорія істини Вільяма Джеймса: історико-філософський аналіз. Київ, 2021. 73 с.
10. Хамітов Н. В., Киселиця С. В., Деркач О. Л. Проблема тілесності суб'єкта штучного інтелекта в контексті теорії еволюції природного та штучного інтелекта. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. Чернігів: ЧНТУ, 2017. № 2(10). С.95-102. URL: <https://www.academia.edu/43866540/> (дата звернення: 03.11.2024).
11. Шумка М. Л., Гончарук Т. В. Основні ідеї прагматизму: істинність чи корисність / *Матеріали III Міжнародних філософсько-економічних читань* (м. Львів, 25-26 травня 2010 року). С. 1-8. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/20001> (дата звернення: 01.11.2024).
12. Dewey, John. *Democracy and Education*. Columbia University Press, 2024. 408 p.
13. James, William *The Will to Believe*. Transcribed into HTML by William O'Meara, copyright, 1997. An Address to the Philosophical Clubs of Yale and Brown Universities. Published in the *New World*, June, 1896. Liberty, Equality, Fraternity, p. 353.
14. Peirce, Charles Sanders. What Pragmatism Is. *The Monist*. 1905, v. XV, n. 2, pp. 161-181. Reprinted *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*, 5.411-37.
15. Peirce, Charles Sanders. The Logic of Mathematics in Relation to Education. *Educational Review*. 1898, v. 15, pp. 209-16. Reprinted *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*, 3.553-62.

Олександр ПАСТУХ,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання,
спеціальність 205 «Лісове господарство»,
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна
Науковий керівник: Наталія ШАКУН, к. філос. н., доцент,
завідувач кафедри філософії і суспільних наук
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СУСПІЛЬСТВА І ПРИРОДИ: АНТРОПОЦЕНТРИЗМ VS ЕКОЦЕНТРИЗМ

У сучасному світі питання взаємодії людини і природи набувають особливої актуальності. Зумовлено це як наростанням глобальних загроз (техногенні катастрофи, антропогенний вплив, екоцид тощо), так і пошуком шляхів їх подолання. Змінюється ставлення до навколишнього середовища, і філософські підходи до природи стали важливими для розвитку екологічної етики. Важливими світоглядно-методологічними концепціями, що визначають цю взаємодію, є антропоцентризм та екоцентризм.

Антропоцентризм: концепція людиноцентризму

Антропоцентризм, що походить від грецьких слів «anthropos» (людина) та «kentron» (центр), ставить людину в центр всесвіту. Згідно з цією концепцією, природа є лише засобом для задоволення людських потреб. Виходячи з такого підходу, природа розглядається як ресурс, який можна використовувати для розвитку цивілізації, незалежно від того, чи завдається шкода екосистемам. Цей підхід був розглянутий у роботах, де підкреслюється, що антропоцентризм

виправдовує експлуатацію природних ресурсів в інтересах людини, не зважаючи на наслідки для природи [1].

Цей підхід домінував протягом тривалого часу, особливо в епоху індустріалізації, коли почали розвиватися методи інтенсивного використання природних ресурсів для промисловості та сільського господарства. Антропоцентризм виправдовує експлуатацію природних ресурсів, адже людина має моральне право використовувати їх на свій розсуд. Однак такий підхід веде до виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та руйнування біорізноманіття. Природні ресурси розглядаються як нескінченні, але насправді їхнє перевищене використання призводить до серйозних екологічних криз, таких як зміна клімату та деградація земель [1].

Екоцентризм: концепція природи як самоцінності

Альтернативою антропоцентризму виступає екоцентризм, який трактує природу не тільки як ресурс, а й як самоцінність. Як влучно підкреслює О.Петінова, «прихильники екоцентризму висувують радикальний виклик антропоцентризму, який призвів до руйнування довкілля, так як природа використовувалась для забезпечення потреб людини» [2, с.130].

Згідно з цією концепцією, кожен елемент екосистеми має власну вартість незалежно від того, яку користь він приносить людині. Екоцентризм закликає до гармонії між людиною та природою, а не до домінування одного елемента над іншим. Природа має право на своє існування, і людина повинна враховувати екологічні наслідки своєї діяльності.

Екоцентризм сприяє розробці технологій, що зменшують негативний вплив на навколишнє середовище, а також розвитку зелених ініціатив, таких як відновлення лісів, охорона біорізноманіття, розвиток альтернативних джерел енергії та інші стратегії, що підтримують екологічну рівновагу. Важливою частиною екоцентризму є також перехід до екологічно чистих технологій, зменшення використання природних ресурсів та підвищення їх ефективності.

Порівняння антропоцентризму та екоцентризму

Основна різниця між антропоцентризмом і екоцентризмом полягає в тому, як ці підходи оцінюють роль людини в екосистемі. Антропоцентризм акцентує увагу на тому, що людина має право використовувати природу для власних потреб, тоді як екоцентризм наголошує на необхідності збереження природи для підтримки екологічної рівноваги. Варто зазначити, що в реальному світі жоден з цих підходів не існує в чистому вигляді. Багато сучасних ініціатив поєднують принципи обох підходів, намагаючись досягти балансу між використанням природних ресурсів і їх збереженням. Наприклад, розвиток зелених технологій, сталий розвиток сільського господарства, перехід до відновлюваних джерел енергії можуть бути прикладами реалізації цих принципів у сучасному суспільстві.

Виклики для сучасного суспільства

Сучасне суспільство стикається з численними екологічними проблемами, такими як зміни клімату, забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів і знищення біорізноманіття. Ці проблеми потребують зміни парадигми взаємодії

людини з природою. Важливою задачею є перехід від антропоцентричної моделі до екоцентричної, де природа розглядається як рівноправний партнер людини в процесі розвитку. Для цього необхідно впроваджувати принципи сталого розвитку, які враховують екологічні наслідки діяльності людини.

На мою думку, активна інтеграція принципів екоцентризму в суспільне життя дозволить зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь і забезпечити гармонійну взаємодію між людиною та природою. Важливим етапом є розвиток екологічної свідомості серед людей, що допоможе знизити негативний вплив на навколишнє середовище.

Висновок

Таким чином, взаємозв'язок суспільства і природи є складним і багатогранним. Антропоцентризм і екоцентризм — це два протилежні підходи до цієї взаємодії, які мають свої переваги та недоліки. Врахування принципів обох концепцій у сучасному суспільстві дозволить досягти більш збалансованого розвитку, який поєднує потреби людини з необхідністю збереження природи для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Борець, О. А. (2021). *Екологія як наука та моральна відповідальність людини*. Філософські проблеми екології. URL: <http://philsci.univ.kiev.ua/biblio/bioetica/Borejko/4.htm>
2. Петінова О. Б. (2013) Екоцентризм у світоглядній парадигмі нової економічної людини. *Грані*. № 12. С. 129-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2013_12_24

Анна ПОПОВИЧ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2-го року навчання спеціальність 081 «Право: Кримінальна юстиція», юридичний факультет, *Національний університет «Чернігівська політехніка»*, м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Світлана КИСЕЛИЦЯ, к. філос. н., доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук

Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ВІРИ ТА РОЗУМУ В ЛЮДСЬКОМУ БУТТІ

У людському бутті віра та розум є двома потужними силами, що тягнуть нас у різні виміри реальності. Проте, між цими двома вимірами існує постійна напруга: віра прагне твердих переконань та ідеалів, тоді як розум – сумніву та перевірки. Актуальність дослідження теми зумовлена її фундаментальним значенням у філософії, релігії та науці. В умовах стрімкого розвитку технологій та наукових відкриттів, а також глобалізаційних процесів і соціальних змін питання взаємодії віри та розуму стає надзвичайно актуальним.

Віра дозволяє нам торкнутися чогось невидимого, глибинного, того, що дарує сенс, навіть коли немає раціонального обґрунтування. Вона здатна прокласти шлях крізь морок невідомості, надихаючи людину долати обмеження

і прямувати до високих ідеалів. Натомість розум – це здатність бачити чітко, розбирати складне на частини, прагнути до істини через логіку та докази. Він відкривається перед нами світом, де кожне питання містить свою відповідь або ж створює нові запитання. Людство вже століттями шукає баланс між вірою та розумом, іноді обираючи їх протиставлення, іноді зливаючи їх у єдиний потік мудрості.

Розум і віра відрізняються функціями і не взаємодіють між собою. Цю думку сформулював Вільям Оккам у пізній схоластиці, підкреслюючи, що знання має допоміжний характер щодо віри [7]. З його погляду, розум і віра завжди будуть існувати окремо, їхня взаємодія – неможлива. Оккам стверджував, що неможливо шукати раціональні пояснення для того, що дається через віру, зокрема в Одкровенні. Для нього філософія перестає бути служницею теології, а теологія, у свою чергу, вже не є наукою, а скоріше набором положень, пов'язаних лише вірою [6, с. 48].

Є кілька важливих аспектів розуміння віри, які давно були досліджені в історії релігійної філософії, але здобули нову інтерпретацію в роботах К. Ясперса. Він підкреслює єдність різних форм віри – релігійної, наукової, філософської, мистецької, відкриваючи, таким чином, глибше розуміння того, як ці царини людського буття взаємодіють у пізнанні людиною світу загалом та особистісного зокрема.

З точки зору філософії, віра і розум часто виступають як дві сторони однієї медалі, кожна з яких доповнює іншу, створюючи простір для синтезу різних форм знань. Наука як спосіб пізнання світу базується на спостереженнях і експериментах, які потім раціонально інтерпретуються [4, с. 351]. Однак, як справедливо зауважував І. Кант, навіть найобґрунтованіші наукові теорії не здатні досягти абсолютної достовірності [1]. Кожне наукове відкриття має свій кордон і тому процес наукового пошуку завжди залишає місце для сумнівів. Справжня філософія визнає, що наука не може існувати без глибокої віри у можливість пізнання, яку науковець надає своїми інтуїтивними здогадками, які в кінцевому підсумку можуть змінюватися [3, с. 104].

Проаналізувавши потребу людини у віротворенні, можна визначити, що знання, віра та переконання є не лише духовними феноменами, а й основними компонентами людської діяльності, що формують культуру і суспільство. Вони стають інструментами, через які ми взаємодіємо з реальністю та створюємо наше явлення про світ. З точки зору філософії вони також є мостами між об'єктивною реальністю і суб'єктивним сприйняттям людини. Наука, своєю чергою, виявляється однією з найдієвіших форм пізнання, яка не тільки задовольняє прагнення до істини, але й має культуротворче підґрунтя, адже потенціал нового відкриття змінює наше світосприйняття і, таким чином, формує нову світоглядну парадигму, що поєднує віру та розум у цілісний екзистенціал людського буття [2], який покликаний одухотворювати людське життя.

Якщо ми будемо говорити про дослідження ідеї поєднання розуму та віри через призму українського кордоцентризму, то з'ясуємо, що в їх основі містяться глибокі дохристиянські корені цієї концепції в історії українського народу. Вона

стала першим центром філософських роздумів видатних мислителів різних епох, трансформуючись в унікальне філософсько-світоглядне вчення – філософію серця [5, с. 34]. Український кордоцентризм став основою для формування сучасної філософії людиноцентризму, який надає значущість внутрішньому світу людини, її моральним та духовним пошукам. В цьому контексті розум і віра не є сутнісно протилежними категоріями, а доповнюють одна іншу в пізнавально-онтологічному процесі, допомагаючи людям осмислити світ і посісти достойне місце в ньому. Тому філософія серця розглядає віру не як сліпе підкорення, а як активну взаємодію з розумом, що веде до духовного розвитку й глибшого самопізнання. Відтак, цей філософський підхід відкриває нові горизонти для дослідження нових якостей співвідношення віри і розуму, форм їх взаємодії у пізнанні, особистісному моральному виборі та життєвих практиках людини.

Віра і розум, в ідеалі, повинні перебувати в такій гармонії, коли розум, через свої пізнавальні можливості, надає вірі аргументи, що підтверджують її духовні здатності, а віра потребує раціонального обґрунтування істин віри. Ця взаємодія стає основою принципу їх взаємозв'язку, проголошує єдність релігії і філософії як необхідних форм духовного життя людини. Розум, як людське пізнання, дає нам знання, що базується на досвіді та логіці, тоді як віра, що розвивається з божественного джерела, дає нам знання, яке не підлягає розумовому доведенню. У своєму істинному вимірі, розум і віра не вступають у конфлікт, а доповнюють одну іншу. Людина, яка цінує віру, не повинна відкидати розум, як і та, яка високо підносить розум, повинна відповідно вшанувати віру.

Отже, віра і розум, хоча й мають різні джерела походження, не є взаємовиключними категоріями, а, навпаки, можуть співіснувати в гармонії та взаємодії. Розум як інструмент критичного аналізу здатен підтримувати віру, надаючи їй раціональні аргументи, а віра, у своєму ракурсі, додає розуму морального та духовного змісту. Це свідчить про те, що люди відкривають можливість інтегрувати матеріальне і духовне, наукове та релігійне в єдину систему пізнання. Вкотре солідаризуємось з І. Кантом у тому, що віра дозволяє вийти за межі обмеженого досвіду, надаючи життєвому досвіду, повсякденним знанням глибину, яка виявляється неможливою без розуму, відтак, позбавляє людину духовного виміру. Така взаємодія розуму і віри дає можливість не тільки розширювати горизонти пізнання, а й досягти глибшого розуміння себе та світу.

Список використаних джерел:

1. Кант, Імануель. Критика практичного розуму / Пер. з нім., прим. та післямова І. Бурковського; наук. ред. А. Єрмоленко. Київ : Видавництво Жупанського, 2004. 240 с.
2. Киселиця С. В. Віра як екзистенціал людського буття: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філос. наук : 09.00.01. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2013. 19 с. URL: <https://www.academia.edu/48906900/>
3. Мінаков М. А. Віра як здатність розуму: І. Кант про чисту віру розуму. *Часопис "Магістеріум". Історико-філософські студії*. 1998. № 1. С. 103-111.
4. Орлов О. І. Проблема співвідношення віри та наукових знань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 350-353.

5. Ракітянська Л. О. Ідея співвідношення людського розуму і почуттів в контексті українського кордоцентризму: історична ретроспектива. *Освітологія*. 2018. № 7. С. 29-37.
6. Шома Я. В. Співвідношення віри і розуму. *Філософія в аксіосфері глобалізуючого соціуму: тези доповідей міжвузівського міського науково-практичного семінару, 16-17 листопада 2023 р.* 2023. С. 47-49.
7. William of Ockham. Ockham's Theory of Terms. Part I of the Summa Logicae. Translated and introduced by Michael J. Loux. 2011. 236 p.

Микола БУХАНЕНКО, Іван КОТЕЛЬНИКОВ,
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Електронні
комунікації та радіотехніка. (Комп'ютерні мережі та Інтернет)»
факультет кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

З часів незалежності Україна зіткнулася з численними геополітичними викликами через своє стратегічне розташування та історичну ситуацію.

Зовнішньополітичний напрямок України був спрямований на зміцнення національного суверенітету, інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури, забезпечення національної безпеки [1].

Проте з часом країна зіткнулася з багатьма проблемами, серед яких російська агресія, проблеми територіальної цілісності, необхідність адаптації законодавства до європейських стандартів і необхідність встановлення стабільних відносин із сусідніми країнами. Інтеграція з ЄС і НАТО залишається пріоритетним напрямом, який є основою зовнішньої політики [1]. Однак для його реалізації потрібно буде подолати внутрішні та зовнішні перешкоди, зокрема забезпечення енергетичної незалежності, кібербезпеки та захисту від гібридних загроз. Зміцнення суверенітету та територіальної цілісності: Питання, пов'язані з анексією Криму та конфліктом на Донбасі, є головними викликами для незалежної України, підривають її суверенітет і становлять загрозу регіональній стабільності [2].

Атлантична інтеграція: Незважаючи на успіхи на шляху до інтеграції, Україна стикається з багатьма перешкодами, особливо з необхідністю ухвалення законодавства. Адаптація до стандартів ЄС, а також нестабільність міжнародного середовища ускладнюють ситуацію для процесу вступу до НАТО. Енергетика та кібербезпека: Залежність від енергоресурсів, що постачаються через територію Росії, вимагає диверсифікації джерел енергопостачання. Крім того, кіберзагрози з боку сусідніх країн посилюють потребу в розбудові національної інфраструктури кібербезпеки. Стратегічне партнерство з сусідніми

країнами: Відносини з сусідніми країнами вимагають дипломатичної гнучкості та підтримки мирних умов співіснування, щоб уникнути потенційних конфліктів. Україна повинна продовжувати розвивати партнерство з країнами ЄС, США та іншими західними країнами, підтримувати баланс між західними та східними впливами та зберігати свою незалежність [3].

Потреба територіальної цілісності: Головним завданням України залишається підтримка свого суверенітету та територіальної цілісності, які є основою держави. Російська агресія та окупація частини території України створюють постійні ризики, що змушує Україну зосередити свої зовнішньополітичні зусилля на протидії цим загрозам. Пріоритети європейської та євроатлантичної інтеграції: Шлях до членства в ЄС і НАТО сприяє створенню стабільної міжнародної підтримки України, що особливо важливо в умовах агресії. Проте повна інтеграція в ці структури потребує системної реформи, яка вимагає значного часу, ресурсів і внутрішньої згуртованості [1].

Посилення енергетичної безпеки та кіберзахисту: Враховуючи залежність від зовнішніх постачальників енергії та кіберзагрози, Україні необхідно впроваджувати стратегії розвитку альтернативних джерел енергії та розвитку сучасної інфраструктури кібербезпеки. Один із важливих елементів національної безпеки. Дипломатична діяльність із сусідніми країнами: Україна має прагнути до стабільних і взаємовигідних відносин із сусідніми країнами. Це сприятиме не лише регіональній стабільності, а й створить сприятливі умови для економічного розвитку та культурного співробітництва [2].

Готовність до нових викликів та адаптація: Геополітична ситуація України вимагає постійного моніторингу змін у міжнародному середовищі та здатності швидко адаптувати зовнішню політику до нових викликів.

Геополітичні питання України залишаються мультидисциплінарними та складними, вимагаючи комплексного підходу та стратегічного бачення. Розбудовуючи партнерські стосунки з міжнародними організаціями та державами, зміцнюючи національну безпеку та поступово адаптуючи внутрішню політику до вимог міжнародної спільноти, Україна може досягти сталого розвитку, який допоможе забезпечити її незалежність і створити основу для міжнародного впливу [3].

Список використаних джерел:

1. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/____pdf.pdf&ved=2ahUKEwiGtvr8l7uJAXVnA9sEHWMUH34QFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw3oEfrBk61L88zVXEadmGNO
2. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://razumkov.org.ua/statti/zovnishnopolitychna-strategiia-ukrainy-oriientyry-i-realii&ved=2ahUKEwiGtvr8l7uJAXVnA9sEHWMUH34QFnoECBUQAQ&usg=AOvVaw2_MyD4joQfCJH-bdL2Ri_i
3. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Koncepcija_zovnishnoji_politiki_Ukrajini_05.10_1.pdf&ved=2ahUKEwiGtvr8l7uJAXVnA9sEHWMUH34QFnoECDgQAQ&usg=AOvVaw1uwiEgVLtvXuhYMIldvBg7t

Марія ОДАРІЙ, Максим ЛАВРЕНТЬЄВ,
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Стоматологія»,
факультет стоматології,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ІСТОРІЯ СТОМАТОЛОГІЇ ВІД ЕПОХИ ЕНЕОЛІТУ ДО СЬОГОДЕННЯ

Енеоліт (IV–III тис. до н.е.): Перші сліди стоматологічної практики. Археологічні знахідки, такі як черепи з просвердленими зубами, свідчать про те, що вже в епоху енеоліту люди мали певні знання про лікування зубів. У Мергарху (сучасний Пакистан) були виявлені зуби з отворами, що вказують на використання примітивних стоматологічних інструментів. Люди того часу використовували природні інструменти, такі як камінь та кістку, для свердління та обробки зубів [1].

Антична стоматологія: Греція та Рим (V ст. до н.е. – V ст. н.е.) У класичній Греції Гіппократ і Арістотель досліджували зуби та методи лікування зубних захворювань. Грецькі лікарі впровадили знання про карієс та застосовували методи видалення зубів [2]. У Римі, лікарі як Цельс, спеціалізувалися на зубній хірургії, впровадивши практики видалення зубів та використання протезів. Для виготовлення перших зубних протезів використовували золото, слонову кістку та людські зуби.

Середньовіччя (V–XV ст.): Стоматологія в руках цирюльників. У цей період медична практика часто була в руках цирюльників, які виконували видалення зубів та прості хірургічні процедури. Відсутність розвитку медицини та вплив релігії стримували прогрес у стоматології. Народна медицина була поширена у вигляді застосування трав для знеболення та лікування інфекцій порожнини рота.

Ренесанс (XIV–XVI ст.): Відродження науки та медичних знань. Поширення наукових знань призвело до вивчення будови людського тіла, зокрема зубів. Анатомічні праці, такі як “De Humani Corporis Fabrica” Андреаса Везалія (1543), відкривали нові горизонти для розуміння функцій зубів і захворювань ротової порожнини. Поширення знань про хірургію стимулювало розвиток більш точних методів видалення зубів та лікування інфекцій.

XVII–XVIII ст.: Становлення стоматології як окремої дисципліни. У XVII столітті стоматологія почала розглядатися як окрема медична дисципліна. Французький лікар П'єр Фошар, відомий як “батько сучасної стоматології”, у 1728 році опублікував книгу “Хірургічний стоматолог”, у якій детально описав лікування карієсу, пломбування та протезування зубів. Введення металевих протезів та зубних коронок стало проривом у стоматології цього періоду. Також Фошар першим почав використовувати зубну щітку та нитку для профілактики захворювань.

XIX ст.: Ера інновацій – анестезія та нові матеріали. У XIX столітті значний розвиток отримала хірургічна стоматологія завдяки відкриттю анестезії (ефір у 1846 році, хлороформ у 1847 році), що дозволило проводити складні стоматологічні процедури без болю. Це стало революційним моментом у лікуванні зубів. Розробка амальгами як матеріалу для пломбування зубів у 1830-х роках сприяла ефективному лікуванню карієсу.

XX століття: Нові технології та масова профілактика. У 1895 році відкриття рентгенівських променів Вільгельмом Рентгеном стало поворотним моментом для стоматології, оскільки дозволило діагностувати захворювання зубів і кісток без необхідності інвазивних процедур. Масове виробництво зубних щіток, паст та засобів для догляду за порожниною рота сприяло поліпшенню гігієни серед населення. Відкриття фторидів і їх впровадження у зубні пасту значно знизило рівень карієсу [4]. Розвинулася ортодонція та щелепно-лицева хірургія, з'явилися нові методи протезування, такі як мостоподібні протези та коронки з новітніх матеріалів.

XXI століття: Діджиталізація та регенеративна медицина. У XXI столітті стоматологія стала однією з найбільш технологічно розвинених галузей медицини. Впровадження цифрових технологій, таких як CAD/CAM системи для виготовлення зубних протезів, значно покращило точність та швидкість стоматологічних процедур. Лазерна стоматологія стала ефективним методом для лікування карієсу, пародонтозу та хірургічних втручань без значного пошкодження тканин. Однією з перспективних галузей є регенеративна стоматологія, яка досліджує можливості вирощування зубів за допомогою стовбурових клітин [3].

Перспективи стоматології: історія стоматології демонструє еволюцію від примітивних методів лікування до високотехнологічних процедур. Прогрес у матеріалах, інструментах та методах лікування дозволяє забезпечувати пацієнтам якісне та безболісне лікування. У майбутньому очікуються нові досягнення в галузі біотехнологій, що зможуть замінити втрачений зубний матеріал та впровадити методи природного відновлення зубів. Стоматологія продовжує активно розвиватися завдяки інноваціям у сфері біотехнологій та генетики. Використання стовбурових клітин та нових матеріалів дозволяє відновлювати зубну тканину, а цифрові технології роблять стоматологічні процедури більш точними та ефективними. Таким чином, історія стоматології демонструє значний прогрес від примітивних методів лікування до складних технологій сучасності, що дозволяють проводити безболісне та ефективне лікування.

Список використаних джерел:

1. Фошар П'єр, "Le Chirurgien Dentiste", 1728 р.
2. Везалій А., "De Humani Corporis Fabrica", 1543 р.
3. Археологічні знахідки у Мергарху, Пакистан, дослідження 1960-х років.
4. Цельс, "De Medicina", римська епоха.
5. Дані про відкриття рентгенівських променів Вільгельмом Рентгеном, 1895р.
6. Відкриття анестезії: ефір (1846), хлороформ (1847).
7. Впровадження фторування води, середина XX століття.

Єгор ДУБІНЄНКО, Анастасія ЄГОРОВА
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Терапія та реабілітація»,
факультет медицини та громадського здоров'я,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ ВІДНОСИНИ У ДОБУ ДИРЕКТОРІЇ УНР 1918-1920 РОКИ

Українсько-румунські відносини в період Директорії Української Народної Республіки (УНР) (1918–1920 роки) розвивалися у складних історичних умовах. Після розпаду Австро-Угорської та Російської імперій на політичній мапі Європи з'явилися нові національні держави, які прагнули закріпити свої території та зміцнити позиції на міжнародній арені. Відносини між УНР та Румунією були особливо важливими, оскільки обидві держави мали спільні кордони, а також територіальні претензії на південному заході України. Цей період відзначався складними, дипломатичними, військовими та економічними аспектами взаємодії, що мали важливі наслідки як для України, так і для Румунії.

Якщо брати політичну ситуацію в Україні та Румунії наприкінці 1918 року, то можна з впевненістю зазначити суттєві зміни. Після приходу до влади Директорії УНР на тлі боротьби за незалежність від радянської Росії, уряд України прагнув здобути міжнародне визнання та підтримку, зокрема, й від Румунії. Однак стосунки між обома державами мали складний характер, оскільки Румунія, у свою чергу, була зацікавлена в контролі над північною Буковиною, яка входила до складу Австро-Угорщини до 1918 року, а також у частині Бессарабії, що відокремилася від Російської імперії в 1917 році [1].

Українська Директорія намагалася укласти союз із Румунією для протидії більшовикам, проте румунський уряд виявляв обережність і не прагнув формалізувати відносини з УНР через територіальні суперечки. В цей час Бессарабія залишалася, так скажемо, «каменем» спотикання у відносинах, оскільки Україна вважала її частиною своєї території. З іншого боку, Румунія розглядала Буковину і Бессарабію як свою історичну спадщину і не мала наміру йти на поступки [2]. Отже, територіальні конфлікти між Україною та Румунією мали своїм підґрунтям давні історичні конфлікти. Незважаючи на певні домовленості, обидві сторони не могли досягти остаточної згоди. Директорія УНР намагалася використати міжнародну ситуацію для утримання контролю над Буковиною та частиною Бессарабії, проте в умовах громадянської війни та радянської загрози не мала достатніх ресурсів для захисту цих територій [3].

Одним із ключових моментів став відхід румунських військ на українські землі для підтримки свого права на Буковину і Бессарабію. На початку 1919 року відбулися переговори між Українською Директорією та Румунією щодо врегулювання територіальних претензій, проте румунська сторона продовжувала дотримуватися жорсткої позиції, що не дозволило досягти стабільного компромісу [1]. Через ці переговори стала очевидною позиція Румунії — вона не мала наміру поступатися своїми територіальними амбіціями в регіоні, що врешті призвело до напруження та погіршення відносин між обома країнами [4].

Із позитивних моментів, територіальні суперечки призвели до того, що між УНР та Румунією почали формуватися певні домовленості у військовій сфері, спрямовані проти більшовицької загрози. Директорія сподівалася, що Румунія стане союзником у боротьбі проти радянських військ, які на той час активно просувалися на захід. У 1919 році були спроби узгодити плани спільних військових дій, проте через відсутність взаємної довіри співпраця була обмеженою і не призвела до відчутних результатів на фронті [2]. Проте окремі румунські військові підрозділи все ж таки підтримували українців в боротьбі з більшовиками. Укладені домовленості мали тимчасовий характер і не перетворилися на коаліцію, оскільки політичні інтереси обох країн часто не збігалися. До того ж, Директорія зазнавала постійного тиску з боку інших сусідів, що ускладнювало пошук стабільних зовнішньополітичних партнерів [3].

Але все ж економічна ситуація в Україні залишалася нестабільною, і для підтримки національної економіки необхідні були хоча б якісь союзники. Румунія також зазнавала наслідків війни та потребувала економічних партнерів. Тому УНР і Румунія прагнули до торговельних зв'язків, зокрема, в аграрному секторі та постачанні природних ресурсів. Однак і в цьому випадку економічна взаємодія також виявилася обмеженою через політичні розбіжності та відсутність чітких домовленостей [1]. На фоні загального погіршення політичних стосунків будь-які економічні переговори між обома країнами були приречені на невдачу. Це стало однією з причин невдалого становлення стабільних економічних відносин, що ще більше посилювало конфліктний характер українсько-румунських відносин у цей період [4].

Українсько-румунські відносини мали суттєві наслідки як для внутрішньої, так і для зовнішньої політики України. Постійні суперечки та відсутність стабільного партнерства зіграли негативну роль у розвитку української дипломатії та створили додаткові труднощі для Директорії. Територіальні питання залишилися неврегульованими, що в майбутньому сприяло подальшому загостренню стосунків між обома країнами. Більшовики використали ці розбіжності у своїх цілях, що зрештою призвело до подальшого посилення радянського впливу в регіоні [3].

Попри це, досвід взаємовідносин з Румунією став цінним уроком для майбутніх українських дипломатів, він засвідчив важливість стратегічного підходу до міждержавних відносин, а також потребу в балансуванні між державними інтересами та політичною реальністю сусідів.

Період українсько-румунських міждержавних відносин доби Директорії УНР характеризувався суперечливими аспектами, починаючи від територіальних претензій і закінчуючи спробами військового та економічного співробітництва. Українська Директорія намагалася залучити Румунію до співпраці у боротьбі з більшовиками, однак невирішені питання щодо Буковини та Бессарабії не дозволили розвинути повноцінне партнерство. Територіальні суперечки, відсутність спільних економічних інтересів і політична нестабільність призвели до того, що відносини залишилися напруженими. Загальні наслідки цього етапу були значними для обох держав. Для України відсутність стратегічного партнера на південному заході стала однією з причин внутрішньої нестабільності та падіння Директорії, тоді як для Румунії взаємовідносини з Україною залишалися джерелом нестабільності у прикордонних регіонах.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук М. А. Відносини Румунії з урядом Української Народної Республіки в 1919 р. // Український історичний журнал. - 2010. - № 4. - С. 115-127 http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP=&S21STR=journal_2010_4_115
2. Українсько-румунський прикордонний конфлікт у Південно-Західній Україні 1919 року: витоки та передумови: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12728/1/Potylchak.pdf>
3. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України: [i](http://www.mfa.gov.ua)
4. Науковий журнал "Український історичний журнал": http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU_U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=journal

Альвіна ПИСАРІВСЬКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

ОПП «Середня освіта (Інформатика)»,

факультет кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри

мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ОДЕСИ

Одеса – місто, про яке ніколи не забували дослідники, митці, політики та бізнесмени. Про Одесу та її жителів писали багато талановитих письменників, її прикрашають чудові архітектурні та скульптурні пам'ятки, оспівані в прекрасних піснях і дотепних народних казках. При всій різноманітності художніх,

політичних і наукових спостережень комплексного твору відтворюється вся дивовижна палітра національних, економічних і соціальних орієнтацій [1].

Перша присутність людини на території сучасної Одеси та навколо неї датується періодом пізнього палеоліту (58-38 століття до н.е.). Першими людьми, які оселилися в Одеській області, були неандертальці, що жили поблизу сучасного села Іллінка, за 20 км від міста Одеси. Між 6 і 2 століттями до н.е. стародавні греки заснували 12 колоній на території сучасної Одеси. Найбільшими з них були “Гавань Істріан” і “Гавань Ісіакон”. Мешканці цих колоній займалися переважно рибальством і судноплавством. Однак, через кілька століть ці колонії занепали. Близько 375 року н.е. Одеський регіон був окупований гунами під час Великого переселення племен. Пізніше, у 8-10 століттях, на північному узбережжі Чорного моря панували давньоруські племена тиверців і уличів. У 14 столітті в степах регіону панували ногайці, із тих пір нечисленне місцеве населення складається переважно з татар. У той же час в Одесі знаходилася генуезька фабрика «Джінестра» [1].

Наприкінці 14 століття на берегах одеської затоки Чорного моря з'явилося поселення Кочубей (Качибей), в добу Великого князівства Литовського за часів правління князя Вітовта. За однією з версій місто було засноване українським шляхтичем Коцюбою Якушинським, за іншою, більш ймовірною версією, - селянами з подільського села Кочубеїв. Ймовірно мешканці цього села переселилися на узбережжя Чорного моря і збудували портове містечко, яку традиційно називали на честь свого рідного села. В ті часи українське Поділля належало шляхецькому роду Язловецьких. В 15 столітті кордони Великого князівства Литовського включали в себе всю територію Київської Русі і сягали узбережжя Чорного моря. Значну частину населення держави складали Українці, нащадки мешканців Київської Русі. Саме тому в 14-15 століттях, за 500 років до приходу військ Катерини II, на території Одещини і загалом Північному причорномор'ї вже селилися українці. В 1421 році на високому плато, ймовірно, на місці сучасного Оперного театру “Пале-Рояль”, був збудований замок для охорони міста і порту. Внаслідок Литовсько-Польської війни 1431 року місто Качибей тимчасово перейшло у володіння Польських урядовців, а в 1442 році було підпорядковано польсько-українському магнату- Теодору Буцацькому-Язловецькому. Таким чином, під владою Язловецьких опинилося не лише Поділля, а й узбережжя Чорного моря [2].

Замок Кочубеїв було зруйновано у другій половині 15 століття внаслідок татарських а пізніше і козацьких набігів. Торгівельне місто занепало. У 18 столітті місто частково відродили кримські татари і назвали його Хаджибей. В 1765 році містечко Хаджибей було надано особливий статус і дано право монопольного вивезення зерна, того ж року почалося будівництво нової турецької фортеці “Енітунія” [2].

Одеський феномен першої половини XIX століття мав підстави, які розгледіли далекоглядні європейські негоціанти ще в першій половині 1790-х років, коли Одеса мала назву Хаджибей і місто це щойно було приєднано до російської імперії. Приєднання це, як відомо, відбулося в самому кінці 1791 року

(у Європі, що жила за григоріанським календарем, тоді вже був рік 1792-й), а вже 1793 року за другим поділом Речі Посполитої під владу вказаної імперії було приєднано Правобережну Україну — Київщину, Поділля та частково Волинь (від 1795 року — всю Волинь). Отже, російська імперія відхопила собі давню «житницю Європи», і негоціанти відразу почали міркувати: що ж робити з цими надлишками зерна та іншої сільськогосподарської продукції, що після кардинального переділу кордонів на сході Європи у 1770–1790-х роках не могли знайти собі збуту [3].

Османську фортецю багато разів атакували запорізькі козаки та російські імперські війська. Однак у ніч з 13 на 14 вересня 1789 року фортеця і поселення були остаточно захоплені. Російське військо під командуванням каталонця Хосе де Рібаса та Чорноморське козацьке військо під командуванням Антона Головатого та Захарія Чепіги [4].

За часів Речі Посполитої українське зерно потрапляло в Європу через Гданськ, а приблизно з 1800 року пішло на європейські ринки через Одесу [4]. Вже наприкінці XIX століття років Одеса стала найбільшим містом України, четвертим містом в російській імперії. І все це за рахунок українського зерна. Російська імперія тут ні до чого. Селяни Київщини, Волині і Поділля, пізніше Херсонських степів і частково молдавські селяни Бессарабії вирощували зерно, на якому Одеса зростала. Так, зростання припало на перебування міста під владою російської імперії, але перше зерно з росії в Одесу потрапило тільки під час голоду 1833 року — привезли з Поволжя [4].

Згодом розпочалося будівництво порту та містобудування. У цей час Хаджибей було перейменовано на Одесу, якою він залишається донині. Незважаючи на велику кількість українського населення, переважно з колишніх козаків, Одеса була малонаселеною, тому влада запрошувала албанських, болгарських, грецьких, єврейських, німецьких та інших поселенців. З початку 19 століття Одеса розпочала активну торгівлю і перетворилася на європейський та середньоазіатський центр постачання зерна. У 1825 році Одеса була заснована у складі Херсонської губернії, а в 1920 році увійшла до складу однойменної губернії, яка проіснувала лише п'ять років. У різні часи імперського періоду Одесу очолювали талановиті люди. Наприклад Хосе де Рібас, Томас Кобле, герцог де Рішельє (9 березня 1803 — 27 серпня 1814), Луї Александр Андре де Ланжерон, Михайло Воронцов, Пауль Деметріус Коцебу, Олексій Пашков, Воронцов Семен Михайлович (23 грудня 1863 — 14 грудня 1867), Микола Новосельський (15 грудня 1867 — 17 липня 1878), Григорій Маразлі (21 жовтня 1878 — березень 1895) тощо [4].

Список використаних джерел:

1. Станко В. Н. Історія Одеси: [історично-краєзнавчі нариси] / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Одеська обласна державна адміністрація, Одеська міська рада Друк, 2002. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00004551%5F01

2. Сапожников І. В., Білоусова Л. Г. Архів-Історія Одеси, 2016. URL: https://www.academia.edu/27303445/%D0%9E%D1%81%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BA_%D0%A5%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D0%B9_Hocabey_hisar_%DB%8C%D8%AD%D8%B5%D8%A7%D8%B1_%D8%A8%D9%83_%D8%AD%D9%88%D8%A7%D8%AC%DA%BE_%D0%B2_1766_1789_%D0%B3%D0%B3_Ottoman_castle_Hadzhibey_in_1766_1789_2016
3. Савченко В., Гончарук Т. Повсякденне життя Одеси на зламі епох. Одеса Ланжерона — Воронцова (1819–1839), 2023 – 9 с. URL: https://book-ye.com.ua/catalog/rehiony-ukrayiny/povsyakdenne-zhyttya-odesy-na-zlami-epokh-odesa-lanzherona-vorontsova-1819-1839/?srsrtid=AfmBOopnH_3_4ZHwywIHHfX8rIcJ6162rwLqXLMAaqrAx2rXH4be69U8
4. Штекель М. Історія Одеси. Що робить її справжнім українським містом?, 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30723938.html>

Кирило СТОЯНОВ, Артем ЯРОШ,
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Кібербезпека та захист інформації»,
факультет кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МЕХАНІЗМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Міжкультурний діалог у контексті європейської інтеграції України є не лише засобом збагачення національної ідентичності, але й ключовим елементом інтеграційних процесів. Євроінтеграція, спрямована на наближення України до європейських політичних, економічних та соціальних стандартів, потребує поглиблення культурної взаємодії як основи для стійкого співробітництва та взаємного збагачення. Цей діалог сприяє розширенню культурної дипломатії, створенню спільного розуміння європейських цінностей, а також посиленню соціальної згуртованості, яка є необхідною для успішної інтеграції [1].

Історичний і культурний зв'язок України з європейськими країнами створює унікальну основу для розвитку міжкультурного діалогу. Україна, яка завжди мала сильні зв'язки з Європою, спирається на спільні цінності демократичного розвитку, захисту прав людини та свободи слова, які є фундаментальними у сучасній європейській цивілізації. Ці цінності не лише резонують із прагненнями українського суспільства, але й забезпечують ґрунт для поглиблення взаємного розуміння між Україною та країнами Європейського Союзу.

Основними механізмами, що сприяють міжкультурному діалогу в контексті євроінтеграції України, є освітні та культурні обміни. Програми Erasmus+, Horizon Europe та інші проекти забезпечують мобільність студентів і науковців, що дозволяє не лише отримувати нові знання, але й створювати зв'язки між людьми різних культур. Поширення таких обмінів значно підвищує рівень взаєморозуміння, руйнує культурні бар'єри та створює основу для інтеграції на рівні суспільства. Також важливу роль відіграють культурні проекти та фестивалі, що активно підтримуються ЄС і сприяють обміну досвідом між українськими та європейськими митцями, даючи змогу формувати спільний культурний простір і розвивати спільне бачення майбутнього.

Регіональні партнерства, які реалізуються у вигляді співпраці між містами та громадами України й Європи, стають ще одним важливим механізмом для розвитку міжкультурного діалогу [2]. Через локальну взаємодію громадяни отримують можливість глибше пізнавати культурні традиції один одного та сприяють зміцненню контактів на місцевому рівні. Таке партнерство включає різні культурні й освітні ініціативи, які зміцнюють міжособистісні зв'язки та підтримують спільне бачення європейського майбутнього.

Збереження національної ідентичності є важливим питанням у процесі євроінтеграції. Поглиблення міжкультурного діалогу надає можливість не тільки адаптуватися до європейського культурного середовища, але й активно просувати українську культуру та традиції на європейській арені. Таке гармонійне поєднання національних особливостей з європейськими цінностями формує основу для взаємної поваги, дозволяючи зберігати культурні традиції та водночас інтегруватися в ширше європейське суспільство.

Однак міжкультурний діалог у рамках євроінтеграції України стикається з певними викликами. Серед них — стереотипи та упередження, які все ще присутні у європейському суспільстві щодо України, мовні бар'єри, а також нерівний доступ до культурних та освітніх програм, особливо через економічні чи географічні фактори. Подолання цих викликів вимагає зусиль як з боку українського суспільства, так і з боку європейських інституцій, що сприятиме більш ефективному діалогу та зближенню [4].

Перспективи розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Європейським Союзом є значними. Поглиблення співпраці у галузях освіти та науки сприятиме підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які зможуть працювати як у європейських, так і в українських інституціях. Розширення можливостей для молоді, зокрема через культурні та освітні програми, дасть змогу інтегрувати нове покоління в європейське культурне середовище, закладаючи основи для тривалої співпраці. Також важливим напрямком розвитку є посилення культурної дипломатії, яка формуватиме позитивний імідж України в європейській спільноті, сприятиме обміну досвідом та взаємному збагаченню [3].

Таким чином, міжкультурний діалог у процесі євроінтеграції України є невід'ємною складовою створення єдиного європейського простору. Використання механізмів освітнього обміну, культурних проєктів та

регіональної взаємодії разом із активним просуванням української культури створюють передумови для гармонійної інтеграції України в Європейський Союз.

Список використаних джерел:

1. https://www.researchgate.net/publication/357194464_Rethinking_the_Dialogue_of_Cultures_in_the_Conditions_of_Global_Communication_and_Information_Revolution
2. <https://www.ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/229>
3. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/474d51e4-ac65-47d9-8835-5ea4a481ddc9/content>
4. <https://stat.gov.ua/>
5. <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9904/9827>

ТВЕРДОВСЬКА Валерія,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

ОПП «Інженерія програмного забезпечення»,

факультет кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри

мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ПОЛІТИЧНІ ТА ШЛЮБНІ ЗВ'ЯЗКИ ПЕРІОДУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

У X-XI ст., коли Русь-Україна переживала найбільшу єдність і розквіт, її правителі вирізнялися майстерністю політичного управління. Вони володіли здатністю визначати ключові політичні виклики та знаходити ефективні рішення. Серед найважливіших елементів «мистецтва державних справ» вони вважали «володіння та охорону земель» особливо важливим.

Управління Київською державою було централізоване під керівництвом однієї особи — князя, який виконував роль основного органу прийняття рішень. Він призначав помічників для реалізації як внутрішньої, так і міжнародної політики. Володимир Великий та Ярослав Мудрий значну увагу приділяли створенню зовнішньополітичних союзів для забезпечення стабільності держави та підвищення її процвітання. Дипломатія відігравала важливу роль, охоплюючи такі методи, як шлюбна дипломатія [1]. Союзи між королівськими родинами дозволяли європейським (та азійським) монархам заручатися підтримкою.

Князівські родини Київської Русі часто використовували шлюбну дипломатію для стабілізації та збалансування політичного життя країни, заспокоєння бунтівних князів і захисту великокнязівської влади від міжусобиць. У таких династичних шлюбах найчастіше брали участь молоді члени великокнязівської родини або діти, брати і сестри, нащадки боярського роду чи князі, які сиділи на місцевому престолі.

Ось деякі з династичних шлюбів, укладених у Київській Русі:

- одруження Ярослава Святополковича з дочкою Мстислава Володимировича;
- Анни Святополківни з Святославом Давидовичом;
- шлюб Романа Володимировича з дочкою Володаря Ростиславича;
- Ярополка Ізяславича з Марією, дочкою Святослава Ольговича;
- шлюбний союз Ігоря Васильковича та дочки Всеволода Ольговича Анною;
- Євфросинії Ярославни з Ігорем Святославичем;
- шлюб Олени Глібівни з сином Данила Галицького;
- Всеволодка Давидовича з дочкою Володимира Мономаха;
- одруження Володимира Ярославича з Болеславою Святославною та інші.

За часів існування Київської Русі найвпливовішими країнами Європи були Візантійська і Німецька імперії [4]. Саме з цими країнами Рюриковичі прагнули укласти вигідні угоди і вдавалися до шлюбної дипломатії для остаточного оформлення цих угод. Для київських князів міжнародна династична дипломатія є засобом досягнення своїх потреб мирним шляхом. Хоча давньоруські монархи могли досягати своїх цілей військовим шляхом, вони частіше обирали династичні шлюби.

Київські князі Володимир і Ярослав досягли особливого успіху в шлюбній дипломатії, і під їхнім керівництвом країна досягла найбільшого піднесення. Частково завдяки таким шлюбом Київська Русь у X-XI ст. стала впливовим гравцем на міжнародній арені. Ще до прийняття християнства Володимир Великий уклав два вигідні шлюби з представниками чеських і болгарських правлячих родів [2]. Після хрещення князь одружився з сестрою візантійського імператора Анною, скріпивши новий союз з Візантією. Діти Володимира також часто встановлювали подібні дипломатичні та родинні зв'язки з іноземними спадкоємцями. Шлюбну дипломатію найчастіше використовував Ярослав Мудрий, якого називали «тестем Європи» [3]. Сам Ярослав одружився з норвежкою Анною, а згодом донькою шведського короля Інгігердою. Дипломатичним маневром був і шлюб дітей Ярослава:

- його дочка Анна вийшла заміж за короля Франції Генріха I;
- Єлизавета стала дружиною норвезького короля Гаральда Сміливого, а потім – короля Данії Свейна III;
- з Анастасією одружився угорський король Андріан I;
- Син Ярослава Ізяслав взяв за дружину німецьку княжну Гертруду;
- Всеволод одружився на дочці візантійського імператора Анастасії;
- Володимир уклав шлюб з дочкою англійського короля Гідою [5].

Династична дипломатія була найкращим способом мирного вирішення конфліктів і закріплення домовленостей, досягнутих на міжнародному рівні та всередині країни. До взаємовигідних шлюбів київські князі прибігали доволі часто, навіть частіше від силових, військових засобів. Велич і добра репутація Київської Русі на міжнародній арені значною мірою зумовлена вигідними династичними союзами.

Список використаних джерел:

1. <https://www.alatyr-history.club/?p=2663>
2. <https://web.archive.org/web/20220219220012/https://histua.com/istoriya-ukraini/knyaya-doba/shlyubna-dinastichna-diplomatiya-v-kijivskij-rusi>
3. <https://subjectum.eu/article/article2019/3.html>
4. Котляр М.Ф. ДИПЛОМАТИЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2004. - 688 с.
5. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX — початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження / Войтович Л. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. — С. 143.

Талла ЧАЙКОВСЬКА, Богдан ВИБОРНИЙ
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Терапія та реабілітація»,
факультет медицини та громадського здоров'я,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Культурна політика - це сукупність заходів, спрямованих на розвиток культури, підтримку мистецтва і забезпечення доступу громадян до культурних цінностей. Це може включати в себе фінансування мистецьких проєктів, створення культурних центрів, підтримку культурних заходів та фестивалів, а також збереження і просування культурної спадщини.

Заходи культурної політики можуть бути досить різноманітні. Це може включати в себе виділення державних коштів на підтримку мистецтва та культури, створення культурних центрів та музеїв, проведення фестивалів та виставок, заохочення культурних обмінів, підтримку творчих індустрій, публічну підтримку художніх шкіл та програми розвитку мистецтва та культури в освітніх закладах. Такі заходи спрямовані на розвиток культури, забезпечення доступу до культурних цінностей та підтримку творчих галузей.

Регулювання культурної політики зазвичай здійснюється за допомогою законодавчих актів, бюджетування, створення культурних стратегій і програм, а також через встановлення спеціальних установ для виконання культурної політики, таких як міністерства культури, ради з мистецтва та культури, агентства та фонди. Крім того, міжнародні угоди та співпраця можуть впливати на регулювання культурної політики, особливо в контексті обміну культурними цінностями та підтримки міжнародної співпраці в галузі культури та мистецтва.

Мета культурної політики полягає в наступному:

- формування, розвиток та трансляція культури, як важливого чинника національної єдності;
- залучення всіх верств населення до культурного життя;
- створення та підтримка розгалуженої мережі культурних установ;
- підтримка культурного різноманіття та сприяння діалогу між соціальними, етнічними та релігійними групами;
- дослідження культурних процесів суспільства та науковий опис об'єктів культурної спадщини;
- здійснення охорони, обліку і збереження культурної спадщини;
- підготовка професійних кадрів для соціокультурної сфери;
- розвиток національно-пізнавального туризму;
- забезпечення культурних потреб та сприяння творчій активності населення країни;
- сприяння комунікації між виробниками та споживачами культурних продуктів;
- підтримка зв'язку між традиціями та сучасністю соціальних, етнічних та релігійних груп;
- проведення заходів по презентації національної культури у світі [1, с. 445].

Стан культурного розвитку кожної країни є одним з найбільш об'єктивних показників не тільки духовного здоров'я суспільства, але й повноти вирішення його соціально-економічних проблем. Серед політичних функцій держави, що регулюють внутрішнє життя суспільства, важливе місце посідає державна культурна політика. Із здобуттям Україною незалежності головною метою в цій сфері мала стати така культурна політика, яка б цілком відповідала ідеям національно-культурного відродження [2].

Основні засади державної політики у сфері культури визначено в ст. 3 Закону України «Про культуру»: визнання культури одним із основних факторів самобутності українського народу, сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереження цілісності культури, підвищення культурного рівня, естетичного виховання громадян, доступності освіти у сфері культури для дітей та юнацтва, визначення естетичного виховання дітей та юнацтва пріоритетом розвитку культури [3].

Таким чином, значення культури для держави, як однієї із складових її зовнішньої та внутрішньої політики важко не дооцінювати. Культура прямо впливає на громадську свідомість та ідентифікує націю із державою, допомагає укріпити зовнішні зв'язки та міждержавне порозуміння.

Список використаних джерел:

1. Філіна Т.В. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» No 9 (жовтень, 2021). С. 444-448.
2. Широченко З. В. Культурна політика держави – формотворчий принцип її національної ідентичності. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47226023.pdf>
3. Закон України «Про культуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>

Дмитро ЧОЛАК,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Інженерія програмного забезпечення»,
факультет кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Юлія МЕЛЬНИК, к.політ.наук доц. кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

НАСЛІДКИ ГОЛОДОМОРУ ДЛЯ САМОУСВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ

Нинішнього року виповнюється 92 роки з початку однієї з найтрагічніших подій в історії українського народу – штучного голоду 1932 – 1933 рр., організованого сталінським режимом. Це був нечуваний кримінальний злочин політичної системи, що панувала в Радянському Союзі, проти українського народу.

Кров холоде від усвідомлення масштабів цього страшного голоду, який по справедливості називають і народобивством, і геноцидом, і українським “голокоством”. За підрахунками науковців, причому на підставі радянської офіційної статистики, втрати українців внаслідок злочину в межах самої Української РСР дорівнювали 7,5 млн. чоловіків, з яких понад 4,8 млн. були умертвлені голодом за час лише “смертельних” місяців одного року (1932-1933 рр.). Решта – це втрати природного приросту українського населення за цей час. Дехто з фахівців називає й більші цифри: від 6 до 10 млн., чоловік. І це при загальній численності населення Української РСР у 1932 р. в 32 млн., чоловік. Це більші жертви ніж у другій світовій війні (загинуло понад 5,6 млн. людей) [1].

Реальні цифри загиблих замовчувалися, що підтверджується наданим владою розпорядженням не реєструвати смерть дітей у віці до одного року. Українці у віці від 6 місяців до 17 років становили близько половини всіх жертв Голодомору. У зв'язку з цим, середня тривалість життя українців у 1933 році становила 7,3 року в чоловіків і 10,9 років у жінок. За всю історію людства подібних показників ніде не було зафіксовано.

Голодомор був вчинений шляхом насильного вилучення в українських селян усіх харчових продуктів та позбавлення їх доступу до їжі, тобто штучного створення життєвих умов, що призвели до фізичного знищення питомого складника української національної групи – українського селянства (в Україні на той час абсолютна більшість селян була українцями, а абсолютна більшість українців – селянами). Ще однією складовою геноциду було свідоме блокування інформації про голод. У січні 1933 року радянською владою було зробленою заяву про відсутність голоду в країні. Сталінський режим відмовився від зовнішньої допомоги [2].

Вплив голодомору на українське населення. Незважаючи на те що голодомор забрав життя мільйонів людей, він ще порушив цілісність українського суспільства. Атмосфера страху та недовіри – тривала десятиліттями.

За оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. Птухи НАН України демографічні втрати України внаслідок Голодомору в 1932—1933 роках становлять близько 4,5 млн осіб, у тому числі 3,9 млн — втрати, пов'язані з надсмертністю, а ще 600 тисяч — із дефіцитом народження.

Вплив на структуру та чисельність українського народу. Велика частина сільського населення, яке було основою української нації та носієм національної культури, загинула. Це призвело до демографічної кризи та знищення структури цілісності українців.

Великий вплив на суспільні зв'язки українського населення. Голод причинив глибокий розрив між людьми різного віку, родинами та суспільними зв'язками. Люди втрачали усю можливу підтримку від своєї рідні, знайомих та друзів, що зробило неможливим протидію цьому режимі – радянській владі. Страх перед владою та геноцид населення підірвав солідарність українців. Знищення українських сел, їх традицій та ідентичності.

Травма від страху голоду та через репресії. Голод не тільки вбивав людей, але й причиняв неймовірні психологічні розлади (люди відчували провину за те, що не змогли врятувати рідних, сором за аморальні вчинки, які чинилися задля виживання.). Люди забували як говорити, та боялися можливого повторення трагедії, навіть після закінчення трагедії – у людей була звичка ховати їжу або переїдати, через страх повтору. Це породило атмосферу страху та мовчання, яка панувала десятиліттями [1].

Вплив на національну ідентичність та самоусвідомлення. Усі ці жахливі та трагічні події не могли не вплинути на усвідомлення українцями своєї національної окремішності та важливості національної культури та мови. Пам'ять та шанування збереження культури та мови, саме це завжди буде нагадувати українцям хто вони і якою ціною була досягнута свобода.

У 1932–1937 роках Україна складалася з восьми регіонів: Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Харківська, Чернігівська області та Молдавська АРСР. Результати дослідження виявили, що найбільших втрат зазнали Київська та Харківська області (у межах тогочасного поділу), у яких втрати через надсмертність в 1932–1934 рр. сягають 19–20% загальної чисельності населення. Далі за рівнем втрат йдуть Вінницька, Дніпропетровська, Одеська області та Молдавська АРСР (від 10 до 13%). Найнижчі втрати були у Чернігівській та Донецькій областях – 5–9% [2].

Із послабленням комуністичного контролю над суспільним життям у другій половині 1980-х років відновлюється пам'ять про Голодомор. З 1993 року в Україні на державному рівні відбувається вшанування безневинних жертв Голодомору. У листопаді 2008-го в Києві було споруджено Національний меморіал жертв Голодомору. Загалом в Україні встановлено понад 7.100 меморіалів, пам'ятників та пам'ятних знаків, присвячених жертвам Голодомору.

Пам'ять про Голодомор стала невід'ємною частиною національної пам'яті українського народу [3]. Щороку в четверту суботу листопада українці запалюють свічки як символ пам'яті про вбитих голодом. У понад 40 містах 15 країн світу споруджені пам'ятники чи встановлені інші пам'ятні знаки на вшанування пам'яті жертв Голодомору.

Список використаних джерел:

1. “Жнива скорботи” (Harvest of Sorrow) – Роберт Конквест.
https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3392#google_vignette
2. “Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки” – Станіслав Кульчицький.
3. Марочко В. – Голодомор 1932 – 1933 pp.
<https://library.kre.dp.ua/Books/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%201932-1933/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%20-%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%201932-1933%20%D1%80%D1%80.-2007.-64%20%D1%81..pdf>
4. Голодомор. Причини та наслідки.
<https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/golodomor-v-ukrayini-1932-1933-rokiv/golodomor-prichini-ta-naslidki>
5. Визнання Голодомору геноцидом.
<https://holodomormuseum.org.ua/vyznannia-holodomoru-henotsydom/>

Вікторія ДІДЕНКО,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОПП «Переклад (перша - англійська, друга - китайська)»,

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,

професор кафедри філософії, соціології та
менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

БУЛІНГ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

(на матеріалах соціологічного дослідження)

Тема булінгу стала гострою соціальною проблемою нашого суспільства з її зародження по сьогодні. Розвиток технологій сильно вплинув на поширення кібербулінгу та фактично відкрив двері для агресорів. Соціальні зміни та вкоріненні думки сильно впливають на поведінку та оціночну думку суспільства, що часто призводить до розділення: такий не такий.

Соціальні та культурні норми, цінності, а також вплив виховання грає не менш важливу роль у вкоріненні цього жахливого явища. Тож можна сказати, що тема булінгу є багатогранною і захоплює не одну сферу життя.

Булінг — це агресивна і вкрай неприємна поведінка однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини, що супроводжується постійним фізичним і психологічним впливом. Перші публікації про явище булінгу були

написані в 1905 році Келілом Дьюксом. Ввів в обіг це поняття Дан Ольвеус у 1978 році.

В Україні кардинальні зміни стосовно булінгу відбулись у 2018 році – це явище було закріплено законодавчо, а з 19 січня 2019 року закон набув чинності. Закон включає в поняття булінгу випадки економічного та сексуального насильства, насильство із застосуванням засобів електронних комунікацій.

Булінг не можна вважати просто сваркою. Дитячий фонд ООН, ЮНІСЕФ називає цькування як небажану, агресивну поведінку школярів із метою залякування, демонстрації сили, приниження.

Ось деякі ознаки булінгу, які відрізняють його від звичайної сварки чи конфлікту:

- завжди є три сторони учасників: агресор, жертва та спостерігач;
- може виникати неочікувано, коли дитина опиняється в ситуації переслідування або сама приєднується до агресора;
- негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я всіх учасників;
- супроводжується реальним фізичним чи психологічним насиллям: жертву дражнять, шантажують, б'ють, залякують, висміюють, псують речі, принижують, розповсюджують плітки, оприлюднюють особисту інформацію/фото в соціальних мережах;
- якщо відбувся одного разу, може повторюватися знову й знову; дитині важко протистояти булінгу самотужки;
- у кривдника немає розкаяння, дії булінгу усвідомлені [1].

Причини появи цькування дослідники об'єднують у чотири групи.

1. Особисті причини;
2. Сімейні причини;
3. Чинники середовища;
4. Соціальні причини.

Більшість гіпотез представлених в практичній частині підтвердилися результатами дослідження. 100% респондентів у відкритому питанні “Чи можна уникнути цькування в школі?” обрали варіант відповіді: “ні, цього неможливо уникнути”.

Дослідження проблеми булінгу серед українських школярів виявило тривожну тенденцію: насильство в освітньому середовищі стає все більш поширеним явищем. Отримані дані свідчать про те, що булінг набуває системного характеру і зачіпає все більше дітей та підлітків. Особливо вразливими є учні, які відрізняються від своїх однолітків зовнішністю, інтересами чи соціальним статусом.

Фізичне насильство, психологічні знущання та кібербулінг – це лише деякі з проявів булінгу, які завдають непоправної шкоди психічному здоров'ю дітей. Жертви булінгу часто відчувають тривогу, депресію, самотність та безсилля. У деяких випадках це може призвести до суїцидальних думок та дій.

Причини булінгу різноманітні і включають як індивідуальні особливості булерів, так і соціальні фактори. Бажання домінувати, низька самооцінка,

прагнення до популярності, а також свідчення насильства в сім'ї – все це може спонукати підлітків до агресивної поведінки.

Важливо зазначити, що булінг – це не лише проблема окремих дітей, а й відображення загальних проблем суспільства. Толерантність, повага до іншого та вміння вирішувати конфлікти мирним шляхом – це навички, які необхідно виховувати з дитинства.

Для ефективної боротьби з булінгом необхідна спільна робота освітян, психологів, батьків та учнів. Важливо створити в школах атмосферу довіри, де кожен учень почуватиметься захищеним. Регулярні тренінги для вчителів та учнів, розробка антибулінгових програм та залучення батьків до вирішення проблеми – це лише деякі з можливих кроків.

Проблема булінгу є надзвичайно складною і вимагає комплексного підходу. Однак, спільними зусиллями ми можемо створити безпечне та дружлюбне середовище для навчання і розвитку наших дітей.

Список використаних джерел:

1. Богдан В. М. Проблема шкільного булінгу серед підлітків. CORE – Aggregating the world's open access research papers. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/287324365.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
2. БУЛІНГ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ОЧИМА ДИТИНИ | науковий вісник ужгородського національного університету. серія: право. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/232028> (дата звернення: 20.11.2024).
3. Булінг як вид насильства. Регіональний центр професійної освіти ім. О.С. Єгорова. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/poperedzhenya_dl/buling_article.pdf.
4. Воронцова О. 40% дитячих самогубств – це наслідок булінгу з боку однолітків (дослідження). ГЛАВКОМ. URL: <https://glavcom.ua/news/40-dityachih-samogubstv-ce-naslidok-bulingu-z-boku-odnolitkiv-doslidzhennya-455022.html> (дата звернення: 20.11.2024).
5. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/poperedzhenya_dl/buling_article.pdf.
6. Освіта.ua. Булінг: причини явища та його профілактика в школі. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/school/method/83083/> (дата звернення: 20.11.2024).
7. Освіта.ua. Булінг та толерантність у закладах освіти під час війни: дослідження. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/school/reform/92534/> (дата звернення: 20.11.2024).
8. Причини булінгу: результати масштабного дослідження в українських школах. МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ. URL: <https://mon.gov.ua/news/prychyny-bulinhu-rezultaty-masshtabnoho-doslidzhennia-v-ukrainskykh-shkolakh>
9. Туранська А. Булінг як соціально-психологічний феномен в освітньому середовищі закладів вищої освіти. Lviv State University of Internal Affairs Institutional Repository (LvSUIAIR): Головна сторінка. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6723/1/Туранська%20Анастасія%20Андріївна.%20Магістерська%20робота.%20ДФН.%202023%20рік.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
10. Українська правда. Життя. Понад 50% українських школярів зазнають булінгу – дослідження. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/skilki-ukrajinskih-shkolyariv-poterpayut-vid-bulingu-doslidzhennya-302695/> (дата звернення: 20.11.2024)
11. Як допомогти дитині, якщо вона піддається булінгу?. Що таке булінг?. URL: <https://stopbullying.com.ua/adults/advice/12> (дата звернення: 20.11.2024).

12. #EndViolence: як подолати булінг, на думку молоді. U-Report УКРАЇНА. URL: <https://ukraine.ureport.in/story/390/> (дата звернення: 20.11.2024).
13. Opendatabot. Близько 100 справ щодо булінгу в українських школах на рік – Опендатабот. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/bullying-in-school-2023> (дата звернення: 20.11.2024).

Вячеслав ФІЛПЧУК,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Професійна освіта»,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Внаслідок зростання міграційного руху і економічної глобалізації, яка підвищує інтенсивність міжкультурних зустрічей, проблеми міжкультурної комунікації проявляються все чіткіше. Комунікація відображає найважливіший елемент нашого співіснування. Якщо людина щось не розуміє або неправильно розуміє, виникає не тільки відчуття незручності, але розвивається агресія, що може спричинити конфлікт. Однією з проблем, що заважають комунікації між представниками різних культурних традицій, є проблема низького рівня міжкультурної компетентності особистості. Інтеркультурна компетентність - це не лише знання мови та знання країнознавчого характеру, а також вміння та досвід, без яких розуміння людини іншої культури стає нелегким. Не розуміючи іншу культуру, не можна говорити про рефлексію на власну культуру, її розвиток стає неможливим. Відповідно, взаємодія двох культур, внаслідок чого відбувається пізнання як власної, так і чужої культури, видається неможливою.

Саме фахівці з міжнародних відносин, зокрема – з міжнародної економіки повинні бути включені в площину інкультурації, повинні демонструвати здатність до мультикультурного фахового спілкування.

Феноменологію мультикультурної освіти досліджували Любов Тархова, Віра Терехова, Ольга Галіцан, Оксана Сніговська, Лю Їге.

Мета дослідження: визначити методологічні підходи та педагогічні умови формування інтеркультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у професійній підготовці.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців з міжнародної економіки.

Предмет дослідження – педагогічні умови та модель формування інтеркультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у професійній підготовці.

Гіпотеза дослідження: формування інтеркультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у професійній підготовці

відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати у ході їх професійної підготовки такі педагогічні умови: інтеграція інформації про зміст та специфіку інтеркультурної комунікації в профіль фахових дисциплін; активізація мотиваційної настанови майбутніх фахівців на інкультурацію площини професійної комунікації; набуття студентами досвіду впровадження індивідуальних моделей інтеркультурного спілкування.

Завдання дослідження:

1. Опрацювати науковий фонд і конкретизувати зміст понять «інтеркультурна компетентність», «інтеркультурне спілкування», «інтеркультурна комунікація»;
2. Здійснити аналіз наукових джерел з проблеми формування інтеркультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у професійній підготовці;
3. Висвітлити сутність і структуру інтеркультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки.
4. Визначити і науково обґрунтувати педагогічні умови та методологічні підходи формування інтеркультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у професійній підготовці.
5. Розробити модель формування інтеркультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у професійній підготовці; експериментальним шляхом перевірити її ефективність.

Формування інтеркультурної компетентності варто пов'язувати з розвитком особистості студентів, їх готовності брати участь в діалозі культур на основі принципів кооперації, взаємоповаги, терпачості до різниці в культурних традиціях та подоланню культурних бар'єрів. В психології встановлено, що присутність у свідомості кожного учасника спілкування свого власного досвіду, інакше кажучи, власної культури (індивідуальної картини світу) і так чи інакше протилежного йому чужого світу (чужого образу свідомості) створює діалогічність особистості. Саме діалогічність особистості робить її спроможною брати участь у діалозі культур. В контексті діалогу культур студент спирається на пізнавальні засоби своєї культури, що допомагає усвідомити засоби чужої культури, набуті нові знання про свою культуру, створені на пізнанні чужої культури.

Інтеркультурна компетентність фахівця з міжнародної економіки – інтегративний, системний, особистісно-професійний конструкт, що віддзеркалює комплекс соціокультурних, культурологічних, етнолінгвістичних, іншомовних професійно зорієнтованих знань, умінь вибудовувати оптимальні інтермедіативні стратегії міжкультурної комунікації шляхом увиразнення певного мовного та культурного коду в ситуаціях міжкультурної взаємодії, здатність використовувати функціонал мовних та немовних засобів взаємодії в професійному середовищі, вироблювати стійку професійну позицію щодо інкультурації, національних кодів та етносоціокультурного різноманіття, вибудовувати площину спілкування з різними мультикультурними локальними

спільнотами на підґрунті синергії Діалогу культур у галузі міжнародної економіки.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні системи практичної підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки до інтеркультурної комунікації в професійній діяльності; студенти набудуть досвіду вибудови площини професійної діяльності на засадах мультикультурності та Діалогу Культур.

Список використаних джерел:

1. Галіцян О.А. Міжкультурна компетентність учителя сучасної школи. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 1. С. 106–108.
2. Карпова Л. Г. Формування професійної компетенції вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2004. 20 с.
4. Козубовська І. В., Васьків С. Т. Міжкультурна компетентність вчителя в багатонаціональній державі. *Науковий Вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 2 (41). С. 129–132.
5. Костюченко Аліна. Аналіз поняття «міжкультурна компетентність учителя». *Педагогічні науки*. 2015. № 64. С. 29–33.
6. Кравець Р. А. Культурна компетентність та міжкультурна комунікація у професійній підготовці майбутніх аграрників. *Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. № 1(7). С. 112–115.
7. Пільова С. Г. Формування організаційної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2011. 160 с.
9. Раковець О., Раковець С. Компетентність педагога як основа його професійної майстерності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021, № 1 (105) С. 50–60.

Віолета СВІТЛИЦЬКА,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Філософія»,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЕТИМОЛОГІЯ ТА ДОФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ «ЖІНКА»

Відомо, що мова щоденно реагує на суспільні запити, як це ми вже вище означили та описали, отже мовні процеси відображають соціальні рухи та зміни. Сучасний процес фемінізації лексики значною мірою відбувається внаслідок суттєвих принципових змін у розумінні феномену «жінка», таким чином, глибокий аналіз етимології поняття дозволить з'ясувати необхідні відомості, факти, пояснення.

Слово «жінка» утворене від кореня «жінок» додаванням суфікса «-щин». Українське слово «жінка» (зменшувальна форма від «жона» [4]) разом з відповідниками в інших слов'янських мовах походить від праслов'янської. *žena (яке утворилося з давнішої форми *gena у результаті першої палаталізації) та має спорідненість із багатьма давніми мовами та спільним джерелом для всіх слів є

праіндоєвропейськими *g^henā («жінка»). Олександр Потебня наводив слова «жінка» та «чоловік» (на середньопольському «zenszczyzna» та «meszczyzna») для ілюстрації переходу значень від абстрактності до збірності і потім до одиничності.

Хоча й походження цього слова остаточно не з'ясоване, але найбільш авторитетною вважається версія, згідно якої воно походить від праіндоєвропейського кореня *ǵen — «родити» (тобто «та, що родить») [3], що створює сучасні дискусії, адже деякі жінки - безплідні, трансгендерні та інтерсекс жінки - цього не можуть [1, 2].

Заглиблення у етимологію слова «жінка» дає нам розуміння зв'язку із міфологічними символами, що визначають змістовне наповнення поняття, у цій справі не можна обминути з цього погляду наукові спостереження О. Потебні в його дослідженнях українського фольклору. Праці О. Потебні «Про деякі символи в слов'янській народній поезії» та «Пояснення українських і споріднених народних пісень» [11] дають змогу дослідити типову українську символіку, зокрема ту, яка пов'язана з образом жіночого. Ці символи формують уявлення про особливі якості жіночої української натури, становлячи перелік асоційованих одне з одним понять [6].

Карл Юнг з'ясовує, що у міфологічній символіці жінка співвідноситься із земним, природним життям, пов'язаним із животворними початками – водою, деревом, землею. Символи води і дерева вважаються основними серед тих, що уособлюють жіночий принцип. Так, про материнське значення води як про найбільш ясне та символічне тлумачення говорить К. Юнг [15].

Дослідження О. Потебні підтверджують це: [14] в українській народній творчості ототожнення жінки з деревцем також дуже поширене. Найстійкішу асоціацію спостерігаємо з калиною і вербою. Вербка – тиха, скромна, беззахисна – втілення материнської турботи, ласки, мрії, вона часто викликає задуму, смутку, уособлює жіночу долю, нещасливе кохання. Але найбільше шанували в Україні калину. Це символ дівочої краси, кохання, а також мужності, героїчної боротьби з ворогами, символ вічної пам'яті [8]. Асоціація із жіночими рисами стеблини, гілки, дерева, як символів дівочості, полягає у символічній схожості її характеристик - їхня гнучкість і тонкість, що приймаються в розумінні краси [12, С. 115; 7, С. 282-288].

Перша з цих позицій походить від витоків західноєвропейської цивілізації та зумовлена фундаментальним дуалізмом філософського дискурсу. При цьому чоловічий початок є носієм раціональності та суб'єктності, які розуміються як сукупність духовного, свідомого, раціонального, активного, зовнішнього, тощо, а жіночий початок репрезентує тілесність та об'єктність, що виражаються чуттєвим, несвідомим, ірраціональним, пасивним та внутрішнім. Сама по собі жіноча тілесність у патріархатній філософській градації репрезентується як стихійне і руйнівне природне начало, вплив якого на культуру несе загрозу і повинно бути нейтралізоване.

Ствердження «стихійності» жіночого початку провокує певну подвійність його осмислення: з одного боку, жінка є певним нераціональним, що вислизає

від раціоналізації, феноменом, а з іншого – саме з цієї причини вона є тим, що необхідно раціоналізувати, що являє собою, по суті, пізнаваний об'єкт епістемології.

Та більше: у Біблії жінка з'являється пізніше чим чоловік, тобто її існування як би запізнюється, що дає підставу у подальшому говорити про вторинність, меншовартості, позбавленості всіх тих прав, якими володіє чоловік, жінки, на подобу до принципу першонародження.

Католицька церква у цьому питанні, визнаючи факт існування жінки, балансує між категоріями рівності та відмінності статей: «Чоловік і жінка створені, тобто вони бажані Богом: у досконалій рівності як людські особи, з одного боку, а з іншого – у їхньому специфічному існуванні як чоловіка і жінки. «Існування як чоловік» й «існування як жінка» – це стан добрий і бажаний Богом: чоловік і жінка мають невтратну гідність, яка походить безпосередньо від Бога, їхнього Творця... Чоловік і жінка з однаковою гідністю створені на «образ Божий» [5, С. 80-86; 13]. Коран та вчення Магомета здебільшого визнавалось, що жінка – «Є» така ж повноцінна людська особистість, як і чоловік, і така ж цінна для Аллага. Водночас Коран відображає характерні риси свого часу, певні положення якого неприйнятні для застосування в сучасному цивілізованому світі: Аллаг створив чоловіка й жінку відмінними, отже, кожен з них кращий у своїй сфері. На сьогодні це правило неоднозначне. Особливу увагу варто звернути на застереження чоловікам щодо сприйняття жінок як майна: «О ви, які увірували! Вам не дозволено бути спадкоємцями дружин проти їхньої волі» [11, 4:19]. Тобто жінка в Ісламі – людина, що має власну волю і гідність. Пророк Магомет закликає чоловіків не плекати гординю, адже обоє рівні перед Аллагом [9].

Таким чином, у аврамічних релігіях (іудаїзмі, християнстві, ісламі) жінка є та жінка це людина, вона є рівною до чоловіків у питаннях поваги, реалізації різних прав та свобод.

Отже, згідно етимологічного аналізу та аналізу міфологічної символіки, «жінка» це є така людина, що може народжувати та має певну статуру (тендітну в порівнянні із чоловіками), стихійна, не раціональна, тиха, беззахисна та інше.

Список використаних джерел:

1. Halim, May Ling, and Diane Ruble. Gender Identity and Stereotyping in Early and Middle Childhood. *Handbook of Gender Research in Psychology: Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* / Chrisler, Joan C., and Donald R. McCreary. Springer Science & Business Media, 2010.
2. Kessler, Suzanne J., and Wendy McKenna. Gender: An Ethnomethodological Approach. University of Chicago Press, 1978.
3. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. К. : Наукова думка, 1985. Т. 2. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР ; укл.: Н. С. Родзевич та ін. 572 с.
4. Жона // Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970-1980.
5. Ломачинська Ірина. Генеза гендерної ідеології епохи Середньовіччя. *Вісник Львівського університету*, 2017. С. 80-86.

6. Луценко О.А. Жіночі символи в контексті традиційного світогляду (міфологічна школа о. Потебні). *Сучасна картина світу: інтеграція наукового та позанаукового знання*: зб. наук. праць / УАБС НБУ. Суми: Мрія-1 ЛТД, УАБС НБУ. 2004. С. 282-288.
7. Луценко О.А. Жіночі символи в контексті традиційного світогляду (міфологічна школа о. Потебні). *Сучасна картина світу: інтеграція наукового та позанаукового знання*: зб. наук. праць / УАБС НБУ. Суми: Мрія-1 ЛТД, УАБС НБУ. - 2004.- С. 282-288.
8. Назарова С.М. Без верби та калини нема України. *Українська культура*. 1991. № 9. С. 36-38.
9. Петінова О. Б., Світлицька В. Р. Іслам: філософія жінки (стереотипи, міфи, реальність). *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. № 4, 2022
10. Потебня Олександр Опанасович. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Potebnia_O
11. Потебня А.А. Пояснення малоруських и споріднених народних пісень. Колядки и щедрівки. Варшава: Тип. М. Зишкевича, 1987. Т. 2.
12. Потебня А.А. Про деякі символи в слав'янській народній поезії. Харків, 1860.
13. Світлицька В. Р. «Жіноче питання» в християнській традиції... *Гілея: науковий вісник*. К. : «Видавництво «Гілея», 2024. Вип. 195-196 (№ 5-6).
14. Тайлор Е. Первісна культура. 1989., С. 372.
15. Юнг К. Лібідо, його метаморфози і символи. Спб., 1994. С. 222.

Mykola KICHKA

Student of the third (educational and scientific) level of high education, Specialty
"Educational and Pedagogical Sciences"
International Humanitarian University, Odesa, Ukraine

PROFESSIONAL TRAINING PECULIARITIES OF SPECIALISTS IN THE ECONOMIC DOMAIN

Nowadays, the topic of education is up to date, as not everyone has the opportunity to study every day for five - seven hours in the auditorium, or spend several weeks per session during extramural studies, but remote studying is quite relevant and convenient. Around the globe it is in quite high demand, but at the same time, the educational institutions face a number of issues: how to organize educational process, at what time to conduct educational activities, by means of what technical facilities to conduct training and many others.

Analysis of the recent publications. The topic of economic education enhancement has been researched by O. Aksyonova, V. Balyuk, I. Balyagina, E. Ivanchenko, G. Kovalchuk, N. Kononets, G. Matukova, N. Tverezovska, N. Tkalenko, N. Pasichnyk, T. Poyasok, V. Fedorenko and by other scientists. These researches give opportunity to investigate all aspects of specialists professional training, in particular, opportunities to implement remote technologies in the training process.

Nowadays, the importance of economic education has significantly grown. The competition in the labor market of highly qualified specialists who are able not only to

recognize the mechanics of economic laws, but to master new knowledge and obtain new skills in a timely manner, has increased drastically. Therefore, requirements to the training quality of specialists in the economic domain have evaluated among educational institutions.

Economist in a broad sense is always up to date profession. This kind of person lives not only the current moment, but rather with the thoughts of the future, takes care of long-lasting well-being, achieves goals based on huge volume of knowledge gained during educational process and learned from personal experience, and due to the talent in economic affairs.

Economic domain specialists training should be conducted according to educational - qualification characteristics, the purpose of which is displayed in the form of skills system used to resolve certain tasks.

A specialist of economic profile professional training supposes gaining and development of various professional soft and hard skills that form complex system. Though, an economist's activities require not only narrow professional skills, but as well broad general knowledge, as they are associated with intensive oral and written communication, provide wide speech practice, require accurate expression of concepts and categories in different spheres.

Economy as a system of relations based on the usage of different resources takes its beginning from the distant past. Its explanation can be found in merchant commodity science yet, the essence of which was the booking (accounting) of goods inventories and financial results from economic activity for each individual entrepreneur.

Modern high economic education quality depends on professional competence and pedagogical (educational) skills of professor-teaching staff at high education institutions. Regarding this it becomes an important task to create a new type of educational and economic way of thinking not only for students, but for teachers as well, along with the activization of educational process using the latest teaching methods, which in its turn will provide an opportunity to master the necessary volume of knowledge, abilities and skills in the field of moral and cultural norms, innovative and entrepreneurial marketing activities, strategic management and commercial law.

In open market economy environment high economic education becomes increasingly relevant. As modernization of economic relationships, market principles of management evolution form the basis of all public and social transformations, training of economic industry specialists with new mindset gets ever increasing topicality. In economic development of any country economic industry experts play crucial role as level of their professionalism could have significant impact on the whole country's financial and economic success. Modern economic experts must work effectively both inside their own countries and in the international global space as well, preserving knowledge, abilities and skills specific to the profession, and to contribute as much as possible to the development of modern labor market. Exactly labor market sits principal place among other markets. Its basis is made up of two main groups of players - employers and employees.

Economical education is the development among students of clear ideas about scientific regularities of economic development, market relations features, purposeful, systematic formation of economic knowledge among future specialists, high organization and creativity initiatives, preparation for highly professional occupations, caring attitude to the nature, evolvement of patterns to use economic knowledge in real life circumstances.

The role of economic education grows in connection with the development of small and medium-size business in Ukraine. That is why economic education in the aspect of its modernization needs transition to integrated models of funding the education, elements of which should be at least the following: multi-channel government funding, educational loans and support by grants. Increase in education and scientific research funding will contribute to the reduction of pedagogical load onto teachers and provide more opportunities to conduct research which should positively impact teachers professional qualification.

Another incentive to increase teachers of economic disciplines professionalism is granting support of economic research. As a result, teachers of economic disciplines will have an opportunity to conduct scientific work at the universities level and get financial support for conducting their own research. As scientific research and teaching are inseparably related, such an incentive will also improve quality of economic disciplines teaching.

Based on the analysis of regulatory documents that determine the content of high economic professional education and types of economic activities, it can be determined that evolution of to be specialists' IT competences in the studying process of computer cycle disciplines is conducted in two stages. On the first stage disciplines that form key and basic IT competences are studied. On the second stage - disciplines aimed at formation of special IT competences, further development of key and basic IT competencies. Scientists define basic IT competences that are based on specific economists' of different specializations professional activities and imply mastery of modern methods of organizing information processing in a local network and in Internet, work with hypertext and electronic office documents of various types (text documents, tables, databases, and other) in the process of economic information processing, its analytical interpretations and generalizations, creation of enterprises' data warehouses, organization of IT software management economic activity, organization of information support for the economic activities management.

Economic industry specialists' professional training will be effective in case a system of organizational and pedagogical measures is applied.

Organizational and pedagogical conditions of economic industry specialists preparation is a certain ordered and well organized complex that contains methods, forms, didactic conditions which are implemented in an educational institution process by a teacher according to the criteria which take into account modern changes in the economy and in the world as a whole, which have a positive effect on students' educational activity and shape their professional training.

During creation of organizational and pedagogical measures system it is essential to consider modern economy characteristics and its requirements with the

help of information and communication means. It will allow students to expand their knowledge and skills for the future real-life application.

Organizational and pedagogical measures system play crucial role in the educational process and affect its run. It contributes to the teaching process quality and way of educational and scientific curriculum presentation that allow students to master knowledge, skills and abilities at a prominent level for the future application in professional activities.

Лія ЧЕБАНУ,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»,
факультет лінгвістики та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,
професор кафедри мистецтвознавства та
загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ЗЛО ЯК БРАК ДОБРА (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З ТВОРУ “СПОВІДЬ” АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА)

Досліджувана тема є актуальною, оскільки торкається фундаментального питання про природу зла та його взаємозв'язок із добром. Питання моралі, етики та релігії завжди були й залишаються значущими для людства. Аналіз «Сповіді» Августина Аврелія дає можливість глибше осягнути ці поняття та їх значення у різних аспектах сучасного життя. Результати цього дослідження можуть стати корисними для філософів, релігійних діячів і всіх, хто цікавиться моральністю та сенсом життя. Науковці з усього світу приділяють значну увагу проблематиці добра і зла, серед них такі дослідники, як А. Добжинські, Г. Онищак, А. Новиков, А. Макинтайр, Ф. Уайтселл та інші [1,3].

У філософському контексті добро і зло постають як морально-етичні категорії, через які оцінюють поведінку людей та суспільні явища. Добро охоплює всі ті аспекти життя, норми поведінки та моральні вчинки, що позитивно сприймаються окремими особами або спільнотами. Натомість зло розглядається як негативні явища у особистому та суспільному житті людини, що зазнають морального осуду. Те, що називають "добродійним," суспільство вважає морально правильним, позитивним, гідним наслідування, тоді як зло є аморальним, негативним і вимагає засудження та покарання.

Проблема добра і зла була центральною для філософії Блаженного Августина, формуючись протягом його життєвого шляху. Зло як філософська категорія особливо привертало його увагу під час його участі у маніхействі, якому він присвятив дев'ять років свого життя. Маніхеї пояснювали походження

зла через онтологічний дуалізм, припускаючи існування злого бога, рівносильного Творцю. Вплив маніхейства залишив помітний слід у світогляді Августина. Його незгода з цією ідеєю зрештою привела його до неоплатонізму. Він глибоко усвідомлював вплив зла на людей і їхнє життя та досліджував його філософські й теологічні аспекти в пошуках відповідей. У «Сповіді» Августин детально описує свій життєвий досвід: дитинство, ранні релігійні пошуки, захоплення маніхейством і подальший прихід до християнства. Він особисто відчув вплив зла і в своїй головній праці показує шлях, який веде людину від зла до пізнання Божої Істини. Народився Аврелій Августин на півночі Африки в родині язичника та ревної християнки. Свою історію спасіння у «Сповіді» він починає з дитинства, якого не пам'ятає, але знає, що воно було таким, яким він його описує.

Блаженний Августин зауважував, що немовлята поведуться подібно: з однаковою жадобою вони прагнуть материнського молока, і, на його думку, вже перебувають під впливом гріха. Августин проводить аналогію між цією первинною потребою немовляти і прагненням до наживи, слави та користолюбства у дорослому віці. У творі багато моментів, де він порівнює дії дорослих і дітей, зауважуючи, що різниця полягає лише в об'єкті їхніх прагнень, залежно від віку. Основна ідея перших двох книг «Сповіді», де описано життя Августина до прийняття християнства, полягає в тому, що, народжуючись, людина автоматично потрапляє під вплив зла. Августин також викладає свої філософські інтереси, включаючи питання про джерела добра і зла. Формат щоденника більше схиляє до запитань, ніж до відповідей: тут Августин проводить самоаналіз, розмірковуючи, чому у своїх вчинках він прагнув зла «заради самого зла» [4]. Він досліджує власні гріхи, які включають не лише традиційні речі, як-от «погане товариство», неробство, розваги, витівки та крадіжки, любов до театру, але й захоплення маніхейством та гонитву за примарним щастям.

Поняття добра і зла займають основоположне місце в цій системі, оскільки вони є не тільки частиною етики, але й онтології. Августин у своїй «Сповіді» ставить запитання: звідки походить зло? Він відповідає на це в різних своїх працях, поступово розвиваючи різноманітні думки та підходи до цієї проблеми. Августин став основоположником середньовічного світогляду, який глибоко відображає специфіку його епохи. Його шлях від язичництва через єретичні вчення до систематизації християнського світогляду є видатним прикладом формування філософії через особистий досвід, пізнання і страждання. У сьомій книзі він пише: «Я з тривогою в серці шукав, звідки походить зло. Які це були муки для мого серця, покликаного страждати, щоб пізнати істину! Які зойки, Боже мій! І хоч я не знав, Ти чув їх. І коли я мовчки та гаряче шукав відповідь, німі страждання мого серця долинали до Твого милосердя. Ти знав про мої муки, хоча їх не бачили інші люди» [4].

У своїй «Сповіді» святий Августин розглядає такі питання:

- Джерела зла та відповідальність людини: «Чи може людина відповідати за те, що перевершує її сили?» ;

- Походження зла: «Я шукав, звідки бере початок зло, шукав його і не помічав зла у самому цьому пошуку», «То де ж зло? Звідки воно з'являється? Як проникає сюди? Який його корінь, його початок? А, може, зло взагалі не існує? Можливо, ми боїмося того, чого насправді немає? І якщо наш страх безпідставний, то саме він є злом, що даремно жалить і мучить наше серце; а зло зростає тим більше, чим менше підстав для страху, коли ми все одно боїмося. Тож або існує зло, яке ми боїмося, або наше боязнь вже є самим злом».

Августин припускає, що матерія, з якої Бог створив усе, могла би бути джерелом зла. Однак така думка суперечить ідеї всемогутності Бога, і його це не задовольняє. У своїх пошуках відповіді на питання про джерело зла Августин зрештою звертається до Бога як до істинного слова.

- Внутрішня добра сутність кожної істоти: «Я усвідомив, що є добрі речі, які здатні псуватися. Якби вони були абсолютним добром, вони б не могли псуватися, а якби взагалі не мали добра, то не мали б у собі нічого, що могло б піддаватися руйнуванню. Руйнування є шкідливим, тож якби змінення не торкалося доброго, воно не могло б бути шкідливим, що неможливо; тому очевидно, що все тлінне позбавлене добра» [2]. Таким чином, Августин дійшов висновку, що зло присутнє у кожній істоті, інакше все існуюче було б вічним.

- Підступність волі як джерело зла: «Я шукав, що таке нечестя, і зрозумів, що це не субстанція, а спотворення волі, що відвертається від досконалої сутності — від Тебе, Боже мій, — до нижчих речей; вона викидає із себе "внутрішню суть", тільки ззовні надуваючись» [2].

- Чим більше людина віддаляється від Бога і вищого порядку, тим більше шансів у зла проявитися, адже вона стає менш подібною до досконалості.

У той період головним філософським напрямом був неоплатонізм. Виявивши значну схожість між неоплатонівським вченням про Друге Начало (розум) та християнською концепцією Божого Слова (логосу), Августин розглядав неоплатонізм як філософію, наближену до християнства, хоча визнавав і значні відмінності: «Адже якщо якась річ повністю втратить усе, що є добрим, вона перестане існувати. Зберігши своє буття і ставши незмінною, вона буде в кращому стані, ніж була раніше, оскільки стане нетлінною. І що може бути абсурднішим, ніж стверджувати, що річ після втрати всього доброго стала кращою? Таким чином, позбавлене всього доброго дорівнює нулю, отже, поки щось існує, воно є добрим.

Таким чином, усе, що існує, є добрим, а зло, яке я шукав, — не субстанція, адже якби воно було субстанцією, воно б було добром» [4]. Подібно до неоплатоніків, Августин дійшов висновку, що зло позбавлене будь-якої реальної сутності. Він поступово інтегрував принципи неоплатонізму в християнське вчення, зміцнюючи та систематизуючи його. Сумніви Августина в субстанційності зла піднімають низку важливих питань: страху перед злом, його зв'язку зі свободою волі, взаємозв'язку зла і добра, а також природи Божого милосердя та його меж. Ці питання залишаються актуальними, і аргументація Августина досі використовується для звільнення Бога від відповідальності за існування світового зла. Августин розглядає проблему добра і зла в численних

творах: від добре відомих «Сповідь» та «Про Град Божий» до менш знаних «Про порядок», «Про свободну волю», «Про правдиву віру», «Про натуру добра».

Загалом, говорячи про джерела зла у філософії Августина, можна виокремити три основні аспекти. Першим джерелом зла він вважає недостатнє прагнення людини до добра. Оскільки все існуюче створене Богом, кожне буття є добром, а зло як окрема субстанція не існує — «все, що існує, є добрим» [2]. Іншими словами, для Августина зло не є окремою сутністю, а радше відхиленням або недоліком добра. Як він каже: «Зло — це лише зменшення добра, яке може зникнути повністю» та «зло — це недостатність добра». Це призводить Августина до висновку про існування абсолютного добра, заперечуючи абсолютність зла. Він переконаний, що у Всесвіті не існує зла в абсолютному сенсі, адже те, що може видаватися дефектом, насправді розчиняється у великій гармонії світобудови. Ми часто поспішно осуджуємо людину за гріховність і зло, судячи з точки зору користі чи вигоди, проте такий підхід є помилковим. З позиції цілісного бачення, кожна, навіть грішна людина, має своє значення та місце у світі, отже, вона несе в собі й позитивний елемент.

На думку Августина, Бог не несе відповідальності за зло, оскільки воно є лише відсутністю добра як субстанції. Як зауважує Аласдер Макінтайр, «Августин дотримується неоплатонічної традиції, розглядаючи зло як відсутність добра, однак бачить його в людській природі, у схильності людської волі до зла» [4]. Августин вважає злою волю однією з причин зла, оскільки вона відхиляється від вищого до нижчого. Це вибір самої людини, яка відмовилася від божественного і зосередилася на собі. Тому моральне зло (гріх), на переконання Августина, викликане саме порочною людською волею, яка за природою тяжіє до найвищого Блага, але, прямуючи до нього, часто відволікається на менш значимі речі. Помилка у виборі людської волі стає джерелом зла.

Августин підійшов до проблеми зла з максимальною прямоотою та детальністю. Для нього це була серйозна і важлива проблема. Він вважав, що зло є цілковито негативним явищем, яке не може існувати без добра, оскільки добро необхідне для його існування. На його думку, зло не може існувати самостійно нарівні з благом. Його прояви в світі зумовлені причинами, які виходять за межі природи створеного Богом світу. Августин вважав, що зло не існувало б, якби всі створіння Божі зберігали свій первісний вигляд, порядок і стан.

Отже, Аврелій Августин детально розглядав питання добра і зла, досліджуючи їх з різних аспектів — онтологічного (походження зла) та антропологічного (гріховність людини як наслідок її волі). Філософська спадщина Августина відзначається гнучким підходом у трактуванні цих питань. Проаналізувавши його твір "Сповідь", можна зробити кілька висновків. По-перше, Бог не створював зло, оскільки зло є відсутністю добра. По-друге, все добро і досконалість походять від Бога, а гріх — від людини. По-третє, джерелом зла є людська воля, адже саме завдяки їй ми робимо вибір, а основною причиною гріха є гордість, яка проявляється як «відступництво від Бога» і відмова визнати його всемогутність. Проте, незважаючи на це, воля є благом, яке походить від Бога і є важливим фактором людського щастя.

Список використаних джерел:

1. Топор Н. Зло як брак добра (на прикладі фрагментів з твору “Сповідь” Аврелія Августина) / Н. Топор, О. Б. Петінова // Методологія та технологія сучасного філософського пізнання. Матеріали VII Міжнародної конференції студентів, молодих вчених та науковців (Одеса, 23-24 травня 2024 р.) / оргком. : А. В. Красножон, О. А. Копусь, Г. В. Музиченко, Є. В. Борінштейн. – Одеса : Університет Ушинського, 2024. – С. 152-159.
2. Добжинські, А., 2015. ‘Розвиток категорій добра і зла у філософській концепції Августина Аврелія’, Вісник Дніпропетровського університету. Серія: філософія, соціологія, політологія. Випуск №1, С. 81-88
3. Святий Августин, ‘Сповідь’, 1999, Пер. з латини Ю. Мушака. Київ: Основи, 319 с. [online] Доступно: https://shron1.chtyvo.org.ua/Augustinus_Aurelius/Spovid.pdf
4. Whitesell, F, 1939, ‘The Problem of Evil as Treated By St. Augustine’ Loyola University Chicago. S. 7-35 [online] Доступно: https://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1422&context=luc_theses

Марія РАЙКОГЛОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 035 «Філологія»,

факультет лінгвістики та перекладу,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,

професор кафедри мистецтвознавства та

загальногуманітарних дисциплін,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

МУДРІСТЬ ТА ЇЇ «ВОРОГИ» (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ З «ПОХВАЛИ ГЛУПОСТІ» Е.РОТТЕРДАМСЬКОГО)

Тема мудрості та її «ворогів» привертала увагу багатьох мислителів протягом століть, але Еразм Роттердамський у своєму сатиричному трактаті «Похвала Глупості» надає їй нового значення, пропонуючи читачам глибоко задуматися над моральною природою людини. Використовуючи образ Глупості, Еразм не лише висміює людські слабкості, але й ставить під сумнів загальноприйняті уявлення про мудрість і глупість. Автор наголошує, що те, що часто вважається мудрістю, може бути прихованою глупістю, маскою, за якою ховаються егоїстичні та низькі мотиви.

Через критику лицемірства, марнославства, фанатизму та жадібності Еразм показує, як ці риси перешкоджають досягненню справжньої мудрості, спотворюючи моральні цінності суспільства. Він звертає увагу на те, що навіть найбільш поважні соціальні та релігійні інститути, які повинні слугувати взірцем чеснот, насправді можуть виступати розсадниками лицемірства та моральної деградації. У цьому контексті «Похвала Глупості» не є просто сатиричним

твором — це філософська праця, яка досліджує соціальні й моральні виклики, актуальні і в наш час.

Проблематика, яку піднімає Еразм Роттердамський у своєму трактаті, зберігає свою актуальність і в сучасному суспільстві. Сьогодні, як і в часи Еразма, моральні цінності часто підміняються зовнішньою видимістю, а те, що на перший погляд здається мудрим або шляхетним, приховує егоїстичні мотиви. У світі, де інформація швидко поширюється завдяки технологіям, люди часто опиняються під впливом поверхневої «мудрості», яка не має нічого спільного зі справжніми чеснотами. Це особливо актуально в епоху соціальних мереж, де прагнення до публічного визнання та соціального статусу іноді набуває надмірної ваги, а реальні досягнення поступаються місцем видимості та самолюбіванню.

Проблеми лицемірства, марнославства, фанатизму та жадібності, які визначає Еразм як основних ворогів мудрості, продовжують бути джерелом багатьох сучасних соціальних і політичних криз. Корупція у владних структурах, релігійний радикалізм, гонитва за славою в академічній сфері та зростання соціальної нерівності — це лише деякі з сучасних проявів вад, які Еразм засуджував у своєму трактаті. Як зазначає дослідник А. Грін, сучасна етика стикається з викликом, коли особистий інтерес і егоїзм стають пріоритетом у суспільстві, що веде до морального занепаду.

Крім того, актуальність цих проблем зростає на міжнародному рівні. У контексті глобалізації та посилення міжнародних зв'язків проблема лицемірства та подвійних стандартів у політиці стає дедалі помітнішою. Багато держав намагаються виправдати свої дії благими намірами, які насправді маскують корисливі інтереси.

У трактаті «Похвала Глупості» Еразм Роттердамський критично переосмислює поняття мудрості та глупості, показуючи їх не як протилежності, а як взаємопов'язані категорії. Сатиричний підхід дозволяє Еразму викривати суспільні недоліки, а також критикувати загальноприйняті уявлення про те, що означає бути мудрим. Основними «ворогами» справжньої мудрості він вважає лицемірство, марнославство, жадібність та фанатизм, які маскуються під зовнішню «мудрість» і підривають моральні цінності суспільства.

1. Мудрість і глупість: новий погляд на традиційні поняття

Еразм у «Похвалі Глупості» представляє мудрість і глупість як важливі елементи людського існування, заперечуючи традиційне розуміння мудрості як незаперечного блага. Він показує, що мудрість може бути засобом прикриття людських вад і егоїстичних намірів. Натомість глупість постає не лише як протилежність мудрості, а як необхідна риса, яка допомагає людям легше ставитися до життя і уникати надмірної серйозності. За Еразмом, «неможливо знайти людину, яка би не втілювала якусь частку глупості, оскільки кожен у своєму житті керується не лише раціональністю, але й інстинктами та емоціями» [2].

2. Вороги мудрості: соціальні та моральні недоліки

Еразм особливо критично ставиться до лицемірства, зокрема серед релігійних діячів, які використовують свою владу для власної вигоди. Він відзначає, що ті, хто надає собі вигляд праведних і мудрих, часто є «глупцями», що зловживають своєю позицією. «Люди, які позиціонують себе як святі та мудрі, насправді є глупцями, які використовують релігійні інститути для накопичення багатства та влади» [2]. Таким чином, лицемірство, яке видає себе за мудрість, перетворюється на моральну загрозу для суспільства.

Марнославство також є об'єктом критики Еразма. Він звертає увагу на те, як вчені, філософи та політики часто піддаються цій ваді, шукаючи не істинну мудрість, а суспільне визнання. За словами автора, «ті, хто говорить про мудрість, часто керуються лише бажанням здобути славу й визнання, а не щирим прагненням до істини» [2]. Марнославство спотворює уявлення про справжню мудрість, оскільки перетворює її на засіб досягнення особистих амбіцій.

Фанатизм, за Еразмом, заважає людям об'єктивно оцінювати свої вчинки та сприймати оточуючий світ. Фанатики впевнені у своїй правоті настільки, що не допускають жодної критики чи сумніву щодо своїх переконань. «Фанатики переконані у своїй правоті так сильно, що їх не можна зупинити жодними аргументами розуму» [2]. Ця характеристика актуальна й сьогодні, особливо в контексті радикалізму і політичного екстремізму.

3. Сатира як інструмент критики

Еразм використовує сатиру для викриття суспільних і моральних недоліків, іронічно висміюючи як простих людей, так і представників влади та інтелектуальної еліти. Наприклад, він критикує бюрократів, які «настільки переймаються процедурою, що забувають про суть справи» [2]. Цей іронічний підхід робить критику не лише гострою, але й доступною для широкої аудиторії, дозволяючи читачам легко розпізнавати недоліки системи.

4. Актуальність ідей Еразма у сучасному контексті

Аналіз твору Еразма Роттердамського «Похвала Глупості» показав, що автор, використовуючи сатиру, досліджує людську природу та суспільні відносини, ставлячи під сумнів загальноприйняті уявлення про мудрість. За допомогою образу Глупості Еразм демонструє, як суспільство часто помиляється, вважаючи мудрим те, що насправді є проявом глупоти. Основними «ворогами» мудрості автор вважає лицемірство, марнославство, жадібність і фанатизм. Ці риси спотворюють моральні цінності, адже ті, хто видає себе за мудрих або праведних, часто є уособленням глупоти. Особливо важливою є критика релігійних і світських інституцій, які через лицемірство і прагнення до влади втрачають моральну легітимність. Еразм підкреслює, що справжня мудрість полягає не в знаннях або суспільних досягненнях, а в самокритиці та вмінні усвідомлювати свої обмеження. Ідеї Еразма залишаються актуальними, адже проблеми лицемірства, фанатизму, марнославства та жадібності досі впливають на суспільство. Його твір нагадує, що істинна мудрість — це здатність бачити власні помилки і прагнути до морального вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Браун А. Етична відповідальність у сучасній політиці: виклики та можливості. Журнал політичної етики. 2021. Т. 45. № 3.
2. Еразм Роттердамський. Похвала Глупості. Київ: Основи, 2002. 240 с.
3. Шепель О. Поняття мудрості в філософії доби Відродження. Історико-філософський журнал. 2017. № 3. С. 65–78.
4. Кузьменко М. Сучасні підходи до осмислення глупості та її ролі у філософській думці. Філософські пошуки. 2020. № 5. С. 120–132.
5. Петренко І. Мудрість як ідеал людського буття у філософії Еразма Роттердамського. Український філософський вісник. 2019. № 2. С. 23–34.

Микола НАЧЕВ,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Філософія»,
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТАМОДЕРНУ: ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ

Сучасне суспільство переживає період, коли відчувається перегляд попередніх культурних парадигм. Ідеї модерну та постмодерну, що домінували у філософській та культурній думці ХХ століття, вже не в повній мірі відповідають потребам і прагненням нової епохи. Тому на передній план виходить метамодерн — нова культурна та філософська течія, яка прагне інтегрувати найкращі елементи минулих парадигм. Метою цієї статті є дослідження ключових концепцій та авторів, що визначають теоретичні основи метамодерну.

Філософська та культурна думка ХХ століття переважно визначалась ідеями модерну і постмодерну. Модерн, з його вірою в науковий прогрес, раціональність і універсальні істини, сформував основи сучасного індустріального суспільства. Він надавав впевненості у можливості побудови кращого світу за допомогою розуму і технологій, а також сприяв формуванню великих наративів — глобальних ідеологій, що прагнули до радикальних змін у соціальному, політичному та культурному житті. Проте, вже в другій половині століття, модерн почав втрачати актуальність під тиском критики постмодернізму.

Постмодерн, що набув популярності у 1970-1980-х роках, поставив під сумнів ідеали модерну, акцентуючи увагу на релятивізмі, фрагментації та іронії. Він відкидав великі наративи, визнаючи замість них численні "малі" історії та унікальні перспективи. Постмодерн надавав перевагу індивідуальному досвіду, культурному різноманіттю та критичному підходу до сталих істин і цінностей. Однак ця парадигма також мала свої обмеження: вона часто призводила до відчуття фрагментації, втрати цілісності та відчуження, створюючи суспільство,

де не існує загальноновизнаних істин і цінностей. На тлі глобальних викликів і кризи ідентичності, що їх відчуває сучасне суспільство, стало очевидним, що ні модерн, ні постмодерн не здатні запропонувати відповіді на нагальні питання.

На цьому тлі з'являється нова культурна та філософська течія — метамодерн. Вона не просто намагається відновити втрачені цінності чи визнати різноманітність перспектив, але інтегрувати найкращі елементи модерну і постмодерну в новий світогляд. Метамодерн поєднує раціональність та ідеалізм модерну із скептицизмом та критичністю постмодерну, але також долає їхні обмеження, створюючи більш гнучкий, відкритий до змін підхід. Сутність метамодернізму можна описати як "коливання" між різними станами — він одночасно охоплює наївність і цинізм, іронію та щирість, створюючи можливість для нових значень і сенсів. Це відкриває можливість для глибшого розуміння сучасного світу та формування нової парадигми мислення.

Метамодерн прагне запропонувати більш збалансований і цілісний підхід, що дозволяє одночасно звертатися до великих ідей, не втрачаючи індивідуальної перспективи. Він звертається до екзистенційних і духовних питань, що залишилися без відповіді у постмодерні, але підходить до них не через абсолютні істини модерну, а через гнучкі, адаптивні концепції. Таким чином, метамодерн є відображенням нового етапу, коли сучасне суспільство шукає способи повернути собі сенс, не ігноруючи складність і різноманіття сучасного світу.

Ми розглянули дослідження ключових концепцій та авторів, які визначають теоретичні основи метамодерну. Зокрема, було розглянуто теорії Тімоті Вермеулена, Робіна Ван ден Акера, Ханса Георга Мьоллера, Фредеріка Джеймсона та інших. Їхній внесок допомагає розкрити складну та багатогранну природу метамодернізму як сучасної філософської концепції, що прагне подолати обмеження модерну та постмодерну [1-4].

Тімоті Вермеулен і Робін Ван ден Акер вважаються засновниками терміну "метамодерн" та описують його як "коливання" між ідеалізмом та цинізмом, іронією та щирістю. Це "коливання" означає, що метамодерн балансує між полюсами модерну й постмодерну, поєднуючи їхні протилежні аспекти в новому синтезі. Цей підхід дозволяє сучасній культурі звертатися до великих наративів, не втрачаючи критичного підходу постмодернізму. Вермеулен і Ван ден Акер наголошують, що метамодерн вдається до «наївної щирості» як форми нової щирості, де надія на краще поєднується з усвідомленням реальних проблем [1].

Ханс Георг Мьоллер підходить до метамодерну з метафізичної точки зору, розглядаючи його як спробу відродити цілісність у світі, який втратив духовний стрижень. Він підкреслює, що метамодерн прагне до нової інтеграції, де не лише культурні цінності, а й внутрішні смисли стають центром уваги. Мьоллер наголошує, що метамодерн не повертається до модернізму чи релігійних концепцій, але створює нову, більш комплексну систему цінностей. Метамодерн у підході Мьоллера — це спроба переосмислити глибокі цінності, які були втрачені у прагматичному та фрагментарному постмодерні [4].

Фредерік Джеймсон, хоча більше асоціюється з теорією постмодерну, в своїх пізніших роботах торкається теми метамодерну, аналізуючи нову

культурну логіку, що виникає в умовах сучасного капіталізму. Він бачить метамодерн як реакцію на постмодерн, яка спрямована на повернення до великих наративів і загальної цілісності. Джеймсон зазначає, що глобалізація та капіталізм створюють нові умови для формування культурних ідентичностей, і метамодерн виступає відповіддю на ці виклики. Для Джеймсона метамодерн — це форма культурного опору, яка прагне відновити сенс і цілісність в культурному просторі, водночас залишаючись відкритою до критичного аналізу [2].

Жан-Франсуа Ліотар, автор концепції постмодернізму, критично ставився до великих наративів і сприяв популяризації релятивізму. Проте згодом Ліотар почав вбачати обмеження постмодерної теорії, особливо в умовах, коли релятивізм втратив значущість. Його ідеї стали передумовою для метамодерністської критики постмодерну, особливо у частині, що стосується відновлення смислів і цінностей [3].

З вищезазначеного можемо зробити наступні висновки, що метамодерн є складною парадигмою, яка, на відміну від модерну та постмодерну, прагне до інтеграції протилежних ідей, зберігаючи при цьому критичність та гнучкість. Вивчення метамодерну через призму концепцій Вермеулена, Ван ден Акера, Мьоллера, Джеймсона, та інших дозволяє зрозуміти його як нову структуру почуттів та мислення, що відповідає викликам сучасного суспільства. Метамодерн не заперечує попередні парадигми, але й не повторює їх, прагнучи створити нову, комплексну і багатогранну культуру, яка поєднує щирість, критичність та прагматизм.

Список використаних джерел:

1. Вермеулен Т., Ван ден Акер Р. Notes on Metamodernism // Journal of Aesthetics and Culture. 2010. №2(1). URL: <https://www.metamodernism.com>.
2. Джеймсон Ф. Постмодернізм, або Культурна логіка пізнього капіталізму / пер. з англ. І. Дзіга. Київ: Основи, 2005. 540 с.
3. Ліотар Ж.-Ф. Стан постмодерну / пер. з фр. О. Заячківський. Київ: Основи, 1993. 144 с.
4. Мьоллер Х.-Г. Моральний дурень: справа аморальності / пер. з англ. І. Петров. Колумбія: Columbia University Press, 2012. 278 с.
5. Шабанова Ю. О. Метамодерн в світоглядній довідженості модерну та постмодерну // Філософські обрії. 2020. №49. С. 120–132. URL: <https://philosophicalhorizons-journal.com>.

Андрій КОВАЛЕНКО,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ОНП «Філологія»,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА ПРИКЛАДІ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП: ЛЕКСИЧНИЙ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

В українській системі освіти наразі існує чимало іноземних мов, що вивчаються на рівні другої іноземної. Найчастіше в загальноосвітніх ліцеях зустрічаються німецька, французька та іспанська мови. Переважна популярність європейських мов в Україні зрозуміла. На офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) можна знайти навчальні програми як з вищезазначених мов, так і мов національних меншин. Всі вони підлаштовані під сучасну програму «Нова українська школа» (далі – НУШ). Проте, відповідної програми з китайської мови знайдено не було.

Протягом останнього десятиріччя китайська мова активно вивчається і досліджується в українських університетах. Серед українських науковців питання методики викладання східних мов піднімали Асадчих О.В. та Смовженко Л.Г., а Ситник І.В. досліджувала важливість лексичного аспекту у вивченні китайської мови. Вищезазначені автори зробили значний внесок в методику викладання китайської в університетах, проте питання вивчення мови в загальноосвітніх навчальних закладах не розглядалось. Отже, актуальність теми дослідження полягає у потребі адаптації існуючих підходів до викладання китайської мови до сучасних методів викладання іноземних мов згідно із особливостями НУШ.

На сьогодні китайська мова користується значною популярністю серед студентів в Україні. Бурхливий розвиток китайської мови був спричинений появою Інститутів Конфуція в багатьох містах України, котрі співпрацюють з університетами в Китаї та Україні, і надають можливість українським студентам вивчати мову з носіями та в подальшому відкривають шлях до навчання в Китайських ВНЗ. Поступово зацікавленість у вивченні другої за поширеністю мови світу почали виявляти в школи. Але, якщо порівнювати з університетами, то матеріально-наукова база для загальноосвітніх закладів знаходиться на значно нижчому рівні. В 2017 році МОН планувало поглибити вивчення китайської мови на шкільному рівні, але офіційної програми запроваджено не було.

Наявні книжки, 快乐汉语 (Весела китайська) та 跟我学汉语 (Вивчай китайську зі мною), були розроблені безпосередньо Міністерством освіти КНР для іноземних школярів. Ці підручники не відповідають сучасним стандартам НУШ і мають український переклад не в повному обсязі. Також зустрічаються випадки неточних або неповних перекладів ієрогліфів. Більшість з цих підручників не має пояснень до граматичних правил, що ускладнює самоперевірку і можливість позакласного навчання для учнів. Нелогічна послідовність тем і відсутність повторень більшості нових слів протягом довгого часу призводять до низького рівня запам'ятовування матеріалу.

За дослідженнями І.В. Ситник під час вивчення китайської мови важливо розвивати комунікативну компетентність. У ній філологиня виносить на перше місце лінгвістичну компетенцію, а особливо її лексичний аспект. У дослідженні відмічено, що «при навчанні китайській мові використовується граматико-перекладний метод, а не комунікативний, який є пріоритетним при вивченні китайської мови, як іноземної у Китаї» [1, с. 7-8]. Також, досліджуючи роботи

китайських мовознавців, вона робить висновок, що під час вивчення нових слів, а особливо їхніх ієрогліфів, слід групувати їх за певними асоціаціями [2, с. 148]. Цей спосіб показав свою ефективність серед студентів, а тому може бути адаптованим і для школярів.

Смовженко Л.Г. звертає увагу на необхідність вивчення східних мов задля зміцнення стосунків України із країнами Сходу. Науковиця наголошує на тому, що «...концепція викладання іноземних мов, взагалі, та східних мов, зокрема, розглядається як відображення процесу оволодіння іншомовною культурою, засвоєння світових духовних цінностей» [3, с. 116], таким чином вказуючи на потребу запровадження культурного аспекту під час викладання китайської мови.

Адаптація існуючих методів викладання іноземних мов до викладання китайської із впровадженням лексичного і культурологічного аспектів навчання є пріоритетним завданням для стрімкого розвитку китайської мови серед молодших вікових груп. В подальшому вирішення цієї проблеми може призвести до розробки україномовного підручника, що відповідав би стандартам НУШ і давав змогу вчителям використовувати комунікативний метод викладання.

Список використаних джерел

1. Ситник І.В. «Зміст лексичної компетентності китайської мови на початковому етапі навчання.», вересень 2019.
URL:
https://www.researchgate.net/publication/344466059_UDK_811581_ZMIST_LEKSICNOI_KOMPETENTNOSTI_KITAJSKOI_MOVI_NA_POCHATKOVOMU_ETAPI_NAVCANNA_THE_CONTENT_OF_THE_CHINESE_LANGUAGE_LEXICAL_COMPETENCE_ON_THE_FIRST_LEVEL_OF_STUDYING
2. Ситник І.В. «Сучасні основні методики формування лексичної компетентності на початковому етапі вивчення китайської мови» // «Питання сходознавства в Україні», тези доповідей IV Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, 26 березня 2020.
3. Смовженко Л.Г. «Відбір та організація змісту курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі» (культурологічний аспект)» // «Вісник ХНУ №1125», 2014.

Юлія МЕЛЬНИК,

кандидат політичних наук, доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ДОЛЕНОСНА РОЛЬ ПЕРШОГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ В СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

1 грудня 2024 року виповнилося 33 роки з дня проведення Всеукраїнського референдуму на підтримку Акту проголошення незалежності України.

Цей день можна сміливо назвати «Днем народовладдя» або «Днем здобуття незалежності України», оскільки 1 грудня 1991 року 90,32 % від виборців, які взяли участь у голосуванні, підтримали Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року.

За суверенну Україну висловились в усіх її регіонах. Так за підсумками референдуму найбільший відсоток підтримки незалежності України був у:

- Тернопільській області - 98,67 %;
- Івано-Франківській області - 98,43 %
- Львівській області - 97,46 %.

У Києві незалежність України підтримали 92,88 % громадян.

Щодо східних областей, то відсоток підтримки був дещо нижчий у:

- Сумській - 92,61 %,
- Харківській - 86,33 %,
- Донецькій - 83,9 %,
- Луганській - 83,36 %.

Найменша кількість громадян підтримали незалежність України у Кримській АРСР та м. Севастополі (54,19 % та 57,07 % відповідно).

Внаслідок цього голосування незалежність нашої держави стала вже доконаним і незворотним фактом, а починаючи з 2 грудня 1991 року Україну почали визнавати інші держави як повноправного суб'єкта міжнародних відносин (першими це зробили Польща, Канада та Угорщина) [2]. 4 грудня до них доєдналися Литва і Латвія.

Всього протягом грудня 1991 року незалежність України визнали 68 держав, а загалом упродовж першого року незалежності її визнали 140 держав.

Своїм вибором 1 грудня 1991 року український народ підтвердив відданість ідеалам демократії, свободи, побудови власної держави. Результати Всеукраїнського референдуму засвідчили, що комуністична доба закінчилася, і не було вже такої сили, яка могла б повернути колесо історії назад [3].

Молода держава стала будувати відносини з іншими державами на основі взаємної поваги суверенітету, незалежності і територіальної цілісності, невтручання в їхні внутрішні справи, розвитку всебічних політичних, економічних і культурних зв'язків.

Перший Всеукраїнський референдум відіграв доленосну роль у становленні України як незалежної держави.

А 1 грудня 1991 року назавжди залишиться важливою датою в історії українського народу, бо саме тоді вільним волевиявленням громадян було підтверджено Акт проголошення незалежності України, прийнятий Верховною Радою. Наш народ використав свій історичний шанс мирним демократичним шляхом реалізувати ідею відродження перерваної національної державності. Всеукраїнський референдум поклав початок розбудови суверенної України. Як наслідок республіканського референдуму, у наступні роки становлення суверенної України було продовжено [1].

Ми погоджуємось з думкою фахівців, що незалежність і державність народжувались і зріли у глибинах нашого історичного минулого, і ми маємо зробити все від нас залежне, аби зберегти їх!

Список використаних джерел:

1. Епохальна подія, що змінила історичну долю українського народу <http://knt.sm.gov.ua/index.php/ru/potochna-diyalnist/kolegia/8-novini/5227-epokhalna-podiya-shcho-zminila-istorichnu-dolyu-ukrajinskogo-narodu>.
2. Марусяк О. Всеукраїнський референдум: історія <https://pravo.org.ua/blogs/yak-zminyuvalosya-regulyuvannya-vseukrayinskogo-referendumu>.
3. Філіпенко Д. Роль референдуму 1 грудня 1991 року в становленні політичної системи України / Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2019. – Т. 40. – С. 184-195.

Ярослав УСТИМЕНКО,

здобувач третього(освітнього-наукового) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,

Національний Університет “Чернігівська Політехніка”, м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Наталія ШАКУН,

кандидатка філософських наук, доцентка,

*Національний Університет “Чернігівська Політехніка”,
м. Чернігів, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ

Повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 року ознаменувало новий етап зіткнення тоталітаризму та демократії. Україна, яка відчувала російсько агресію протягом багатьох століть, постала перед потребою захисту демократичних цінностей в умовах небачених досі екзистенціальних загроз та викликів.

Тема суспільних трансформацій здавна привертала увагу західноєвропейських та вітчизняних мислителів. В Україні вона актуалізувалася в різні періоди історії, коли відбувались національно-визвольні змагання, загострювалась потреба обґрунтування права українського народу на самовизначення та державотворення. В сучасних умовах актуальність окресленої теми зумовлена як сучасними практичними викликами – суспільно-політичними обставинами буття українського народу, так і потребою світоглядно-методологічного осмислення характеру та стратегій трансформації українського суспільства.

Варто підкреслити, що українці завжди прагнули до народовладдя, свідченням чого є наявність ще за давньоруських часів такої форми громадської

самоорганізації як віче, де розглядались громадські справи, а іноді, навіть, обирали князів. М. Грушевський надає важливу оцінку інституту віче в Київській Русі. Він вважає, що віче було формою народного збору, який виступав як орган громадського самоврядування. Грушевський наголошує, що хоча віче не було повністю демократичним інститутом, воно все ж демонструвало прагнення до народного участі в управлінні. Це явище свідчить про важливу роль громади в політичному житті Русі і є одним із прикладів ранніх форм народовладдя в українській історії. [1].

Також Козацька держава, або Гетьманщина, стала унікальним явищем, яке поєднувало риси військової демократії та елементи самоврядування. У суспільстві козацької доби зберігалися демократичні традиції, зокрема вибори гетьмана, що підтверджує наявність народної участі у політичних процесах. У цей період Україна постійно зазнавала агресії та спроб асиміляції з боку московії, що намагалась стерти українську національну ідентичність, а це в свою чергу призводило до боротьби за збереження власної культури, мови та незалежності.

Тяжким періодом для збереження української самоідентичності був й тоталітарний період, що тривав з часу приєднання до Радянського Союзу в 1922 році, він мав руйнівний вплив на політичну, економічну та соціальну структуру країни. В умовах сталінського режиму Україна пережила численні репресії, голодомори, а також примусову колективізацію та індустріалізацію. В останні роки довоєнного періоду відбулись масових репресій: під час Великого терору 1937-1938 років було знищено тисячі українських інтелігентів, національних лідерів та військових діячів. Протягом майже півстоліття в Україні було встановлено жорстке цензурування, контроль над культурою та масовими комунікаціями. Інтелігенція піддавалася переслідуванням за вираження ідеологічно неприпустимих поглядів, а національні традиції та мови стали об'єктами радянської. Система навчання, медіа і мистецтво працювали на підтримку комуністичного режиму, а будь-які спроби спротиву жорстоко каралися.

Проте після десятиліть радянського тоталітаризму Україна здобула незалежність. Спадщина багатовікового тоталітарного режиму в різних його проявах залишила глибокий слід в політичній, економічній та соціальній сферах. Трансформація українського суспільства з тоталітаризму до демократії є одним із найбільш значущих і складних процесів в історії сучасної України. Відзначаючи ключові моменти цієї трансформації, важливо зрозуміти, як змінювалися суспільні цінності, політичні інститути, а також погляди людей на свободу, право та участь у громадському житті, оскільки Україні довгий час була під гнітом радянського союзу, а до цього і російської імперії і фактично сучасна росія, реалізуючи свої постколоніальні амбіції, вважає Україну своєю складовою, що провокує багато комплексних негативних явищ з якими стикається наша країна[2].

Тому закономірно, що перехід до демократії зайняв певний час і неможливо було просто за розмахом чарівної палички утворити в Україні демократію.

Варто зазначити, що після здобуття незалежності в 1991 році, Україна розпочала складний процес переходу від пострадянської системи до демократичного устрою. Цей перехід не був автоматичним і супроводжувався численними викликами, такими як корупція, олігархічне лобіювання, слабкість демократичних інститутів і правової держави. Однак, також були досягнення в розвитку політичних свобод, розвитку громадянського суспільства та зміцненні незалежності країни.

Процес демократизації не був швидким і безперешкодним. Політичні, економічні та соціальні реформи стикалися з опором з боку елементів старої номенклатури, які зберегли свої позиції після розпаду СРСР. Протягом 1990-х років країна переживала серйозну економічну кризу, корупцію, нестабільність у політиці та недостатню правову визначеність.

Але все ж таки, в 2004 року Україна переходить червону межу і бореться з залишками тоталітаризму.

Безумовно, одним з найважливіших аспектів демократичних перетворень є розвиток громадянського суспільства, яке стає активним учасником політичного процесу. Протести, такі як Помаранчева революція 2004 року та Революція Гідності 2013-2014 років, які стали важливими маркерами змін у суспільстві, що засвідчили не лише прагнення до європейських цінностей, але й боротьбу за правду, свободу і демократію. Трансформація українського суспільства вимагає детального аналізу цих подій, їхнього впливу на політичну культуру та взаємодію між державними органами та громадянами.

Революція Гідності не лише призвела до зміни влади, але й стала каталізатором нових соціальних і політичних змін, включаючи зміцнення громадянського суспільства та активізацію політичної культури. Важливими віхами цього періоду стали прийняття нових законів, спроби побудови правової держави та реформування системи управління. Однак на шляху до стабільної демократії країна зіткнулася з численними викликами, зокрема війною на сході України та анексією Криму росією, можемо стверджувати, що це не тільки військова агресія, а повноцінна комплексна гібридна війна, що триває вже довгий час.

Тараненко М.М. наголошує, що гібридна війна, розв'язана проти України російським керівництвом, має глибокі історичні корені. Її прояви можна спостерігати ще з початку ХХ століття, зокрема під час більшовицької агресії на території УНР. Сучасна гібридна війна характеризується інформаційною пропагандою, спрямованою на державу-жертву, економічним тиском, провокуванням місцевого сепаратизму та підтримкою нерегулярних збройних формувань. Незважаючи на сильний інформаційний, політичний і економічний тиск з боку агресора, Україна, завдяки патріотизму свого народу, продовжує шукати оптимальні шляхи для збереження єдності та досягнення перемоги[3].

Хоч ескалація військових дій та початок повномасштабної війни в 2022 році змінили хід історії та стали черговим викликом, але продемонстрували міць та прагнення України до демократії та відкидання спроб нав'язування тоталітаризму з боку росії. На сьогоднішній день, як і багато століть тому, наша

країна захищає власний суверенітет кров'ю, тисячі українців полягли в землю задля незалежної і демократичної України, де права і свободи – це найбільша цінність, а держава в свою чергу на відміну від росії нам гарантує ці права і всебічний розвиток особистості. Тільки в такому разі можлива перемога.

Попри значні досягнення в процесі демократизації, Україна ще має чимало проблем, пов'язаних з утвердженням демократії. Серед найбільших викликів – боротьба з корупцією, удосконалення правової системи, розвиток політичної культури та боротьба за гідне життя для своїх громадян. Однак уроки історії, досвід протестів і прагнення до європейських цінностей надають надію на те, що Україна продовжить свій шлях до повноцінної демократії.

Таким чином, трансформація українського суспільства від тоталітаризму до демократії є багатовіковим нелінійним процесом, що триває і сьогодні. Незважаючи на всі негаразди і складнощі, Україна продовжує боротися з тоталітаризмом, насадженням «руського миру», російської ідеології та будь-якими спробами знищити за вільне майбутнє у вільній державі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо, отже, в аналізі вітчизняного соціально-філософського підґрунтя трансформації українського суспільства у напрямку його демократизації.

Список використаних джерел:

1. Грушевський М. Історія України-Руси. Том III. Розділ III (1904). с.2
2. Shakun, N., Kolievatov, O., Olkhovyk, M., Goletc, V., & Shcherbyna, N. (2024). *Postcolonial perspectives in the 21st Century: a critical analysis of modern theories and methodologies*. Amazonia Investiga, 13(78), с.194-208.
3. Тараненко М. М. Гібридна війна в Україні: історія та сучасність // Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». с.199

Тетяна ПЕДЕНКО,

здобувачка першого (магістерського) рівня освіти,
спеціальність 073 «Освітній менеджмент»

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти», м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Лідія ВОЗНЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітнього менеджменту,
державної політики та економіки

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти», м. Дніпро, Україна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ОСВІТИ: АДАПТАЦІЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Протягом всього періоду становлення української освіти простежується її орієнтація на європейський навчальний простір – як у ракурсі педагогічних прийомів та систем, так і на рівні стандартизації якості. Є беззаперечним той

факт, що задля покращення рівня викладання, наявності інструментарія для компетентного перевірки рівня її надання має провадитися з урахуванням світових тенденцій та прилаштування міжнародних висновків та умов до реалій освіти України. Однак є різні фактори, що викликають певні складності у процесі запровадження міжнародних стандартів, серед яких культурні відмінності між країнами, їх економічний рівень та рівень розвитку національної системи освіти.

Хоча процес інтеграції української освіти в міжнародну систему охоплює відносно невеликий проміжок часу, вчені вже звернули увагу на дослідження якості освіти питання. Серед них В. Андрущенко, Н. Тверезовська, Д. Касаткін, М. Згуровський, С. Ільєнкова, В. Кремень, І. Кушнір, І. Селезньова, С. Плаксіє. Частина вчених приділила свою увагу вивченню інформаційно-освітньому середовищу. Серед них О. Ільченко, Є. Ракітін, Л. Андрєєв, С. Шацький.

Питанню якості освіти приділяють багато уваги як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, серед яких В. Андрущенко, М. Згуровський, С. Ільєнкова, В. Кремень, М. Кушнір, І. Селезньова, С. Плаксіє та інші. Проте ще й досі немає єдиного трактування поняття «якісна освіта». Інформаційно-освітнє середовище навчання досліджували О. Ільченко, Є. Ракітін, Л. Андрєєв, С. Шацький та інші, зазначаючи вимоги до викладача, необхідні для підвищення якості освіти шляхом використання в інформаційному просторі.

Метою роботи є вивчення міжнародних стандартів освіти та особливостей її адаптації в національній системі України.

Згідно міжнародного стандарту освіти ISO 8402 поняття якості розглядається як сукупність властивостей і характеристик об'єкту, що гарантують його здатність задовольнити потреби споживача [1, 443]. Відповідно ж до ГОСТу 15467-79, якості продукції та послуг надається визначення як сукупності властивостей продукції, що обумовлюють її придатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення [2].

Міжнародні стандарти освіти – це сукупність принципів, методів та інструментів, спрямованих на забезпечення високої якості освіти у різних країнах. Вони ґрунтуються на передових практиках, результатах наукових досліджень та міжнародних домовленостях, таких як Болонський процес, Північноамериканська угода про взаємне визнання освітніх кваліфікацій, а також стандарти, розроблені ЮНЕСКО та Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).

Ці стандарти сприяють гармонізації навчальних програм різних країн, забезпечуючи єдиний рівень знань і компетенцій незалежно від місця отримання освіти. Вони також підтримують академічну мобільність студентів і викладачів, спрощуючи процедуру визнання дипломів і кваліфікацій на міжнародній арені.

Проблема якості освіти в Україні наразі стоїть дуже гостро, адже саме зараз їй надається надважливе ідеологічне, соціальне, технічне та економічне значення. Така пріоритетність пов'язана з нижченаведеними чинниками:

- якість людських ресурсів – зв'язок рівня розвитку країни та її економічної конкурентоспроможності;

- **якість освіти** – як ключового фактору для підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти на сучасному ринку праці;

- **висока міра невизначеності навчання** – через управління людиною засобом педагогічного впливу на його психічну діяльність [3].

Серед основних міжнародних стандартів якості освіти варто назвати:

Болонський процес: створення Європейської зони вищої освіти. Це серія домовленостей між країнами Європи, спрямованих на формування Європейської зони вищої освіти (ЕНЕА). Його основна мета – гармонізація освітніх програм, ступенів і кваліфікацій для сприяння академічній мобільності. В рамках процесу впроваджено трирівневу систему освіти: бакалаврат, магістратура та докторантура. Також запроваджено систему ECTS (Європейська система накопичення та трансферу кредитів), яка забезпечує зручність переходу студентів між університетами Європи.

PISA: міжнародне оцінювання якості шкільної освіти – програма міжнародного оцінювання учнів (PISA) від ОЕСР є одним із провідних інструментів для аналізу якості шкільної освіти в різних країнах. Вона досліджує рівень знань і навичок 15-річних учнів у таких сферах, як математика, читання та природничі науки, оцінюючи готовність молоді до реальних життєвих викликів. Результати PISA використовуються для вдосконалення освітньої політики та підвищення ефективності національних систем освіти.

International Baccalaureate (IB): міжнародний бакалаврат – програми Міжнародного бакалаврату (IB), що охоплюють дітей віком від 3 до 19 років і реалізуються у більш ніж 150 країнах світу. Ці програми спрямовані на розвиток критичного мислення, міжкультурної взаємодії та відповідальності за довкілля. IB вважається одним із найпрестижніших освітніх стандартів, який визнається провідними університетами світу. Головна мета IB – підготовка учнів до глобальних викликів сучасності.

ISO 21001: система управління для освітніх організацій – міжнародний стандарт, що встановлює вимоги до системи управління освітніми організаціями. Його метою є підвищення якості освітніх послуг і забезпечення інклюзивного, рівного та доступного навчання. Особливу увагу стандарт приділяє задоволенню індивідуальних потреб учнів, включно з тими, хто потребує спеціальних умов навчання.

ЮНЕСКО: стандарти для інклюзивної та якісної освіти. ЮНЕСКО займається створенням глобальних стандартів для забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Її ініціативи включають розробку програм стійкого розвитку освіти (Education for Sustainable Development, ESD), які сприяють формуванню в учнів навичок для вирішення глобальних викликів, таких як зміна клімату, рівність і мир. ЮНЕСКО також працює над вдосконаленням методик навчання і створенням інклюзивного освітнього середовища.

Особливості адаптації стандартів у національних системах освіти. З упровадженням в освіту міжнародних стандартів якості зросли вимоги до кваліфікації кадрів. В свою чергу це вплинуло на необхідність наявності

сертифікату якості діяльності освітніх установ, зокрема ВНЗ. Таким чином відбувся поштовх до розвитку менеджменту якості як окремої галузі.

Основною метою теорії менеджменту є досягнення цілей, що поставлені якістю надання освітніх послуг. Крім того, іншими критеріями, на які орієнтується означена галузь, є задоволення потреб, очікувань та вимог особистості, суспільства та держави та ВНЗ [3].

Менеджмент якості у своєму підґрунті спирається основні засади моделі European Foundation for Quality Management (EFQM) та вимоги міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Впровадження міжнародних стандартів в Україні відбувається важко та має певні перешкоди, що характеризується насамперед складністю переходу від старої радянської системи освіти до нової англо-саксонської, яка рекомендована Болонською декларацією. Іншою складністю виявилось переведення економіки у сфері освіти на нові ринкові принципи. На думку дослідника цього питання В. Сиченка, «На тлі цього формується внутрішньосистемний конфлікт, що вимагає якнайшвидшого системного вирішення, оскільки відповідно зростає напруженість на ринку праці» [3].

Проте головною проблемою впровадження міжнародних стандартів освіти є людський ресурс, а саме – персонал. Нові процедури управління якістю освіти потребують нової корпоративної культури освітньої організації, яка починається зі зміни культури і кваліфікації лідерів персоналу середньої ланки. Саме від їхнього розуміння та готовності до змін залежить подальший рух процесу, що обговорюється. Адже вони є рушійною силою, яка веде за собою простих співробітників у процес «удосконалення та контролю якості» [3]. Для вирішення означеної проблеми варто звернутися до осмисленої підготовки та правильної мотивації працівників освіти, професійного навчання менеджерів, аудиторів з якості.

Крім того, варто орієнтуватися на кінцевий результат успішного впровадження загального управління якістю освіти. Як показав досвід інших країн, які йшли по цій траєкторії, в результаті вони отримали такі позитивні показники:

1. Кожен працівник закладу вищої освіти може активно долучатися до забезпечення високого рівня якості навчального процесу.
2. Кафедри та інститути мають своїх «замовників» і «постачальників» освітніх послуг, пропонуючи їм широкий спектр можливостей.
3. Ефективність системи управління якістю неможливо забезпечити лише зусиллями окремих ентузіастів; усі викладачі, кафедри та підрозділи закладу виконують свою роботу відповідно до стандартних процесів і сприяють їх постійному вдосконаленню.
4. Колективний підхід до організації роботи дозволяє максимально розкрити творчий потенціал кожного викладача та співробітника.
5. У традиційній системі навчання впровадження TQM (тотального управління якістю) значно збільшує навантаження на викладачів, які оцінюють

якість знань за багатьма показниками, тоді як у сучасних нетрадиційних підходах використовуються комп'ютерні системи для підтримки процесу оцінювання.

Отже, міжнародні стандарти освіти на економічно-освітньому просторі України набуваються все більшого поширення. Однак, поруч із розумінням важливості введення даної концепції, існують і виклики та проблемні питання. Наявність як ризиків, так і перспектив залежить від персоналу – їх бажання втілювати та пізнавати нове, розуміти важливість нововведень. Але на загальнодержавному та локально інститутському рівнях є всі важелі, які можуть зробити процес адаптації міжнародних стандартів якості в освітньому просторі України успішним прикладом для наслідування іншими державами.

Список використаних джерел:

1. Тверезовська Н., Касаткін Д. Міжнародні стандарти забезпечення якості освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. С. 443-448.
2. Нехта В. Якість продуктів: що посвідчує їх якість та на підставі чого видають документ про якість. https://radnuk.com.ua/praktyka_zakupivel/tendera_dokumentatsiya/iakist-produktiv-shcho-posvidchuie-ikh-iakist-ta-na-pidstavi-choho-vydaiut-dokument-pro-iakist/.
3. Сиченко В. Шляхи та засоби адаптації освіти України до європейського освітнього простору. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 3. 2009. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=46>.

Марія ГЕЛЯКА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання,
спеціальність 053 «Психологія»,

Інститут права та безпеки

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. старший викладач кафедри
державно-правових дисциплін,

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Девіантна поведінка завжди привертала увагу соціуму, оскільки являє собою протидію усталеним соціальним нормам та відображає складність, суперечливість людської природи. Поняття «девіантна поведінка» охоплює широкий спектр вчинків, які можна розглядати як відхилення від нормальних і прийнятних моделей поведінки. Основною характеристикою девіантних дій є те, що вони не вписуються в соціальні рамки, які варіюються від культури до культури і від епохи до епохи.

«Девіантна поведінка (від лат. deviation – відхилення)- тип соціальної поведінки, який суперечить прийнятим у даному суспільстві правовим,

моральним, соціальним нормам і стереотипам» [2]. Як зазначається в «Енциклопедії сучасної України», девіантна поведінка пов'язана з усвідомленим вибором порушувати чи не порушувати соціальні норми, які обмежують певні дії людей. Основні форми девіантної поведінки включають до себе правопорушення, алкоголізм, наркоманію, проституцію, злочинність, самогубство, тощо [2].

Існують різні підходи до класифікації видів девіантної поведінки, а саме соціологічний, медичний та психологічний. Розглянемо детальніше соціологічний підхід. Даний підхід досліджує девіантну поведінку як соціальні явища, які можна класифікувати за наступними критеріями

- залежно від «соціального масштабу» порушень - індивідуальні та масові;
- за характером наслідків – негативні (спричиняють шкідливі наслідки та є потенційно небезпечними) та позитивні (відповідно, такі, що мають позитивні наслідки або несуть із собою потенційну користь для суспільства);
- за суб'єктом – відхилення конкретних осіб, неформальних груп (бандитські угруповання), соціальних категорій (жіночий алкоголізм, підлітковий бунт);
- за об'єктом – економічні, побутові, майнові порушення;
- за тривалістю – одноразові та тривалі;
- за типом порушеної норми – злочинність, суїцид, аморальна поведінка, хуліганство, расизм, деструктивні культи, тощо [4, с. 20]

Найпомітніші форми девіантної поведінки - це її негативні прояви, які часто пов'язані зі злочинністю, насильством, алкоголізмом та іншою антисоціальною поведінкою. Наприклад, вбивство, крадіжка і шахрайство є яскравими проявами девіантної поведінки, які завдають шкоди іншим людям і суспільству в цілому. Проте ці дії не лише порушують закон, але й виявляють проблеми в соціальній структурі, такі як бідність, нерівність і відсутність можливостей. Негативні прояви девіантності можуть вивести соціальні проблеми на поверхню, що призведе до соціальних реформ і змін.

Водночас, існують і позитивні форми девіантної поведінки, які можна описати як «соціальні інновації». На наш погляд, позитивна девіантна поведінка є невід'ємною частиною розвитку суспільства, тому що саме кидаючи виклик нормам, ми часто досягаємо прогресу. Наприклад, багато соціальних реформ розпочалися як протести проти загальноприйнятих правил, які для свого часу вважалися непорушними. Історичні приклади, такі, як боротьба за права жінок або боротьба за заборону рабства, показують, що відхилення від соціальної норми, її переосмислення, можуть бути просто необхідні. Особистості, які сміливо протистоять несправедливості, борються за права людини і пропонують нові ідеї та соціальні перспективи, є агентами змін. Таких людей, як, наприклад, Мартін Лютер Кінг або Мелінда Гейтс, можна вважати позитивними девіантами. Вони виступали за соціальні зміни, які в свій час могли здаватися неприйнятними, але, в кінцевому підсумку, зробили суспільство більш гуманним та толерантним.

Риси позитивного девіанта включають гіперактивність, майже геніальні здібності та поміркованість, тобто поведінку, яка не суперечить букві закону. Більше того, позитивна девіація проявляється і в творчому процесі. У своїй роботі художники, письменники та науковці часто ламають традиційні норми та відкривають нові горизонти в суспільстві. Вони розширюють наші уявлення про можливе та заохочують до критичного мислення.

В ході емпіричних досліджень творчої активності було визначено вибірковість вияву останньої, залежно від форми та змісту завдання, рівня його складності та провокації щодо прийняття самостійних рішень. З метою виявити творчі риси характеру дослідники порівнювали дві групи з високим і низьким рівнями творчої активності, а отже, і проявів позитивної девіантності. Перша група, як виявилось, відрізняється значно високою варіабельністю та унікальністю в поєднанні окремих особистісних якостей, порівняно з другою групою [3, с. 202]. Таким чином, позитивні девіації є наслідком унікальної особистісної конфігурації.

Отже, девіантна поведінка не обов'язково є негативним явищем. Вона може бути початком пошуку справедливості, реальних змін і розвитку суспільства в цілому. Але, повторимо, не всі девіантні дії є конструктивними. Наприклад, агресія, насильство або злочинна діяльність - це форми девіації, які не тільки не сприяють розвитку, але і становлять загрозу для оточуючих. Тут, на нашу думку, важливо знайти межу між тим, що можна розглядати як творчі чи протестні відхилення, і тим, що є руйнівним. Іноді необхідно терпимо ставитися до відхилень від норми, щоб побудувати краще суспільство.

Також потрібно зауважити, що до девіантної поведінки схильні підлітки, через психологічні та фізіологічні зміни в організмі. Існують певні загальні прояви соціальної дезадаптації, що і провокують девіантну поведінку. Це, зокрема:

- систематична неуспішність;
- яскраво виражена або, навпаки, прихована конфліктність у життєво важливих сферах комунікації (родина, друзі, шкільний клас, тощо);
- порушення моральних, а часом і правових норм;
- соціальна ізоляція, що досить часто супроводжується ворожим ставленням до оточення [1, с.80]

Наявність Девіантної поведінки в соціумі показує, що не все можливо ррегулювати за допомогою соціальних норм. Через невідповідність між цілями та можливостями, люди використовують не прийнятні, а часом, і протизаконні засоби для досягнення поставленої мети. Інший варіант - соціальна девіація, що притаманна повстанцям, революціонерам і терористам, які виступають проти встановленого порядку. Ще одним цікавим аспектом є те, як девіантна поведінка сприймається в різних культурах. Те, що вважається девіантним в одному суспільстві, може бути нормою в іншому. Наприклад, у деяких країнах протест є важливою частиною демократичної культури, тоді як в інших він вважається порушенням закону. Це змушує замислитися про відносність норм і цінностей.

Таким чином, девіантна поведінка є складним явищем, що має як позитивні, так і негативні форми. Позитивні прояви девіантності можуть бути каталізатором змін, тоді як негативна поведінка сигналізує про проблеми, які необхідно подолати. Аналізуючи природу девіантної поведінки, важливо зберігати баланс між критикою та розумінням. Завершуючи, зазначимо, що девіантна поведінка є дзеркалом суспільства. Вона відображає його сильні і слабкі сторони, а також його готовність змінюватися. Тому варто зосереджувати увагу не на однозначному засудженні девіанта, а на особистісних та соціальних причинах такої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Білецька Т.В., Купчишина В.Ч. Поширення девіації у підлітковому середовищі: шляхи профілактики. *Теорія та історія соціології*. 2020. Вип. 20. С.77-81.
2. Девіантна поведінка. Енциклопедія сучасної України : веб-сайт. URL: <http://surl.li/siicsy> (дата звернення: 02.11.2024).
3. Петришин Л. Й. Позитивні девіації як феномен соціальної реальності та особистісного становлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24(1). -С. 198-207.
4. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

Ростислав КАНДИБА,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Туризм»,
факультет менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,
професор кафедри мистецтвознавства та

загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ПОГЛЯДИ НА ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ПРОВІДНИХ ДІЯЧІВ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

Епоха Відродження (XIV-XVII століття) стала одним із найважливіших періодів в історії людства, що докорінно змінив підходи до освіти, культури та суспільства. Цей час характеризується відродженням античних ідей, акцентом на гуманістичні цінності, що спонукало мислителів та освітян зосередитися на індивідуальному розвитку кожної особистості. Важливою частиною цього процесу стало виховання обдарованих дітей, оскільки їх вважали носіями таланту і потенційними лідерами майбутнього [1, с.161-162].

Еразм Роттердамський наголошував на необхідності етичного виховання та розвитку критичного мислення. Його педагогічна концепція базувалася на

тому, що освіта повинна готувати дітей до самостійного життя та прийняття відповідальних рішень [2].

Леонардо да Вінчі вбачав важливість не лише теоретичної, але й практичної освіти, акцентуючи на тому, що знання мають застосовуватися у реальному житті. Він закликав до гармонійного розвитку як науки, так і мистецтва, оскільки вважав, що обдарована дитина повинна бути різнобічно розвинутою [1, с.167-168].

Мішель Монтень, в свою чергу, підкреслював важливість індивідуального підходу до кожної дитини. Він вірив, що виховання повинно відповідати природним здібностям та інтересам дитини, а не лише слідувати стандартним освітнім програмам. Його філософія була заснована на тому, що навчання має приносити задоволення та стимулювати дитину до саморозвитку [1, с.170-171].

Відродження принесло на передній план концепцію "homo universalis" — людини, яка розвивається всебічно і гармонійно. Це стосувалося не тільки дорослих, але й дітей, зокрема обдарованих. Мислителі та педагоги того часу вважали, що такі діти повинні отримати особливу освіту, яка б допомогла розкрити їхній потенціал [7].

Гуманісти епохи Відродження бачили виховання як засіб для розвитку особистості, яка має бути не лише розумною, але й етичною. Цей підхід базувався на переконанні, що гармонія між інтелектом, мораллю та естетичними якостями дозволяє людині досягти найвищого рівня розвитку. Педагоги прагнули виховувати у дітей здатність до самостійного мислення, розвитку творчих здібностей та емоційної інтелігентності [6].

Таким чином, епоха Відродження відіграла вирішальну роль у формуванні сучасних підходів до освіти обдарованих дітей, заклавши фундамент для гуманістичного та індивідуалізованого виховання, що залишається актуальним донині [6].

Еразм Роттердамський (1466-1536) — один із найвідоміших гуманістів епохи Відродження, який вніс значний вклад у розвиток ідей виховання та освіти. Його педагогічні погляди ґрунтувалися на принципах гуманізму, що передбачали розвиток обдарованих дітей через формування в них моральних, інтелектуальних та естетичних якостей [2].

Еразм вважав, що виховання обдарованих дітей повинно поєднувати всебічний розвиток особистості з етичними цінностями. У своїх творах він наголошував на важливості морального виховання як фундаменту для інтелектуального розвитку. Він стверджував, що дитина не може стати справжнім громадянином без високих моральних якостей. Тому, поряд з навчанням мов, літератури та наук, обдарованим дітям необхідно прищеплювати етичні норми, такі як справедливість, чесність та милосердя [2].

Таким чином, Еразм Роттердамський заклав основи для сучасного гуманістичного підходу до виховання обдарованих дітей, де інтелектуальні здібності не можуть розвиватися без моральних цінностей [2].

Леонардо да Вінчі (1452-1519) — геніальний винахідник, художник, вчений та мислитель епохи Відродження, який зробив величезний внесок у розвиток різних галузей науки та мистецтва. Його педагогічні погляди на виховання обдарованих дітей ґрунтувалися на практичності освіти, що поєднувала теорію з практикою [1, с.167].

Леонардо вважав, що справжній розвиток обдарованих дітей може відбутися лише через їхню участь у реальних практичних діяльностях. Він підкреслював, що знання, здобуті у школах, повинні застосовуватися в реальному світі. Важливим аспектом виховання, на думку Леонардо, була здатність перетворювати теоретичні знання на практичні досягнення. Він наголошував, що лише ті знання, які можна використовувати на практиці, мають справжню цінність [3].

Зокрема, Леонардо вірив у важливість спостереження та експериментів. Він рекомендував обдарованим дітям активно вивчати навколишній світ через досліди та спостереження, адже це дозволяє розвивати критичне мислення і вміння робити власні висновки [3].

Мішель Монтень (1533-1592) — французький філософ і есеїст, один із найвпливовіших мислителів епохи Відродження, який своїми роботами підкреслював важливість індивідуального підходу до виховання дітей, зокрема обдарованих. Він вважав, що кожна дитина має свій унікальний потенціал і завдання освіти — допомогти їй розкрити ці особливі здібності [1, с.170].

Монтень виступав проти традиційного схоластичного навчання, яке, на його думку, подавляло індивідуальність і змушувало дітей механічно запам'ятовувати знання, замість того щоб розвивати їхню здатність до критичного мислення та самостійних суджень. Він вважав, що виховання повинно бути гнучким і враховувати інтереси та природні нахили дитини. Тільки так можна розвивати справжні таланти і допомагати дітям виявляти свою унікальну індивідуальність [4].

Монтень також акцентував увагу на важливості виховання через досвід. Він вважав, що навчання повинне базуватися не лише на книжковій теорії, але й на реальному житті та практичному досвіді. Це дозволяє дитині розвивати не тільки інтелектуальні, але й моральні та соціальні навички, які є необхідними для гармонійного розвитку особистості [1, с.171].

Джованні Піко делла Мірандола (1463-1494) — італійський філософ та гуманіст епохи Відродження, який вніс значний вклад у розвиток ідей освіти та виховання обдарованих дітей. Він відомий своїм переконанням, що розвиток індивідуальних здібностей та талантів обдарованих дітей неможливий без тісного зв'язку з мистецтвом, культурою та філософією [5].

Однією з ключових ідей Піко було твердження, що людина має необмежені можливості для саморозвитку, а мистецтво та культура є важливими інструментами для вивільнення цього потенціалу. Він вважав, що освіта обдарованих дітей повинна охоплювати не тільки наукові дисципліни, але й такі галузі, як музика, живопис, поезія та філософія. Піко був переконаний, що лише всебічний розвиток може привести до гармонійної особистості [5].

Крім того, Піко вважав, що виховання повинно спрямовувати дітей на пізнання філософських та духовних аспектів життя, що допомагає їм зрозуміти своє місце у світі та розвивати етичні цінності. Таким чином, він бачив освіту як засіб для розвитку не лише інтелектуальних здібностей, але й духовної складової особистості [5].

В епоху Відродження ідея всебічного розвитку людини, або "homo universalis", стала ключовою для педагогічних підходів до виховання обдарованих дітей. Мислителі того часу, такі як Леонардо да Вінчі, Піко делла Мірандола та інші, вважали, що обдаровані діти повинні мати широкий кругозір і розвивати себе у різних сферах знань [6].

Універсальність знань передбачала, що дитина не повинна обмежуватися вивченням лише однієї галузі. Обдаровані діти мали можливість одночасно вивчати науку, мистецтво, літературу, філософію та музику, щоб стати гармонійними особистостями. Такий підхід допомагав їм розвивати критичне мислення, творчі здібності та широку ерудицію [6].

Основний принцип полягав у тому, що знання з різних дисциплін не суперечать одне одному, а доповнюють. Мислителі Відродження вважали, що всебічний розвиток сприяє розкриттю повного потенціалу обдарованої дитини. Вивчення мистецтв, таких як живопис або музика, допомагало розвивати емоційну інтелігентність, тоді як науки розвивали аналітичне мислення. Взаємодія різних сфер знань дозволяла дітям краще розуміти навколишній світ та своє місце в ньому [6].

Сучасна система освіти, зокрема у галузі роботи з обдарованими дітьми, втілює ідеї Відродження через індивідуальні навчальні програми, стимулювання творчого підходу та розвиток інтелектуальної свободи. Таким чином, педагогічні принципи Відродження не тільки зберегли свою актуальність, але й отримали нове дихання в умовах сучасних освітніх викликів [7].

Висновок: Практичні аспекти виховання обдарованих дітей, що базуються на ідеях епохи Відродження, сприяють створенню середовища, в якому кожна дитина може максимально розкрити свій потенціал. Індивідуальний підхід, розвиток критичного мислення, інтеграція мистецтв та науки – ці методи залишаються актуальними і сьогодні, допомагаючи обдарованим дітям досягати успіху в різних сферах.

Список використаних джерел:

1. Обдарованість. Досвід історичного та порівняльного аналізу [Електронний ресурс]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12517/> (Дата звернення 18.10.2024).
2. Еразм Роттердамський. *Похвала глупоті* [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3963> (Дата звернення 18.10.2024).
3. Леонардо да Вінчі. *Божественний і земний* [Електронний ресурс]. URL: <https://projectfromitaly.com/ua/leonardo-bozhestvennyj-i-zemnyj/> (Дата звернення 18.10.2024).
4. Монтень М. *Досліди* [Електронний ресурс]. URL: <https://moyaosvita.com.ua/literatura/mishel-monten-doslidi-analiz-formi-i-filosofi%d1%97/> (Дата звернення 18.10.2024).

5. Піко делла Мірандола Дж. *Мова про гідність людини* [Електронний ресурс]. URL: https://stud.com.ua/43478/filosofiya/vchennya_gidnist_lyudini_dzhovanni_piko_della_mirandoli (Дата звернення 18.10.2024).
6. Педагогічні ідеї та досвід епохи Відродження [Електронний ресурс]. URL: https://stud.com.ua/170526/pedagogika/pedagogichni_idu_dosvid_epohi_vidrodzhennya (Дата звернення 18.10.2024).
7. Педагогічні ідеї Відродження [Електронний ресурс]. URL: https://stud.com.ua/62331/pedagogika/pedagogichni_ideyi_vidrodzhennya (Дата звернення 18.10.2024).
8. Педагогічні ідеї епохи Відродження [Електронний ресурс]. URL: http://megalib.com.ua/content/868_5_Pedagogichni_idei_epohi_Vidrodjennya.html (Дата звернення: 18.10.2024).

Ігор КОСАКІВСЬКИЙ

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 073 «Менеджмент»,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,

професор кафедри мистецтвознавства та

загальногуманітарних дисциплін,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ЦНОТИ У РОЗУМІННІ АРИСТОТЕЛЯ (НА ОСНОВІ УРИВКІВ З «НІКОМАХОВОЇ ЕТИКИ»)

Аристотель розглядає чесноту як важливий елемент моральної поведінки, що сприяє досягненню внутрішньої гармонії та щастя. Вона є «схильністю вибирати середнє», визначене розумом, і потребує свідомого вибору та практики, що дозволяє уникати крайнощів у поведінці та спрямовує до морального вдосконалення [1, с. 93]. Чеснота, як мужність, є серединою між боягузством і надмірною сміливістю, і досягається через усвідомлений самоконтроль, що свідчить про важливість розумного вибору для досягнення моральної досконалості [2, с. 89].

Ключовим у формуванні чесноти є регулярна практика добродішних дій. Аристотель наголошує, що людина стає справедливою через виконання справедливих вчинків, що підкреслює важливість виховання і звички у формуванні морального характеру [1, с. 67]. Через постійну практику чеснотливі дії інтегруються у характер людини, дозволяючи їй діяти морально без вагань. Аристотель також розрізняє етичні (моральні) та діаноетичні (інтелектуальні) чесноти: етичні чесноти, як-от мужність і помірність, формуються через практику і стосуються волі й характеру, тоді як діаноетичні чесноти, такі як мудрість і розсудливість, залежать від навчання та інтелектуального розвитку [5,

с. 88]. Це розмежування показує, що для гармонійного розвитку людина повинна одночасно вдосконалювати моральні й інтелектуальні якості.

Етичні чесноти допомагають людині досягати балансу між емоціями та розумом, тоді як діаноетичні чесноти дозволяють робити обґрунтовані висновки. Аристотель стверджує, що тільки спільний розвиток етичних і діаноетичних чеснот здатний забезпечити справжню моральну досконалість [3, с. 54]. Наприклад, мужність допомагає долати страхи, а розсудливість — приймати обґрунтовані рішення в складних ситуаціях. Таким чином, розвиток обох видів чеснот важливий для досягнення моральної досконалості, оскільки вони забезпечують контроль над емоціями та сприяють вибору морально правильних дій. Аристотель наголошує, що без діаноетичних чеснот, зокрема розуму, етичні чесноти не можуть повністю розкрити свій потенціал [4, с. 26], що підкреслює його комплексний підхід до розвитку чесноти.

Аристотель пов'язує чесноту з досягненням щастя, або евдемонії, яке є кінцевою метою життя. Щастя, за його словами, — це діяльність душі, відповідна досконалості, досяжна через розвиток чеснот [1, с. 56]. Він наголошує, що щастя є не зовнішнім результатом, а внутрішнім станом, який забезпечується діями, узгодженими з моральними принципами. Для Аристотеля щастя — це результат розумної діяльності та гармонійного розвитку етичних і діаноетичних чеснот, і його неможливо досягти лише через фізичні чи матеріальні здобутки; лише моральний і розумовий розвиток можуть забезпечити справжню задоволеність життям [6, с. 89]. Таким чином, щастя є не просто метою, а результатом щоденного дотримання моральних ідеалів.

Соціальні інституції та родина відіграють важливу роль у досягненні щастя, оскільки забезпечують моральне виховання, яке є основою для розвитку чеснот. Аристотель підкреслює значення підтримки з боку суспільства і сім'ї, адже це допомагає людині досягти морального розвитку і гармонії з собою та світом [2, с. 93]. Таким чином, досягнення щастя залежить не лише від індивідуальних зусиль, але й від зовнішнього середовища, яке сприяє моральному вихованню. Центральну роль у розвитку чеснот відіграє розум, який спрямовує людину до морально правильних дій. Аристотель наголошує, що розум є тим, хто «керує» і спрямовує дії, виконуючи функцію регулятора бажань і емоцій [9, с. 53]. Це дозволяє людині приймати обґрунтовані рішення, які відповідають її моральним ідеалам.

Завдяки розуму людина здатна дотримуватися «золотої середини» та уникати крайнощів у своїй поведінці. Аристотель стверджує, що розум дозволяє обирати оптимальні дії, які підтримують гармонію між інтелектом і бажаннями [7, с. 92]. Це, наприклад, проявляється в мужності, де розум допомагає зважувати ризики та приймати обґрунтовані рішення в небезпечних ситуаціях. Отже, розум є не лише інструментом контролю емоцій, але й основою для прийняття моральних рішень. Аристотель вважає, що розвиток чесноти без розуму неможливий, оскільки саме розум дозволяє усвідомлювати цінність моральних принципів і слідувати їм, що в свою чергу веде до істинної моральної досконалості [4, с. 26].

Аристотель вважає, що чесноти формуються через регулярну практику, і звичка інтегрує цнотливі дії в характер людини; він зазначає, що ми стаємо справедливими, виконуючи справедливі дії, підкреслюючи важливість активної діяльності для формування моральних якостей [1, с. 67]. Розвиток чеснот вимагає практичних дій, які закріплюються у вигляді звички, і звичка відіграє ключову роль у формуванні стійких моральних рис характеру, оскільки без регулярної практики неможливо досягти справжньої моральної досконалості — кожна дія є частиною процесу виховання [5, с. 88]. Таким чином, моральний розвиток потребує не лише теоретичних знань, а й постійної практики, яка закріплює цнотливі якості; формування цнотливого характеру залежить від поєднання знань, практики та звички, і Аристотель стверджує, що виховання починається з дій, які поступово перетворюють їх на стійкі моральні якості [3, с. 54].

Таким чином, формування чеснот — це не лише питання розумових рішень, а й емоційного самоконтролю, що сприяє цілісному моральному розвитку; підхід Аристотеля підкреслює, що чесноти формуються через баланс між розумовими та емоційними компонентами, забезпечуючи повноцінний розвиток особистості [5, с. 54].

Аристотель розглядає чесноти як практичні інструменти, що допомагають людині вести життя, відповідне до етичних ідеалів, і вважає, що моральна досконалість досягається не через пасивне знання, а через активне застосування чеснот у повсякденних ситуаціях [6, с. 89]. Це означає, що кожна дія, яка відповідає моральному стандарту, допомагає людині досягти внутрішньої гармонії та вдосконалюватися.

Практичне застосування чеснот передбачає свідомий вибір дій, що підтримують баланс між крайнощами, такими як надмірна самовпевненість і страх; наприклад, у ситуації конфлікту застосування чесноти помірності дозволяє уникати надмірної агресії чи боягузтва, знаходячи компромісне рішення [7, с. 92]. Це підкреслює, що чесноти не є лише теоретичними концептами, а мають реальний вплив на життя та взаємодію з іншими. Таким чином, чесноти, за Аристотелем, мають практичне значення для побудови гармонійних відносин і особистого розвитку, оскільки їхнє застосування у повсякденному житті забезпечує стабільність і стійкість характеру, що сприяє досягненню щастя та задоволення від життя [4, с. 26].

У результаті дослідження теми "Цноти у розумінні Аристотеля (на основі уривків з «Нікомахової етики»)" було виявлено, що Аристотель визначає цноти як середину між крайнощами, де кожна цнота є балансом між надміром і нестачею. Цей принцип "золотої середини" сприяє формуванню моральної стійкості й упевненості в власних діях, що, у свою чергу, допомагає досягати гармонії в соціальному житті та формувати етично зрілу особистість. Аристотель підкреслює, що чесноти не є вродженими якостями, а формуються через виховання і практику. Моральне становлення особистості можливе лише через процес самоконтролю та самовиховання, де цінності стають результатом свідомого вибору. Цей підхід робить чесноти важливим елементом етичного зростання та розвитку особистості. Крім того, практична мудрість (фронезис) є

основою для досягнення моральної досконалості, оскільки вона дозволяє людині критично оцінювати власні вчинки, приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідально. Фронезис підтримує здатність до розумного самоконтролю, що є необхідним для досягнення гармонії й самореалізації. Соціальна значущість чеснот полягає в їхній ролі у формуванні гармонійного суспільства. Етичний розвиток особистості сприяє не лише її особистому щастю, а й добробуту суспільства, формуючи відповідальну громадянську позицію та розвиваючи здатність до взаємодії і співпраці.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. В. Буряка. Київ : Основи, 2002. 280 с.
2. Білецька О. В. Аристотель та етика цнот. Вісник Могилянки. 2019. № 15. С. 88–95.
3. Етика : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 224 с.
4. Коваленко С. О. Етика та мораль: Аристотель і сучасні інтерпретації : посібник. Київ : Наук. думка, 2021. 180 с.
5. Полозова О. С. Цноти в Аристотелевій етиці: контекст і значення. Філософська думка. 2018. Т. 12, № 2. С. 25–30.
6. Романюк І. М. Цноти в Аристотелевій філософії: від теорії до практики. Етичні виміри. 2022. № 20. С. 12–20.
7. Annas J. Morality of Happiness. Oxford University Press, 1993. 384 p.
8. Broadie S. Ethics with Aristotle. Oxford University Press, 1993. 436 p.
9. Kraut R. Aristotle on the Human Good. Princeton University Press, 2021. 391 p.
10. Pangle L. S. Aristotle and the Philosophy of Friendship. Cambridge University Press, 2009. 263 p.

Таїсія АКИМОВА,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання,
спеціальність 013 «Початкова освіта: Психологія»,

факультет початкового навчання,

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА,

д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту

соціокультурної діяльності,

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

«ВІЛЬНА ЛЮДИНА У РОЗУМІННІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

«Справжня свобода — це не лише відсутність обмежень, а здатність бути в гармонії з собою і світом.»

— Григорій Сковорода

Григорій Сковорода, видатний український філософ і поет XVIII століття, у своїй філософії зосередився на понятті свободи як ключового аспекту людського існування. Для Сковороди вільна людина — це той, хто здатен усвідомити свою природу, знайти своє місце в світі та реалізувати свої здібності.

Він стверджує, що справжня свобода полягає не в безмежних можливостях, а в можливості жити відповідно до своїх внутрішніх потреб і бажань.

Сковорода розглядає людину як мікрокосм, в якому відображаються вселенські закони. У своїх творах він підкреслює, що свобода виникає з пізнання себе і свого призначення. Так, у його віршах і трактатах часто згадується ідея "сродної праці" — заняття, яке відповідає природі людини та її інтересам, що веде до внутрішнього задоволення і гармонії. Цей концепт вказує на те, що вільна людина повинна знайти своє місце в житті і діяти відповідно до своїх внутрішніх спонукань [1].

Однією з основних тем Сковородинської філософії є розуміння щастя. Сковорода стверджує, що щастя не залежить від матеріальних благ або соціального статусу, а полягає в гармонії з собою та світом. Вільна людина здатна досягати щастя, коли вона знаходиться в злагоді зі своєю душею. Це твердження знаходить підтвердження в його афоризмі: "Той, хто знає, той і вільний" [2]. Саме знання про власну сутність і своє місце в світі є ключовими для досягнення свободи.

Сковорода також акцентує увагу на моральному аспекті свободи. Він вважає, що вільна людина повинна жити за законами совісті та моральності. Відповідно до його поглядів, свобода не є всюдозволеністю, а вимагає відповідальності за свої дії. Лише той, хто живе морально, може вважатися по-справжньому вільним. Таким чином, Сковорода вводить поняття етичної свободи, що підкреслює важливість внутрішньої свободи у порівнянні з зовнішніми обмеженнями [3].

Філософія Сковороди про вільну людину має важливе значення і в контексті сучасних соціально-філософських дискусій. Його роздуми про свободу та людську природу залишаються актуальними, адже вони ставлять питання про те, що означає бути людиною в умовах сучасного світу, який часто ставить матеріальні цінності вище за духовні. Сковорода вказує на необхідність розвитку внутрішнього світу людини, що, в свою чергу, дозволяє досягти справжньої свободи [4].

На завершення, концепція вільної людини у Григорія Сковороди є складним і багатогранним поняттям, яке охоплює питання самоусвідомлення, моральності, щастя та відповідальності. Вона закликає нас звернути увагу на внутрішній світ і знайти свою власну дорогу в житті, що веде до справжньої свободи. Таким чином, вчення Сковороди залишається важливим не лише в історичному, але й у сучасному контексті, спонукаючи до роздумів про людську природу та сенс існування.

Філософія Григорія Сковороди, видатного українського мислителя XVIII століття, занурює нас у глибокі роздуми про природу людини і свободу. Сковорода вважає, що істинна свобода полягає не лише у відсутності зовнішніх обмежень, а у внутрішній гармонії людини зі своїм «я», що дозволяє їй реалізувати свій потенціал. «Вільна людина — це та, що живе в злагоді зі своїм внутрішнім світом» [5]. Для Сковороди свобода не є абстрактним поняттям, а є сутністю, що виникає з глибокого самопізнання.

Сковорода підкреслює, що справжня свобода людини передбачає здатність до самостійного мислення, відмови від сліпого наслідування авторитетів та традицій. Він закликає до внутрішньої роботи над собою, до усвідомлення власних бажань і прагнень, які часто можуть бути пригнічені зовнішніми факторами. «Лише той, хто пізнав себе, може вважатися вільним» [6]. Це пізнання, за Сковородою, є шляхом до справжнього щастя, оскільки тільки усвідомлення власних цілей і прагнень дозволяє людині бути вільною.

Однією з ключових концепцій у філософії Сковороди є поняття «спорідненої праці». Він стверджує, що кожна людина має свою «споріднену» справу, яка відповідає її природі і внутрішнім схильностям. Вільна людина — це та, яка обирає шлях, що відповідає її істинній природі. «Кожен повинен шукати свою справу, що стане для нього джерелом радості і задоволення» [7]. Саме ця думка про «споріднену працю» відображає його уявлення про гармонію між внутрішнім «я» людини і зовнішнім світом.

Сковорода також підкреслює важливість морального вибору. Вільна людина — це та, що усвідомлює відповідальність за свої вчинки і вибір. Він вважає, що свобода передбачає не лише право на вибір, а й необхідність прийняття наслідків своїх дій. «Свобода — це не можливість робити все, що заманеться, а можливість діяти відповідно до моральних принципів» [8]. Ця ідея відображає глибокий зв'язок між свободою і моральністю в його філософії.

Сковорода також акцентує увагу на значенні духовності у житті людини. Він вважає, що вільна людина повинна бути здатною до духовного зростання і самовдосконалення. У своїй філософії він часто звертається до теми єдності душі і тіла, підкреслюючи, що справжня свобода можлива лише через гармонію між цими двома аспектами. «Внутрішня свобода неможлива без духовного розвитку» [9]. Ця ідея про важливість внутрішнього зростання і самовдосконалення є суттєвою для розуміння концепції свободи у Сковороди.

Концепція вільної людини у філософії Григорія Сковороди є складною і багатогранною. Вона об'єднує елементи самопізнання, відповідальності, моральності та духовності, що вказує на глибокий зв'язок між свободою і внутрішнім світом людини. Сковорода закликає до усвідомлення своїх бажань і прагнень, підкреслюючи, що тільки шляхом самопізнання і морального вибору людина може досягти справжньої свободи.

Таким чином, вільна людина, за Сковородою, — це не лише індивід, звільнений від зовнішніх обмежень, а насамперед особистість, яка усвідомлює свою природу, приймає відповідальність за свої вчинки та прагне до духовного зростання. Це підкреслює, що свобода у Сковороди є не лише правом, а й обов'язком, що вимагає глибокої роботи над собою та усвідомлення власного місця у світі. Важливість цих ідей залишається актуальною і в сучасному світі, де пошук справжньої свободи стає все більш складним і багатограним завданням [10].

Філософія Григорія Сковороди, видатного українського мислителя XVIII століття, занурює нас у глибокі роздуми про природу людини і свободу. Сковорода вважає, що істинна свобода полягає не лише у відсутності зовнішніх

обмежень, а у внутрішній гармонії людини зі своїм «я», що дозволяє їй реалізувати свій потенціал. «Вільна людина — це та, що живе в злагоді зі своїм внутрішнім світом» [11]. Для Сковороди свобода не є абстрактним поняттям, а є сутністю, що виникає з глибокого самопізнання.

Сковорода підкреслює, що справжня свобода людини передбачає здатність до самостійного мислення, відмови від сліпого наслідування авторитетів та традицій. Він закликає до внутрішньої роботи над собою, до усвідомлення власних бажань і прагнень, які часто можуть бути пригнічені зовнішніми факторами. «Лише той, хто пізнав себе, може вважатися вільним» [12]. Це пізнання, за Сковородою, є шляхом до справжнього щастя, оскільки тільки усвідомлення власних цілей і прагнень дозволяє людині бути вільною.

Однією з ключових концепцій у філософії Сковороди є поняття «спорідненої праці». Він стверджує, що кожна людина має свою «споріднену» справу, яка відповідає її природі і внутрішнім схильностям. Вільна людина — це та, яка обирає шлях, що відповідає її істинній природі. «Кожен повинен шукати свою справу, що стане для нього джерелом радості і задоволення» [13]. Саме ця думка про «споріднену працю» відображає його уявлення про гармонію між внутрішнім «я» людини і зовнішнім світом.

Сковорода також підкреслює важливість морального вибору. Вільна людина — це та, що усвідомлює відповідальність за свої вчинки і вибір. Він вважає, що свобода передбачає не лише право на вибір, а й необхідність прийняття наслідків своїх дій. «Свобода — це не можливість робити все, що заманеться, а можливість діяти відповідно до моральних принципів» [14]. Ця ідея відображає глибокий зв'язок між свободою і моральністю в його філософії.

Сковорода також акцентує увагу на значенні духовності у житті людини. Він вважає, що вільна людина повинна бути здатною до духовного зростання і самовдосконалення. У своїй філософії він часто звертається до теми єдності душі і тіла, підкреслюючи, що справжня свобода можлива лише через гармонію між цими двома аспектами. «Внутрішня свобода неможлива без духовного розвитку» [15]. Ця ідея про важливість внутрішнього зростання і самовдосконалення є суттєвою для розуміння концепції свободи у Сковороди.

Загалом, концепція вільної людини у філософії Григорія Сковороди є складною і багатогранною. Вона об'єднує елементи самопізнання, відповідальності, моральності та духовності, що вказує на глибокий зв'язок між свободою і внутрішнім світом людини. Сковорода закликає до усвідомлення своїх бажань і прагнень, підкреслюючи, що тільки шляхом самопізнання і морального вибору людина може досягти справжньої свободи.

Таким чином, вільна людина, за Сковородою, — це не лише індивід, звільнений від зовнішніх обмежень, а насамперед особистість, яка усвідомлює свою природу, приймає відповідальність за свої вчинки та прагне до духовного зростання. Це підкреслює, що свобода у Сковороди є не лише правом, а й обов'язком, що вимагає глибокої роботи над собою та усвідомлення власного місця у світі. Важливість цих ідей залишається актуальною і в сучасному світі,

де пошук справжньої свободи стає все більш складним і багатограним завданням [16].

У результаті проведеного дослідження концепції вільної людини у філософії Григорія Сковороди було виявлено, що його ідеї залишаються надзвичайно актуальними в умовах сучасного суспільства, яке прагне до осмислення свободи, гідності та особистісної самореалізації. Сковорода пропонував бачення людини як активного творця своєї долі, для якого важливо знайти гармонію між внутрішнім світом та зовнішніми обставинами. Його концепція "сродної праці" демонструє, що справжня свобода можливе лише тоді, коли людина займається тим, що відповідає її природі та здібностям.

Дослідження також вказує на те, що філософія Сковороди критично ставиться до соціальних ієрархій та нерівності, підкреслюючи важливість рівності можливостей для всіх членів суспільства. Ці аспекти його роботи набувають особливої значущості у контексті сучасних дискусій щодо соціальної справедливості та прав людини. Ідеї Сковороди про свободу, відповідальність та етику взаємодії відкривають нові горизонти для розуміння сучасних соціальних і економічних процесів.

Таким чином, філософія Григорія Сковороди не лише стала важливим етапом в українській та європейській філософії, але й має потенціал для застосування в сучасному світі. Його думки про важливість особистісної свободи, внутрішньої гармонії та соціальної справедливості можуть слугувати основою для розвитку нових підходів у освіті, бізнесі та соціальному житті. Дослідження спадщини Сковороди має на меті не лише вивчення його філософських концепцій, але й їх адаптацію до сучасних реалій, що дозволяє збагачувати наше розуміння свободи та людської гідності.

Таким чином, наше дослідження підтверджує важливість Григорія Сковороди як філософа, чия спадщина продовжує надихати нові покоління мислителів та практиків, заохочуючи їх до глибшого осмислення своєї ролі в світі. Це підкреслює, що вільна людина, згідно з його вченням, не лише живе вільно, але й відповідає за своє життя, реалізуючи свої потенціали у суспільстві, яке підтримує свободу та справедливість.

Таким чином, дослідження філософії Сковороди стає ключовим для розуміння того, як його ідеї можуть бути реалізовані в сучасному світі, в якому питання свободи та самовираження залишаються в центрі уваги. Важливою є також потреба в подальшому вивченні його спадщини, оскільки це може сприяти формуванню більш гармонійного та справедливого суспільства, в якому кожен індивід матиме можливість реалізувати свої здібності і жити вільно.

Список використаних джерел:

1. Сковорода Г. Вибрані твори / Г. Сковорода - Київ: Дніпро, 1985.
2. Філософія Григорія Сковороди: Історія і сучасність / колектив авторів - Київ: Наукова думка, 1993.
3. Коваленко І. Григорій Сковорода: Духовний світ / І. Коваленко - Київ: Знання, 2000.
4. Григорій Сковорода: Життя і творчість / колектив авторів - Львів: ЛНУ, 2010.
5. Сковорода Г. Твори в трьох томах / Г. Сковорода - Харків: Фоліо, 2007.

6. Труш В. Моральна філософія Григорія Сковороди / В. Труш - Київ: Видавництво "Академія", 2005.
7. Гринчишин П. Філософія свободи у Григорія Сковороди / П. Гринчишин - Київ: Наукова думка, 2008.
8. Мельник В. Григорій Сковорода: Філософія і життя / В. Мельник - Київ: Освіта, 1997.
9. Слобода М. Сковорода і його концепція людської свободи / М. Слобода - Київ: ТОВ "Партнер", 2011.
10. Кравець Т. Сковорода: Життя, творчість, філософія / Т. Кравець - Київ: Основи, 2003.
11. Бородін О. Григорій Сковорода: філософія, життя, творчість / О. Бородін - Київ: Знання, 2012.
12. Дробот Л. Сковорода про свободу і відповідальність / Л. Дробот - Київ: Літера, 2009.
13. Руденко А. Григорій Сковорода: Пошук сенсу життя / А. Руденко - Київ: АДЕФ-Україна, 2006.
14. Левченко В. Свобода в філософії Григорія Сковороди / В. Левченко - Київ: Видавництво "Параграф", 2014.
15. Скидан О. Духовність і моральність у філософії Сковороди / О. Скидан - Київ: Наукова думка, 2011.
16. Чирков О. Григорій Сковорода: Філософія і мораль / О. Чирков - Київ: Видавництво "Київ", 2013.

Евеліна БЕЖЕНАР,

здобувачка другого (магістерського) рівня освіти,

Спеціальність 222 «Медицина»

Факультет медицини та громадського здоров'я,

Міжнародний Гуманітарний Університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Оксана ПЕТІНОВА, д. філос. н.,

професор кафедри мистецтвознавства та

загальногуманітарних дисциплін,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ПЛАТОНІЧНОГО КОХАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ФРАГМЕНТІВ «БАНКЕТУ» ПЛАТОНА)

Кохання. Це слово викликає широкий спектр емоцій, від негативних до позитивних. У світі, де домінують матеріальні ресурси, прагнення і цінності, концепція любові Платона може стати джерелом духовного розуміння стосунків і цінностей.

Переходячи до концепції Платона, слід зазначити, що любов розглядається в різних предметах (біологія, література, психологія), але нас цікавить філософське розуміння любові, або антична філософія. Ми вважаємо цей період одним з найважливіших етапів у розвитку етичних та естетичних категорій, в тому числі і любові. Дійсно, розглядаючи це питання, ми бачимо, що в досократівський період існувало кілька видів любові: «*philia erotike*» (дружба між закоханими), «*agape*» (безкорислива любов), «*potos*» (прагнення любові), «*charis*» (любов, заснована на повазі), «*mania*» (пристрасне бажання), «*eros*»

(пристрасний потяг) «ерос» (пристрасне бажання) [1]), але платонічна любов – спосіб пізнання себе, вихід за межі фізичного задоволення і досягнення духовної гармонії.

За основу наших тез, ми взяли твір Платона «Бенкет», у якому він зображує Ерос, як силу, що веде людину до духовного піднесення. Так, на думку Федра: «Ерос – прадавнє божество. А будучи прадавнім – він для нас причина найбільших благ. Бо ж не уявляю собі більшого блага, яке міг би здобути той, хто лиш переступив поріг молодості, ніж достойний коханець, а для останнього – більшого блага, ніж достойний його любові юнак. Бо той дороговказ, якого потребують люди впродовж цілого життя, – якщо вони тільки по-справжньому хочуть гарно прожити свій вік, – не залежить ні від кровних зв'язків, ні від почестей, ані від багатства». Таким чином, ми бачимо, що Ерос – щось таке, яке дозволяє виявити прекрасний порив платонічного почуття. Твір («Бенкет») складається зі вступу та шести промов, які доповнюють одна одну. Нас цікавить думка Сократа, висловлена жриці храму Діотимі. На її думку, любов - це висхідний процес, який починається з любові до тіла і закінчується розумінням вічної краси: «Любов - це те саме. Суть її в тому, що бажання бути добрим і бути щасливим - це найсильніше бажання будь-кого і водночас зрадницьке.

Але про тих, хто бажає багатства, здорового тіла і мудрості і плекає такі бажання, не кажуть, що вони закохані, і не називають їх коханцями. Лише про тих, хто захоплений певним видом любові, кажуть, що вони «закохані», кажуть, що вони «люблять», а їх самих називають «коханцями» [2, с. 75]. Таким чином, за Платоном, ерос спонукає до пошуку абсолютної краси, яка існує за межами матеріального світу і є кінцевою метою платонівського кохання.

Сократ у Платона є філософом, який показує ідеал любові до ідеї абсолютної краси, що існує поза матеріальним світом. На думку Сократа і Діотими, любов здатна звільнити людину від обмежень тіла і дати їй можливість зрозуміти божественне. «Що ж тоді, на вашу думку, є любов?» - запитують вони, - «це бажання творити і народжувати красу» [там само].

Тож, можна замітити, що духовне значення любові – феномен, який сприяє самовдосконаленню. Адже концепція платонічного кохання підкреслює важливість духовного зв'язку як основи етичної та естетичної систем, що допомагає людині досягти моральної досконалості та стати вільною від егоїстичних бажань. Любов до краси душі стає основою для морального розвитку і гармонії, що дозволяє людині усвідомити вищі цінності та ідеали. Воно також є деяким шляхом до самовдосконалення та духовного розвитку: кохання у творі – не просто емоція, а цілий філософський шлях до пізнання себе і світу. Платон підкреслює: кохання кличе до краси, до культу духовної чистоти і кінцевого осягнення краси вічної. Тобто, платонічне кохання – пошук поза плоттю, порив до культу чистої краси, котра кличе до кульмінації кохання, до вічної краси

Хоча Сократ і Діотима розрізняють фізичну і духовну любов (amor), вони зображують любов як процес зречення матеріального на користь духовного. Ерос веде душу до Абсолюту і дозволяє людині зрозуміти божественне.

За Платоном, любов – сходження, підйом від матеріального до духовного, від людського до божественного. Платон також підкреслює важливість духовного зв'язку в міжособистісних стосунках, впливаючи на сучасне розуміння етичних та естетичних норм. Така любов стає ідеалом дружби і взаємної підтримки для морального зростання. У сучасній культурі платонічна любов трактується як форма дружби і взаємної підтримки, в якій емоційні та духовні зв'язки важливіші за фізичну близькість. Приклади платонічного кохання можна знайти в літературі, кіно та мистецтві, які підкреслюють роль духовного зв'язку як засобу досягнення гармонії та балансу у стосунках.. Платонічна любов трактується як форма глибокої духовної дружби, що не потребує фізичної близькості, але має сильний емоційний і духовний зв'язок. У сучасних фільмах та літературі концепція платонічного кохання знаходить своє відображення як зразок стосунків, де важливий духовний зв'язок, взаємне розуміння та підтримка, що ведуть до гармонії в людських стосунках.

Список використаних джерел:

1. Туренко В. Антична філософія любові: монографія / В.. Туренко. Київ: Вадекс, 2017. с.31-36
2. Платон. Бенкет. / пер. з давньогрецької і коментарі Уляна Головач, вступна стаття Джованні Реале. Львів. Видавництво Українського Католицького Університету. 2005. 111 с. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Plato/Benket_dvomovnyy.pdf